

TÜRKİYE’DE ALEVİ OLMAK

Hazırlayanlar

Aykan Erdemir, Cahit Korkmaz, Halil Karaçalı,
Muharrem Erdem, Theresa Weitzhofer ve Umut Beşpınar

2010

Sokullu Mehmet Paşa Caddesi, İğde Sokak, No:24 Dikmen, Ankara TÜRKİYE

1. Baskı 2010/Ankara

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti

Kapak Tasarımı: Sinan Demirkaya

Baskı: Mattek Matbaacılık Bas. Yay. Tan. Tic. San. Ltd. Şti.

GMK Bulvarı No 83/23 Maltepe / Ankara

Bu, rapor Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Komisyonu tarafından desteklenen “Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme” projesi sonuçlarını kapsamaktadır.

ALEVİ ‘DENEYİMİYLE’ TÜRKİYE’DE AYRIMCILIK

Proje Başlığı: Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme

Destekleyen Kurum: Avrupa Birliği-Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı (EIDHR)

Proje Direktörü: Cahit Korkmaz (Alevi Kültür Dernekleri & Alevi Enstitüsü)

Araştırma Koordinatörü: Yrd. Doç. Dr. Aykan Erdemir (Orta Doğu Teknik Üniversitesi - Sosyoloji Bölümü)

Proje Konsorsiyumu:

Alevi Kültür Dernekleri (AKD - Proje Lideri)

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) – Sosyoloji Bölümü

Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı (HBVAKV)

Alevi Enstitüsü (AL-EN)

Bilimsel Danışma Kurulu

Yrd. Doç. Umut Beşpınar (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü)

Yrd. Doç. Aykan Erdemir (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü)

Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü)

Doç. Dr. Helga Rittersberger-Tılıç (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü)

Doç. Dr. Mustafa Şen (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü)

“Bu kitap Avrupa Birliği’nin mali katkısı ile hazırlanmıştır. Bu kitabın içeriğinden sadece Alevi Kültür Dernekleri (AKD) sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Avrupa Birliği’nin görüşü veya tutumunu yansıtmaz.”

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	6
ALEVİ KÜLTÜR DERNEKLERİ GENEL BAŞKANI SELAHATTİN ÖZEL’İN ÖNSÖZÜ.....	7
PROJE DİREKTÖRÜ CAHİT KORKMAZ’IN ÖNSÖZÜ	11
GİRİŞ	21
1 ARAŞTIRMANIN AMACI	22
2 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	23
2.1 Soru Formunun Hazırlanması	24
2.2 Araştırma Ekibinin Seçilmesi ve Eğitimi	25
2.3. İnternet Tabanlı Araştırma	26
KISALTMALAR	27
ALEVİ YURTTAŞLAR ÇOĞUNLUKLA NEREDE, NE ZAMAN, NEDEN ve NASIL AYRIMCILIĞA MARUZ KALIR?.....	30
Gündelik Yaşamda Ayrımcılık	30
Eğitimde Ayrımcılık.....	73
Okulda Ayrımcılık	87
Zorunlu Din Dersi.....	102
Ramazan Ayı Öncesi Ve Boyunca Ayrımcılık.....	118
İş Yaşamında Ayrımcılık	124
Kamu Hizmetlerine Erişimde Ayrımcılık	152
Engellilik Temelinde Ayrımcılık	175

Çoklu Ayrımcılık.....	183
İnanç Temelli Ayrımcılık.....	186
Siyasi Görüş Temelli Ayrımcılık	201
Ramazan Ayında Ayrımcılık	210
Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılık	213
Askerlikte Ayrımcılık.....	218
Cinsel Yönelim Temelli Ayrımcılık	227
İbadethanelere İlişkin Ayrımcılık.....	229
Sivas, Çorum, Maraş Ve Gazi Olayları.....	235
ÇÖZÜM?.....	238
YAZARLAR	244

TEŞEKKÜR...

İlk olarak, yaşamları boyunca başlarından geçen veya maruz kaldıkları ayrımcılık deneyimlerini samimi ve olduğu gibi bizimle paylaşan ve ayrımcılık konusunda önemli bir veri oluşturulmasına katkıda bulunan bütün katılımcılara katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Saha araştırması sürecinde gidilen 14 ilde araştırma ekibine kapılarını ve gönüllerini açan ve yemeklerini paylaşan Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı şubelerinin yönetici ve üyelerine çok teşekkür ederiz. Bu çalışma onların emekleriyle mümkün olmuştur.

Araştırmaya bilimsel uzmanlıkları ile destek veren Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün değerli hocaları Doç.Dr. Sibel Kalaycıoğlu'na, Doç.Dr. Helga Rittersberger-Tılıç'a ve Doç.Dr. Mustafa Şen'e, saha araştırması ekibinde yer alan ve saha araştırması sonrasında da yardımlarını esirgemeyen Anıl Mühürdaroğlu'na, Bilge Demir'e, Çiğdem Sağır'a, Demet Sayın'a, İrem Alataş'a, Recai Bazancir'e ve Tunca Arıcan'a değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ederiz.

Projeye maddi kaynak sağlayan Avrupa Birliği Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı'na (DİHAA) ve uzmanlarına teşekkür ederiz.

18 ay süren proje boyunca birlikte hareket ettiğimiz ve araştırmaya önemli katkılar sunan "Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi" toplantılarına Türkiye'nin farklı illerinden katılan kurumlara ve temsilcilerine, "Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Konferansı" katılımcılarına sunmuş oldukları katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Proje boyunca teknik altyapısını kullandığımız Alevilik Araştırma, Dokümantasyon ve Uygulama Enstitüsü'ne ve sekreteryasına teşekkür ederiz.

Kısacası, bütün bilgileriyle, deneyimleriyle, yetenekleriyle Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan "ayrımcılık" konusunda bu projeye değer katan herkese sonsuz teşekkür ediyoruz.

Aykan Erdemir

Cahit Korkmaz

Halil Karaçalı

Muharrem Erdem

Theresa Weitzhofer

Umut Beşpınar

ALEVİ KÜLTÜR DERNEKLERİ GENEL BAŞKANI SELAHATTİN ÖZEL'İN ÖNSÖZÜ

Alevi Kültür Dernekleri ve ODTÜ Sosyoloji Bölümü işbirliği ile Türkiye genelinde yapılan “Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik İçin Hareketlenme” projesi kapsamında “Aleviler ve Ayrımcılık Araştırması” gerçekleştirilmiş ve şimdi ise sonuçlar kitap olarak sizlere sunuluyor. Bu proje, Avrupa Birliği DIHAA (Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı) Türkiye Programı kapsamında desteklenmiştir. Proje Alevi Kültür Dernekleri tarafından yürütülmüştür; Proje ortakları ise ODTÜ Sosyoloji Bölümü, Alevi Enstitüsü ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı’dır.

Eşit muamele hakkı evrensel bir insan hakkı ve temel değer olmasına karşın ülkemizde sadece sözde kalmakta, slogandan öteye geçememektedir. Ülkemizde de yaşayan insanların önemli bir kısmı ırk veya etnik kökeni, din veya inancı, engelli oluşları, yaşları veya cinsel farklılıkları sebebiyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu ayrımcılık sebebiyle, belli grupların ve bireylerin sosyal ve ekonomik gelişimleri engellenmekte, toplumda her bireyin ‘eşit’liği kağıt üzerinde kalmaktadır.

Türkiye, AB ye aday bir ülke olarak kendi mevzuat ve uygulamalarını AB ye uyum doğrultusunda müzakere sürecindedir. Bu süreçte Hükümet yeni eşitlik politikaları geliştirmek, ayrımcılığın her düzeyde önlen-

mesi için uygun yasal mevzuat oluşturmak ve bunları etkin bir şekilde uygulamak sorumluluğundadır.

Ayrıca Hükümet eşitlik ve ayrımcı olmama ilkesinin etkili ve yeterli düzeyde uygulanmasına dönük ırk veya etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş veya cinsel farklılık temelinde ayrımcılıkla ilgili ulusal bir veri toplama, derleme ve araştırma planı geliştirmelidir.

Projenin genel amacı Türkiye’de demokrasinin, hukukun üstünlüğünün, insan hakları ve temel özgürlüklere olan saygının gelişmesine ve sağlamlaştırılmasına katkıda bulunmaktır. Özel de ise, Alevilerin günlük yaşamda maruz kaldıkları ayrımcılığa dikkat çekmek, Alevilerin toplumsal yaşama bakış açılarını ortaya koymaktır.

Sonuçlanan araştırmadan elde edilen bulgular ve çarpıcı veriler, Alevilerin ayrımcılık ve çözüm önerileri hakkında merak edilen güncel sorulara yanıt verecektir.

Son yirmi yılda Aleviler üzerine yüzlerce kitap ve araştırma yayınlandı. Bunların ülkemizde yayınlanan çok büyük bir kısmını ‘bilimsel çalışma’ olarak kabul etmek imkansız. Son 3 yüzyıldır kökeninden uzaklaştırılmaya çalışılan ve böylece kendi iç çelişkileriyle yaşamak zorunda bırakılmış ve sayıları milyonları bulan bir topluluğun kendini yeniden yaratma sürecinde bunu doğal karşılamak lazım belki; ancak, Alevi adıyla ortaya sürülen her şeyin alıcı bulması, bu konuyu da bir ‘Pazar’ haline getirmiştir. Çekici isimlerle piyasaya sürülen bu yayınların bir kısmı da Alevilere karşı kaleme alınmıştır. Her türlü bilimsel kaygılardan uzak kaleme alınan bu yayınlar, konuyu netleştirmek bir yana, daha da bulanıklaştırarak neredeyse içinden çıkılmaz bir konuma sürüklemektedir. Buna karşı koymanın ve çıkış yolunun bulunması da bilimsel değer ve ölçülerin uygulanmasıyla olur.

İşte, elinizde bulunan bu çalışma, tamamen bu kaygılarla ve titizlikle ele alınmış ve bilimsel olarak yürütülmüş bir çalışmadır. Kendi alanında Türkiye’de bir ilki oluşturmaktadır. Daha bu elinizdeki çalışma yayına hazırlanmadan, elde edilen veriler ve bulgular büyük ilgi uyandırmış, yerli ve yabancı bilim insanlarının başvuru kaynağı haline gelmiştir.

Amacımız, bu tür çalışmaların örnek oluşturmasını ve çoğalmasını sağlamak, bunların ortaya çıkaracağı verilerle de çözüm yollarının araştırılarak ‘sosyal barışı’ başarmış bir Türkiye’nin yapılandırılmasına katkı sunmaktır. Farkında olarak ya da olmayarak yapılan ayrımcılığa karşı kamuoyunda duyarlılık yaratmaktır. Ayrımcılığa karşı mücadele hayati önemdedir; Sivil Toplum Kurumlarının birincil görevinin örgütlü öncülük olduğunu düşünüyorum. Bu kapsamda, Alevi Kültür Dernekleri olarak topluma öncülük etme, yol gösterme, tetikleme görevlerimizin olduğunu düşünüyorum.

Elimizde bulunan bu eserin gerçekleşmesinde emeği geçen herkese, özellikle de ODTÜ Sosyoloji Bölümü’nden Sayın Yrd. Doç. Dr. Aykan Erdemir’e, proje koordinatörümüz Sayın Cahit Korkmaz ‘a, proje ekibinin değerli uzmanları olan Halil Karaçalı, Theresa Weitzhofer ve Muharrem Erdem’ e burada bir kez daha çok teşekkür etmek istiyorum.

Bu alışma ayrımcılığa karşı mücadele eden Sivil Toplum Kuruluşlarının birbirleriyle ve toplumla etkileşime girmelerine katkıda bulunmayı hedefleyen bir çalışma olarak düşünölüp yeni çalışmalara yön verirse amacına ulaşmış olacaktır. Ülkemizin bugünkü durumunda herbirimizin tek tek sorumluluğunun bulunduğunu biliyorum. Bu konumdan kurtarmanın görevi de tek tek hepimize düşüyor. Bu yolda hepimize kolay gelsin diyorum...

Selahattin Özel
Alevi Kültür Dernekleri Genel Başkanı

PROJE DİREKTÖRÜ CAHİT KORKMAZ'IN ÖNSÖZÜ

Elinizdeki kitap, Avrupa Birliği Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DİHAA) Türkiye Programı kapsamında desteklenmiş olan “Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi”nin ana çıktılarından birisidir. Projenin ortakları Alevi Kültür Dernekleri (AKD), Alevi Enstitüsü (AL-EN), ODTÜ Sosyoloji Bölümü ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı (HBVAKV) idi. Projenin hedef grupları Türkiye’deki “eşitlik grupları” ve onların temsilcileri olan ayrımcılıkla mücadele eden Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve İnsan Hakları Örgütleri; Üniversitelerin İnsan Hakları Araştırma Merkezleri ve Kurumları; Hükümet, devlet ve kamu kurumlarının ilgili kurumları ve temsilcilerinden oluşmaktaydı.

Proje boyunca gerçekleştirdiğimiz ana faaliyetler olarak “Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi”; “Savunuculuk ve Lobi Faaliyetleri”; “Ayrımcılık Üzerine Veri Toplama ve Derleme”; “Ayrımcılık Hakkında Türkiye’de Farkındalık Arttırma ve Duyarlılaştırma”, konferans, yuvarlak masa toplantıları ve çalıştaylar gerçekleştirdik. Proje faaliyetlerinde eşitlikçi, katılımcı ve aktif bir yurttaşlık anlayışı doğrultusunda; sadece Alevilere değil, herkese eşitlik ve özgürlük ilkesi ile hareket ettik. Bu anlayış ve ilke ile Türkiye’deki eşitlik grupları ve ayrımcılıkla mücadele eden çok sayıda STK ile oldukça geniş grupla temas kurduk ve veya ulaşmaya çalıştık. Bunlar din ve inanç alanında Museviler, Bahailer, Süryaniler, Pro-

testanlar, Katolikler, Yehovanın Şahitleri, Aleviler; ırk veya etnik köken alanında Kürtler, Ermeniler, Kafkaslar, Romanlar, Mıhallemiler; cinsiyet ve cinsel yönelim alanında kadınlar, geyler, lezbiyenler, biseksüeller, translar ve eşcinseller; engelliler alanında: görme engelliler, fiziksel engelliler, zihinsel engelliler; insan hakları örgütleri; çocuk haklarını savunan örgütler; sendikalar ve meslek örgütleri; üniversitelerin insan hakları araştırma merkezleri ve kurumları; Hükümet, devlet ve kamu kurumlarının ilgili kurumları ve temsilcileri ve ilgili diğer STK'lerden oluşmaktadır.

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi, temel hak ve özgürlükler bağlamında Türkiye’de sorun oluşturan alanlara çözüm yönünde sivil bir aktör olarak müdahil olmaya çalışmıştır. Bu sorun alanı en dar anlamıyla evrensel bir insan hakkı ve değeri olan “eşit muamele” hakkına Türkiye’de yurttaşların sahip olamaması veya oldukça sınırlandırılmış olarak sahip olunan bu hakkın kullanılamaması olarak çerçevelendirilebilir. Türkiye’de AKP Hükümeti dahil tüm hükümetler ne politika düzeyinde ne de yasalar ve mevzuat düzeyinde eşitlik ve ayrımcı olmama ilkesini etkili ve yeterli bir şekilde uygula(ya)mamıştır. Türkiye’de ırk veya etnik kökeni, din veya inancı, engelliliği, yaşı, cinsiyeti veya cinsiyet yönelimi, felsefi ve siyasi görüşü, sosyal statüsü, medeni hali veya sağlık durumundan dolayı yurttaşların büyük bir kısmı ayrımcılığa uğramakta, hakları ihlal edilmekte ve özgürlükleri engellenmektedir. Söz konusu yurttaşlar doğrudan ve dolaylı ayrımcılığa, tacize, nefret söylemine maruz kalmakta iken tüm hak ihlallerine karşı, örneğin makul düzenleme yapmakla yükümlü olanlar, yaygın bir şekilde görüldüğü üzere tam tersi bir uygulama ve tutum içerisine girerek ayrımcılık talimatı vermekte, ayrımcılığa maruz kalan yurttaşları ayırık tutmakta ve onları mağdurlaştırmaktadır.

Buna karşılık, Türkiye’de yapısal ve kurumsal düzeyde sistematik olarak gerçekleşen; dolayısıyla da toplumsal ve kültürel olarak, örneğin mahalle baskısı şeklinde, kendini yeniden yeniden üreten ayrımcılık hakkında ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve farkındalığı geliştirmek her zaman olduğu gibi bugün de önemini korumaktadır. An-

cak, aynı zamanda ayrımcılık olgusunu daha iyi anlamamıza yardımcı olacak olan ulusal düzeyde “ayrımcılık ve eşitlik verileri” mevcut olmadığı gibi Türkiye’de Hükümetin gündeminde resmi olarak ulusal düzeyde ayrımcılık veri tabanının oluşturulması için ulusal bir eylem planı oluşturulmasına dönük herhangi bir girişim de hali hazırda bulunmamaktadır. Bu noktada, sivil toplum kuruluşlarının (STK) ayrımcılığı izleme-raporlama faaliyetleri ve üniversite ve bilim insanlarının ayrımcılık araştırmaları büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye’de ayrımcılıkla ilgili çeşitli yöntem ve araçlarla, doğrudan veya dolaylı olarak veri toplayan başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere hükümet veya devlet dışı kişi ve kurumlar vardır. Bunlar arasında başta kadın, engelli ve insan hakları alanında çalışanlar olmak üzere belli STK’lar, üniversitelerin ilgili birimleri ve bilim insanları, özel araştırma kurumları yer almaktadır. Bu anlamda “Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi” kapsamında aynı zamanda birer STK olan AKD ve HBVAKV’nın, bilimsel kuruluşlar olan ODTÜ Sosyoloji Bölümü ve Alevi Enstitüsü ile Alevilere yönelik ayrımcılığın araştırılmasında gerçekleştirmiş olduğu işbirliği ve ortaklık iyi bir örnek ve deneyim oluşturmuştur.

Türkiye’de ayrımcılık hakkında duyarlılığın arttırılması ve farkındalığın geliştirilmesi kadar, şüphesiz ki, yeni eşitlik politikalarının geliştirilmesine ve ayrımcılık karşıtı yasa ve mevzuatın oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Ülkemizde görece yeni bir kavram olan ayrımcılık, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne resmen aday statüsüne geçtiği 1999 yılından beri artan bir şekilde hem Hükümetlerin, karar mekanizmalarının ve siyasi partilerin hem de STK’ların, medyanın ve genel kamuoyunun gündeminde yavaş da olsa artan bir şekilde yer almaktadır. Bu bağlamda Türkiye, AB’ye aday bir ülke olarak ve kendi mevzuat ve uygulamalarını AB’ye uyum doğrultusunda müzakere sürecindedir. Bu süreçte yeni eşitlik politikaları geliştirmek, ayrımcılığın her düzeyde önlenmesi için uygun yasal mevzuat oluşturmak ve bunları etkin bir şekilde uygulamak sorumluluğunda olan Hükümet, 2009 ve 2010 yılları içerisinde temel hak ve özgürlükler ile ilgili kanun tasarılarının hazırlandığını, İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay aracılığı ile kamuoyuna açıklamıştır. Bu süreçte, ilgili

STK'ların ve uzman kişi ve kurumların katılımı, başta Paris ilkeleri olmak üzere uluslararası ölçütler bakımından ne kadar önemli ve gerekli olduğu, proje süresi boyunca vurgulanmış ve bu gereklilik doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetler ile, AKP Hükümetinin tersi yönündeki politika ve uygulamalarına karşın, STK'ların katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Yukarıda açıklanan sorunlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda, 2009 ve 2010 yılları içinde toplam on sekiz ay sürmüş olan Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme projesi özel olarak, birbiri ile doğrudan bağlantılı, iki özel amaca ulaşmaya çalışmıştır. Bunlardan ilki Türkiye’de ayrımcılığa maruz kalan gruplardan birisi olan Alevilerin maruz kaldığı ayrımcılıkla ilgili bilgi alanını, bilimsel somut veri toplama aracılığıyla geliştirmek ve sağlamlaştırmaktır. Başta din veya inançları olmak üzere birçok nedenden dolayı çoklu ayrımcılığa uğrayan; kişisel, sosyal ve ekonomik gelişmeleri engellenen, hakları ihlal edilen ve özgürlükleri kısıtlanan Alevi bireyler ve gruplar üzerine kapsamlı bir ayrımcılık ve eşitlik verisi hiç toplanmamış ve derlenmemiştir. Bu anlamda sınırlı ve yetersiz olan bilgi alanının kapatılmasına katkıda bulunmak üzere proje kapsamında Türkiye’nin yedi bölgesinden toplam on dört ilde Alevi yurttaşlar ile yüz yüze ve derinlemesine görüşmeler yapılmış; ayrıca yine Alevi yurttaşların katılımı ile internet tabanlı anketler gerçekleştirilmiştir. Proje ortaklarından ODTÜ Sosyoloji Bölümü tarafından yapılmış olan “Aleviler ve Ayrımcılık Araştırması”nın sonuçları daha önce 2010 yılı Temmuz ayında Ankara’da gerçekleştirilen bir konferans ile kamuoyuna açıklanmıştır. Bilimsel olma özelliği ile bir ilk olan söz konusu Alevi ve ayrımcılık araştırmasını kapsayan elinizdeki kitapta, Alevi yurttaşlara yapıla gelen ayrımcılığın nedenleri, kapsamı, niteliği ve sonuçları hakkında önemli veriler bulacaksınız.

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik İçin Hareketlenme Projesinin ikinci özel amacı ise Türkiye’de bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK), Alevi STK’lar dahil olmak üzere, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik amacıyla araştırma temelli savunuculuk konularında harekete geçirmek ve güçlendirmektir. Somut olarak Türkiye’de temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi ve ayrımcılık karşıtı politika ve mevzuatın oluşturulması ve uygu-

lanması süreçlerinde sivil toplumun rolünü arttırmaya ve güçlendirmeye çalıştık. Bunu, yapmaya çalışırken, eşitlik grupları ile onların temsilcileri olan STK'lar arasında açık ve şeffaf bir iletişimi sağlayan; katılımcılığı teşvik eden ve kolaylaştıran bir yaklaşımdan hiç taviz vermedik. Bu yaklaşımla ağ oluşturma ve koalisyon girişimi başlattık, savunuculuk ve lobi faaliyetleri ile ayrımcılık hakkında farkındalık artırma ve duyarlılaştırma faaliyetlerini gerçekleştirdik.

Proje kapsamında başlatmış olduğumuz “Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi” ile Türkiye’de ayrımcılıkla mücadele eden STK’lar ve ilgili diğer paydaşlar arasında bilgi ve deneyim paylaşımı, hali hazırda yürütülmekte olan ve / veya yapılması planlanan; faaliyetler ve geleceğe dönük olası işbirliği ve ortaklıkların kurulması ve / veya geliştirilmesi için bir dizi toplantılar gerçekleştirilmiştir. 2009 ve 2010 yıllarında değişik tarihlerde yapılan toplantılar sonucunda ilk olarak gündemde olan “Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kurulmasına Dair Kanun Tasarısı” ve “Ayrımcılıkla Mücadele Kanunu Taslağı” konularında ortak hareket edilmesine karar verilmiştir.

Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi toplantılarının en önemli sonuçlarından birisi de, girişimde yer alan örgüt temsilcilerinin oybirliği ile İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay tarafından 13 Kasım 2009 tarihinde açıklamış olduğu “İnsan Hakları Paketi” hakkında ortak bir bildirinin yayınlanması kararını alması idi. Bununla ilişkili bir diğer önemli sonuç; ise söz konusu İnsan Hakları Paketi, eşitlik ve ayrımcılık karşıtı yasa ve mevzuat hakkında Hükümeti sivil toplum örgütleri olarak bir yuvarlak masa toplantısına davet etme kararının alınması idi. Alınmış olan bu kararlar doğrultusunda yeni girişimler ve çalışmalar başlatılmıştır. Bu girişim ve çalışmalardan ilki gündemdeki ayrımcılık ve insan hakları ile ilgili politikalar, yasa ve mevzuat gelişmeler hakkında ortak bir basın toplantısı gerçekleştirmek; ve Hükümeti sivil toplum örgütleri diyaloga davet etmektir. İkincisi, Ankara’daki Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin elçilikleri ve ABD elçiliği ile temaslar kurmak; üçüncüsü ise TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkan ve üyelerine yönelik lobi faaliyetleri; ve

TBMM’de bulunan siyasi partiler, devletin ve hükümetin ilgili makamları ve kişileri ile görüşmeler yapmaktı.

24 Kasım 2010 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen basın toplantısında bir “Ortak Bildiri”, Türkiye’de eşitlik gruplarını ve insan hakları örgütlerini temsil eden 40 STK’nın imzası ile Hükümete ve kamuoyuna açıklandı. “Ortak Bildiri”nin konusu İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın 13 Kasım 2009 Cuma günü TBMM Genel Kurulu’nda demokratik açılım projesinin tartışıldığı oturumda açıkladığı “AKP Hükümetin İnsan Hakları Paketi” idi. Bu insan hakları paketine göre “Bağımsız bir Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu”; “Bağımsız ve sivil bir Ulusal İnsan Hakları Kurumu”; “Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme’nin Seçmeli Protokolü’nün onaylanmasını takiben bağımsız bir Ulusal Önleme Mekanizması”; ve Bağımsız Kolluk Şikâyet Mekanizması” kurulacağı belirtilmişti. Ortak Bildiride, temel hak ve özgürlükler ile ilgili söz konusu reformların gerçekleştirilmesi sürecinde başta Paris İlkeleri olmak üzere uluslararası ölçütler, ilgili kurumların bağımsızlığının ancak gerekli “uzmanlık” ve “sivil toplumun katılımı” ile sağlanabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, Hükümetin, STK’ları insan hakları paketinin oluşturulmasında “kurucu heyet” olarak tanınması gerektiği; kamu idaresi tarafından oluşturulan tüm taslakların TBMM’ye sunulmadan tartışmaya açılması, tüm hazırlık süreçlerinde ilgili hak örgütlerinin katılımının sağlanması talep edilmiştir. Bunun akabinde, 25 Kasım 2009 tarihli resmi bir mektup 40 STK’nın imzası ile Başbakanlığa gönderilmiştir. Bu resmi mektup ile Hükümet, sivil toplum örgütleri ile bir yuvarlak masa toplantısı yapmak üzere davet edilmiştir. Yapılmış olan bu resmi davetin amacı, Hükümet ile sivil toplum örgütleri arasında katılımcı, şeffaf ve etkin bir diyalogun başlatılması idi. Hükümete gönderilmiş olan yukarıda resmi davet mektubunun birer kopyası bilgi için AB’ye üye ve aday ülkelerin elçilikleri; tüm ulusal ve uluslararası medya kurumları; TBMM’de temsil edilen tüm siyasi partilerin genel başkanlıkları; ve İnsan Hakları ve ayrımcılıkla ilgili tüm ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarına gönderilmiştir.

Ancak AKP Hükümeti, STK’ların bu girişim ve taleplerinin cevap vermemiş; sivil toplumun eleştirilerini ve önerilerini ciddiye almamış;

STK'ların insan hakları paketi ile ilgili taleplerine yanıt bile vermemiştir. AKP Hükümeti, konuyla ilgili aksine bir tutum ve politika izleyerek halkı ve kamuoyunu yanıltıcı açıklamalarda bulunmuştur. İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay, Demokratik açılım projesi ile ilgili 15 Ocak 2010 tarihli açıklamasında; söz konusu insan hakları paketinin hazırlanması sürecinde “katılımcı yöntemin mümkün olduğunca uygulandığını”, “sivil toplum örgütleriyle toplantılar yapıldığını, onların görüşlerinin alındığı” ve “sivil toplum katılımının da mümkün olduğunca ileri seviyede yürütüldüğünü” iddia etmiştir. Yapılmış olan halkı ve kamuoyunu yanıltıcı bu tür açıklamalar, gerek “açılım süreçleri”nin demokratikliği, gerekse kurulacak tüm kurumların meşruiyetine dair kuşku ve kanaatlerimizi güçlendirmiştir. Hükümet yanıltıcı ve gerçeği tam olarak yansıtmayan bu açıklamaları ile Avrupa Birliği’ne katılım için müzakere süreçlerinde Avrupa Birliği’ni ve temsilcilerini ikna edebileceği ancak bunun Türkiye’de demokrasinin tam olarak yerleşmesine; temel hak ve özgürlüklerin etkili ve yeterli bir şekilde korunup geliştirilmesine; her türlü ayrımcılığın tümüyle ortadan kaldırılması mücadelesine hiçbir katkı sağlamayacağı proje boyunca tarafımızca yapılan açıklamalarda vurgulanmıştır.

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi faaliyetleri kapsamında, STK'ların görüşlerini, istemlerin ve değerlendirmelerini aktarmak üzere çeşitli randevular talep edilmiştir. Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi toplantılarında alınmış olan kararların takip anlamında, randevu taleplerine olumlu cevap veren ilgili kişiler ve kurumlarla görüşülmüştür. Bu kapsamda TC Başbakanlık İnsan Hakları Kurumu, Başbakanlığın ilgili müsteşarlıkları, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği; AKP TBMM Grup Başkanvekilliğine gidilerek lobi faaliyetlerinde bulunulmuştur. Ayrıca, Avrupa Birliği’ne üye ve aday ülkeleri Ankara Elçilikleri ile ABD Elçiliği’ne yönelik lobi faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir. Bu lobi faaliyetlerinde Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi – Ağ Oluşturma ve Koalisyon Girişimi faaliyetleri aktarılmış; ayrımcılık karşıtı ve insan hakları ile ilgili Türkiye’deki politik reformlar, yasa ve mevzuattaki son ve güncel gelişmeler hakkında sivil toplumun görüşler savunulmuştur.

Ancak sivil toplum olarak müdahil olma konusundaki tüm ısrarlarımıza ve taleplerimize karşın Hükümet, elinizdeki kitabın yayına hazırlandığı döneme değin somut sayılabilecek, ancak diyalog ve katılımcılıktan uzak, dolayısıyla önemsiz girişimlerde bulunmaya devam etme politikasını ve tutumunu sürdürmektedir. Örneğin, sivil toplumun istem, öneri ve eleştirilerine hiç önem vermeyerek ve dikkate almayarak Türkiye İnsan Hakları Kurumu Yasa Tasarısını 2010 yılı Ocak ayı içerisinde “gizlice” TBMM’ye göndermiştir. AKP Hükümeti temel hak ve özgürlüklere; ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin oldukça problemli olan anlayış ve tutumu ile eşitlik grupları ve onların temsilcileri olan STK’lar ile ilişkilerinde açık, şeffaf ve katılımcı bir diyalogu benimse(ye)miyor. Hükümetin ve devletin ilgili mekanizmalarında yer alan karar vericiler temel hak ve özgürlüklerle ilgili süreçlerin “gizli” kalması gerektiğini savunmaktan; insan haklarını “netameli” bir alan olarak tanımlamaktan çekinmeyerek AKP Hükümetinin, insan hakları, hak ve özgürlükler ile ilgili siyaseten gayri ahlaki ve AB ve uluslararası toplumla ilişkilerinde iki yüzlü tutumunu açığa çıkartıyorlar. Temel hak ve özgürlükler, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik ile ilgili siyasi reformlar; yeni yasa ve mevzuattaki değişikliklerin AKP Hükümeti için sadece Avrupa Birliği yolundaki zorunlu ve yük oluşturan gelişmeler olduğu kanısı proje boyunca güçlenmiştir. Güçlenmiştir çünkü AKP Hükümeti, Türkiye’de sivil toplumun parçalı ve bölünmüş halini tercih eden; temel hak ve özgürlüklerin bütünselliği ve evrenselliği karşısında STK’lar ve eşitlik grupları ile eşitsizlikçi ve dışlayıcı, adeta cemaatleştirici bir politika izlemektedir.

Bu noktada, Alevilerin sorunlarını çözmek iddiası ile “Alevi Çalıştayları”nı başlatan ve bu konuda güya kararlı olduklarını her fırsatta belirten, ancak inanç merkezli “açılımlar” peşinde koşan AKP Hükümetine yönelik buradan bir kez daha istem, öneri ve eleştirilerimizi tekrarlamak istiyoruz: hak ve özgürlükleri ihlal edilmiş/edilen grupları temsil eden sivil toplum örgütleri dikkate alınmadan, onların etkili ve yeterli katılımı sağlanmadan ve başta Paris ilkeleri olmak üzere uluslararası ölçütlerin gerekleri yerine getirilmeden bu ülkenin “demokrasi açığı” kapatılamaz. Türkiye’de temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen gruplar ve tem-

silcileri olan sivil toplum örgütleri bellidir ... Bunlar ayrımcılığa uğrayan Aleviler ve Romanlar; özgürlüğü kısıtlanan veya engellenen Süryaniler, Protestanlar, Bahailer; dillerini ve kültürlerini koruyamayan ve geliştiremeyen Ermeniler, Kafkaslar ve Kürtler; sömürülen ve cinsel istismara maruz kalan çocuklar; cinsiyeti ve cinsel yönelimi nedeniyle horlanan ve aşağılanan ve bazen de öldürülen kadınlar, geyler, lezbiyenler, transseksüeller; engelliklerinden dolayı karanlıkla ve yaşamın engelleriyle zorlukla mücadele edenler; ifadelerinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılanlar; gerekçesi ne olursa olsun işkence görenler ve tüm lanetlenmişlikleri ve dışlanmışlıkları ile adı belli, kendi belli hakları ihlal edilen, özgürlükleri engellenen veya kısıtlanan yurttaşlarımızdır. Bu anlamda değerlerimiz ve ilkelerimiz açık ve nettir: bu ülkede yaşayan herkes “Özgür ve Eşit Yurttaş Olmadan” Alevilere karşı yapılan ayrımcılık ortadan kaldırılamaz!

Cahit Korkmaz
Proje Direktörü
cahit.korkmaz@gmail.com

GİRİŞ

Alevi Kùltür Dernekleri (AKD) önderliğinde yürütölen, Avrupa Birliğı – Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı Türkiye Programı kapsamında desteklenen, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kùltür Vakfı ve Orta Doğı Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ortaklığında Alevi Enstitüsü uzmanları ve personeli tarafından yürütölen Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi’nin saha araştırması 12.07.2009 ve 13.08.2009 tarihleri arasında yürütölmüştür. Türkiye’nin 7 coğrafi bölgesinde ve bu her bölgeden 2’şer il seçilerek; her bir ilde 18 ile 22 arasında Alevi yurttaş ile yüz yüze görüşölerek derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırma Adıyaman, Amasya Ankara, Aydın, Bursa, Erzurum, Gaziantep, Isparta, İstanbul, İzmir, Kars, Mersin, Sivas ve Zonguldak (Kdz. Ereğli) illerinde yürütölmüştür (Bkz. Harita 1). Toplam 258 derinlemesine mülakatın gerçekleştirildiğı bu illerde Alevi Kùltür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kùltür Vakfı’na bağılı olan şubelerdeki ilgili kişiler aracılığıyla katılımcılara ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünü teşkil eden internet tabanlı araştırma anketi, temel sosyo-demografik bilgileri ve “Eurobarometre 2008” sorularından oluşmaktadır. 25.12.2009 tarihi itibarıyla www.alevienstitusu.org web adresinde duyurulan bu ankete, anket süresinin bitimine kadar (23.02.2010) 1672 yurttaş katılmıştır.

Araştırmanın bu bölümündeki amaç saha araştırmasında yüz yüze yapılan görüşmelerden toplanan verinin güvenilirliğini test etmek ve ayrıca kısıtlı imkânlardan dolayı gidilemeyen illerdeki yurttaşların katılımını sağlamaktır.

Alan araştırması soru formunda yer alan sosyo-demografik sorular, “Eurobarometre 2008” soruları ve toplam 17 açık uçlu mülakat sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Anketin birinci bölümünde yer alan sosyo-demografik soruların yanı sıra ikinci ve üçüncü bölümde yer alan soruların katılımcılara yöneltilmesindeki temel amaç 18 yaş ve üstü Alevi yurttaşların yaşamlarında karşılaştıkları her türlü ayrımcılık, dışlanmışlık, engelleme, ötekileştirme ve nefret söylemlerini ortaya koymaktır.¹ Söz konusu bu çalışmada toplanan veriler, Alevi yurttaşların maruz kaldıkları sistematik ayrımcılık uygulamalarını ifşa etmek, toplum ve kamu nezdinde ayrımcılığa ilişkin farkındalığı artırmak ve eşit yurttaşlık mücadelesine hız kazandırmaktır.

1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkiye din veya inanç, ırk veya etnik köken, engellilik, yaş ve cinsel yönelim bakımından çeşitlilik içeren bir toplumsal yapıya sahiptir. Eşit muamele hakkı, evrensel bir insan hakkı ve temel değerdir. Fakat Türkiye’de yaşayan insanların önemli bir kısmı ırk veya etnik kökeni, din veya inanç, engelli oluşları, yaşları veya cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır.¹ Maruz kalınan bu ayrımcılık nedeniyle, Alevi yurttaşların sosyal ve ekonomik gelişimleri engellenmektedir.

- Projenin genel amacı Türkiye’de demokrasinin, hukukun üstünlüğünün, insan hakları ve temel özgürlüklere olan saygının gelişmesine ve

¹ Ayrımcılık üzerine yürütülmüş benzer çalışmaların örnekleri aşağıda belirtilmektedir: “Din ve Vicdan Özgürlüğü Hakkı 2009 İzleme Raporu”, *İnsan Hakları Araştırma Derneği*; “Alevi Raporu” (2010), *Stratejik Düşünce Enstitüsü*; “Alevi Olmak, Alevilerin Dilinden Ayrımcılık Hikâyeleri”, (2005), *Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Merkezi*; “Engellilere Yönelik Ayrımcılık” *İnsan Hakları Derneği Genel Merkezi*.

buna ilişkin farkındalığın artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Projenin özel amacı ise;

- Türkiye’de Alevi Sivil Toplum Kuruluşları ve ayrımcılıkla mücadele eden diğer STK’ları, araştırma temelli savunuculuk ile ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik için harekete geçirmek ve güçlendirmek, Alevilerin maruz kaldığı ayrımcılıkla ilgili bilgi alanını, bilimsel somut veri toplama aracılığıyla geliştirmek.

2 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

14 ilde yürütülen saha araştırmasında Alevi yurttaşlar ile açık ve kapalı sorulardan oluşan ve yüz yüze görüşme tekniği ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen bu illerin belirlenmesinde farklı kriterler göz önünde bulundurulmuştur.

Öncelikle Türkiye’nin yedi farklı coğrafi bölgesinin ve her bölgeden iki ilin örnekleme yer alması sağlanmıştır. İllerin seçiminde mümkün olduğu derecede Türkiye profilini yansıtacak bir dağılım hedeflenmiştir. Örneğin farklı coğrafi bölgelerde yer alan en büyük üç il olan İstanbul, Ankara ve İzmir illerinin mutlaka örnekleme yer almasına dikkat edilmiştir. Böylece büyükşehirlerde göç ile beraber farklı bölgelerden ve illerden gelip yerleşen Alevi yurttaşların bir arada yaşarken karşılaştıkları ya da maruz kaldıkları problemleri ve bundan kaynaklı ortaya çıkan sorun alanları belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer yandan, küçük şehirlerde uzun yıllar boyunca farklı din ya da inanca mensup birey ya da gruplar ile birlikte yaşayan Alevi yurttaşların gündelik deneyimleri esnasında ortaya çıkan ayrımcılık örnekleri ve anlatıları derlenmiştir.

Ayrıca örnekleme dâhil edilen iller seçilirken bu illerde Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı’na bağlı olan şubelerin olup olmaması da dikkate alınmıştır. Bunun yanında gidilecek illerde AKD ve HBVAKV şubelerin aynı ilde bulunup bulunmaması da kriter olmuştur. Gidilen illerde, başta Vakıf ve Dernek Genel Merkezleri Ankara olmak üzere, Adıyaman, Amasya, Aydın, Erzincan, İstanbul, Mersin ve Sivas’ta her iki kuruluşun şubeleri bulunmaktadır. Böylece

Alevi yurttaşlara ulaşmak için seçilen illerde kurulu olan Alevi örgütlerinden yardım alınmıştır. Alevi yurttaşlarla görüşmeler kimi zaman AKD ve HBVAKV şubelerinde, kimi zaman katılımcıların ev ve işyerinde gerçekleştirilmiştir.

Proje metninde “toplam 252 Alevi yurttaş ile mülakat yapılacaktır” ifadesi yer almasına rağmen gidilen illerde araştırmaya katılmak isteyenlerin yoğun ilgi göstermesi sonucu bazı illerde 18 yurttaş ile görüşmeotasını aşarak 20 yurttaş ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Örneğin Adıyaman, Isparta, İzmir ve Mersin illerinde 18’den fazla yurttaş ile görüşme yapılmıştır. Böylelikle 131’i kadın ve 127’si erkek olmak üzere toplam 258 Alevi yurttaş ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

2.1 Soru Formunun Hazırlanması

Saha çalışması kapsamında kullanılan soru formu Bilimsel Danışma Kurulunda yer alan Yrd.Doç. Umut Beşpınar, Yrd.Doç. Aykan Erdemir, Doç.Dr. Sibel Kalaycıoğlu, Doç.Dr. Helga Rittersberger-Tılıç, Doç.Dr. Mustafa Şen tarafından hazırlanmıştır.

Hazırlanan soru formu üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm daha çok katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini; yaş, cinsiyet, eğitim, göç, bir işte çalışma durumu vb. durumlara ilişkin veri toplamaya yönelik hazırlanmıştır. İkinci bölüm olan “EUROBARO-METRE 2008”, her yıl AB ülkelerinde ayrımcılıkla ilgili ırk, din, dil, cinsiyet vb. alanlardaki durumu düzenli olarak raporlamaya yönelik olan bir soru formudur. Bu soru formu nitel veriden çok nicel anlamda veri toplamaya yöneliktir. Bu araştırmada EUROBAROMETRE soru formunun uygulanmasındaki amaçlardan biri AB ülkelerindeki ayrımcılık coğrafyası ile Türkiye’deki ayrımcılık coğrafyasının birbirine paralellik gösterip göstermediğini ya da aralarındaki farklılıkları değerlendirmek iken son bölümde yer alan açık uçlu sorulara verilen cevaplar arasındaki paralelliği ölçmeye yöneliktir. Diğer yandan EUROBARO-METRE 2008 sorularına verilen cevapların tutarlılığını ölçmek amacıyla soru formunun üçüncü bölümünde yer alan açık uçlu sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

Anketin üçüncü bölümünde toplam 18 tane açık uçlu soru bulunmaktadır. Bu bölümdeki temel amaç yurttaşların hayatları süresince deneyimledikleri veya etrafında gözlemledikleri ırk, cinsiyet, engellilik, yaş ve din ya da inanç temelinde maruz kalınan ayrımcılık anlatılarını toplama/derlemeye yöneliktir.

2.2 Araştırma Ekibinin Seçilmesi ve Eğitimi

Proje kapsamında saha çalışmasını yürütecek araştırma ekibi 20.05.2009'da Alevi Enstitüsü Seminer Salonu'nda proje ve saha çalışması hakkında proje Araştırma Koordinatörü Yrd.Doç.Dr. Aykan Erdemir ve Halil Karaçalı tarafından eğitim ve bilgilendirme yapılmıştır.

Bu eğitimin birinci aşamasında proje ile ilgili genel bilgi, araştırma süresi, araştırma kapsamında gidilecek olan iller, yapılacak olan işin nitel ve nicel yönleri ve araştırma etiği ile ilgili bilgi sunulmuştur.

Eğitimin ikinci aşamasında ise hazırlanan soru kitapçığının içeriği, kapsamı vb. konularda yine Yrd.Doç.Dr. Aykan Erdemir tarafından eğitim ve bilgilendirme yapılmıştır. Daha sonra soru formundaki her bir soru tek okunarak doğru anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilmiştir.

Yapılan bu eğitim seminerinin ardından 10-11 Temmuz 2009'da saha araştırmasının pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulamadan sonra toplanan veriler, soru kitapçığındaki olası eksiklikler ve aksamalar, soruların çalışıp çalışmadığı, yöneltilen sorulara katılımcılardan gelen tepki ve değerlendirmeler, saha görevlilerinin bu tip durumlarda görüşmeyi sürdürüp sürdürmemeleri vb. konularda saha ekibi ile eşgüdümlü halde iki gün süren bir çalışma yapılmıştır.

Bu araştırmada saha görevlisi olarak seçilen ve çalışan araştırmacılar farklı disiplinlerden doktora ve yüksek lisans düzeyindeki öğrencilerden oluşmaktadır:

Anıl Mühürdaroglu (ODTÜ, Sosyoloji, Doktora öğrencisi)

Bilge Demir

(ODTÜ, Psikolojik Danışmanlık ve
Rehberlik Merkezi uzmanı)

Çiğdem Sağır

(ODTÜ, Sosyoloji, Doktora öğrencisi)

Demet Sayınta

(AÜ, Sosyoloji, Yüksek Lisans öğrencisi)

İrem Alataş	(ODTÜ, Sosyal Antropoloji, Yüksek Lisans öğrencisi)
Muharrem Erdem	(ODTÜ, Sosyoloji, Yüksek Lisans öğrencisi)
Recai Bazancir	(YYÜ, Halk Bilimi, Yüksek Lisans öğrencisi)
Tunca Arıcan	(Bergen Üniversitesi, Ethnomüzikoloji, Doktora öğrencisi)

2.3. İnternet Tabanlı Araştırma

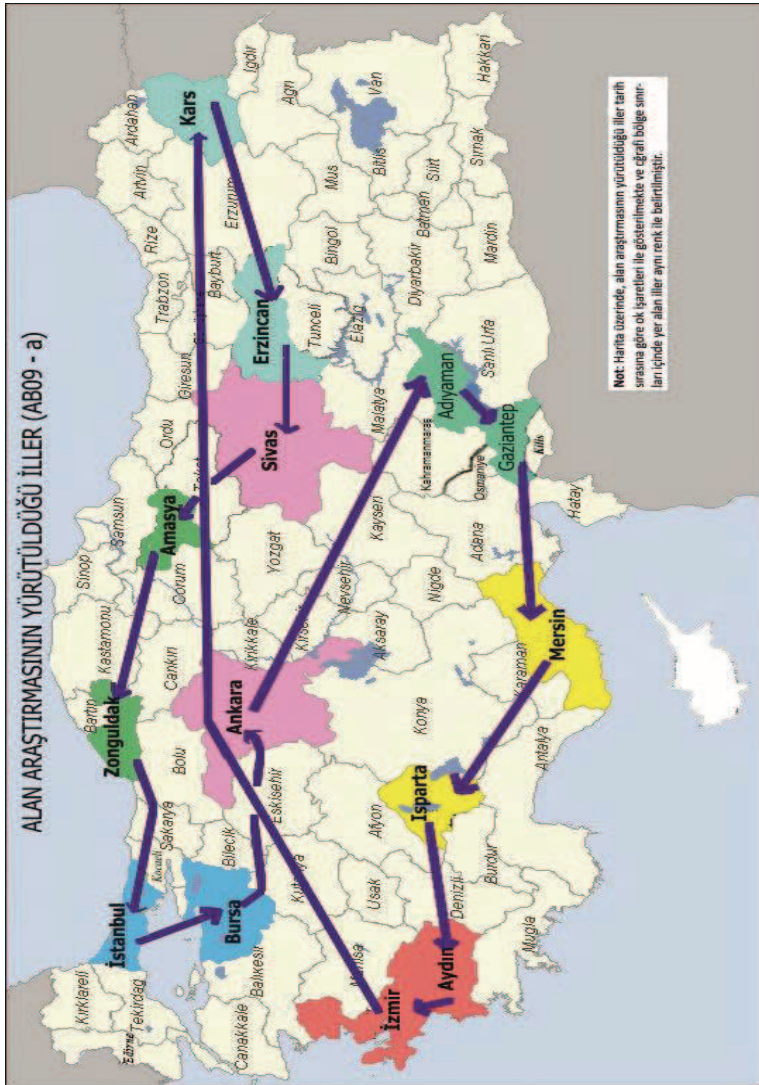
Proje kapsamında, 2009 Temmuz - Ağustos aylarında yapılan alan araştırmasında toplanan verinin analiz sonuçlarının geçerliliğini test etmek ve aynı zamanda gidilmeyen iller ve ulaşılmayan Alevi yurttaşlarının katılımını sağlamak için 2010 Ocak-Şubat aylarında internet tabanlı araştırma anketine www.alevienstitusu.org web sitesinde duyurularak başlanmıştır. Bu araştırmanın teknik altyapısı Halil Karaçalı, Muharrem Erdem ve Theresa Weitzhofer tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu internet tabanlı anket formundaki sorular için alan araştırmasında kullanılan soru formundan yararlanılmıştır. Bunun yanında, konu ile ilgili gündemdeki konular ile ilgili sorular da eklenerek daha zengin bir veri toplamaya çalışılmıştır. İnternet tabanlı bu anketin yurttaşlara duyurulması ve katılımının sağlanması için çeşitli yollarla duyurulmuştur. Bu kapsamda Alevi Enstitüsü web sayfası yanında, AKD ve HBVAKV'nın tüm şubeleri telefon ve faks aracılığı ile bilgilendirilmiştir. Ayrıca, diğer Alevi dernek ve vakıflar, ilgili forum ve facebook grupları ile anket linki (<http://www.surveymonkey.com/s/AL-EN>) paylaşarak ankete katılımın artırılmasına çalışılmıştır.

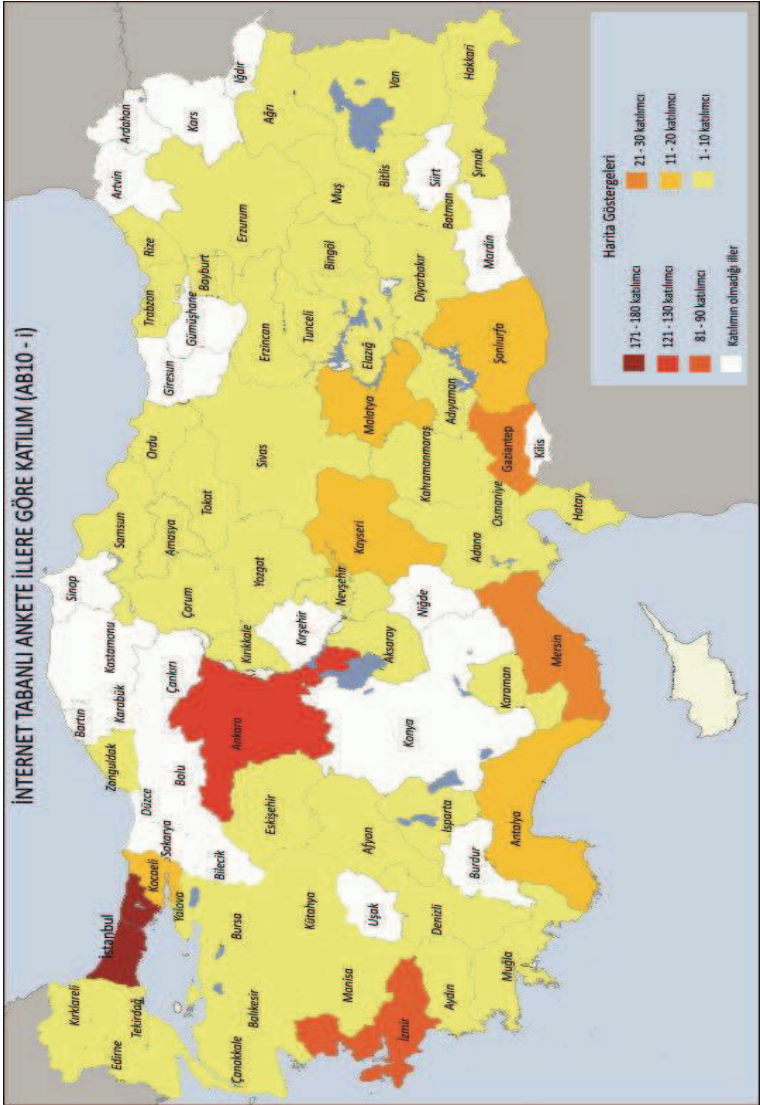
Harita 2'de de görüleceği üzere, internet tabanlı ankete katılan yurttaşların doğum yerlerine bakıldığında Türkiye'nin 71 ilinden katılım gerçekleştiği görülmüştür. Ankete katılımın olmadığı iller Aksaray, Bartın, Bilecik, Düzce, Isparta, Niğde, Sakarya, Sinop, Tekirdağ ve Uşak'tır.

Aynı şekilde, katılımcıların ikamet yerlerine bakıldığında 72 ilden katılım gerçekleştiği görülmüştür. Katılımın olmadığı iller Ardahan, Bartın, Bilecik, Gümüşhane, Kastamonu, Kırşehir, Niğde, Sakarya ve Sinop'tur.

KISALTMALAR

AB09 – a	Alevi Barometre - Alan
AB10 – i	Alevi Barometre - İnternet
AKD	Alevi Kültür Dernekleri
AL-EN	Alevi Enstitüsü
AÜ	Ankara Üniversitesi
EB	Eurobarometer
EB08 – EU27	Eurobarometer 2008 – 27AB Ülkesi
EB09 – EU27	Eurobarometer 2009 – 27AB Ülkesi
EB09 – TR	Eurobarometer 2009 – Türkiye
HBVAKV	Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YYÜ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Van)

Harita 2: İnternet Tabanlı Ankete İllere Göre Katılım Oranları

ALEVİ YURTTAŞLAR ÇOĞUNLUKLA NEREDE, NE ZAMAN, NEDEN VE NASIL AYRIMCILIĞA MARUZ KALIR?

Kesinlikle kalıyorum. Yani kadın olduğumdan dolayı birçok ayrımcılığa maruz kalıyorum. Dul olduğumdan dolayı birçok ayrımcılığa maruz kalıyorum. Tabi mezhepsel olarak da ayrımcılığa maruz kalıyoruz. (...)

Erzincan’da yaşayan Alevi bir kadın

GÜNDELİK YAŞAMDA AYRIMCILIK

1. Sonuçta biz Aleviyiz, en azından bize “Bunlar Alevidir” deniliyor yani. Bu bir ayrımcılıktır zaten.
(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)
2. 15 yıllık esnaf hayatı yaşadım, Bir Cuma namazı olduğu zaman ayrımcılığa maruz kalıyorsun. Veya bir kurban kesildiği zaman veya başka bir şey olduğu zaman seni ayırt edebiliyor insanlar. Yani her konuda özellikle Sivas’ta ayrımcılığa maruz kalıyorsun. Sivas’ta bir esnaflık yapmak bir kadın olarak, tekrar maruz kalıyorsun. Hem kadın olmaktan hem de dini olarak kalıyorsun.

Bırakın Sivas'ı kendi mahallende bile yaşıyorsun zaman zaman, her zaman olmasa da bunu yaşıyorsun.”

(Sivas, Sivas doğumlu, kadın)

3. Evet, en azından Cuma günleri arkadaşlarım “Dede, kalk namaza gidelim,” diyerek beni zan altında bırakıyorlardı. Ben de gitmeyince o toplumdan dışlanmış oluyordum. Biliyorsunuz ki insana verilecek en büyük ceza da o kişiyi o toplumdan dışlamaktır. Bu nedenlerden bir tanesidir. Her şeyin başı geliyor. O toplundan dışlandığın zaman sana en büyük ceza verilmiş oluyor. Bu teklif de onlar için gayet normal ve kutsal da sayılır. Çünkü onlara göre bir Alevi'yi namaza götürmek demek kendileri cenneti kazanmış demektir. Bu nedenle de olsa sırf cenneti kazanmak adına da olsa bizleri ısrarla “Siz de Cuma namazına gelin” diye teklifler de bulundular. Ama biz maalesef gitmedik ve bu nedenlerden dolayı da gönül soğukluğu başlıyordu aramızda.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

4. Ramazanda çok büyük yaşıyoruz zorlukları. Hani Sivas'ta kalıyorsun, esnaf dükkânısın, bir masanda oturup çayını içemiyorsun. Psikolojik baskı var. Bunu hissettiriyorlar. Her şartta ve iftar vakti olduğu zaman sanki herkes kapatıp gitmek zorundaymış gibi tavırlarla, buna benzer çok şey oluyor yani.

(Sivas, kadın)

5. Sünni kısmı hep bir olur toplanırlar komşular ama beni hiç çağırmazlar. Alevi olduğumu bildikleri için. Alevi komşuma arkadaşı, Aleviler dinsiz, bacı, kardeş bilmiyorlar demiş. Böyle düşünüyorlar hakkımızda.

(Mersin, kadın)

6. Alevisin sen hiçbir topluma giremezsin, hiçbir işi yürütemezsin, ondan sonra senden hiçbir şey olmaz. Yani

ne köy olur, ne kasaba olur, ne devlete memur olur, ne millete hayırı olur. Yani böyle söylediler. Yani kişiler. Ve de doğru dediler. Bizden bir şey olmaz. Olmuyor da. İleri gittin mi tepemize vuruluyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın)

7. Benim oğlumun kız arkadaşı var, benim oğlumun ortaokulda kız arkadaşı var, orta son da görüşüyorlar hı ciddi arkadaşlık lisede biz yüzük takalım falan. Diyor ki tamam. İş iyice ciddileşiyor. Diyor ki bak siz diyor evlendikleri gece tuvalete ekmek attırıyorsunuz. Neden? Din iman kızdan gitsin diye. Beraber olmadan önce tuvalete ekmek attırıyormuşsunuz ondan sonra kızla birlikte oluyormuşsunuz ki kızdan din iman gitsin bundan diye.

(Amasya, kadın)

8. Genelde Ramazanlarda bu sıkıntıyı yaşıyorum. “Seni akşam teravide göremedik!”, “İftarda göremedik”, “Cuma namazlarında göremiyoruz” diyerek bir şekilde taciz ediyorlar. Onlara göre üst üste 3 kere cumaya gitmeyen Müslüman sayılmıyormuş. Onun dışında, bana karşı gündelik hayatımda kimliği saklamadığımdan sıkıntı yaşamıyorum.

(Bursa, erkek)

9. Aa canım hangisini anlatayım. İllaki oluyor. Gelir şimdi dükkâna müşteri; “Ulan ... iyisin, hassın, dürüstsün, bir de Kızılbaş olmasaydın...” Ben de diyorum ki; belki bu değerlerden beslendiğim için böyle dürüstüm, bu değerlerden beslendiğim için ahlaklıyım, belki onun için daha düzeyli, daha dürüst ticaret yapıyorum. Beni olduğum gibi değil de kendi değerleriyle beraber olursa kabul ediyor adam.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

10. Benim babam devlet memuru idi Kilis'te, adliyeci idi. Zaten o yüzden orada kaldık bir otuz sene. O zaman tayin falan da yoktu, otuz sene orada yaşadık ama çok büyük zorluklar yaşadık. Ramazan, işte Ramazan ayında oruç tutar gibi roller yapıyordu annem babam, gece kalkıp tahta çatal kaşık vuruyordu annem. Hani sanki sahura kalkmışız da, komşular, ışık yakıyorduk falan filan. Tabi biz yatıyorduk hani çocuklar olarak ama tabi bunlara şahit oldum ben. Üzülürdüm...

(Mersin, kadın)

11. Bursa'da Bandırma'ya gittik. Orada, gelin yatarken ben hava almak için dolanıyordum. Kapıcı bana dedi ki, "Sen Cem Bey'in annesi misin?" dedi. "Benim hanımım şu kreşte çalışıyor" dedi. Karşı karşıyaydık. "Kreşe git" dedi ben de sıkılıyordum. Oraya 4 tane hanım, çocukları yatırdılar çamaşır atıyorlardı ve ben selam verdim almadılar. Yer gösteren ya da bir sandalye veren olmadı ve dedi ki, "sen şeymişsin?" dedi "işte göçmenmişsin" dediler. ... "Sen Kızılbaşmışsın" dediler. Ben de "yavrum Kızılbaş ne göçmen ne" dedim. "Hepimizi bir Allah yaratmadı mı?" dedim. "Ben Karadenizliyim" dedim. "Sen bizim o yana gelseydin sana nasıl katık yaparlardı görürdün" dedim. "Sen hoş geldin bile demiyorsun" dedim. "Sen nesen?" dedim. "Ben öğretmenim" dedi. "Bak yavrum öğretmen olmuşsun ama öğretmenliğini beğenmedim" dedim.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 88 yaşında)

12. Önceden biz mesela rahat bir şekilde Aleviyiz diyemiyorduk. Şu anda ben kendime güvendiğim için, her toplumda onlarla konuşmaya kendimi hazır hissettiğim için, kendime emin olduğum için konuşabiliyorum. Ama çekinenler laf eziyeti görüyor. Ne bileyim abdest almaz, namaz kılmaz yani boy

abdestine kadar dil uzatıyorlar; yani Aleviler boy abdesti almıyormuş. Ona kadar dil uzatılıyor. 20 yıl önce bir toplumda oturuyorduk, dediler ki, Kızılbaşlar gibi konuşuyorsunuz dediler. Biz göğsümüzü gere gere Kızılbaşız dedik. Hayır, siz işte bizimle geliyorsunuz Kura'n dinliyorsunuz. Biz Aleviyiz; ama Alevi olduğumuzu inandıramıyoruz insanlara düşünebiliyor musunuz? Alevi Kura'n okumaz biz gidiyoruz ya Kura'n okumaya, Kura'n dinlemez, namaz kılmaz, boy abdesti dahi almaz, bu şekilde biz onlarla bu şekilde tartıştık. Kim olduğumu Alevi olduğumu kesinlikle inkâr etmem dışlama illaki var. Yani senin yüzüne yapmasalar bile arkandan konuşuyorlar %100 geliyor kulağa geliyor. Ben mesela bir topluma önceden girdiğimiz zaman Alevi geliyor, namaz kılmaz, bizim komşumuz Alevi olduğumu bilmiyorlarmış, Sivas'tan geldi, biri de Kırşehirli komşumda Doğulu olarak biliyormuş ve burası Alevi mahallesidir, burada namaz kılmazlar hâlbuki o kadar iyi konuşuyor, o kadar iyi görüşüyoruz ki o Kırşehirli komşumuzla. Alış-veriş, para alış-verişi yapıyoruz onlarla, Kayınpederi diyormuş ki, sen bunlarla pek muhatap olma, bunlar Alevi bunlar namaz kılmaz, oruç tutmaz böyle insanlardır. Ayy! Diyormuş ne iyi yere düşmüşüz demiş ki, çünkü diğer komşumuz Aleviydi, eşi zirai donanımında çalışıyordu 15 yıldır Ankara'dalar ve Ereğli'ye gelince görüşürüz.

(Zonguldak, kadın, 38-47 yaş)

13. Gidip geliyoruz birbirimize oturuyoruz, yiyoruz içiyoruz ama normal hayatlarına döndüklerinde herhalde farklı düşünüyorlar. Alevi'den kız alınmaz verilmez onların eklemegi yiyilmez. Yiyorsun işte kardeşim. Sen benden başka türlü mü Bismillah diyorsun. Ya bence cahillikten geliyor okusalar, kendilerini yetiştirseleler.

(İzmir, kadın)

14. Mesela çok samimi olduğum Sünni insanlar ve komşularım şey bir kere iftar yemeği verdiler ramazan ayında herkesi çağırıldılar ama bizi çağırmadılar. Çok ta samimiyiz aile gibiyiz yani ondan sonra ben dolaylı yoldan söyledim çağırmayabilir hayır oruç değilsiniz dedi. Çağırılardı; ama oraya gelenlerden çekindiler. Niye bunlar oruç tutmuyor siz bunları çağırdınız derler diye onlardan çekindiler. Odam sonra bir daha kadınları çağırmadılar iftara.

(İzmir, kadın, 38-47 yaş)

15. Götürdüğüm kurban etlerini ve aşureleri çöpe attıklarını duyduğumda çok üzülmüştüm. Alevi olduğumdan, elimin değdiğinin yenmeyeceğini söylediler. İlişkimi de kestim onlarla. Sivas'ta bir erkeğin yanına oturdum: "Ne hakla yanıma oturuyorsun? Aranıyor musun?" diye bağırdı. Ayrıca, Sivas'ta, bana zorla Alparslan Türkeş'in anma konvoyu geçerken zorla selam verdirttiler.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

16. Yani Ramazan günlerinde, belirli gecelerde işte namaza gitmediğim için bazen bu oluyor, sık değil yani zaman zaman... Onlardan bir tanesi çok sevdiğim bir Sünni arkadaşım, çalıştığım yerde, günlerden Cuma günü. Dedi ki; "Seni bugün bir hayırlı yere götüreceğim" dedi. Ben de dedim ki: "Hayırdır, hayırlı yer neresi?" Seni camiye götüreceğim, sen bana bu kadar iyilik, güzellik yaptın. Ben de seni hayırlı bir yere götüreceğim dedi. Ben o zaman ona dedim ki "Hacı, benim bildiğim kadarıyla anam gitmedi camiye, babam gitmedi, bildiğim kadarıyla dedem de gitmedi camiye. Onlar nasıl olmuşsa ben de öyle olurum" dedim. O adam da beni saygıyla karşıladı.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

17. Aleviler kötü, Aleviler yıkanmazlar. Yav siz Alevilerle yaşamıyorsunuz, ne olduğunu bilmiyorsunuz. Benim çok gördüğüm arkadaşlarım var, beraber olduğum komşularımız var. Kesinlikle sen Alevi olmazsın. Beraber doktora gider geliriz. Doktordan geliriz ben hemen affedersin duşumu alırım, arkadaş almamış. Sonra diyor ki bak sen aldın o arkadaş almamış. Biz kendimize şükrediyoruz. Diyorlar bir de sen Alevi'yim diyorsun bak sen duş aldın, o almadı. Sana da bunu söylemem ama affedersin. Ya böyle geliyor başımıza. Sen Alevi olmazsın, çok iyisin, yardımseversin, iyi niyetlisin. Çocuğum askerde çok şey yaşamış, çocuğum da öyle. Ya ne bileyim Alevi olmak suç mu? Hepimizin başına böyle şeyler geliyor. Önceden daha kötü olaylar yaşandı, şimdi gittikçe daha kendimizi tanımlıyoruz, daha kendimizi ispatlıyoruz. Yani gerçekler meydana çıktıkça gittikçe fazla bişey söylenmiyor bize. Biraz daha rahat ispatlıyoruz kendimizi. Şimdi biraz daha rahat ortalık, öyle düşünüyorum.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

18. Biz yemeği pişirirken yemeğin içine tükürürmüştük. Mutfağa ben yemek hazırlarken hemen yanıma gelirdi bakardı. Ne yapıyorsun? Fatma Hanım bakıyım yemeğe falan. Gel sen hazırla ben yiyeyim yapardım. Sonra doktor olayından sonra bir daha hiç bahsetmedi, kelimeler dönmez konuşulmaz. Rahatça çayımızı içeriz, kahvaltımızı yaparız. Olaylar hiç bahsedilmeden geçip gitti. Ondan önce biraz oturup kalker giderdi.”

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

19. Valla bu şu son 5-6 yıldır daha çok belirgin bir şekilde hissediyoruz bunu. Bundan önce meslek hayatımda bile bunlara çok da maruz kalmadım. Meslek hayatımda tam bir Alevi Bektaşî düşüncesinde bir Atatürkçü düşüncedeysen ya bunu

yıllardır savunan birisiyim zaten. Hiç şu 6-7 yıla gelinceye kadar hiç böyle sıkıntı yaşamadık. Şu son yıllarda daha büyük sıkıntı yaşıyoruz.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57)

20. Bir aşure pişirdim işte aşureye davet ettim. Misafiri gelmiş. Kendi bana pişirince getirir misin demiştir. Ben de bir kaba koydum aşureyi aldım, gittim. Aşureyi elimden aldı; sana bir şey soracağım dedi. Buyurun dedim. Aleviler aşureyi nasıl pişiriyor, dedi. Nasıl pişireceğiz dedim. Normal yarmamızı, her şeyimizi dört dörtlük yıkıyoruz dedim. Aşuremizi pişiriyoruz dedim. Hayır dedi. Öyle yapmıyormuşsunuz dedi. Nasıl yapıyormuşuz, dedim. Aşurenin suyuna dedi hocayı çimdirmişmişsiniz. O suyla horoz çırpındırıyor-muşsunuz, içine tükürüp pişiriyormuşsunuz dedi. Ben hayatımda ilk defa duydum o kelimeyi. Ben şok oldum, tencereyi elinden aldım. Sakın gelme semtime, mahalleme dedim. Midemi bulandırdı yani. Hayatımda ilk defa duydum bu kelimeyi elli yaşıma giriyorum.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

21. Bir de bir hafta önce balkon yıkıyorum. Beni duymuyor zannediyor. Karşı komşum diyor ki balkonu ne kadar temiz pırl pırl. Komşum dedi ki, ne kadar temiz olursa olsun Alevi değil mi, dedi. Ben bunu kulağımla duydum yani. Sonuçta şahit oluyoruz ister istemez yani. Benim bir tane Diyarbakırlı komşum var. Sivas'tan bir gelin getirdi. Sivaslı dede kızımı. Geline Alevi diye eve sığdırmadı kayınvalide. Rahatsız oldu kadın. Namaz kılmıyorsun dedi. Kapatmaya çalıştı. Bir hafta zor yaşadı o gelinle kapının önüne koydu hiç acımadan yani. Sordum ben ona. Niye yaptım teyze, dedim. Sana ne yaptı o gelin yani. Sonuçta gelin de olsa evladın oldu. İstemem, dedi. Yıkanmıyor, dedi. Açık giyiniyor, namaz kılmıyor, dedi. Ka-

pının önüne koydu bir haftalık gelini yani. Bunlara da şahit olduk. Kapı komşum hem de. Çok ayırt eden var; bizler fazla yapmıyoruz ama onlarda ayırt eden var.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

22. Mesela benim amcamın kızı. Mardin’de kendisi öğretmendi. Tanıştığı okul arkadaşıyla evlendi. Ailesi bilmiyormuş Alevi olduğunu. Eşi de öğretmendi. Öğrendiğinde de kızı hiç acımadın kovdular. Hiç acımadılar. Öğrendiği gün o kızı hemen dışladılar. Ayırdılar oğlandan. Kendi amcamın öz kızı yaşıdı.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

23. En son şöyle bir şeyle karşı karşıya kaldım. İzmir’in Kaynaklar beldesinde bağlama dersi verirken köye iki tane Alevi girebilmiş ve bu köyde şunu... 25 sene önce bir öğretmen gelmiş ve 25 sene sonra ben de zaten tam görevimin bittiği zamanlar Alevi olduğumu söylemiştim. Verdiğim derslerde de zaten böyle bir şeyi bildirme gerekliliğim yok. Ve bunu hiçbir zaman belli eder şekilde ders değil, bilimsel ilkelerle ders verdiğim için, Alevi olduğumu bir sohbet esnasında söyledim çok şaşırmışlardı. “Hocam sen de mi Alevi’sin?”, hani “Sen Alevi misin?” Yani böyle bir üslupla, “Senin gibi bir insan Alevi olamaz” gibi bir üslupla yaklaşmışlardı. Burada o gözlemleniyordu. Ama direk bir ayrımcılık yoktu yani belli ettiğim için. Sorunun cevabı da o olsa gerek.

(İzmir, İzmir doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

24. Ayrımcılığa maruz kalmıyoruz. Ama mesela patronum geliyor bana anlat diyor, siz ne yapıyorsunuz? Sizin ibadet şekilleriniz farklı mı? Aleviler. İnancımızla ilgili sorular soruyor. Siz niye namaz kılmıyorsunuz? Diyor. Günümüzde namaz kılmayanlar var biz hem namaz kılıp, hem orucumuzu tutup

hani öyle Aleviler de var. Ramazan orucunu tutmayıp namaz kılmayan, buna karşı olan Aleviler de var. Hepimizi aynı kefeye koyuyorlar. . Biz, biz derken ben değil babalarımız dedelerimiz falan, bunlar ibadet yaparlarken, bu kadar yaygın değilmiş kimse ben Aleviyim diyemiyormuş. Yolda, okulda ki ben de diyemiyordum ortaokulda. Lisede yavaş yavaş böyle demeye başlamıştım. Eskiden ibadet yapılacağı zaman ışıklar kapatılıp, kimse bizi duymasın kimse bizi görmesin diye, eskiden Aleviyim diyince paldır küldür dövölüyormuş insanlar. Daha kötü şeyler yapılmıyormuş. Kimse bizi görmesin diye ışıklar kapatılıp yapılmış ibadet eskiden. İnsanlar yanlış anlayıp, Aleviler mum söndü yapıyorlar demiş. Kim kime dum duma ibadet yapıyorlar ama anne baba kardeş gidiyor diye bir muhabbet varmış diye sormuştu arkadaşım. Ben de bunun gizlilikten olduğunu söylemiştim patronuma. Daha dün konuştuk.

(Kdz. Ereğli, kadın, 18-27 yaş)

25. Şu anda yok ama eskiden mesela amcamı iş yerinde Alevi olduğunu söyleyemiyormuş. İster istemez, karşısındaki insanlar, Aleviler şöyle böyle demesine rağmen çıtını çıkarmazmış. Sen ne biçim konuşuyorsun diyip doğrusunu söyleyemiyormuş. Korku varmış. Zaten Aleviler ezik durumdaydı, yeni yeni söylemeye başladık. Ben kuaförde kılıcımı takıp, sen Alevi misin diye soranlara rahatça Aleviyim diyebiliyorum.

(Kdz. Ereğli, kadın, 18-27 yaş)

26. [Ayrımcılığa maruz] Kalıyorum. Mesela çok iyi bir arkadaşım benim Alevi olduğumu öğrenince bir irkiliyor. Sen Alevi misin, ben seni öyle bilmiyordum diyor. Yaşadım daha yakın. Öğretmen bir arkadaşım benim Alevi olduğumu du-

yunca şoke oldu. Böyle annesiyle beni sorgu yağmuruna tutular. Kafalarında bazı tabulaşmış sorular vardı. Dedelerinden anlatılıp bugüne kadar gelen, siz şöyle misiniz, böyle misiniz Müslüman mısınız diye. Ben çok üzüldüm. Bir eğitimcinin böyle konuşması beni endişelendirdi. Benim çocuğumu da bir eğitimci yetiştiriyor. Elimden geldiği kadar anlattım. Biz böyle bilmiyorduk diyerek özür diledi. Başka farklı anlatıldığını söyledi. Kulaktan dolma ve inanmak istediğine inandıklarını insanların söyledi. Ama sevdiği insandan da bu tür şeyleri öğrenince, ay ben çok beğendim, keşke biz de sizin gibi olabilseydik dedi. Biz de sizin gibi kendimizi eleştirip saçma sapan sorular sormuyor olsaydık dedi. Bir gün eşimin nerede olduğunu sormuştu ben de dernekte dedim. Aa siz Alevi misiniz dedi. Aa bilmiyorduk. Alevilerin evine gidilmez, yemeği yenmez dedi. Niye dedim. Siz böyle böyle yaşıyorsunuz dedi. İşte siz abdest almazmışsınız, cünüp gezermişsiniz. Böyle bir şey yok dedim biz de Müslümansız dedim. Hayır dedim böyle bir şey yok. Biz abdest de alınız. Temiz gezeriz. Böyle açıklama yapınca üzülüler tabi, biz bilmiyorduk dediler. Sen açıklamasaydın biz kötü şeyler bilecektik, yaklaşmayacaktık dediler. Sonra evime geldiler yemek yediler, özür dilediler.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

27. Çook. Düşünün hastaneye yatmışsınız, diğer tarafta Aleviler şöyledir böyledir gibi konuşmalar duyabiliyorsunuz. Ben bir komşuyu ziyarete gittim evinde, bir konuşma açıldı, çocuğunun yüzü isilik olmuş. Bir komşu dedi ki adetli bir kadının onun yüzüne bakmıştır. Diğeri de Alevi bir kadın yüzüne bakmıştır, onlar pis geziyorlar dedi. Dondum kaldım hiç bişey demedim. Kendime çok kızıyorum şimdi. Ama öfkeliydim ve öfkeli cevap vermemek için sustum. Ben orda o si-

nirole o öfkeyle, öfkeme yenik düşecektim. Kalktım geldim çok üzgündüm. Onlar da ülkücü insanlar. Ülkücülerin de Alevilere düşman olduklarını bizimkiler bize söylediler. Ben bunu araştırdım, gerçekten de geçmişte çok kesmişler.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

28. Evet, çünkü bu şehir çok fazla ayrımcılık yapan bir şehirdir. İnsanları çok fazla sınıflandırmayı seven bir şehirde yaşıyoruz. Yerli, Kürt, Terekeme, Azeri... Kars kesinlikle ayrımcılık yapan bir şehir. Kız alıp verilmiyordu, şimdi başladı. Azeri Kürt kesinlikle kız alıp vermez. Kürtlere bir ayırım yapılır kız verme konusunda. Çünkü Kürtlerin kadınlara nasıl davrandığını herkes bilir... İyi davranmazlar. Kürtlerde kadınlara, ikinci sınıf vatandaş gözüyle bakılıyor. Alevilere zaten kesinlikle kız verilmez. Kız alırlar, çünkü Müslüman yaparlar. Yıkarak kırklayanlar var temizlensin diye.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

29. Evet kaldım. Özellikle giyim kuşamımızdan dolayı insanların çok farklı şekilde baktıklarını hissediyoruz. Başımız açık olduğu için, daha modern giyindiğimiz için, kolsuz, pantolon giyindiğimiz için çok farklı şekilde baktıklarını hissediyoruz. Giyimimize dikkat etmek zorunda kalıyoruz. Daha dar olmayan şeyler, kısa olmayan şeyler giymeye çalışıyoruz. Sözel olarak söylenmiyor ama bakışlardan bunu hissedebiliyoruz.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

30. Tabi, annem de öyle babam da öyle. Kendilerini çok fazla ifade etmezler. Alevi olduklarını açıkça söyleyemezler. Sünni misafirlerimiz geldikleri zaman mesela evimizde sadece çay içerler, bakkaldan alınma hazır gıda yerler. Onun haricinde annemin veya benim yaptığım şeyleri pek yemezler. Bir keresinde annem haşhaşlı çörek yapmıştı, buraya özgü, yine o

misafirimiz geldi. Israr ettik yesene diye. Yok dedi ben sizin yaptığınızı yemem ama bisküvi falan varsa onu yiyebilirim dedi.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

31. Üniversite üç arkadaş kalıyorduk. Bir arkadaşım benimle aynı sınıftaydı, diğer arkadaşım ise bizden çok büyüktü. O dördüncü sınıfta biz 1. sınıftaydık. Samsunluydu kendisi. Hep beraber bizim evimize gidelim, hafta sonunu orada geçirelim hem ailemi falan da tanımış olursun dedi. Tamam dedik biz. Tabi ablamız benim Alevi olduğumu biliyordu. Bir kenara çekti ve dedi ki seni götürmeyi çok istiyorum ama senden bir şey rica edeceğim. Söyle dedim ben de. Oraya gittiğimizde Alevi olduğunu kesinlikle söyleme belli etme dedi. Neden dedim ben de. Ya dedi benim ailem dedi biraz farklı bakıyor Alevilere, o yüzden yanlış bir şey söyleyebilirler, kırıncı olabilirler sana karşı, ben de üzülürüm. O yüzden belli etme dedi. Ben de dedim ki kendi dinimi saklayacaksam ben o eve gitmem. Gitmemiştim de. Ondan sonraki davranışları da çok farklıydı tabi o ablamızın. Evde namaz kılmaya başladılar birlikte, Alevi olduğumu öğrendikten sonra. Ara sıra konuşmalarını falan duyardım. İşte biz böyle devam edelim belki o da doğru yola gelir, bizden imrenir kendisi de namaz kılar falan diyorlardı. Kapanırsan çok güzel olur, sana çok yakışır gibi sözler söylüyorlardı.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

32. Ablamız kapalıydı ama diğer arkadaşımız açıktı. Diğer arkadaşıma da yapıyordu bu baskıyı ama bana daha fazla yapıyordu. Hatta arkadaşı onun baskısı yüzünden kapandı ama ben kapanmamıştım. O yüzden benim üzerimdeki, baskısı devam ediyordu. Yemek mesela yapamazdım çekinirdim, yine elimden belki yemezler diye inanın yemek falan hazırla-

yamazdım onlara, kendileri yaparlardı. Bir gün aşure zamanı, Amasya'da okuduğum için, teyzemler sürekli gelip gidiyorlardı, yemek pişirirlerdi. Aşure zamanı aşure getirdiler, o kadar ısrar ettim, ikisi de bir kaşık dahi almamışlardı. Sadece çay demlerdim evde, ya da bulaşıkları yıkardım, ya da dışarıdan hazır bir şey alınmışsa onları koyardım. Ama hiçbir şekilde yemek yapmazdım. Bu asla işin tembelliğine kaçmak değil. Hiçbir zaman bana teklif edilmezdi. Mesela kız ortamında bir evde yaşıyorsan, biri bir iş yaparken diğerinin de yapması beklenir. Bana hiçbir şekilde yemek yap demediler. Tamam, biz hallederiz dediler. Yayla çorbasını çok güzel yaparım, yapayım dediğimde tamam tamam biz yaparız diyorlardı. Sürekli böyle engellemeye çalışıyorlardı. Ben de bak-tım bunlar böyle devam ediyorlar, hiç teklif etmiyordum karışmıyordum da mutfak işlerine.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

33. Bebek görmeye gitmiştik komşuma, kadın Sünni. Birkaç senedir komşuyduk. Biz 3 Alevi arkadaş gittik. Oradaki diğer kişiler Sünni'ydi. Orada hemen biz Alevi Sünni diye bellediler. Annesi de gelmişti dedi bak bunlar Alevi'dir dedi. Olsun has kadınlar dedi, seni görmeye gelmişler. Geldi bizle görüş-tü, saygı gösterdi. Yedik içtik geldik. Oda bizi tanıdılar, dediler bu 3'ü Alevi'dir, diğer kadınlar bizdendir. Biz kaç senedir komşuyuz, o da bana gelmişti doğum yaptığımda. Ben kendim ayırım koymadım. Biz sabah kalkıyoruz, Allah'ı değil koşumuzu görüyoruz. Türk, Kürt fark etmiyor. Komşu komşu olsun, insan insan oldun. Komşuluk hakkı çok ağır ama biz orda hemen bellendik.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

34. Geçen sene bir düğüne gittik. Biz masada oturuyorduk. Ben kendim Türk, Kürt ayrımı yapmam. Ama orada bir kadın di-

ğer kadına sen Kürtsün oturma buraya dedi. Ben dedim buraya Kürt de, Türk de, Çerkez de oturur, Alevi de oturur. Biz bir çatı altına girmişiz düğüne burada ayrımcılık olmasın. Kadına kızdım sonra bir şey demedi. Oturduk sonra. Dedim ayrımcılığı kaldırın. Biz bir bayrağın altında yaşıyoruz. Sonra tatlıya bağladım, ben insanlığı dürüstlüğü, sevgiyi, saygıyı severim. Herkes böyle düşünse böyle bir şey olmaz.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

35. Yani gündelik yaşamımızda ayrımcılığa evet bazen maruz kalıyorum ablacım ister istemez. Çünkü benim yaşadığım çevre genelde Sünni ister istemez illaki. Mesela bir bakkalımız ben örnek vereyim sana. Ramazan olduğu zaman biz iftar açılmadan önce alıyoruz yoksa kapatıp şeye gidebiliyor iftara gidebiliyor. Sabah da bakkala gittiğimiz zaman ekmekler kapıda yani ayrımcılığa illaki maruz kalıyoruz. Çevremiz, çevrem genelde benim oturduğum mahalle Sünni olduğu için illaki kalıyoruz yani.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

36. Ayrımcılığa maruz kalan geçen, bundan evet birkaç sene önce evet ben minibüse bindim, buraya cemevine, bizim bu cemevimizin açılışı vardı bundan 3-4 sene önce şimdi bu sene demin de. Şeye geldiğimiz zaman ön tarafta minibüse buna ben çok maruz kaldım, hala içimde bir cevap veremediğim için. Tek benim iki tane çarşafı üç tane benim ön tarafında oturuyor. İşte burada bir kalabalık oluşuyor, minibüs şu üst sokaktan gidiyor. İşte biri soruyor orda niye öyle kalabalık oluşuyor çok. O da diyor ki, şey diyor arkadaşı da cevap veriyor cemevinin açılışı varmış çok da önemli bir şey de cemevi yapmışlar. Ee bir şey diyemedim niye bir şey diyemedim, arabada tektim hiç kimse yanımda yoktu. Bir arka-

daşım veyahut da benden Alevi biri yanımda olmuş olsaydı ben orda kendimi savunabilirdim. O hala benim içimde. Niye içimde cevap veremedim. Erzincan da binlerce cami var diyelim bir cemevi niye sizin gözünüze batıyor. Hala benim içimdedir yani. Gittim eşime de bunu söyledim. İşte böyle söylediler dedim. Bir cevap veremedim o sırada hala benim içimde bir yaradır. Niye ben onlara bir cevap veremedim... Niye ben bunlara cevap veremedim yani kendimi orada savunabilirdim. O kadar caminiz var biz size saygı duyuyorsak biz bir cemevimize sizde saygı duymanız lazım ve odur budur ben arabaya bindiğim zaman buraya cemevine bir işlem olduğu zaman, minibüsçüye derim bir cemevi sokağında inecek var, özellikle.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

37. Üst komşum var mesela, bir mesele anlatım sana üst komşumla aşağıda bahçede oturuyoruz Sünni kendisi. Şey küçük bir oğlu var Kerim isimli bana ezan okunuyor... Abla diyor şeye gitmiyon mu? Camiye gitmiyor musun diyor bana. Daha çocuk 3 yaşında bir çocuk. Niye gideyim camiye diyorum. Şey siz gidiyor musunuz? Ben küçüğüm ama ağabeylerim gidiyor, şeye camiye. Namaz kılmaya ben niye gideyim? Sen diyor sende git namaz kıl. Ben dedim gel sen camiye değil cemevine gidelim. Diyor cemevine orası nerde diyor. Küçük çocuk olduğu halde beyinlerini yıkamışlar onun da. Artı annesinin telefonuyla oynadığı zaman ilahiler çıktı işte Allah Allah diye ilahiler. Diyor ki Güler abla bak bu Allah bizim niye dedim sizin olsun o Allah bir sizin değil, o Allah bizim de Allah annesiyle beraber güldüler. Bir de öyle bir olay yaşadık. Küçük yaşta onlar her şeyini eğitiyorlar.

(Erzincan, kadın)

38. Yani şöyle bir belki de etnik kökenim farklı yani dediğim gibi Alevi veya şey olmadığım için rahattım bilmiyorum ama ben herkese aynı gözle bakıyordum insan olarak gördüğüm için. Bir sıkıntı yaşamadım, fakat yaşadığım anda hepsinin de yani işte en azından evliliğimdeki bu verdikleri şey sonra beni iş yerimde ya sen Alevi Kürt bir kızla nasıl anlaşıyorsun arkadaşşıma demişler ya siz kime diyorsunuz Elif Hanım'a diyoruz. Ama böyle bir sıkıntı bana yansıtılan şey de olsa cevaplarını veriyordum açıkçası ve o yüzden de çok şey değildim, çok da rahattım. Yani verdikleri şey üzerinden tabi belki dert etseydim, şey olsaydı farklı değerlendiririm ama ben hem gidip öyle bakanlarla gidip konuşuyordum cevaplarını alıyorlardı ve sonra da çok yanlış yaptıklarını ifade ediyorlardı. Ben yani Alevi Kürt müsün dedikleri zaman bile Kürt veya Aleviyim demiyorum herkes hala öyle bilir. Yani ben Aleviyim ya da Kürt'üm diye ifade ettiğimi hiç kimse duymamıştır. Sünni'yim diye ifade ettiğimi hiç kimse duymamıştır.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

39. Anımı mı anlatıyım, bir arkadaşına oturmaya gitmiştik oraya. Karşlı bir arkadaş gelmiş, işte Alevilerin yemeği yenmezmiş evine gidilmezmiş işte çayı içilmezmiş falan diye söyledi. Bende çok sinirlendim orda. Her gittiğim yerde kendimi savunurum ve söylerim hiç saklamam Alevi olduğumu kesinlikle. Kızdım bende ona, birde böyle olay olmuştu. Hani ya niye arkadaşım da Alevi olduğumu bilmiyormuş, şu an sen bir Alevinin evinde oturuyorsun dedim bende. Kadın şok oldu orda tabi, ne diyeceğini şaşırdı ama söylediğine de pişman oldu. Böyle ufak tefek şeyler oluyor.

(Kdz. Ereğli, Kocaeli doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

40. Ha bir de eşimin arkadaşı, bizim pastanemiz vardı, pasta ustası getirdi Ankara'dan. Bunun eşi o da Karşlı, bu Karşlılar

çok nedense ters oluyor, niye öyle anlamadım. Bir gece kaldı kadın ben bunu yedirdim, içirdim, evimde yatırdım, en güzel yemeklerimi önüne serdim, tertemiz çarşaflarımı, pikelerimi çıkarttım, kadın demesin mi sabah. İşte buralarda kim oturuyor, dedim işte Lazı var Çerkezi var işte Kürdü var Alevisi var, hepsi var dedim yani. Mahallemiz kalabalık dedim. Ayy dedi aman aman dedi Alevi olmasın da dedi hangisi olursa olsun. Ya arkadaşım dedim sen bana bakıyor musun? Sen dedim dün akşamdan beri nerde yattığını biliyor musun dedim. Bir Alevi'nin evinde kalıyorsun dedim ben. Kadın şok oldu o da şaşırıldı. Kıpırmızı oldu. Sofrada da oturuyoruz böyle. Kahvaltıdan hafif kendini çekti. Çok pişman oldu yani. Dedim eşime bir daha getirme buraya. Ben istemiyorum dedim böyle saygısız insanları. Oluyor yani böyle ufak tefek. Başkada aklıma gelen vardır muhakkak ama şu anda çok yorgunum da işten çıktım ya kafamı toparlayamadım.

(Kdz. Ereğli, Kocaeli doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

41. Hani Alevilere böyle bakın, dini ayrımcılık konusunda insanlara çok da yardım etmeyen, işte bencil, ne biliyim böyle bir itilmiş olarak görüyorlar. Evet, onu ispatlamıyorsun onlar bir ön yargı oluşturmuş. O zamanda böyle tartışma oluyor yan yaşanıyor mutlaka yaşanıyor. Bursa'ya transfer oldum Çorum'dan. Bursa'ya transfer olduğumda oradaki antrenörlerimle konuşurken ezan okunurken ben toplandığımda işte Alevi değil misin kız sen dediler. Evet dedim. Niye toplanıyorsun o zaman dediler. Dedim Allah'ın adı anılıyor bir şekilde toplanılması gerekiyor. O zaman sen Alevi değilsin dediler. İnandıramıyorsun ki ve boş insanlarla tartışmaya girmek beni gerçekten yoruyor. Çünkü onlara benimsetemiyorsun. En sonunda diyorum. Mesela bi kaç arkadaşımın önyargısını gerçekten kırdım Ceme getirdim. İbadetlerimizi

gelin görün. Bizde dedim din, dil, ırk, millet ayrımı yok. Alevilik dedim bir mezhep değil, aksine bir felsefe, bir dünya görüşü dedim. Hatta dedim sizlerde aslında bizlere göre tüm insanlara yardımcı olduğunuz ve ayırım yapmadığınız için dedim, bunu da vurgulayarak söylüyorum, aslında Alevi olabilirsiniz. Alevilik illa bir anadan, Alevi anadan veya Alevi bir babadan doğmak değildir. Hiçbir insanı ayırım yapmadan, tüm insanlığı sevgiyle kucaklamak demektir ve çoğu bir kaç arkadaşımı da öyle değiştirdim hani bir araya geliyorlar bak Sünni olmasına rağmen hep cem evlerimize getiriyorum onları. Sünni olan 2-3 arkadaşım semaha yazıldı. Hani değiştiriyorum ama bazıları mesela artık onlar dogmatiktir onları değiştirmek imkânsız. Bir ayırım yaşadım sa bunlar...

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

42. Babam esnaftır benim. Bir de bizim orda şeyler vardı, küçük olduğu için kimlerdensin diye sorulur. Bir de benim baba tarafım Urfa'dan gelme mesela kimlerdensin? Şanhanlılardanım deyince Alevi olduğumuz kesin bilinir ama bilmeyenler geliyor mesela ve kapalı. Giyimine mesela çok muhafazakâr bir aile geliyor. Onlar başlıyorlar bizim Alevi olduğumuzu bilmeden Alevileri kötülemeye. Ama babam bu sefer diyor ki, ben illa Aleviliğimi öne vurmayayım, ben insanım diye kendimi onlara tanıtayım diyor. Alevi olduğumuzu bilse belki dükkândan çıkıp gidecekler. Annem olsun, annem de mesela bir cenazeye gidiyor. Mesela başının kapatıyor, annem açıktır benim normalde, kapattıkları zaman annemin yanında ben de gitmiştim hatta Ogün, Kura'n okunuyordu. Annemle başımızı kapattık. Bir tane teyze girdi içeriye başı açık. Şuna bak Aleviler de hep böyle diye yanımızda konuşuyor ve bize benimsetmeye çalışıyor o görüşünü. Terbiyesiz kadın bizim Alevi olduğumuzu bilmiyor. Hepimiz kaldık ya-

ni. Kardeşimin adı Bektaş. Bektaş isminden dolayı arkadaşlarıyla hep o tartışır. Bizim oralarda vardır ama yapmayanlar da çok. İyi dostlarımız da hep Suninidir, Kürttür. Öyle.

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

43. Arkadaşlarım da var ben işte ilk şeye geldiğimizde devlet yurdunda kalıyordum. Erzincanlı bir arkadaşımla oturuyoruz, işte bir geldim ki kız Alevi olduğunu herhalde söyleyememiş, kız da bir Alevilik tartışması, almış başını gitmiş. Bende onun Alevi olduğunu bilmiyorum. Selda dedim ne oldu? Çiğdem dedi bunlar tartışmaya başladı. Ben bunların içinde eğer Alevi olduğumu söylersem, kendimi ispatlayamam dedi. Kız o kadar bir mahcup duruma düştü ki anlatsa yani kızı dövecekler hayır diye. Yaptığımız bir şeyde alta kalıyorsun resmen. Ama en sonunda tartışmalarla sınav olmasına rağmen kaç sat tartışmıştık biz. En sonunda bakın dedik biz Alevi'yiz. Biz inkâr etmiyoruz ve sizin söylediklerinizin de tersini yaşıyoruz. Bakın ve hani Aleviler hakkında önyargılarınızı kırın artık ne kadar kırıldıysa. Arkadaşlarım da öyle olmuştu. O da ne gusül abdestini, boy abdestini almıyorlar diye suçlanmıştı, o arkadaşım da. Sen almıyorsun diye suçlanmıştı. Ne kadar yani üniversiteye geliyorsun sen. Belki o insan ilerinin bir yönetici olacak ama gelin bu yöneticiden siz eşitlik isteyin.

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

44. Hiç yaşamadım, hatta 2 tane hocam, hocalarım arasında ben çok sevilirim. Böyle nasıl diyim beni yönlendirirler okulda kalmamı isteyen bir sürü hocam var. Sen işte nerelisin? Kamu yönetimi. Nerelisin işte Çorumluyum. Saz çalışıyorum falan dediğim zaman bir böyle şey oldu, Alevilik var mı? Aleviyim hocam dedim, bilir misin bilmem ama biz Caferi'yiz dedim. Ondan sonra Çiğdem dedi benim çok az bir bilgim var

dedi. Hani bunu söyleyen profesör. Belki benim düşüncelerimi anlamaya çalışıyor ama neler yaşıyorsunuz kızım biraz anlatır mısın dedi. Anlatıyım hocam dedim, anlattım ne kadar ilginç ben hiç böyle bilmiyordum sizi. Ve bunu söyleyen 2–3 hoca birden söyledi yani.

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

45. Olmaz mı küçükken yaşadım. Bizim orası işte ilçe Çorum'un ilçesi ama Aleviler hep bastırılmış durumda bir cemevimiz yok Sungurlu'da, köylerimizde var önceden de, biz köylerimizde cem yaparken 2–3 tane bekçi bırakırdık. Çünkü kesinlikle başka köylerden baskına gelirler. O kadar şimdi burada biz cem yapıyoruz o kadar rahat yapıyom ki. Diyom ki gerçekten kıymetini iyi bilin buranın biz orda bekçi bırakırdık kapılara. Aşure pişirdik annemlerle dağıttım, dedi ki arkadaşım küçük çocuk yani bende o zaman küçüğüm 5'e falan gidiyorum. Teyze aldı elimden böyle sitil deriz biz onlara küçük helke gibi elimden aldı arkadaşın biri dedi. Siz dedelerinizi yıkayıp onun suyuyla yapıyormuşsunuz dedi. Bunu söyleyen 4–5 yaşındaki çocuk düşünün artık.

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

46. Çevremizdeki insanlar var ve maruz kalıyoruz, kendimden örnek verebilir miyim? Ben Alevi mahallede muhtarlığa aday oldum. Muhtarlığa aday olduğum için Tunceli Dersim kökenli olduğumdan dolayı 53 oyla kaybetmememin sebebi bu Alevi'dir Kürt'tür, Kızılbaştır ve Komünisttir. Camilerimizi kırıp cemevi yapacak. Sakın buna oy vermeyin. Din elden gidiyor, ben şunu dedim. PKK'lı değilim ama benim ana lisanım Kürtçe, Dersimcedir. Doğru söylüyorsun Alevi'yim Kızılbaş'ım bunu gururla taşıyorum. Hangi ırka, dinde inanışta olsaydım onu gururla taşırdım. Hatta dediler ki geçmiş olsun Mustafa Bey sen seçimi kaybettin, yok dedim ben kazandım.

Neden, bu kadar olumsuzluklara rağmen ben 53 oyla kaybetmişsem benim için başarıdır dedim. Bu olumsuzluğu yaşadık.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

47. Daha önce 2 sene önce bir canımız hakka yürüyor. Tuncelili bir canımız. Caminin önüne götürüyorlar. Hoca diyor ki bu arkadaşımız Alevi'dir. Bunun namazını nasıl kılalım. Kılınır mı, birde arkasından ikazla nasıl kılalım kılınır mı diye. Buna tabi ki insanlar tepki gösteriyorlar.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

48. Günlük hayatımızda başımızdan geçen ayrımcılık vardır, yok değil, bizim komşularımızda bile vardır yok değil. Bundan 6 yıl önce elimizde büyüyen kızımız gibi bacımız gibi evimize girip çıkan bir insan, bu kapandı yani bir tarikata mı girdi. Bir imaj şeyinin içerisine girdi. Benim hanım kurban götürmüştü. Kurbanı yememişti. Geline vermişti. Demiş ki bunlar Kızılbaştır, bunların kurbanı alınmaz, kesildiği yenmez diye. Bir gün akşamüstü perşembe akşamıydı annem babam için bir hayır yemeği vermişti. Yıl dönümünde bizim geleneksel olarak Kura'n okunması gerekiyordu. O gün cami hocasının çağırdık yani bizim şeyimizde yoktu. Hocalarda veyahutta ulaşamadık. Çağırınca hoca sofraya geldi. Oturdu. Tam kaşığı yemeğe vuracak hop dedik hoca dur. Benim yemeğime kaşık vurma dedi. Hoca şaştı. Niye dedi, böyle böyle diyorlar, ya bunu bana açıkla ya da yemeğimi yeme. Kura'n da okuma. O da hemen geri çekildi. Dedi ki sevgili bacım bu kendini bilmeyen insanlar bunu söyler, öyle bir inanç türü yok onlar kendilerini bilmemişler taşımamışlar. Öyle bir cümle yanlıştır. Biz buna katılmıyorum ama ben senin yemeğini yiyeceğim dedi ve yemeği yedi gitti. Yani böyle şeylere maruz kaldık, kalmadık değil.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

49. Anlattığım çok oldu. Hani Aleviliği yanlış tanıyan çok sonuçta. Herkes kulaktan dolma bilgilerle hareket ediyor. Ne diyorlar mesela? Mesela bir defa onu yaşadım. İşte Alevilerden konu açıldı. Arkadaşlardan biri benim Alevi olduğumu bilmiyor. İşte Alevilerde mum söndü olayı var dedi. O konuyu açtı ve aşırı derecede şey oldum yani. Tepki gösterdim falan. Hani dedim bilmiyorsan konuşma araştır ondan sonra konuş. Ondan dolayı hafif bir gergin ortam oluştu. Anlattım yani böyleyken böyle diye. O da işte bilmiyordum kusura bakma falan. Yani bilip bilmemek önemli değil. Varsay ki ben Alevi değilim. Ama yani gerçeklik, bu yani. Yani benden dolayı özür dileme. Yanlış bildiğin için şey yap. O şekilde olaylar oluyor yani.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

50. Şimdi, biz, ben 4-5 yaşından beri İstanbul'dayım Sarıyer'de yaşıyorum. Biz burada baskıyı bariz hissediyoruz. İstanbul'un göbeğinde yaşadığımız halde. Mahallemizde biz ilkokula giderken yaz dönemlerinde arkadaşlarımız Kura'n kurslarına giderdi. Biz gitmezdik. İşin özü bir eksiklik de hissederdik. Yani sanki yani bizim o niteliğimiz yok mu ya biz niye gitmiyoruz diye tabi sorardık ailelerimize. Ailelerimiz inanının bize anlatmazdı bizim kültürümüzü. Anlatınca sanki biz de gidip orda anlatacağız ve arada bir gerginlik olacak. Ama ilkokulda onu yaşadık burda, İstanbul'un göbeğinde yaşadık. Liseye gelince din hocaları sıranın üstünde bize namaz kılmayı öğretmeye başladı. İşte iyi kılanlar, iyi yapanlar, iyi öğrenenlerin notu yüksek olurdu. O baskıyla iyice tahakküm altında, iyice baskı altında kalmaya başladık. Artı biz bu kültürün insanları olarak kendi kültürümüzü yaşayamadığımız için, yaşatamadığımız için, Cem evlerimiz yok. Mesela İs-

tanbul'da her mahallede cami var. Biz camiye karşı değiliz. Ama biz kendi kültürümüzü uygulayamadığımız gibi onun baskısını hissediyoruz. Şimdi kendini ifade edemeyen insan ne mahallesine, ne ilçesine, ne de ülkesine sahip çıkar.

(İstanbul, Malatya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

51. En net olanı konuşalım ya da onu anlatayım. Alevilik son yıllarda çok büyük bir tartışma içine girdi. Ben Alevi kimliğimle bu toplum içindeyim. Doğal olarak kimlik tespitini ortaya koyduğum zaman, ben Aleviyim şöyle bir Aleviyim dediğim zaman toplumun senin gibi olmayanlar çok sert biçimde hayır sen öyle bir Alevi olamazsın, Alevilik böyle değildir şeklinde bir müdahaleyle senin tanım hakkını elinden almaya kalkıyorlar. Bunların şimdi güçlerinin yettiği yer burası. Yani eğer ben inanıyorum ki aynı zihniyet gücü yettiği takdirde senin yaşam hakkını elinden almaya kadar giden noktaya giden bir anlayışla müteşekkiller. Servisteyiz işyeri servisinde. Alevilik görünmeyen bir Allah'a sahip değildir dediğim için provokasyon ortamı yaratıldı. Kavgaya dönüşecekti nerdeyse. Bu benim işten atılmama sebep olur muydu? Kesinlikle olurdu. Yani hiç bir işyerinde ve serviste bağırarak konuşamazsın. Ama provakosyonu yaratıldıktan sonra ben bağırsam tabii ki suçlu pozisyonuna düşmüş olurdum. Bu 2 ay önce olmuş bir hadisedir. Aleviliğin tanımını üzerinden şekillenen ve belli bir şekilde ve o ortamda tek Alevi olduğum için adeta servisin dışına atma teşebbüsünde bulunmaya kadar. Ama tabi ki kuvvetliydim onlardan neyse ki fiziki kuvvetim vardı yapamadılar. En ilginç olanı buydu yani.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

52. Mesela tartışma ortamları oluyor. İşte biz Allah için beş vakit namaz kılıyoruz da siz ne yapıyorsunuz gibisinden. Biz se-

mah dönüyoruz dediğimiz zaman, bize ya siz halay mı çekiyorsunuz, ibadet mi ediyorsunuz belli değil. İşte bu şekilde.

(Adıyaman, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

53. İşte mum söndü olayları, işte sürekli devamlı işte böyle. Ale-vilere sadece bir cinsel sapkınlık yaşayan sadece bir kültürel düşünce yapısıyla benimseyen yani Alevilik incelenmeyen, sadece kulaktan dolma bilgilerle sadece araştıran ve bunun söylemi doğrultusunda sürekli davranan insanlara böyle biraz da horlayıcı bakan ki bunu yani özellikle devlet sistemiyle yapılan bir şey ki mesela Türkiye toplumuna baktığınız zaman mesela laiklik kelimesinin anlamına baktığınız zaman, laiklik nedir, kelime anlamına baktığınız zaman, dinle devlet işlerinin ayrı olması demektir. Yani devletin din işlerine ya eşit mesafede ya da tamamen sadece bir inanca değil, bütün inançlara eşit mesafede bulunmanız lazım ama Türkiye'de 12 Eylül dönemine baktığınız zaman, darbenin yapılış sebebi laikliktir, laikliğe inanan az olduğundan dolayı yapılır. Ama darbenin yapılmasından sonra 12 Eylül Anayasası'nda yer alan zorunlu din dersi vardır mesela. Gene kurulan diyanet vardır. Ayriyeten işte açılan şuanda 600ü bulan 600 tane imam hatip okulu vardır. Yani bunlar bir nevi asimilasyon, inkâr, etnik ayrımcılık olarak, bir de pozitif ayrımcılık, tamamen tamamen bir ayrımcılık olarak görüyorum.

(İzmir, Muş doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

54. Başka mesela, arkadaşlık konusunda vardı işte Alevisin nasıl şeyleriniz var işte bu mum söndürme olayları filan. TRT Genel Müdürlüğü'nde çalıştığım dönemlerde çok sorun oldu. Gelin yaşayın görürsünüz böyle şeyler var diyorlar. Yani böyle şeyler çok oluyor aslında mesela, otobüste açık olduğumuz için kimse yer veriyor ne bir şey. Ankara' da kapalı 16 yaşındaki kıza yer veriliyor ama bize kesinlikle yer verilmez.

Pislik gibi bakılıyor, öyle şeyler oluyor... TRT de bu mum söndürme olayları falan çıkıyordu. Mum nasıl söner anne baba kardeş bir araya geliyormuşsunuz falan filan diye saçma sapan şeyler söylüyorlar. Sözde anneyle kardeş bir oluyormuş.

(Ankara, Ankara doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

55. Bir arkadaşım cemi çok merak etmişti. Getirmiştım ve ondan sonra bütün cemlere katılmıştı. O kadar yanlış tanıtılmışlar ki nasıl bir şey olduğunu, bizim evimizde her perşembe cem yapılırdı. Dede gelirdi iste bütün herkes toplanırdı. ... Biz orda hep hizmet yapardık, ben eşimin ailesinin tarafındaydım. Eşimin babası bayağı düşküdü böyle şeylere. Her perşembe cem yapılırdı. Kadının eşine demişler ki işte anne baba bir araya gelir, kayınpederim de sinirlendi. Bizimde arkadaşımız oluyor. Geldi gidiyor, bugün var dedi. Geldi, kadın girdi. Kayınpederimin elini öptü, dedi işte böyle anlatılmadı bize dedi. Olay ters anlatıldı. Her perşembe geldi kadın bize o kadar yanaştı ki hiç bizim evden çıkmadı. Biz tanımamışız, biz çocukluğumuzdan beri dedi sizlere karşı düşman gibi yetiştirdiler dedi. Bu şekilde işte o kadar kötü anlatılmış ki Aleviler banyo yapmaz, ilişkiden sonra kesinlikle 10 gün 15 gün yıkanmazmış ne bili biz Müslüman değiliz. Allah'ın ismini bilmezmiş ki biz her seferinde Allah Muhammet ya Ali deriz... Onlar gibi bir kere Allah demeyiz yani fazladan bilmiyorum yani. Mesela biz hepimiz Bismillah diyerek kapatırız. Akşamları, Allah'ım sana emanet deriz evimiz. Bir yere gittiğimiz zaman onlar zannediyor ki biz allahsızmışız, dinsizmişiz, Müslüman değiliz. Neyiz o zaman. O zaman kimliğimizde Alevi yazsalar. Türk yazsaydı. Öbürünü o zaman, böyle saçmalık mı olur? Onlar ayrımı yaptığı sürece bu ülke zaten düzelmez, düzelmiyor da.

(Ankara, Ankara doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

56. Neden Madımak müze yapılmadı neden orada utanmadan yıllardır kebab yediler, yani insan eti kokuyor halen bunlar ayrımcılık değil de nedir bunla bizi dışlamak değil de nedir. Yani hiçbir zaman örneğin bizim çocukluk yıllarımızda belki siz duymadınız çok önemli bu Sünni kesim tazı diye bir hayvan beslerdi köpek karması bunun boynuna demir bir halka geçirirlerdi, bunu tavşana gönderirlerdi; şimdi hayvan hayvanı boğar, onun etini yerlerdi Alevi kesti diye yemezlerdi. Sorduğunuz zaman da Aleviler İslam'ın şartını bilmiyor. O zaman da hatırmıza şu soru gelirdi bu tavşan bu tazı İslam'ın şartını nasıl bilir yani hayvanın boğduğunun etini yiyeceksin, insanın bıçakla kestiğinin etini yemeyeceksin.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

57. Şöyle bir olay yaşadım. Bir arkadaşım vardı. Arkadaş bana sormuştu. Kudret abla sana bir şey soracam demişti. Bende olayı gerçekten hiç duymamıştım ama ilk etapta o arkadaştan duymuştum. Ya o arkadaş bana dedi ki sizde mum söndü varmış, ona yok bende hani işin gerçek yanı var ya şöyle bir şey. Bizde mesela diyelim ki biz memlekette, şeylerden türbelerden hani taş falan getirdiğimizde her akşam, her cuma günü ya da bir mum yakarız. Ama ben onu biliyordum yani. Bende böyle anlattım dedim böyle böyle dedim. Yok dedi Kudret abla, o öyle değil dedi. E nasıl dedim. İşte dedi, mum söndü yapıyor, kimse kimseyi tanımıyormuş. Yani bu şekil. Sermin dedim öyle bir şey olur mu ki nasıl sen öyle bişey söylersin. Dedi ki abla gerçekten böyle bir şey dedi.

(Aydın, Bingöl doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

58. Tabi ki ya işletme öğrencisiyim. Her şeyden konuşuyoruz arkadaş ortamlarında ekonomiden tutunda, ben bir arkadaşım ile ekonominin kötü gitme sebebinin Aleviler olduğu üzerine ciddi bir tartışmaya girmiştik yani. İşte Kürtler ve Alevi-

ler devletten bu kadar talepte bulunmasalar devlet herkese çok daha verimli, sağlıklı refah, yüksek refah düzeyinde imkânlar sunabilir diye açıklamalar olmuştı. Ve ilk etapta benimle çok iyi olan, can ciğer olan arkadaşlarımla benim Alevi olduğumu öğrendikten sonra benden uzaklaşmışlardı.

(İzmir, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

59. Yani biz şey olarak kamu kurumunda çalıştığımız için genelde kadrolaşma anlamında kendi ideolojik yapılanmalarını, kendi insanlarını, kadrolar belirli yerlere veriliyor bizlere durumumuz, kadromuz, eğitimimiz, çalışmamız, liyakatimiz uygun oldu halde bize herhangi bir görev falan verilmiyor. O anlamda ayrımcılık bu. Onun haricinde örneğin önümüzde bir Ramazan ayı var. Ramazan ayında bizim yemekhanemiz kapatılıyor. Bizim için bir ayrımcılıktır. Çay ocaklarımız kapatılıyor. Bizim için bir ayrımcılıktır. Bu tür şeyler yani normal gündelik hayatımızda sürekli karşılaştığımız şeyler.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek)

60. 4. sınıfa doğru sözlenmiştim. Hayırlı olsun geldi. Eşimde İstanbul'dan. Yani o dönemde eşim değildi ama sözlendiğimizi duyduğu için hayırlı olsun gelmişti. Sonra bayan şey söyledi, aman dedi kızım çok sinirlisin çok dikkat et dedi. Tabi biz de o çok fazla samimiyetimiz olmadığı için, konuşma ortamımız olmadığı için sen dedi evleneceğin kişi Alevi olmasında ne olursa olsun dedi. Teyze neden dedim, ben de Aleviyim, neden o şekilde konuşuyorsun dedim. **Sen Alevi olamazsın, senin kuyruğun yok dedi.** Neler neler ya, insanların cahillikleri yani. Ne demek dedim, yok yok Aleviler kuyruklu, Almanya da yaşıyormuş ve Almanya'da ona karşı hep bu şekilde söylemlerde bulunulmuş. Aleviler kuyruklu olur diye. Kuyruğun yok dedi, sen Alevi olamazsın dedi. Benim arka-

daşlarımından da çok işte etraftaki insanların konuşmaları, sen Alevi olamazsın, kimisi çok yer.

(İstanbul, Ankara doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

61. Mesela daha önce Adana’da yaşarken çok yakın bir komşum vardı. Çokta sevdiğimiz komşularımızdı. Yani bir evde gibiydik. Babamız gibiydi. Adam hiç camiye gitmemişti. Gitmiyordu. Alkol alan biriydi ve nitekim öldü. Ve ben gittim o zamanlarda şimdide vardı sela verilirdi. Ölen adamın selası verilirdi. Ve ben camiye gittim nerden aklıma geldiyse. Camiye gittim hoca, genç bir hoca, işte söyledim böyle böyle (...) vefat etti. Onun selasını verdirecem. Dedi ki bana peki dedi bu beyefendi camiye geliyor muydu? Hayır dedim gelmiyordu. O zaman dedi ben onun selasını veremem. Burada dedi onun camiye gelmediği için ben bunun selasını verdiremem. Tabi çok bozuldum yani ölen bir insan camiye gelmiyor diye selası verilmemezlik olur mu? Bayağı bir kargaşa yaşandı orda. En sonunda da verildi mi verilmedi mi valla ben çektim geldim ne oldu bilmiyorum. Yani okudular mı okumadılar mı onu da bilmiyorum. Yani böyle şeylere maruz kaldığımız oldu. Bunun dışında Antep’e geldim. Bir gün yolda geliyorum otobüsteyim ilk defa geliyorum Antep e eşim burada ev bakmaya geliyoruz. Yanımda bir bayan oturuyor ben işte Antep e dedim ev aramaya gidiyoruz. Nerelerinde ev bakabilirim semtleri nasıl falan. Ah canım dedi. Sana bir yer söyylim dedi Düztepe denen bir yer, şimdi bulunduğu-muz bu semt, sakın dedi Düz tepe’den tutma. Niye? Ora hep Kızılbaş hep Alevi orada hep öyle insanlar dolu. Sakın dedi gidip oralardan tutma. Ben Aleviyim ama gencim, o arada kendimi savunacak bir şey bulamadım otobüsün içinde.

(Gaziantep, Adana doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

62. Ya işte böyle böyle işte çok beğendik, gelinimiz güzel ama Aleviler. Ya işte bir şey sorun olmaz da, yarın yıkanmadıkları zaman, kardeşimle aralarında sorun çıkacak. Ben o zaman çok bozuldum. Arkadaşım dedim, nerden biliyorsunuz yıkanmadıklarını. Ben de Aleviyim dedim o zaman. Öyle deyince kadın birden bozuldu yani. Dedim çıkarın su paralarınız gelen su paralarımı yani koçanlarını siz mi çok su harcamışsınız ben mi çok su harcadım. Kim yıkanıyor kim yıkanmıyor.

(Gaziantep, Adana doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

63. Onu da öyle yaşadktan sonra işte bir günde kurban bayramı yine ayını da hatırlıyorumdur. Aşağıda kurban kesicez. Bizim Alevi olduğumuz biliniyor apartmanda, herkes biliyor. Ondan sonra Hayri eline bıçağı aldı, aşağıda kurban kesicez. Oradan komşumuz bağırıyor. Hayrı bey Hayri Bey salâvatını getir, ondan sonrada koyuna abdest aldır. Koyuna abdest aldırıyorlar baktım, iki ayağını suya sokuyorlar iki arka ayağını suya sokuyorlar. Bilmiyoruz ki yani böyle şeylere maruz kaldığımız oldu.

(Gaziantep, Adana doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

64. Geçmiş yıllarda yine bir olay oldu evet. Benim halamın kızı bir köye gelin verildi. Ben çocukmuşum ama hep anlatırlar yine Sünni bir köy biz Aleviyiz. Götürüyorlar gerdek gecesi yedi defa caminin döndürüyorlar önce Müslüman edelim sonra gerdeğe koyalım diye ve 15 gün sürmedi geri çekti geldi, ayrıldılar maalesef.

(Gaziantep, Adana doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

65. Ve beni gerçekten en çok rahatsız eden mum söndü olayları. Şöyle bir şey de var: Cemevine bir gün şafi bir kız arkadaşı-

mız gelmek istedi siz ne yapıyorsunuz, geldi arkadaş cemevindeyiz. Ben çeraha kalktım, oturdum. Cemin bitmesine az kaldı ne kadar kaldı dedi bende dedim bir 5-10 var dedim. Dede son sözleri toparlıyor işte ya dedi siz mum söndü ne zaman yapacanız. Dedim nasıl, hani siz mum söndü yapacaksınız ya ne zaman. Ben dedim bekle biraz sonra. Ay dedi o zaman ben dışarı çıkım. Dedim bak bekle mum söndüyü öğren nasıl oluyor. İşte ben kalktım çerahı söndürdüm aldım, ya diyor hadi ne olur dışarı çıkar siz mum söndü yapacaksınız. Bak dedim mumları söndürdük. Budur mum söndü.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

66. 12 yaşında oğlan kardeşim. Bir gün öğretmene öğretmenim sen Alevi misin? O demiş ki Eren nerden çıktı, e demiş sen açık giyiniyorsun Alevi misin? Demiş ki hayır Eren öyle birşey yok. Sadece Aleviler mi açık giyinir? Ne bilim öğretmenim, bizim işte karşıda mobilyacılar var Sünni. Onlar demiş ki bu Aleviler lanet, onlar açık giyiniyor. Ben de her gördüğüm açığı Alevi zannediyorum. Öğretmen demiş o, onunla ilgili bir şey değil. Öyle diyordu Aleviler açık giyinir.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

67. Tabi iş bölümünde falan da çok fazla o sorunları bir kaç kere yaşadım. Özellikle arkadaşlarımla bir kaç kere bu bunları yaşamıştım, çok üzül müştüm arkadaş ortamında. Mesela biz arkadaşız, görüşüyoruz, birlikte bir şeyleri paylaşıyoruz. Ailelerin evine gidiyoruz, konuşuyoruz. İşte annen nereli, baban nereli? İşte diyosun Bingöllü ya da Tuncelili. Siz Alevi misiniz? Evet Aleviyiz. Ertesi gün arkadaşımınla bir daha görüşemiyorum. Böyle sorunlar da yaşıyoruz. Ben ona işte neden böyle görüşmüyoruz dediğim zaman, işte babam, annem se-

ninle görüşmemi istemiyor seninle demişti. Yani böyle problemler de yaşamıştım. Diyorum ya okul hayatımızda da normal arkadaşlarımızda da bazı baskılar da görmüştük. Şimdi belki çok fazla da görmemizin sebebi dediğim gibi kendi çevremın çok fazla Alevi arkadaşlarım olmasından dolayı belki. Ama tabi burda hiç olmadı mı oldu bir kaç kere.”

(Aydın, Aydın doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

68. Cama resim astırmıştım 37 kişinin. Benim komşum bana “şu resimdekiler sizin şehitleriniz mi?” Diye laf soktu. Cevap vermek istemedim fazla. Evet dedim bizim şehitlerimiz dedim. Beğenmediysen daha büyüğünü asalım dedim. Sonuçta ölen insanlar. Ne benim anamın kardeşleri ne de benim kendi akrabam. Hiçbir şey değil. Sonuçta ben onları insan olarak görüyorum. Etnik kökeni ne olursa olsun sonuçta yanan insanlar. Biz zaten böyle düşünme düşünme karşı komşu yani birbirimize düşman gibi davranmaya çalışıyor. Yani bizim komşu ailemizden daha çok birlikte olduğumuz insanlarla diyalogumuzun iyi olması gerekirken. Yani her nedense her iki üç lafında dördüncü lafında illa bir laf sokacaklar.

(Aydın, Malatya doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

69. Biz bir kaç yıl önce bir kına gecesine gitmiştik. Kapının önünde biz arabanın yanında bekliyoruz. Bir grup geldi, kalabalık bir grup. Bu olay Erzincan’da oluyor, aşağıda çarşıda bir yerde. Geldi kadınlar falan bizim yanımıza sokuldu, biz rahatsız olduk. Kız kardeşim de vardı. Dedi ki mum söndürüyor sizinkiler dedi, onu izlemeye geldik. Dedik yani nasıl algılıyorsunuz dedik. Biz güldük. Dedik siz nasıl algılıyorsunuz. Ya işte sizinkiler mum söndürdüklerinde bir şeyler yapıyorlarmış dediler... Orta yaşlı bir kadın. İyi dedim buyrun oturun dedim. Bizim arabaya yaşlandık ordan izledik. Kadın dedi ki sizinkiler bizim duyduğumuz gibi değilmiş dedi. So-

nuna kadar onlarla sohbet ede onları beklettik. İzlediler ve onların bakış açısı o an değişti. Onlar da gidip başkasına anlatacak orda bayağı kalabalık da bir gruptu onlar. Bizimkiler gerçekten her şeyi açık yaşıyorlar. Biz gerçekten açık yaşıyoruz.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

70. İlk üniversiteye gittiğimde yurda alınmadın, ev arıyorum Eskişehir’de. Depozitoyu ödedik. Ertesi gün anahtarı alıp eve yerleşeceğiz. Adam kapıyı açtı, ya kızlar ben size nereli olduğunuzu sormadım. Siz nerelisiniz dedi. Ben Adıyamanlıyım dedim, Tunceliliyim dedi. Siz Kürt müsünüz, evet dedim. Siz şimdi Alevisinizdir de dedi. Kapıdan sadece kafasını uzattı, depozitoyu fırlattı, gözüm bir daha sizin gibi pislikleri görmesin dedi. Kapıyı kapattı suratımıza. Ben orada hüüngür hüüngür ağlamıştım. Yine üniversite döneminde bahar şenliklerinde yine böyle bir olay yaşamıştım. Bizim Kürt ya da Alevi arkadaşlarla kurduğumuz bir grup vardı. Kendi aramızda müzik çalıyoruz, eğleniyoruz falan. Döner bıçaklarıyla bize saldırdılar. Tam bilmiyoruz ama ülkü tayfasıymış arkadaşlar hastanelik olmuşlar. Taş attılar, ellerine ne geldiyse attılar. Ramazan’da da bizim bir arkadaş oruç tutmadığı için bir arkadaşısı buz tutmuş Porsuk Çayı’nın üstüne atmışlardı.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

71. Hiç çekinmiyorlar ki. Erkekler bakışlarıyla, kötü bakıyorlar. Ya da kadınlar aracılığıyla, kadınlar direk söylüyorlar. Mahallede bir teyze geldi 6-7 sene önce. Biz giyinmişiz düğüne gideceğiz, kadın geldi direk sen utanmıyor musun dedi, senin annen baban bilmem ne çocuğu mu senin böyle giyinmene, gezmene izin veriyor dedi. Ya ben karşılık versem kaba kuvvet kullanacağım nerdeyse. O derece gözü dönmüş böyle.

Yanımda yiğenlerim vardı, annem de geliyordu. Ben annem duymasın diye hı hı dedim. Sonra anlattım anneme ve annem gidip konuşmuştu ama kadın inkar etmişti beni yalancı çıkarmıştı. Sen annenden bir şey duymuyorsun bir kadın gelip böyle konuşabiliyor. Düğüne gitmedim, çıktım ağladım yattım. Uzun süre kadına selam vermedim. Son iki yıldır selamlaşıyoruz.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

72. Aleviyiz demeye çekiniyoruz. Acaba ne diyecekler diye. Aslında eskisi kadar değil, Alevi'yi herkes tanıdı. Her insanın iyisi kötüsü olduğunu öğrendiler insanlar ama Alevi olduğumuzu söylemeye çekiniyoruz. Ama söylüyoruz... Eskiden annemler çekinirmiş Aleviyim demeye. Ama biz çekinmiyoruz söylüyoruz her yerde, herkes bilir. Alevisiniz ama iyisiniz diyor komşular. Mesela iyi konuşunca Azeriyse, Azeri misin diyor, Kürtse Kürt müsün diye doruyorlar. Aleviyim diyince donuyorlar, hani Alevide de böyle varmış diye.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

73. Benim bir erkek arkadaşım sınıftan bana siz yoğurdu nasıl yapıyorsunuz dedi. Ben de normal yapıyoruz dedim. Meğerse Alevilerin, erkeklerin cinsel organını kullanıyormuşuz. Bu kadar büyük bir saçmaladık olur mu? O bana sordu, dedim ben bu ne demek istiyor diye sordum kız arkadaşlarıma. Onlar bana açıkladı buna.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

74. Ee tabii ki daha farklı oluyor. Bunlar siyasi şeylerdir. Türkiye'de ayrımcılığı yaratan baştaki insanlardır. Bir azınlığı küçük gördüğü için, daha çok aşağılandıkça, öbür taraftan yani fazla olan, kalabalık olan taraftan oy topladığı için ön veriyor. Örneğin Kura'n kursları, çocukların toplanıp camiye gitmesi.

Tabi benim çocuğum gitmeyince bana tepki yapıyordu, beni küçümsüyorlardı. Dolayısıyla normal bir komşu gezmesinde beni aralarına almak istemiyorlardı.

(Mersin, Tunceli doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

75. Mesela aşağıda kurban kestikleri zaman biz Aleviyiz diye bize et vermiyorlardı. Bundan daha iyi açıklama olmaz. Her gün merhabalaştığımız insanlar. Ben çok yaşıyordum. Birbirimizi çok benimsedik ama dini yönde olmadı. O öğretmen arkadaşım dedi ki bir gün senin kızını oğluma almak isterdim ama dedi Alevisiniz. Ben de dedim ki biz de vermiyoruz. Aslında öyle yapmıyorum ama kendimi savunmak için yaptım. Sanki biz her şeye hazırız, tabakta sunmuşuz, onlar kabul etmiyorlar. Ama ben kızım keşke bir Hristiyan'la bir Ermeniyle evlensin isterim. Özellikle Hrant Dink olayından sonra.

(Mersin, Tunceli doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

76. Ben kız kardeşim en basitinden. Ben Bolu'da okurken kardeşim de üniversiteye başladı gitti Ankara'da iyi bir üniversitede. Geldi devlet yurduna hiç adapte olamadı. Abla yapamıyorum dedi kesinlikle. Oda da kalabalıkmış. Ben Alevi olduğumu odada arkadaşlarıma söyledim. Aradan birkaç gün geçti bazı arkadaşlarım, şu an ben anlatırken duygusallaşıyorum bunu, lambaları açıp kapatıyorlar, işte Aleviler şöyledir böyledir. Bunun ezikliğini çok hissetti ve annemi babamı arayıp gelip beni burdan alın, ben yapamıyorum, dayanamıyorum falan. Babam gitti biraz telafi etmeye çalıştık, oda değiştirildi falan ama onun içinde o yara her zaman kaldı. Bizi de etkiledi, adaptasyon dönemi uzun sürdü. O onun başarısını, insanlara güvenini, toplumun görünüşünün ardında sert düşünceler taşıdığını hissetti biz de hissettik...

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

77. Kızılbaşların kestiği yenmez, onlar Müslüman değildir. Bundan dolayı Müslümanlığı kabul etmiyoruz işte. İşte Kızılbaşlar ana bacı tanımazlar, horoz çırpındırırlar, bilmem ne. Aslında hiç böyle bir olaya yok ama açık açık söylerlerdi. Ben buna tahammül edemezdim... Derdim ki siz insan değilsiniz. Bugün peygamberin ümmeti ve Allah'ın bir kulu olan insanların görüşüne karşı çıkıyorsunuz. Benim şahsen herkese saygım var. Çünkü o ecdadından öyle görmüş, ben böyle görmüş olabilirim. Hiçbir zaman için ayrıma tahammül edemiyorum. Bu nedenle tartışma oluyordu ve ben karşı çıktığım için benim işime son veriliyordu. Sen Kızılbaş mısın diyorlardı. Senin işine son diyorlardı. Öğrenince son veriyorlardı. 10 kez başıma geldi bu özellikle Merzifon'da. Bizim oralılar biraz daha geri görüşlü insanlar. Bizim kökenimiz bir aslında. Ama sadece düşüncelerimiz bu. Biz bir ağacın dallarıyız. Peygamber aynı, Allah'a inanıyoruz. Sadece düşünceler ayrı.

(İzmir, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

78. Örneğin, Cuma günü olduğunda, insanlar cumaya gittiklerinde, bu Alevidir gelmez. Arkamızdan değil, kendi aralarında konuşurken bize de. Sen Alevisin Cuma dan anlamazsın. Türkiye'de iki şey söylüyorum. Birincisi başbakana, ikinci Güner Ümit'e teşekkür ediyorum. Niye kinayeli teşekkür ediyorum. Tayyip Erdoğan Karacaahmet'e dozere dayamayı Aleviler ben Aleviyim demiyor olacaktı. Güner Ümit'in siz Alevi misiniz, Kızılbaş mısınız, babanızla şey yaptınız demesinden dolayı Aleviler burada kimliğine sahip çıktılar. Ben şu an 45 yaşındayım, bundan önce Aleviler kimliğini çok nadir söyleyebiliyordu. Bir çekingenliğimiz vardı. Yıllar önce katletmişler, korkudan dolayı sinmişiz. Alevi köyleri dağ dip-

lerindedir. Sinmişiz, sıkışmışız. Bu olaylardan sonra Aleviler patladı. Bize iki deli lazım ki biz Aleviyiz diyebilelim.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

79. Mesela eşim anlatıyordu, şafilardan. Şafilere derlermiş ki 7 tane Alevi öldüren cennete gidermiş diye. Eşim de demiş ki ya hangi kitapta yazıyor bu, Kura'n'da yazıyor mu? Bizim kitabımızda yazıyor mu diye sormuş. Demişler ki biz onu bunu bilmeyiz. Biz atalarımızdan böyle dinledik ve bunu sürdürüyoruz.

(Erzincan, kadın)

80. Zaman zaman hissettiğimiz yerler olabiliyor. Toplumda, görev yaparken örneğin zaman zaman görevimde hissediyorum ben. Okulumda çoğunlukla benim Alevi olduğumu biliyorlar ama çay makinesi kaldırılıyor, su kaldırılıyor, kantin kapatılıyor onun için daha çok hissediyorum. Sokağa çıktığında rahatça gidip yemek yiyeceğim yerler eskiden daha farklıydı şimdi biraz rahatladı. Çok rahat hissetmiyorsun yani en azından getiren insanın gözündeki tepkiyi de görebiliyorsun.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

81. Pazar'da bir adam Kürtçe konuşuyordu Urfalıydı. Bu adam bunlara karşı sert tavır takınca ben karşı çıktım. Dedim ki, bu adam Kürtçe konuşunca sen neden hakir görüyorsun? Sen nereden geldin? Ben Bulgaristan'dan geldim dedi. Peki, sen orada dilinle konuştuğun zaman, Rusça konuştuğun zaman kimse sana bir şey diyor mu sen burada kendi şeyinle konuşuyorsun. Burada Gürcüce, Zazaca konuşuyorlar niye sen hakir görüyorsun? Onlar gelip memleketimizi de bozdular dedi. Dedim ki, sen daha dün geldin. Dağdaki geldi bağdakini kovuyor. Sen daha 89'da buraya geldin. Burada de-

mek kişi, şartlandırılmış onun beyni mi yıkanmış bu ayrımcılığı yapıyor yani.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 68 yaş üzeri)

82. Gündelik yaşamımda bir mahalle baskısı ile karşı karşıyayım. Keçiören ilçesi Yükseltepe Mahallesi'nde oturuyorum. Ana-kent belediyesi evimin iki sokak ötesinde olan Karşıyaka mezarlığının içerisinde kablolu ve yüksek hoparlörlü ve rahatsız edici bir ses ile sabah 7,5 akşam 7,5 arasında elektrikler kesilmediği müddetçe kaset türü Kura'n okunarak içeriğini bilmediğim ve anlamadığım bir dil olan Arapça ile benim sürekli rahatsız edilişim. Sürekli aramama rağmen ve hatta müdüriyette ki yetkililer de benimle dinlemelerine rağmen ve hatta kapımda felçli çocuğum olmasına rağmen, oğlum gündüz dışarı çıkması gerekiyor gece de evinde uyuması gerekiyor; ama çocuğum uyuyamadan bu ses ile uyanıyor bu benim için bir baskıdır.

(Ankara, Çorum doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

83. Ailemle inançlarımızdan dolayı ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Örnek olarak bir bayramda seyranda bayramlaşma olduğu zaman, benim eşim onların eşleri ile tokalaşır; ama onların eşleri benim eşim ile tokalaşmazlardı. Bu bir ayrımcılıktır. Ben burada hoşgörü göremiyorum; oysaki ben onlara sayęı gösteriyorum. Onun inancına, tuttuğu oruca sayęı gösteriyorum ama o benim tuttuğum oruca sayęı göstermiyor. Bu benim için ayrımcılıktır."

(Ankara, Çorum doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

84. [Ayrımcılığa maruz] Kaldım evet. Yani çalıştığım yerde, askerde de ayrımcılığa maruz kaldım. Hatta Manisa Alaşehir ilçesinin bir köyünde sırf şivemden dolayı; yani doğu aksanlı konuşmam nedeniyle PKK'lı diye nerdeyse dayak yiyecek-

tim. Yani adam hiç tanımadan etmeden şivemden, doğu aksanımından dolayı dayak bile yiyecektim arkadaşım olmasaydı. Daha önce o köyden bir subay doğuda bir çatışmadan dolayı öldürülüyor ve bu nedenle sonra bütün doğululara o gözle bakıyorlar.

(Ankara, Erzincan doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

85. Şu anda, yine bizim semahçılardan bir arkadaşımız Sünni birinin işyerinde fabrikada çalışıyor ve sonra Alevi olduğu, semahta olduğu öğrenilince çocuk işten atılıyor.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, kadın, engelli, 28-37 yaş)

86. Oluyor. Bugün, benim Antalya'da oturan oğlum var. Mesela Diyarbakır'da durdu sekiz sene hiç maruz kalmadı. Uşak'ta dokuz sene durdu bu kimliği de açıklayamadı, Antalya'da duruyor yine maruz kalıyor... Yani açık söyleyemiyor bile. Ama Diyarbakır'da sekiz sene durdu hiçbir sorun yaşamadı.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 68 yaş üzeri)

87. Bizim köyde bir Sünni köyümüze Isparta'dan bir dostum beni sorar ve bizim orda turan dede diye bir arkadaşımız var nasıldır diye sorarlar, iyidir, hoştur, doğrudur, temizdir, dürüsttür; ama Alevidir o der. Bu da beni rahatsız ediyor yani.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

88. Alevinin tarlasından diyor tavşan geçerse 7 sene ekmezlermiş diyor. Evet dedim doğru bir şey dediniz, bizim oralarda tavşan geçince 7 sene biz tarla ekmeyiz dedim. Mübarekler siz üniversite okumuşsunuz 7 sene ben oraya nöbet mi tutacağım, bekçi mi tutacağım. Bize bu şekilde anlatılan budur diyorlar. Bilimsel diyor, sanki bu toplum hakikatten öyledir. Gördüğünden değil ama dedim ben Aleviyim, Allah Allah sen Alevi misin diyor bana.

(Mersin, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

89. (...) Buranın çoğunluğu AKP. İstedığımız şeyleri burada hem küçük şehir hem de doğu olmasından dolayı açık bir şey giyemiyoruz, bir erkek arkadaşımızla sokakta el ele tutuşamıyoruz hemen kötü gözle bakılıyor.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

90. Yani, eşim hem ismi yüzünden isminin Düzgün olması ve eşimin isminin de Tunceli’de bir türbeye ait olması ve bunu bilen herkes de hani işte eşim bir iş görüşmesine gittiği zaman ya da bir mülakatta falan ismim Düzgün dediği zaman hemen karşısındaki şöyle bir duraksıyor.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

91. Annem hakkında laf söylemeleri... Gece düzenliyorlar, Kura’n okuyacaklar, Yasin (...) Annem gidiyor, sırf gitmesinin sebebi de insanların ertesi gün ona farklı bir gözle bakmaması, çünkü gitmediğin zaman geliyorlar “Niye gelmedin? Sen oruç tutmuyorsun.” Yani bir baskı uyguluyorlar. Ondan dolayı annem hem gidiyor, gitmediği zaman da baskı uyguluyorlar.

(Bursa, erkek, 28-37 yaş)

92. Kışın, İstanbul’a nişanlımla gezmeye gitmiştik. Minibüse binmiştik. Bizim toplumumuzda minibüse bayanlar binince yer verilir. Erkekler ayakta kalır. Ama ayakta kaldım ben. Demek dedim burada böyle. Nişanlım hayır böyle değil dedi. Burada ayrımcılık çok var, kapalıya yer verirler, açığa vermezler dedi. Ben inanmadım. Sonra kapalı bindi ona yer verdiler. Nişanlımın söylediği çıktı. Dini açıdan ayrımcılığa maruz kaldım.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

93. Biz kimseye kötü gözle bakmıyoruz. Kimsenin rızkına bakmıyoruz, kimsenin haramına bakmıyoruz, kimsenin dedikodusunu yapmıyoruz önemli olan bu. Oruç budur. Öğlen yemek yemek, iftarda, sahurda yemek hazırlamak değil. Bizim ışıklarımıza bakıyorlar, sonra ertesi gün soğuk davranıyorlar. Bizim 12 ay orucumuz var diyoruz. Bizim 2 sefer senede sorgumuz var. Bize sorarlar, bir de halka sorarlar. Hiçbir şeyini görmedik diyince bizim lokmamızı yerler. Şimdi o kadar kötü gözle bakmıyorlar gençler, okuyorlar ya eskisi gibi bakmıyorlar.

(Isparta, Isparta doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

94. Siz sazcısınız, Bektaşiniz size kızımızı vermeyiz diyorlar. Benim kızımı isteyenler var Sünniler. Ama korkup gelemiyorlar. Fikirler tutmaz çünkü. Benim kıza siz şöylesiniz, biz de damada desek gençler arasında soğukluk olur. Bu kavga ölesiye bitmez. Evlenseler de mutlu olamıyorlar. Mesela benim yengem Sünni. O gelince yapacağımız ibadeti yapamıyoruz onun yanında. Eleştiriyor diye. Kadın erkek yan yana ibadet yapsa, niye böyle yapıyorsunuz diyor. Diyorum o benim kardeşim, namahrem değil.

(Isparta, Isparta doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

95. Aslında tarihten bir örnek vermek isterim buna. Yezid'in ve Muaviye'nin oyunları herhalde bazı inanç mensuplarının artık ruhuna mı işlemiş diyeyim, kanına mı işlemiş diyeyim ya da öyle mi yetiştiriyorlar, öyle mi anlatıyorlar. Yani bu kadar yanlış anlatılamaz. İstesen bu kadar anlatamazsın. Çocukluk dönemlerimden örnek vereyim size. O zamanlar mesela şehre gidiyorduk. Yan komşu köylerimiz vardı. Onlar o kadar değildi ama bizim vadimiz vardı, o vadiye indiğinde artık

çok çok farklı ya. Sanki Aleviler en kötülük yapabilen, en kötü işlerde olabilecek insanlar, inançsız, dinsiz, Allah'ımı, peygamberini tanımayan insanlar gibi bakılıyordu yani. Biz bunları yaşadık kasabamızda. O dönem ki yaşadığım şehirimde. Hele hele şehirimde mesela.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

96. Bir kere kızımın yanına gidiyordum, birileri bunun anlamı ne dedi. (çenesindeki dövmeyle göstererek) Sonra bana Kızılbaş mısın dedi. Benim Kızılbaş olduğumu nerden bildin dedim. Buttim'e gidiyordum kızım orda otuyordu. Benim Kızılbaş olmam seni ilgilendirmez dedim. Bana "Kürt müsün?" dedi. Ben Kızılbaşım ne olacak dedim. Adam sonra elime sarıldı, Butim'den aşağı çok Alevi varmış. Bak buradakiler daha söylemiyor bile sen ne güzel söyledin dedi. Elini attı boynuma, sen bak ne güzel anlattın dedi. Eskiden orada soruştururlarmış Alevi misin nesin diye kimse söylemezmiş. Beni evine çağırdı 60 yaşında adam ağırladılar sohbet ettik sonra gittim kızımın yanına. Bak adam 60 yaşına gelmiş hala Aleviyim demeye çekiniyor.

(Bursa, Diyarbakır doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

97. Mesela dini olarak, çok yakın bir zamanda, arkadaşlarımız var bizim çok dinci işte onlar niye namaz kılmıyorsun, niye oruç tutmuyorsun efendim, yarın bir gün yanacaksınız, açkırsınız kapanın; böyle şeyler çok fazla oluyor yani. Gündelik yaşadığımız olay bunlar hemen hemen. Şu anda ki ortam da zaten bunu şey yapıyor (mümkün kılıyor). Birebir bir kez maruz kaldım ondan sonra da kimse bana bir şey diyemedi zaten.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

98. Daha 1 ay oldu yeni evimize taşınalı. İnsanlar ön yargılı oluyorlar ya. Karşı komşumuz imamlık yapmış, din dersi öğretmeniymiş, şimdi emekli. Hiç tarzları bize göre değil, şeyleri, hareketleri, davranışları kendini belli ediyor. Kendi aileleri falan türbanlı, kapalı aileler. Bir de mesela Zaman Gazetesi falan gelip kapılarının önüne atılıyor. Tabi biz de o gazeteyi okumadığımız için ister istemez hemen şey oluyor. Bizim kim olduğumuzu şey yapıyorlar. Ben mesela rahatsız oluyorum. Öyle bir komşumun olmasını istemezdim. Yani ayrımcılık yapmayan, sadece kendi dini bilgileri, kendi şeyleri kendini bağlar. Yani ben de aynı onun gibi olmak zorunda değilim. Yani beni rahatsız etmeye hakkı yok... Davranışlarından dolayı, mesela, bir araba park sorunu yüzünden arabanızı gelin, çekin falan dediğimde şey diyor mesela eşime. Artık biraz özele girdi de, işte ben yenge hanımın davranışlarını hiç beğenmedim, yengeyi hiç beğenmedim gibi. Sanki sen beni beğenmek zorunda mısın? Ben seni beğenmek zorunda mıyım? Arabayı sen garajın önüne kendi arabayı nasıl getirip park edersin? Ben arabayı oradan çek demiştim oğullarına. Yenge Hanım benim oğullarıma diyemezmiş. Ben bayan olarak onların erkekleriyle konuşamazmışım. Yani ben Alevi olduğum için mi, biliyor, bilmiyor, hiç bilmiyorum da ben yani işte mutlaka biliyordur da. Kendinden olmayanlar gelmesin bu mahalleye der gibi.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

EĞİTİMDE AYRIMCILIK

1. Okulumda mesela öğretmenlerimiz okul sınıfında sadece 3 tane Aleviydik. Üçümüzü herkesin yanında rencide ederlerdi. Hani şey derlerdi çıkacaksınız tahtaya bu namazı kılacaksınız derlerdi. Bütün sınıfın karşısında bu üç arkadaşımız sürekli o tahtaya çıkardık. Mesela yapamadığımız zaman çok dayak yediğimizi de hatırlıyorum Din Kültürü öğretmenimiz tarafından. Ve belki okulu bırakmamın en önemli sebebi de oydu. Yani bende çok fazla psikolojik olarak çok etkilemişti beni ve o günden sonra okula gitmeme kararı almıştım özellikle dördüncü sınıfta.

(Aydın, kadın, 28-37 yaş)

2. Öğretmenlerimiz her yönden horluyorlardı. Pis Alevi diye. Bütün öğretmen ve öğrenciler yapmıyordu. Ama sen ona müdahale edemiyorsun gücün yok. Sen sünnetli misin, değil misin? Gavur musun? Hakaret ederlerdi.

(Adıyaman, kadın)

3. Mesela bu konuda geçen sene Çakal Köyü'nde Adıyaman İl Merkezinde okuyan bir öğrencinin hocası tarafından tüm sınıfı namaza kaldırılmaları ve namaz kılmaları istenmişti. O çocuk ben namaz kılmam, demiş. Niye, Hoca demiş. Çünkü ben Aleviyim, demiş. Bu nedenle çocuğa baskı yapıldı. Hatta çocuk tokatlandı ve bize başvuruldu. Biz de bir dernek başkanı olarak, Pir Sultan Abdal Derneği ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'yla da birleşerek bu konuda bir basın açıklaması yaptık ve olayın üstüne gittik. Bu şekilde mücadele verdik.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

4. İlkokuldayken biz Sünni köyde okuyorduk, tabi geçmiş gün ne olduğunu bilmiyorum. Ve biz köyümüz de ayrı olduğu için o köye gidiyorduk okumaya. Bizi kovaladılar yani, dövmeye çalıştılar Alevi köyünden geldiğimiz için. Çocuktuk belki bilmiyorduk ama o zaman bu gibi olaylar yaşanmıştı. Bunu küçükler yaptı Doyran Köyü'nde. Bunlar aileler arasında konuşulmasa bize yansımazdı. Mutlaka aileler arasında konuşulmuştur ki, Aleviler böyledir, Aleviler şöyledir, denilmiştir ki bu insanlar bize karşı cephe aldılar. Yoksa biz, ilkokul çağındaki öğrenciler, bu bilinç de değil yani.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

5. Hatırladığım kadarıyla direkt yapılan bir şey yok ama şöyle düşünebiliriz. Bir nevi ayrımcılık olarak düşünüyorum özellikle işte liseye kadar bizim okullarda gördüğümüz bütün din dersleri, zorunlu din dersleri bir nebze bence ayrımcılık. Ben çünkü yani kendi inancıma göre bir din eğitimi alamadım. Yani başka bir din bana empoze edildi, ya da öğretildi bu mesela bir ayrımcılıktır. Direkt değil ama, direkt söyleyemiyorduk zaten kimse o dönemde kendini çok rahat ifade edemiyordu, hatta kendini saklıyordu çoğu yani Alevi olan arkadaşlar bile Aleviyim ya da şu mezhebin, dinin mensubuyum diyemiyordu. Bu, bence bir nevi ayrımcılık yani.

(İstanbul, erkek)

6. [Ayrımcılığa] Çok kaldım lisede. Lisede bizi zorla din derslerine, camiye götürüyorlardı biz karşı çıktık. Kürtçe konuştuğumuz için de aynı şartlarda zorlanıyorduk. Konuşmadan dolayı. Ramazan'da çok zorlanıyorduk. Özellikle Ramazan geldi mi ayrımcılık başlıyordu.

(Ankara, erkek)

7. Benim, İTÜ’de okuyan oğlum birinci yılda yurttan kalıyordu. Yurt arkadaşlarından Diyarbakırlı, Nurullah adında bir arkadaş Ramazan ayında, “Ulan Erdal, sen çok hoş bir adamsın ama keşke Alevi olmasaydın” diyor. Ve bu sözü üzerine oğlum yurttan ayrılıyor. Bu çok benim zoruma gitmişti. İTÜ’de okuyan bir öğrencinin böyle bir şeyle yaklaşması, bir Alevi düşmanlığı gibi hissettim ben onu, böyle yaklaşması benim çok zoruma gitmişti. Sonradan o çocuğu gördüğümde, “Sen hangi hakla benim oğluma böyle söyledin, sen kendi kökenini bir araştırdın mı, sen nesen?” diye sorduğumda yanıtsız kalmıştı.

(Erzincan, erkek)

8. Devletin dini olmaz. Devlet, Türkiye Cumhuriyeti, laik, sosyal, hukuk devleti deniyor. Laik bir ülkede din dersi zorlaması yapamazsınız. Aslında laik bir ülkede sabahın 4’ünde, 5’inde ezan okutamazsınız. O saatte çocukları uyandırıp, öcü görmüş gibi bağırıttırıp, çocuklar psikolojik olarak bozuluyorlar. Ruh hastası oluyorlar.

(Erzincan, erkek)

9. Ortaokulda Alevi-Sünni olayları, özellikle bu Ramazanlarda oruç zamanlarında maruz kaldım. Ereğli’ye ilk defa geldik, okula başladım, ozaman annemde burda yoktu bir ailenin yanında kalıyordu. O anda Ramazan olduğunu unutaraktan ben kantinde su içtim. Allaahhh sınıf arkadaşım gördü, sınıfa geldi bir sürü insanın içinde bağırıldı rezil oldum, yerin dibine battım. Mesela ben onu hiç unutamam.

(Kdz. Ereğli, Zonguldak doğumlu, kadın)

10. Oğluma öğretmeni sormuştu Alevi misin, Sünni misin, diye. Oğlum da bilmediği için, biz öğretmediğimiz için o tür şeyle-

ri... Akşam oğlum geldi eve. Anne, dedi; biz Alevi miyiz, Sünni miyiz, dedi. Öğretmenim sordu dedi. Yani oğluma sormuş öğrenmek için. Ben senin Alevi mi Sünni mi olduğunu öğrenemedim demiş.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

11. Okul hayatımı düşündüğümde, ilkokulda öyle sıkıntı olmamış ama ortaokul ve lisede oldu. Liseyi terk etmememin nedeni, Tuncelili olup sol görüşlü olmam, liseyi Elazığ'da okudum. Zaten o dönemde nesil çok küçük yaşta, bilince erişmeden ortaokulu bitiriyordu veya liseye başlıyordu. 70'li yıllarda sağın solun da ne demek olduğunu pek algılamıyordum ama Tuncelili olduğum için okulu terk etmek durumunda kaldım. Bıçaklı, sözlü saldırıya uğradım. Arkadaşlar bıçaklandı, yaralandı. Dolayısıyla bize huzur vermedikleri için sırf Tuncelilik ve o dönem Elazığ'da Alevilik de çok yargılanıyordu. Ve özellikle Alevilik ve solculuk yan yana gelince bu okuldan ayrılmama neden oldu.

(Kdz.Ereğli, Tunceli doğumlu, erkek)

12. Lisede müdürümüz aynı zamanda bizim din kültürü dersimize gelirdi. Okulumuzun da yarısından çoğu Aleviydi. Öğretmenlerimiz de aşırı milliyetçi ya da aşırı dindardı. Müdürümüz bizimle dalga geçerdi, Aleviler işte cemde halay çekiyorlarmış falan diye. Bir iki arkadaşımızı kaldırıp anlatın derdi, siz bilirsiniz derdi, aşağılayıcı şeyler söylerlerdi.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

13. Görüntümüzden, dinlediğimiz müzikten anlaşılmış. Mesela üniversitedeki ablamız annemin fotoğrafını gördü, bizim ailelerimiz genelde tül bent, çember takarlar. Çemberden fark etmişler hemen. Aleviler çember takar siz de Alevi-siniz diye... Ama bunu kullananlar genelde Alevi köyleri... Ama burada sadece Alevi kültürleri çember kullanır. Sam-

sunlu köylüler sadece evde çember takarlar, dışarıda eşarp takarlar. Ama bizimkiler çarşıya giderken, düğüne giderken sürekli onu kullandıkları için sırtıyor, fark ediliyoruz. İşte dinlediğim müzikten dolayı olabilir. Daha insancıl, daha sosyalist konuştuğumuz için belki. Düşüncelerimiz mi ele veriyor bilmiyorum. 2003 yılında ilk görev yerim Siirt Kurtalan'dı. Ben bu zamana kadar hep Alevi olduğum için dışlandığımı düşünüyordum. Alevi olduğumu söylenmekten her zaman çekinmiştim. Ama Siirt'te bu seferde Türk olduğumdan çekinmeye başladım. Halk arasında Türker'e karşı o kadar farklı bir bakış açısı var ki.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

14. Alevi olduğumdan dolayı beni kendilerine yakın görüyorlardı. Kürtler Alevileri kendilerine yakın görüyorlar çünkü onlar Kürt oldukları için eziliyorlar, Aleviler de mezheplerinden dolayı eziliyorlardı. Böyle aralarında bir yakınlık var. Ama Türk olanın verdiği bir şey var. Ve orada ister istemez milliyetçi oluyorsunuz, ben sosyalistim ama. Onların devlete karşı düşüncelerinden, fikirlerinden dolayı devleti kollamak size kalıyor. Bazen kendimi ülkücü gibi hissediyordum. O kadar kötüydü.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

15. Çok, mesela benim yeğenim Doktor Maraş'ta şimdi. Mesela, o arkadaşı Alevi olduğunu bilmiyormuş onun. Maraş'ta evlenince anlamış ki Maraşlı birisiyle evlendi. Hani köy, kızın köyü de Alevi köyüymüş. Ondan sonra arkadaşı, arkadaşlığını bitirmiş yani. Çok aşırı derecede samimi bir arkadaşı. Daha yani hiç selam vermemiş. Çok böyle kardeş gibiymiş Alevi olduğunu anlayınca şey yapmamış artık. Arkadaşlığını kesmiş. Burada o kadar değil yani diğer taraflara göre.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

16. Evet, evet mesela Erzurum daydım ben 3-4 yıl önce anem rahatsızdı hastanede. Erzurum çok aşırı derecede tutucu orda herkes çarşafı olduğu için ben orda tek açtım. Kendimi aşırı derecede rahatsız hissediyordum. Yani hiç Alevi olduğumu söyleyemedim orda. Yani çekindim, bilmiyorum. Nedense çekindim söyleyemedim. Orda Erzurum'da Alevi olduğumu sakladım evet... Burada, burada yok burada asla yok. Nereye gidersem gidim asla inkâr etmiyorum ama Erzurum'da gizledim evet onu şey yaptınız, hatırladım laf lafı açıyor. Bir de orda şeyde kaldım yani, bir yaşlı kadın vardı orda Ardahanlı. Damallı, Damal Alevidir. Ben tabi ona yakınlık gösterdim anladım. Kadının birisi de bana dedi ki, hastanın bir şeyi neyi o refakatçisi o Damal Alevidir, baksana başı kınalı, niye ona yakın gidiyorsun. Bende dedim ki niye ne olmuş ki yani. Ne bilim dedi, onlar başı kınalı baksana Aleviler. Ben dedim olsun.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

Evet, bayağı bir şey yani çünkü benim eniştemde ordaydı (Erzurum). Şeyde Türkiye Petrolleri'nde çalışıyordu. Oraya gidince yani eniştem hatta böyle rütbesi artınca birisi demiş ki bir tane Ali değil de eniştemin ismi Binali bin tane Ali demiş yani engellemişlerdi şeyini tayinini. Demiş bir Ali de yetmiyordu Binali işte eniştem söylemiş ben Aleviyim diye işte o zaman. Böyle evet Erzurum'da yine birisi eniştem, köye gidiyormuş, o köye gitme. Eniştem demiş niye? Demiş o köy Alevi, o köyün tavukları bile Alevi. Eniştem demiş, tavukları nasıl Alevi oluyor demiş yani öyle demiş onların tavukları bile Alevi. Eniştem ama söylemiş bende Aleviyim. İnanmamışlar yok sen değilsin demişler. Niye nasıl oluyor ki yani Alevi, sormuş? Daha cevap verememiş yani adam. Ben de Aleviyim nasıl oluyor ki yani tavukları bile Alevi diyormuş. (Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

17. Ben yaşamadım ama amcam Ramazan mı Kurban bayramında şeye gidiyor, onu bizde şahit oldum. Camiye gidiyor işte Kurban bayramında, amcam diyor sanki cami onların malıymış gibi, bizim gitmemizi istemiyorlar diyor. Rahatsız oluyorlar diye, sanki babalarının tapulu malıymış gibi amcamdan, bizzat duydum. Yani hem gitmeyince kınıyorlar hem de gidince. Zaten diyorlar Aleviler yapmazlar diyorlar. Onu değiştiremezsin mümkün değil ne yaparsan yap yani.
(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

18. Mesela (kardeşimin)eşi adliyede çalışıyor. Çok güzel iyi çalışır. Ama mesela herhangi iyi bir konuma da getirmiyorlar. İşin tüm angarya işlerini eşine yaptırırlar çünkü Alevi bir kimliği var ama haybeden dışarıdan gelen işte kendi görüşünde olan insanlar çok daha rahat iyi konumlarda, iyi şartlarda çalışabiliyorlar. Bunlara maruz kaldılar yani. Bunu biliyorum. Oğlumun mesela en basit oğlum, fen lisesinde okurken burada Erzincan'da fen lisesinde okudu oğlum, burada Alevi çocuklarına müthiş bir şekilde ayırım yapıyorlar fen lisesinde. Tarikatçılar burada. Erzincan da tarikatçılar fen lisesini müthiş bir şekilde ele geçirmiş durumlarda. Çocuğuma ramazanda oruç tutmuyorlar diye oradaki Alevi çocuklarına müthiş bir şekilde böyle kavgalar, hırgürler böyle laf söylemeler, bunu idarecilerde desteklediler mesela. Ya ben bunun kavgasını çok verdim. Gittim orda sürekli toplantılarda bunun kavgasını verdim Alevi çocuklarına ayırım yapıyor, şöyle yapıyor böyle yapıyor. İşte öğretmenler özellikle oruç tutmayan çocukların çok üzerlerine gittiklerini söyledim. Tabi buradaki Alevi velilerde şöyle bir şey var, yani millete çok destek, korktular işte çocuklarıma aman bir şey yapar.
(Erzincan, Erzurum doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

19. Benim oğlum masa tenisinde Erzincan 1. olmasına rağmen beden eğitimini 4 düşürdüler. Bu çocuğun beden eğitimi 4 düşer mi? Düşmez. Okulu temsil etmiş, Erzincan 1.ciciği almış ve bu çocuğun bedeni düşük, orta öğrenim başarı puanı çok önemli ama bu çocuğun sırf orta öğrenim başarı puanını düşük düşürmek için 4 düşürdüler. Onun kavgasını ettik 5 yaptık ama kavgı, hakkını aramayan bir sürü velide bu şekilde gitti yani öyle çok örnekler var. Ben oğlumu fen lisesinde okuttum diye çok üzüldüm. Mutsuz bitirdi oğlum okulu. Çünkü sürekli bu ayırım, ismi Ali Rıza zaten başlı başına zaten isminden zaten. O yüzden bu böyle çok şeyler yaşadık.

(Erzincan, Erzurum doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

20. O zayıflıklar, bastırılmış işte, Alevi kimliğini söylemekten okulda, ben çok iyi biliyorum ortaokulda öğretmen bana sordu, oruç tutan var mı? Ramazan'da çok iyi hatırlıyorum. Sosyal bilgiler öğretmeni oruç tutmayan kimler dedi, kaldırdım. Adam yüzüme bir tokat vurdu. Oruç tutmadığım için sonra tabi babam şunu bilemediler, babam eğitimci benim babam da böyle hak arayan biri tabi bunun şeyini sonradan çok başı ağrıdı yani oruç tutmadım diye dayak hakkında babam gitti. Bir sürü tepki gösterdi. Okul idaresiyle kavgı ettim. O öğretmen gelip özür dilemek zorunda kaldı ama bunu yapan kaç tane öğrenci velisi var. Babam öğretmen olmasının bunda avantajı var. Yoksa öğretmen olmasa bunu yapamayacaktı yani. Örgütlü yaşam bunu ben savunuyorum yani.

(Erzincan, Erzurum doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

21. Alevi kimliğim işte şey kimliğimden dolayı veya işte okul dönemimde mesela lisede oruç tutmadığım için arkadaşlarım beni seven birçok arkadaşım, oruç tutmadığım dönemde benimle konuşmadığını ve arkadaşlıklarını bitirdi. Tabi onlarda aldıkları eğitim doğrultusunda bunu yapıyorlardı. Bu-

nu yaptıklarını gördüm yani öğretmenler özellikle bu konuda. Bir gün din kültürü hocamla tartıştım. Din kültürü öğretmeni bana şey dedi işte. Bir duayı okuyacaktık ondan sonra ama ben çok çalışkan olmam rağmen ki hiç istemediğim bir şeydi. Onu tabi o zaman hepimiz takdir teşekkür almak, din kültürü de ortalamayı etkileyecek. Bir duayı ezberlememi söyledi. Ben de tabi duayı okudum, çalıştım evde kendimce. Fakat orayı gelip okurken biraz şey yaptım bocaladım yani. Bir sürü laf söyledi. İşte siz Aleviler zaten inançsızsınız siz şusunuz siz busunuz gibi bir sürü laflar edildi o zaman. Tabi ki de olay babama yansıdı. Babam tabi ki lisede gidip yeni şey yaptı. Bizim böyle bir avantajımız oldu yani babamın hani hak arama yönünde o zamandan beri bilinçli bir tavırları olduğu için öyle ama sonuçta o dua okumadım diye laf işittiğimi biliyorum yani. Siz inançsızsınız işte siz ne bilim ya da işte sol sağ adımla onu da hiç unuttum. Bir yere giderken ilk başta sağ adımla atacaksın yoksa sağ elinen bilmem şey yapacaksın bu tip şeyleri mesela yaşadım. O zaman tabi çocuksun bir şey bilmiyorsun ama sonraki dönemde bunları gördüm veya bir gün bana gelip oğlumun okuduğu dönemde oğlum ilkokulda din kültürü öğretmeniyle ilkokulda kavgaya çıktım. İlla bana din kültürü dışında bir tane yardımcı kaynak kitap aldırılmaya çalışıyor bende o almama dedim işte çocuğa bir sürü kızmış bir sürü laf etmiş. Bende gittim hocam dedim, yer ben eğitimciyim az çok bu okul, yöneticiyim de bu okul bu yani kaynak kitap alınması zorunlu değil, sonuçta müfredat kitap yani hiçbir müfredat hatta müfettişler ve şeyler yardımcı kitap alınmasını önermiyorlar. Siz ne hakla benim çocuğuma kitap aldırılmaya istemiyorum dedim almayacak falan işte siz böyle bir şey yapıyorsunuz işte çocuğunuz sizden aldığı destekle şunu yapıyor bunu yapıyor. Sonra tartıştık ve öğretmeni benim çocuğuma kötü davran-

miş ve çocuğum bana gelmiş diyor ki anne sen niye oruç tutmuyorsun sen niye namaz kılmıyorsun sen işte cennette, cehennemde biz cehennemde yanacaktık oruç tutmuyoruz, namaz kılmıyorsun diye. Benim çocuğuma bu şekilde ilkokulda dini şeylerde şey aşılama çalışmış. Çünkü çocukların küçük yaşta beyinlerini yıkadıkları için öyle aksiyon oldu. O din kültürü öğretmeniyle çok atışmıştık. Tabi şey yapmadı yani ama tabi çocuk oradaki küçük yaştaki çocukları yanlış yönlendirme şeyinde ve çevremdeki birçok ailede de bunu gördüm yani.

(Erzincan, Erzurum doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

22. Şimdi kızım biz İstanbul'dan geldikten sonra, ilkokulu İstanbul'da bitirmişti ortaokula Bursa'da başlamıştı. Ortaokuldaki öğretmeni işte inançları, ülkemizdeki mezhepleri anlatırken dört mezhebi anlatıyor. Çocuklar bir de beşinci mezhep var sapık mezhebi var. Kızımız geldi bize iletti bunu. Üzölmüş tabi. Çocuk olduğı halde üzülmüş. Biz de çok üzüldük.

(Bursa, Elazığ doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

23. Ailemde, çevremde oldu. Akrabam, köydeki akrabalarımızda ve amcamın torunu dershaneye gidiyor Adıyaman Besni'de orda saat 5'te zorla namaza kaldırılıyor. Diğer kuzenimde amcamın yine torununu sınıf öğretmeni köyde namaza kaldırılıyor. Çocuk namaz kılamayınca, beceremeyince çocuğun sırtına eşek yazıp köyün içine gönderiyor.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, kadın, engelli, 28-37 yaş)

24. Baskı zorlama yani şimdi birinci sınıfta buraya ilk geldiğimde aslında Kars'ın öğrenci için sorunları çoktur. Hani ne bileyim barınma sorunudur, yeme sorunudur, sıcaklık falan yani havalar burda sürekli çok soğuk ısınma problemi var. Ben ilk geldim yer yok, ev problemi de çok büyük bir şey ev vermiyorlar öğrenciye. Ee ne yapalım filan. Babamı aradım ben iş-

te burda bir Serhat Öğrenci Yurdu var, cemaatçilerin yeri. Ben dedim oraya çıkacağım. Babam sakın çıkma dedi. En son şey olarak onu kullan dedi. Baba dedim çarem kalmadı. Gittim işte konuştuk falan işte biz günde 2 saat din dersi, şöyle böyle namaz vakti. Ben de işte ben üniversiteye gelmiş bir öğrenciyim. Bu zamana kadar ben din eğitimimi almışım. Bundan sonra benim din şeyine ihtiyacım yok. Artı dinde zorunluluk yoktur. Namazı ben istersem kılarım istemezsem kılmam dedim. Bu sizin şeyiniz değil ama. Adamlar şey diyor biz sana sahip çıkarsak, şey yani yer verirse bu şekilde yapmak zorundasın. Bu, şekilde yani. Kendimi orda çok kötü hissetmişim. Tabi çıkmadım. Gittim o zaman devlet yurduna misafir öğrenci olarak kaldım. Bir kaç gün sonra da zaten arkadaşlar falan oldu. Çıktık bir şekilde.

(Kars, Şanlıurfa doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

25. (...) Hatta bir tanesi ben devlet yurduna geçtiğim zaman, ikinci sınıfta ben tekrar devlet yurduna geçmişim. O da Serhat'ta kalıyordu, geldi bayağı samimi olduk. Düşün yani beraber uyuyoruz, beraber okula gidiyoruz, okulda, sınıfta beraberiz aynı kişilerle arkadaşız falan. 2. sınıfın sonu geldi dedi ki ben Aleviyim. Dedim ya sen nasıl olur da bana söylemezsin bu zamana kadar. Ya diyor sus kimseye söyleme. Yani nasıl söyleyeyim gözleri bayağı korkmuş. Ki orda kalan da çok var mesela. Zor durumda mecburiyetten namaz kıyıyorlar.

(Kars, Şanlıurfa doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

26. Yok, inancından dolayı sonuçta yurda ilk başvururken kimse senin ne olduğunu bilmiyor. Sonuçta kim Alevi'dir kim Sünni'dir ya da ama şu biliniyor mesela konuşmamdan biliniyor ki ben doğulu hani doğu çocuğuyum. Doğuda ya da Güney Doğuda doğmuşum, Güney Doğunun çocuğuyum. Belli yani. Ses, gırtlaktan böyle şiveli. Adam o konuda şey yapıyor

yani eziliyorum. Hani ben Kürt değilim ya da şey değilim ama Doğu insanı olduğum için direk mesela ikinci şeyde başlıyorum.

(Kars, Şanlıurfa doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

27. Doğulusun ya da Urfalısn, Maraşlısn her neyse. Bu şekilde insanlar sana en başta önyargılı yaklaşıyor. 1-0 yenik başlıyorsun diyeyim. İşte doğuludur, budur, şöyledir. Sanki bütün Doğulular böyle nasıl desem insan yiyen canavarlar, herkese kötülüğü olan insanlar o şekilde düşünülüyor. O yüzden her zaman yenik başlıyoruz. Bir de okulda bir olay yaşadım. Urfalı olduğum için bir dersi 3 yıldır geçemiyorum. Maalesef Doğulu olduğum için. Kâğıdı dolduruyorum hoca-ya söylüyorum, yok geçemiyorum.

(Kars, Şanlıurfa doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

28. Okul hayatımda çok karışlaştım. Mesela ben 6 ay yurttta kaldım. Yurttta etnik köken bakımından çok ayrımcılığa maruz kaldık. Nasıl desem? Bizim bir Kürt arkadaşların, doğulu arkadaşların düzenlediği bir parti vardı dışarda. Yurttta da ülkücü gruplar zaten yurtla da ilişkili hepsi teşkilatını kurmuşlar. Biz yurda geldiğimizde bizi odalarına çağırdılar. Odaları böyle teşkilat odası gibiydi. Kurumsallaşmalarını biliyorsunuz. Bizi orada sorgu suale tabi tuttular. Ne için ordasınız? Ne yapmaya çalışıyorsunuz? Ayrımcılık yapmaya çalışıyorsunuz? Ülkeyi bölmeye çalışıyorsunuz. Bu tür şeylere maruz kaldık. Geceleri 2-3 civarı gelip de odalardan öğrenci çıkarmaları sorgulamaları gördük onlara şahit olduk. ... Gaziantep Üniversitesi. İı yani daha birinci sınıftayız deneyim yok kimseyi tanımıyorsun. Nerden kimin ne yapacağını bilmiyorsun. Deneyimsizlik söz konusu yani o yüzden korktum diyebilirim bazı durumlardan. O tür şeyler yaşadım. Ama artık yavaş yavaş alıştım. ... Bu tür durumlara, onların gelip bizi sorgula-

malarına, bazı baskılarına yani gördük. Ona da alıştık. Yani bi altı ay kadar dayandık. Sonra yurttan çıktık. Dayanamadık sorun yaşadık. Eve taşındık. Yurtta Kürtçe müzik dinleyemiyorsunuz. Şu müzikler dinleyeceksin diyorlardı. Bu tür baskılar vardı. ... Bunları ülkücü gruplar diyordu. Ülkücü teşkilat diyelim. Bu tür şeyler oldu. Yani buna benzer şeyler oldu. Hatta bir gün bir tane arkadaşımız odada Kürtçe müzik dinlerken gelip bunu görmüşler. Birbirlerine bildirmişler. Ondan sonra bunu... Adamı çağırmışlar gece. Az aramışlar gece falan filan. Ondan sonra biz yani onlar da artık, biz de artık Kürt grup olduğumuz için sanki onları yıldırmaya çalışıyormuşuz gibi baskıları söz konusu oldu. Biz de artık yurttan çıktık. Yurttan çıkmamıza neden oldu yani artık. Hemen hemen bir 30 kişi bir hafta içinde yurdu boşalttı gitti. Bunun yurdun güvenliği, yönetimi de hepsinin de bundan haberi var. Ama bunlara bir şey demiyorlar.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 18-27 yaşında)

29. Pazara gittiğim zaman, Ereğli pazarı Karadeniz kökenli pazarcıların elinde. Çürük koyma diye uyardığımda şuna bak, ordan gelmiş beğenmiyor hayatında hiç görmemiş, doğudan gelmiş. Şu Kürde bak geliyor, verdiğimiz malı da beğenmiyor diye karşılaşıyoruz.

(Kdz. Ereğli, Tunceli doğumlu, erkek)

30. Genelde benim yaşadığım mahallede 20-30 sene öncesinde yerleşim başladığında bizim memleketten gelen, Tunceli'den gelip yerleşmeler olmuştu. Bizim mahallenin ilk binalarının kurulduğu zaman. Bizimkilerin, gerçi bizimkiler diyerek ben de ayrımcılı yapıyorum ama işte oranın adını Kürt Mahallesi koymuşlar. İşlerine gelmedi atıyorum sokakta iki çocuk kavga ediyor diyelim, hemen pis Kürtler ortalığı karıştırmaya geldiler deniyor. Dışlanıyoruz sürekli. Son zaman-

larda o mahalleye değişik yörelerden insanların gelmesiyle bizim gerek komşuluk anlayışı gerek insanlık anlayışı bunu yok denecek dereceye kadar indirdi. Ama bunu ben, 20 senedir defalarca karşılaştım. Gece naralar atıldı, küfürler edildi, silahlar sıkıldı defolun ülkemizi. ... Kürtlüğümüze yönelik, Aleviliğimize yönelik, isim de vererek. ... Şimdi dengeler kuruldu diyebilirim. Bayburt'tan gelenler, Ereğli'den gelenler oldu. Mahalle genişledi, mozaik olacak şekilde. İyi komşuluk çerçevesi içinde bu zayıfladı. Yok denecek dereceye geldi. Bizim o insanlara karşı davranış biçimlerimiz, doğru hareket etmemiz, işte pis Kürtler veya Tunceliler burayı batırdı dediklerinde büyük tepki göstermedik. Zamanla kendi kişiliğimizi ortaya koyarak bu tür şeyleri bertaraf ettik.

(Kdz. Ereğli, Tunceli doğumlu, erkek)

31. Kalmaz mıyız? Her türlü kalıyoruz tabi. Önceden azınlık Kürtler diye düşünülür. Ama ben ve çevremizde birçok kişi Kürt olmadığımız için ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Ayrıca, Alevi olmamız daha da etkiliyor. Dini açıdan. Türk olduğum için ayrımcılığa maruz kalıyorum. İşe girecektim, milletvekili ile alakası vardı, Kürt olmadığım için konuşmadı bile. Türk olduğum için... İnsanlar kendi aralarında toplaşarak bizi ayrı bırakabiliyorlar. Eğer tek olsaydık, biz tek değiliz Alevi olarak, şey yapabilirlerdi. Burada Terekemeler, Azeriler var. Onlar Aleviyle muhabbet edeceğime kendi insanımla ederim diyorlar. Yemek yemiyorlar Alevini yaptığı, evine gelmiyorlar.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

OKULDA AYRIMCILIK

1. Mesela benim ilçemden Elbistan'dan müdür, ya demiş kızım işte biri Kürt program tahtaya yazmış işte bir iki çocuk kaldırmış. Bunu yap demiş. Yapamamış. Bizim köyde bir çocuk. Rahmetlik oldu. Mustafa İspir diye biri. Onu kaldırmış Mustafa İspir daha sonra öğretmen oldu, daha sonra hapislerde işkence falan gördü öldü yani şey oldu. Şey demiş "Bir Kürt yapabiliyor sen yapamıyorsun" diyor. Yani bu hor görme. Düşün ki bir okulun müdürü söylüyor bunu. Ayrımcılığın daniskası.

(Mersin, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

2. Ben geçen sene işte uluslararası pazarlama diye, ben işletme öğrencisiyim, 9 Eylül'de hani hem İzmir hem de görünüş itibariyle sosyal demokrat yapıya yakın bir okul gibi görünür ama hani her şey görüldüğü gibi değilmiş onu anladım. Geçen sene ulusalar- arası pazarlama diye bir dersim vardı. Hocayla girdiğimiz bir diyalog sonucu işte benim Alevi olduğumu öğrenmesi sonucu bana bizzat kullandığı şey şuydu cümle. Finalde elime düşme. Ve ben o dersten bir puanla 49 puanla kaldım. Bir sene uzattım okulu. Sırf 49'la kaldığım için ki hani çok ta iyi bir kağıt vermiştim. Ben bir hafta boyunca sadece o derse çalışmışım. Hocanın eline kalmayayım diye. Ama işte bana sonrasında söylediği şey o. Sen milletin içinde benim sağcılığımın senin Aleviliğini övecek şekilde hani benim sağcılığımı eleştirmeyecektin diye bir cümle kullandı. Yorumunu beğenmedim bu kadar dedi ve bitirdi.

(İzmir, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

3. Mesela din dersinde ortaokulda çok manyak bir öğretmen vardı. Çok çirkin şeyler öğretiyordu çocuklara. Kendisiyle görüştüm. Bakın ben sadece dinin kültürünü istiyorum, eğitimin ben veririm ailemde ben kendim Alevi kökenliyim. Onları yaşadık tabi. Ve hemen çok şirin gözüküyorlar. Aa tamam öylemi diyorlar ve Ezgi'nin üzerine daha fazla geliyorlar. Mesela Bursa'da bir Yeşilırmak dershanesi var biraz daha Fettullah Güleciler'in tarikatçıların dershanesi. Kızımı oraya çok istediler. İllaki gelsin tabi'i ki. Kızım biraz başarılı bir çocuk olduğu için hedefi olduğu için hedefi olduğu için özellikle onlar hedefli ve istekli çocuklardan yanalılar yani birazcık daha burada gevşek davranırsaydık giderdi kızım.

(Bursa, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

4. Birgün işte bir öğrencisi Kürt diğerleri Alevi. Öğretmenin yanına geliyor bu Kürt kızın annesi diyor ki, ay diyor, öğretmeninde Alevi olduğunu biliyor. Ay diyor valla ben bu sene çok üzgünüm diyor. O kişi bizim karşı komşu. Öğretmen diyor hayırdır neden? Ya biz diyor Alevilerin elinden su alıp içmiyoruz benim kızım zavallı Alevilerin içinde hep Alevilerin yemeğini yiyor. Ben rahatsız oluyorum. Ben kendim yemeğini ayrı koyucam diyor. Ondan sonra da kardeşim de geliyor bize diyor. Anne niye kimse bizim yemeğimizi yemiyor. Annemde şaşıyor neden. Bak diyor onlar Kürt diye bizim yemeğimiz yenmezmiş siz çok mu pasaklısınız? Bizim evler mi kirli? Bunlar niye böyle düşünüyor diyor. Çocuk 5-6 yaşında annem diyor yok olum o hani kızı rahatsız falan ondan demiştir diyor. Olur, mu anne diyor. Kadın demiş ki bu ne kadar şanssız hep Alevilerin yemeğini yiyor. Hani Alevilerin yemeğinde ne var. An-

nemde gidiyor öğretmene, öğretmende gülüyor diyor valla bana böyle söyledi bende bir şey diyemedim.”

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

5. Mesela Sivas olayından çok evveldi, hanım kısa kollu geziyordu, geliyordu. İşe gelip gidiyordu. Çocuk geliyor diyor ki, tabi arkadaşlarından duyduğunu anlatıyor 7 yaşındaki çocuk artık. Okula gidiyordu. Anne diyor sen yanacağını diyor. Sen kısa kollu giyiniyor diyor. Ya o çocuk artık çevresinden, okuldan dolayı mı tamam mı? Annesinin kısa kollu giymesini yanacağı şey yapıyor çocuk. Öyle bir şey aşılanıyor çocuğa.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

6. Bir arkadaşın oğlu yaşamış. Öğrenciler har güür çıkıyorlar, o arada Sünni bir çocuk ışıkları kapatıyor ve hadi Aleviler gibi kim kime rastlarsa gibi şeyler söylüyor. Alevi çocukları da kimse kimseyi görmüyor. Büyükler gibi küçüklere de yansıtılmış. Hatta benim oğlum da yaşadı. Alevi'sin diye din derisi öğretmeni 10-15 dua vermişti. Ezberlemezsen seni sınıfta bırakırım demişti. O da ezberledi.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

7. Lise 2. sınıftaydım. Edebiyat öğretmenim benim sol görüşlü olduğumu biliyordu, o da sağ görüşlüydü. Bize bir dergi söylemişti. Derginin ismini hatırlamıyorum. Benim gücüm yetmiyordu, fakir bir ailenin kızıydım. Ama o zannetti ki ben solcuyum, o da Türkeşçilerin dergisi onun için almıyorum zannetti ve beni sınıfta bıraktı. Edebiyatım çok güzeldi, ikmale kalma durumu vardı. İkmalde 4-3 al ben seni geçiririm dedi ama bırakmıştı. 1 yılıma mal oldu, çok üzül-müş-tüm. Faal-dim ama folklorda, koşuda. Onun dışında ilkokul ve lise son sınıfa kadar çok sevilen ve takdir edilen bir

öğrenciydim. Lise 1 deydim coğrafyada sözlüye kaldırdı hoca. Doğu Anadolu bölgesini dağlarını sordu. Tavşan bulunur mu dedi. Tabi hocam dağ tavşansız olur mu dedim. Tabi hoca benim Alevi olduğumu biliyormuş demek ki. Ben hocanın bildiğini bilmiyordum. Ben biraz şey oldum. O yıllarda Alevilik biraz daha saklanıyordu.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

8. Tarih dersim çok iyiydi, hep 10 alırdım. Beni çok severdi öğretmen, hatta bir keresinde beni kaldırdı ve öptü. Sonra Ramazan oldu, kimler oruç diye sordu, ben parmak kaldırmadım. Yazıklar olsun sana verdiğim puana dedi. O notu ben hakkımla almışım ama. Sonra hiç hatam olmadığı halde 7, 9 aldım. Ondan sonra bana hiç 10 vermedi. Devamlı bana oruç tut derdi. Baskı yapıyordu bu şekilde. Ben biraz sivri dilliyim, o notu siz vermediniz ben hakkımla aldım dedim. Üzerime yürüdü, ama benim babam eğitimci olduğu için olay çözüldü. Ondan sonra beni rahatsız etmedi.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

9. İlkokulda aynı sınıftaydık. İlkokul hocamız bize namaz kılmayı öğreneceksiniz 15 tatilde demişti. Geldiğinizde kılamazsanız size zayıf verecem, sınıfta bırakacam demişti. Biz de ailemize söylemiştik, tehdit var diye. Bizimkiler de çok gerilmişlerdi, niye zorluyorlar diye. Gelip öğretmenle konuşmuşlardı. Bir gerginlik yaşandı, okul değiştirilmesi konusunda. Değiştirmedim ama onlar geldi özür diledi, okul müdürü. Olay bizden de çıktı ve büyüdü. Şu an oturduğumuz mahalle de tek Alevi aile biziz. Hepsisi hacı amcalar aşırı sofular. Bizim oruç tutmamamız, açık gezmemiz, erkeklerle gezmemiz onlara batıyor. Biz uzun süredir bu mahallede oturuyoruz ama hala kabullenemediler. Hala

mesela yolda bir erkekle konuşmamız bile hala çok olay oluyor. Kısa kollu, açık giysi giyince, makyaj, sac rengini boyamanda olay oluyor. Ailem çok rahat bu konuda. Yüz yüze bakıyorsun, çoğu arkadaşınız eskiden beri. Bize kötü, kaka gözüyle bakılıyor. Kızları bizimle konuşmasın, abilerimizle falan gezmesinler istiyorlar. Burada en çok Alevi olmamamızdan dolayı sorun yaşıyoruz. Kürtler çoğunlukta burada. Sünnilerden sorun yaşıyoruz burada.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

10. (...) Hatta bir arkadaşım ile beraber yaşadık problemi. Beden dersindeydik. Biz de ramazanda kantine bir şeyler atıştırmaya gittik, Ramazan'da. Arkadaş da işte bizim bayan arkadaşlarla oturuyor. Biz de aldık tostumuzu oturduk kantinde. Kantin yani bahçede oturup yemiyoruz. Tostunuzu zıkkımlanacak başka bir yer bulamadınız mı dediler bize. Biz dedik ki burası kantin. Oruçluysanız siz niye kantine iniyorsunuz dedik. Alevi samimi bir arkadaşımız duymuş bizim. Sonra o iki erkek arkadaş arasında kavga çıktı. İş çığırından çıktı sonra.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

11. Ben meslek lisesinde okuduğum için orda çok fazla ayrımcılık yaptılar. Alevi olduğum için gene, konuşmadılar, hep laf çarptılar. O zaman çok sıkıntılıydım, çok fazla hastalık geçirdim o dönemde.

(Sivas, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

12. Yalnızlık hissediyordum, 1-2 arkadaşım vardı, diğerleri hep bizimle ilgili kötü kötü şeyler yapıyorlardı. Alevilikle ilgili. Alevilerin çok gezdiğini. Dinsiz, bize Allah'a inanmıyor diyorlardı. Çok kötü şeyler söylüyorlardı, herkesle yatıp kalktıklarını söylüyorlardı.

(Sivas, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

13. Lisedeyken ölkücü bir hocamız vardı. Mesela o çok ayırım yapıyordu. Aleviler'e. Ölkücöleri çok severdi. Ben edebiyattan 9 almıştım, küçümser gibi hımm yaptı. Hiç hoşlanmadı. Ama ölkücü ve Azerilere öyle davranmazdı. Solcuları hiç sevmezdi.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

14. [Okul hayatımda] fazla görmedik. O dönemdeki öğretmenler Atatürk ilkelerine göre yetiştikleri için karşılaşmadım ayrımcılıkla. Ama don dönemde bazı duyumlar var. Örneğin bir öğretmen bir çocuğa sorduğu bir olay var. İzin almak isteyen bir çocuğa öğretmen bir soru sormuş, iki kuyruklu bir hayvanın ismini söylersen sana izin veremem demiş. Bu çocuk bazı cevaplar vermiş ama öğretmen bunların hiçbirini değil demiş. Sonradan da sen hiç Alevi görmedin mi, iki kuyruklu demiş.

(Aydı, Malatya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

15. Yaşadım diyemem ama banyoda sıra almak için herkes abdest alacağını diyordu, ben de abdest alacağım dedim; tırnağımda oje'yi unutmuşum ben ve oje olmaması gerekiyor. Abdest alırken. O zamana kadar o bilgi verilmemişti bana ve biraz komik biraz da acınacak bir duruma düşmüştüm. Benim okuduğum bölge 1. derece deprem bölgesiydi bir gece sarsıntı olmuştu. Yer olarak ta söyleyebilirim, Demirci. Bizim bir arkadaşta işte inançsızlıktan oluyor dedi. Aleviler gibi bizi ders çalıştırıyorlar dedi. Mum ışığında çalışmıştık biz. O tür tepkiyle karşılaştık ama onu sonra ben öğrendim. Niye Aleviler mum ışığında çalışıyor; çünkü biz idare lambasında, gaz lambasında çalıştığımız yılları hatırlıyorum. Babam öğretmendi biz o zaman lamba ışığında çalışıyoruz; ama niye mum ışığında çalışıyormuşuz diye sordurmuştum. Onun nedenini ben anlayamamıştım yan.

Bunun daha sonra, farklı bir şey olduğunu öğrenmiştim. Mum söndü, bağlamıştı. Şey demişti hı! Aleviler gibi mum ışığında ders çalışıyoruz demişti. Bunun niye öyle dediğini mum söndü ye benzettiğini geldim anlattım anneme böyle böyle diyorlar diye, Elazığlı bir arkadaş sordum, çalışırken arkadaş böyle dedi ne demek istediklerini anlamadım dedim. Eve gidince annen açıklar dedi. Eve gidince açıkladım ama annem de bilmiyordu, babam söyledi bize. Böyle yanlış bir bilgi var dedi, anlattı bize.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

16. Okul hayatımda çocuklarımla ilgili ayrımcılığa maruz kaldım. Örneğin okulu geçmem için inanç çok ön planda idi. Ayet el külsiyi, Fatıha'yı, Kullu Allah uyu biliyorsan, beş vakit namazı ve onun şarlarını biliyorsan sınıfı geçiyorsun. Düşünüyorum da, okulda matematik ön plana çıkmakta ama din dersi ön plana çıkmamaktadır. Tarih ön plana çıkmıyor ama din dersi ön plana çıkıyor. Bu durum beni rahatsız ediyor. Sözde laik bir ülkede yaşıyoruz; ama gerçek laikliği sınıfta eğitimde ve diğer bilimlerde göremiyorum.

(Ankara, Çorum doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

17. Mesela Alevi olmamdan dolayı diğer çocuklar işte Aleviler mum söndü yapıyor, siz mumu mu söndürüyorsunuz gibi hakaret içeren şeyler oluyordu. Özellikle din dersi hocası Aleviliği çok açık ve net söylemese bile Aleviler ana bacı tanımaz Müslüman değil bunlar kestiği yenilmez tarzı Aleviliği farklı anlatan konuşmaları oluyordu.

(Ankara, Erzincan doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

18. Ben şimdi öğrencilik hayatımda lise öğrencilik hayatımda, solcu olmamız nedeniyle okuldan uzaklaştırma cezası aldık; yani ilçe dışındaki bir okula sürgün edildik. Gümüşha-

cık y Lisesi'nde okuyorduk, bu liseden dışarıya sevk ettikleri için Havza Lisesi'ne gittim. Liseyi ben Havza'da daha sonra'da Fethiye'de tamamlayabildim. Geçmiş dönemi-mizde öyle bir ayrımcılık yaşadık. Yine 12 Eylül dönemin-de tutukluluk olayı yaşadık. İşte 12 Eylül döneminde sor-gulamada sopa atıldılar ve istedikleri ifadeyi almamış olacak-lar ki, ya bunlar konuşmadı ve bunlar aşiret çocuğu şeklin-de şey yaptılar oradakiler. Sonra ben içeri gelince cezae-vindeki arkadaşlara sordum bu aşiret çocuğu diyorlar; ama aşiret Kürtler de olur, bizde Kürt yok. Bu aşiret neyin nesi-dir diye, dediler ki, sen aşireti bilmiyor musun aşiret Alevi-lere denir dediler; yani aslında doğrudan bir ayrımcılık yapmışlar; ama ben farkına varmamışım. Alevilerin de aşi-ret olarak değerlendirildiğini öğrendim mesela. O şekilde eskiden biz sadece Kürtler de bilirdik.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

19. Sürekli bize mumu söndü diye bir s ylentiyi, rivayeti ima ederlerdi. ... Bunlar toplanıyorlar efendim işte bir horoz sa-lıyorlar o çıkıyor mum sönüyor herkes bir biriyle ilişkiye girdiğini söylüyorlardı. O zaman ilkokula gittiğim zaman-lar. Çocuklar söylüyordu arkadaşlarım. Ben okula 1946-47  ğretim yılında başladım o zamanlar.

(Isparta Isparta doğumlu, erkek, 68 yaş  zeri)

20. Kaldık tabi. şimdi bizim mahallemiz köyün en üstünde bi-zim mahallemiz ve kabristanımız dahi ayrıdır. Mezarlığımız dahi ayrıdır. Sünni kesimi akşam mahyedi diye adlandırırız tabi çocuklarla hep arkadaş aynı okulda okuyorduk bazen bizi taşarlardı, yol vermezlerdi, önümüzü keserlerdi. Ale-vi' siniz siz diye.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

21. Diyarbakırlı olmak Kürt olmayı gerektiriyor ve Kürt olmakta başkaldırırsınız ve karşı tarafa şey yaparsınız gibi. Kayıt olmaya gitmişim ben 9 Eylül Üniversitesi'ne, rektörlükte kayıtlarımız yapılıyordu. Orada bize 92 yılında ben kaydımı yaptırdım ve kayıt yaptırırken okulda ilişliğimin kesilmemesi için bir şey imzalatıyorlardı bize o zaman Türk parası ile bir miktar senet imzalatıyorlardı ve imzalamayacağım dedim ben hani bunun karşılığında bir para almadım ki, niye imzalayayım dedim. Oradaki bayan nüfuslar falan önünde ya sonra cüzdanı eline aldı baktı ve hııı! Diyarbakırlısın tabi dedi hep sizlerin arasında çıkıyor dedi. Kimse burada soru çıkmadı bir tek sana bu akıl kadı dedi sen soru sordun dedi. İmzala ya da kaydını almıyorum dedi ve ben de imzaladım.

(İzmir, Diyarbakır doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

22. Sünni arkadaşlarımız okulda ben bu sene böyle bir şey yaptım yani okulda herkes özgürdür ister Sünni olsun, ister Alevi olsun, ister Kürt olsun yani benim için hiç fark etmiyor herkes eşit ama biz halk edebiyatında bu sene Hacı Bektaş-ı Veli'yi işliyorduk. Hoca sordu mesela, kim gitti türbe'ye diye, bir iki tane arkadaş oturuyorduk yani parmak kaldırsak mı, kaldırmamak mı gittik diye bende inkâr etmeyeceğim ve parmak kaldıracağım dedim. Ben dedim gittim orada aslanın ağzından su içtim, falan filan dedim sonra gerçi söylemeden önce onu bir tane aşırı milliyetçi arkadaşım şey dedi, beni böyle iteledi siz oğlusunuz Alevisiniz kalkıp anlatsana falan dedi yani o gün çok tuhafıma gitti. ...Yani evet benim çok tuhafıma gitti ve bilmiyordum. Yani okulda biz hepimiz eşitiz sonuçta. ...Yok, bir şey demedi hatta daha açıklayıcı anlat dedi.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

23. Ya okul hayatımda çok fazla ayrımcılığa din dersinde biliyorsunuz çocuk yaşta namaz kılan insan örneğin lise’de ilk duaları falan ezberlemeye başladım. Ama benim lisede çevremdeki bütün arkadaşlarım neredeyse bütün duaları tamamen biliyorlardı; ama ben bilmiyordum ve bilmediğim için bana sürekli sen namaz kılmadığın için hani bilmiyorsunuz. Nasıl bilmezsin? Bir Müslüman nasıl olur da dua bilmez gibisinden hani bu şekilde sürekli oluyordu. Şu okul konusunda bir şeye daha değinmek istiyorum. Mesela şimdi iyi bir okula gitmek istiyorsunuz; ama diyorlar ki, şöyle bakıyorlar kimliğinize Erzincan, Tercan misal hani hemen böyle doğulu olduğumuz için hemen böyle bir şey atıyorlar hemen böyle bir aşağıdan tepeden bakıyorlar insanlar. Küçük görüyorlar. Daha iyi okulda mesela okumak isterdim. Gerçi okuduğum lise’de iyi bir liseydi; ama ben daha iyi bir lise’de okumak isterdim. Ama olmadı. Biz çok istedik ama kabul etmediler. Dediğim gibi işte buda doğum yeriniz, doğup büyüdüğünüz yerle alakalı.

(Aydın, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

24. Ortaokulda olmuştu. O zaman çok da kırılmıştım. Hala da gözümün önüne geldi mi üzüliyorum. Bir öğretmenim vardı, tarihçimiz. Derse girdi. Ramazanlıktı. Kim oruç tuttu kim tutmadı tutanlar hep parmak kaldırdı. Tutmayanları tahtaya kaldırdı. “niye oruç tutmuyorsunuz” dedi biz Aleviyiz dedik. “Aleviyseniz Aleviliğinin ne olduğunu biliyor musunuz”. Tabii ortaokul çağları o zaman ne diyebilirsiniz. Aleviyiz işte. Sadece o cevabı verebiliyorsun. “Niye oruç tutmuyorsun” Annem babam tutmuyor. “Ama sen tutmak zorundasın. Niye tutmak zorundayım? “Arkadaşların tutuyor, sen okula geliyorsun. Sen bu şekilde okulda da kalırsın. Arkadaşların tarafından dışlanırsın. Ama sen bunu yani

yapmayacaksın, ben Aleviyim demeyeceksin, ben Sünni'yim diyeceksin” demişti bana yani bize daha doğrusu beş arkadaşımıza.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

25. Sana namaz kılmasını öğreteceğim, sana işte Müslümanlığın şartlarını öğreteceğim. Zorla da olsa öğreteceğim, yoksa sınıfı geçirmem. Açık açık, evet. Sınıfta da özellikle “seni şarapçı” diye çağırıyordu böyle, seni şarapçı diye.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

26. Okul hayatımda evet kaldım. Benim din dersi öğretmenim her derse girdiğinde, onun bir tane keratası vardı, ayakkabı çekeceği, ilk derse girer girmez ilk yaptığı iş o keratayı bana atmak olurdu. Ve daha sonradan öğrendim ki 80’li dönemlerde Mustafa Kemal’in üzerine, resminin üzerine imza atmaktan da yaklaşık 6 aya yakın hapiste yatmış birsiymiş ve çok koyu şeriatçı bir kişiliği varmış. Ki bunu da aile büyüklerinden öğrendim. Ama o dönemde de aile büyüklerimizden hiçbiri “Ya, hoca sen niye bu çocuğa böyle yapıyon?” demedi.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

27. Birinci sınıftayken. Arkadaşlar, yeni tanışma aşaması falan. İlk muhabbetlerde mevzular, hani bizim okul, İstanbul Edebiyat Fakültesi biraz sancılı bir fakülte olduğun için, önce siyasi düşünceyi sordular. Bir tarikatçı gelmişti yanıma. Yeni öğrenci olduğumuzu artık gözümüzden mi anlıyorlardı, neyse. Ev falan olur mu olmaz mı gibisinden şeyler söyledi. “Evin olmazsa gelebilirsin. Yurt var, para falan sıkıntı değil” gibisinden. Sonra şöyle bir olay yaşadım, ailemin inancını, yani ben zaten inançsız bir insanım ama ai-

lemin inancını öğrendikten sonra artık ben selam verdiğimde bile selam vermediler. Öyle bir durum oldu yani.

(Kars, Ardahan doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

28. Beşinci sınıftaydım, komşumuzun oğluyla, sonradan belediye reisi oldu, hiç unutmuyorum, Nurettin, soyadını hatırlayamıyorum, bir tartışmaya girdik, o bana “Sen Kızılbaşsın, gâvursun!” diye dövmeye kalkıştı. Ben de tabi ağlayarak eve gittim. Babaannem ağladığımı görünce sordu “Kim yaptı?” diye, dedim “Komşumuzun oğlu Nurettin”. Elimden tuttu beni, annesine şikâyetle götürdü. Dedi “Böyle böyle, benim torunumu senin torunun rahatsız etmiş, dövmüş. Ne demek Kızılbaşsınız, gavursunuz! Biz de Müslüman’ız, siz de Müslümansınız. Şimdiye kadar bizden size bir kötülük geldi mi?” Deyince kadın özür üstüne özür diledi. İşte “Çocuktur, bilmemiş etmemiş”. Babaannem şunu kullandı: “Çocuktur diyorsunuz ama evde bu lafları konuşuyorsunuz ki çocuk da bunlardan etkileniyor” dedi. Öyle bir olay yaşadım.

(Bursa, Tokat doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

29. [Ayrımcılığa] çok, çok kaldım. Ya o kadar çok yaşıyorduk ki... Ülkücüler okulumuzu sürekli basıyordu Alevi olduğumuz için. Mesele benim babam beni ziyarete gelmişti, Kayseri’de okuyordum. Orda bizim din dersi hocamız vardı. Müdüre Hanımın yanında babama demiş ki; Şerife çok terbiyesiz. Bizim Müdüre Hanım da demiş ki, sen kimin hakkında konuşuyorsun. O da benim adımla vermiş. O da sen ne diyorsun, bu okulun en dürüst, en terbiyeli kızına sen nasıl bunları babasına, hem de bir başkasına değil, babasına söylüyorsun direnmen (demiş). Babam da sonra geldi anlattı. Kızım dedi, sizin öğretmeniniz böyle böyle

söyledi ama müdürün de seni çok savundu dedi. Sağol dedi ama bana teşekkür etti. Biz sürekli yaşıyorduk. Alevi olduğum için Sağlık Koleji'nde ben sınıfta bırakıldım. Alevi olduğum için sadece tarih ve coğrafya dersinden. Hocalarla ters düştüğüm için. Çok basit derslerden kalmıştım. Ne yapalım kaldık yani. (Gülerek) Mezun olduk, çalışıyoruz, emeklimiz de doldu sonuçta.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

30. Okul hayatımdan o kadar uzun bir zaman geçti ki. Erzin-can'da okuyorduk. Orda Alevi, Sünni ayrımı çok fazla. Okulda onu biz birebir, çok yoğun yaşıyorduk. Orada örneğin, öğrencilik dönemimizde genelde Alevi arkadaşlarımız vardı, Sünnilerle pek şeyimiz olmuyordu. Okulda, Erzin-can Atatürk Üniversitesi'nde, o şeyi çok yoğun yaşırdık yani. Hatta halkın içinde de o ayrım çok fazlaydı yani. Bu Alevi, bu Sünni, diye. Çok yoğun yaşanır, özellikle Erzin-can'da biz onu çok yoğun yaşamıştık yani.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

31. Valla eskiden yoktu, yani bu kadar değildi. Bilmiyorum, benim arkadaşlarım vardı Sünni kesimde böyle kapalı, türban, namaz kılıyorsun, kılmıyorsun gibi şeyler böyle değildi. Biz erkeklerle kızlar bir arada aynı sınıfta oturuyorduk. Ama şimdi kızlar da öyle yetiştiriliyor ki ta küçük yaştan beri... Hatta anasınıfına, anaokuluna giden çocukların başlarını örtmeye başlamışlar yollarda falan görüyorum ben onları. Küçük çocukların bağlamışlar başlarını, uzun elbiseler giydirmişler, iç acısı. E, öyle yetişen bir çocuk aynı sınıfta bir erkek arkadaşının yanına oturabilir mi sizce? Ama ben oturdum. Zamanında ben erkek arkadaşım ile oturdum. Erkek arkadaşlarımızla birlikte gece yanlarına kadar oyunlar oynadık. Şimdi hala görüşüyoruz biz onlarla.

Hiç, herhangi cinsel anlamda hiçbir şey aklımıza gelmedi, kardeş gibi. Onlar da Sünni'ydi, komşularımız bizim. Biz onlarla güzel güzel geçinirdik ama yıllar geçtikçe... Mesela ben kendi çocuklarımı da bahsedeyim. Böyle Alevi Sünni ayrımcılığı yapmadan yetiştirdim. Ama bazı şeyler insanlardan elinde olmadan, eğitimcilerin çocukları yönlendirmesiyle... Eğitimcilerin çok fonksiyonu ar bu konuda, din dersi öğretmeni bilhassa. Din dersi öğretmenlerinin ahlak bilgisi verdikleri falan yok. Sadece bu çocukları Sünni mezhebine yönlendirmek, başka bir şey yok. Alevi çocuklarına ayrımcılık yapmaları... Mesela bizin köyde böyle bir şey yaşandı. Gazetelerde falan yayınlandı. Amasya'da iki kız çocuğuyla olan kız meslek lisesinde...

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

32. Şimdi mesela benim çocukluğumdan bir şeye girersek... Mesela ben Alevi köyünden Sünni köyüne göç etmiş 7 yaşında bir kız çocuğuyken Sünni komşularımızın çocukları işte Kürt kızı geldi, bunlar Kürtler falan filan demeleri, bilmem neleri beni rahatsız etmiştir. Ben de okula başladığım zaman, daha Kürtçe anadilimiz olduğu için Türkçeyi azar azar öğrenmiştik, daha yeni yeni ama ben bu hırsla okulda sürekli, 5 yıl sınıf birincisi oldum. Neden? Kendimi karşı tarafa kabul ettirmek, dışlanmamak... Başarı, başarı, hep başarı... Ama bu Sünni köyün çocukları sürekli beni dışlayıp okul çıkışı dövmeleleri falan, taşlanmam, dövülmem... Tabi bir de bizim öğretmenimiz demokrat bir insandı. Alevidir, Sünni'dir bilemem ama çok iyi bir insandı. Şey yapardı, beni sınıf başkanı yapardı. Çocukluğumdan yola çıkarsak, e bu çocukluğumda yaşadıklarım benimle 50 yaşına kadar geldi işin açıkçası. Yani çocukluğunuzda, tam ki-

şiliğinin geliştiğı dönemde nelerle karşılaşrsanız bu ömür boyu sizi etkiliyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

33. Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar Zeynel Abidin diye bir arkadaşım vardı. Kendisi Tunceliliydi. Hiç kimse ona, ilkokulda dahi ben hariç, hiç kimse bir şeyini vermiyordu. Ya bu ilkokul, 9-10 yaşlarında, birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar aynı sınıfta yaşadığımız. Benim görüntüm şehirli olduğum için belki de. Ama ben şanslı hissetmiyorum. Keşke ben de öyle olsaydım. Kendimi çok kötü hissediyorum. Benim içim onlarla ama görüntüm. (Ağlamaya başlıyor) çok üzülüyorum. Ben bu ayrımcılığa çok üzülüyorum. Sınırlarım bozuluyor.

(Bursa, Bursa doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

ZORUNLU DİN DERSİ

1. Valla çok uygun bulmuyorum; çünkü çok küçük yaşta veriliyor. Çocuk daha kendini bilmeden çok şeyler uygulanıyor. Mesela benim kızım şimdi 4. sınıfta dualarla uğraşıyor ve ben taraftar değilim. Yani bilinmesini isterim ama bu yaşta değil. Çocuk kendi özgüvenine erişecek ondan sonra. Onun dışında bende okul döneminde oldu yani dinden dolayı masanın sıranın üstüne çıkarılıp zorla namaz dersi verilmesi, o yönden de bayağı bir zorluk çektik. Zorunlu din dersinde işte zorla namaz kıldırma. Sıranın üstüne çıkarıp kıldırma. Kesinlikle karşıyım. Tercih verilmesini istiyorum. İsteyen alsın isteyen almasın.

(Adıyaman, kadın, 28-37 yaş)

2. Şimdi din dersi sadece kendi Hanifi ve mezhebini söylüyor. Yani diğer dinlerle ilgili bişey söylemiyor. Bir de din derslerinden sadece bu dinin üstün olduğunu. Yani İsa'nın, Musa'nın, yani diğer dinler de var. Anadolu'da mezhepler tarihine baktığımızda Anadolu'da yaşayan Anadolu Alevileri var, Caferiler var. Bunları da bir şey almıyor. Yapılan yardımlar da sadece bunlarla ilgili. Yani çalışmalar da bunlarla ilgili. Yani Diyanet Başkanlığı sadece bunlarla ilgili çalışmalar yapıyor. Diğerleriyle ilgili hiç bir çalışması yok. 100 bin tane çalışana olduğu söyleniyor. Bir tane çaycı dahi bulamazsın o kurumda, hepsi aynısı. Onun için biz yani laik sistemde bunun kalkmasını istiyoruz.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

3. Bizim beklentimiz, eğer Türkiye'de herkesin dini öğrenmesi gerekiyorsa herkesin inancına göre yazılması lazım. Yani Alevilikle ilgili yazılacaksa Alevi önderlerinden alınıp o kita-

bın içine, o sayfaya konması lazım. Şafilikten öğrenilmesi lazımsa Şafilğin de o kısmı Şafilerin yazması lazım. Yani birilerin yazması değil herkes kendi inancını oraya yazsın. Herkes de öğrensın Şafilęi de öğrensın, Alevilęi de öğrensın, nedir diye. Yani burada birileri Alevilęin adına konuşmasın, birileri Şafilęin adına konuşmasın. Herkes önderleri yazsınlar, önderleri yazsınlar. O önderler de çıksınlar şafilik budur diye. Yani bilgi kadar yetenekli güzel bişey olur mu? Yani Şafilęi de, Alevilęi de, Sünnilęi bilmekte de yarar var.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

4. Ben şahsen çocuğumun din dersini okulda almasını istemem. Kendisi araştırsın bütün dinleri bütün Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik, Yahudilik yeryüzünde çeşitli bu tür eski dinleri Şamanizm, Budizm ne varsa hepsini araştırsın kendi neye inanıyorsa, nasıl yaşamak istiyorsa onu yaşasın. Ben çocuğumun din hayatından ziyade, her şeyden önce çocuğumun insan olmasını istiyorum. Yalan konuşmasın, önce kendine sonra karşıdakilere dürüst olsun, çalışkan, iyi niyetli, güvenilir olsun, verdiği sözü tutsun, emek versin, kendini ailesini, hayatın, dünyanın, ağacın, kuşun değerini bilsin. Ben çocuğumun her şeyden önce insan olmasını istiyorum. İnsan olan birinin dini ibadet şekli eğer seçtiği din benim beğenmediğim bile olsa kendi dininin kurallarını kendine göre yaşar. Bana saygılı bir insan olduğu için. Haa onun ibadet şekli, hayat tarzı budur der kabul eder, benim hayat tarzım bu çünkü. Okulda din eğitimi almasını istemiyorum çünkü okulda hani bu zamana kadar öğretilen Sünnilęin ibadet şekli öğretiliyordu. Biz okullardan ibadeti bu şekilde öğrendik ama köye gittiğimiz zaman Alevilikle ilgili ibadet şekillerinden daha farklı yaptık. Ben o yüzden ne Alevilęin ibadet şeklini tam öğrendim ne Sünnilęin. Çünkü her iki türlü

karmaşa. Aslında hepimiz Müslüman'ız aynı Allah'a ve peygamberine, kitabına inanıyoruz. Uygulayış tarzlarımız farklı ama hayatımızda bir kargaşa. Ben o yüzden çocuğumun bu eğitimi okulda almasını istemiyorum. Kendi araştırсын. Neyi beğeniyorsa, inanıyorsa, nasıl yaşamak istiyorsa öyle yaşasın o onun kararı ben onu doğurmuş olabilirim ama Allah ona bir akıl verdi o akıl doğrusunda hareket edebilir. Ben onun her türlü kararına saygı duyarım. Mesela ben kendim Aleviyim ilerde bir gün bir Sünni Müslümanlığı da bir tarafa bırakın gidip bir Yahudi'ye de aşık olabilir. Müslüman birine de sevip, ben onunla bir ömür geçirmek istiyorum dediğinde ben sadece düğün nikah, onun ibadet tarzı kilisede, evlenmek isteyebilir benim her şeye saygım var.

(Kdz.Ereğli, Zonguldak doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

5. Çünkü asimilasyon politikaları var. Alevi köylerine camii yaptırılıyor, zorlan Sünnileştirmek isteniyor. Zaten benim çocuğum bugün bile, 20 yaşına gelene kadar, Sünni olarak büyüyor. Bu gün okula gitti zaman Hanefi mezhebi üzerinde eğitim görüyor din olarak. Ancak benim çocuğum akliselim olursa, 20 yaşından sonra kendi kimliğini ben kimim diyerekten araştırdığı zaman bunu meydana çıkarabiliyor. O da merak ederse. Aksi takdirde ateist olarak büyüyor veya Sünni oluyor.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

6. Onda çok şikayetçiyim. Çocuğum din dersi görüyor. Şeytanı, falan hurafeler anlatılıyor. Çocuğum uyuyamaz oldu geceleri. Din dersinde anlatılıyor mu? Korkuları var. 10 yaşında benim yanımda uyuyor. Çok kişi şikâyetçi ama gidip şikayet etmiyorlar. Eşim milli eğitime gitti, onun normal olduğunu söylediler. Çocuklara ders olarak cami hocasına gidip şunu şunun sorun öğrenin diyor öğretmen. Ben de çok şikayet

edemiyorum, Alevi çocuğu. Çocuğum daha çok gözaltında olacak diye korkuyorum. Herkes şikayetçi ama şikayet etmiyorlar. Bu yüzden olumsuz bişey yaşamaktansa ödevleri internetten yapıp gönderiyoruz.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

7. Ya din dersi eğitiminde bir şey çıktı gitti. Yine söylüyim, bu Ak parti bu başa geçtikten sonra her şey artık kutuplaşmaya başladı. Ortada bir yerde hiçbir şey yok. Nerelisin işte muhafazakârım o tamam işte işin bitti sen iyi işlere gelebilirsin. Nerelisin Çorumluyum, Aleviyim. Kesinlikle bir yüksek mevkide adını düşünme. Benim en yüksek amacım kaymakam olmak, kime söylediysem ya senin kütüğün belli. Bir de böyle bizim sülalede devrimciler çoktur. Yani babamın halasının oğlu falan uçak kaçırmış, dayımgil hukuk fakültesinden atılmış. Böyle olaylar çoktur. O yüzden senin adın kesin belli, kütüğün belli, sen bir kere kaymakam olarak atanamasın. Ama ben artık onları beynimden silmişim, o yüzden ayırım yapıcam diyorum, din dersine de gelince de AKP'den sonra her şey kutuplaşmaya başladı, uç noktalarda bulunmaya başladı. Ortada bir yerde olanlar hep böyle yok oluyor yani. Sesslerini duyamıyorlar insanlara eğer din dersi de olamıyorsa da mecburen koyuyorsanız bu dersi bari bir tarafın özelliklerini anlatmayın, her mezhebim, her kesimin özelliklerini anlatın. İnsanların beynine illa zorla sokmayın. Dindir bu insanlara zorla benimsetemezsiniz ki herkes istediği dini, istediği şekilde yaşar. O yüzden biraz karşıyım

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

8. Din dersi eğitimi benim kızım o dönemde okuldayken 1995'te ve hoca demişti ki namaz kıldırmaya çalışmış, kılın demiş. 1- 2 kişi kıldırmış, kıza benim kıza şey gelmiş. Kızım demiş hayrı demiş bunun teorisi var pratiği yok ben burada

namaz kılamam demiş. Kılar mısın kılamam diye bir o dışarı çıkınca Karşlı bir tane kardeşimiz Azeri bir kardeşimizle beraber çıkmış, ben Aleviyim kılamam demiş namazı. Çünkü bizde namaz yok demiş ve çıkmış 2 saat boyunca başladı, oturmuş okulu da terk etmiş. Daha sonra bana geldi intikal etti böyle böyle. Ben kızıma sarılarak öptüm dedim ki kızım ben olsaydım ben de böyle bir şey yapardım. Çok güzel bir şey yapıyorsın. Sana teşekkür ediyorum diye.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

9. Şimdi din dersine, zorunlu din dersine karşı çıkıyorum. İnsanın kendi tercihleri doğrultusunda olmalı. Yani hangi dini öğrenmek istiyorsa ona merak salsın. Ona karşı çıkmam ama zorunlu bir şeyi dayattığında da ona karşı çıkarım. Zorunlu din derslerinin kalkması anayasal bir hak olarak bunu biz de talep ediyoruz bir yurttaş olarak bir insan olarak. Aleviler de zaten bu konuda epeyce mesafe kat ettiler. Yani böyle bir şeyi kabul edemeyiz. Zorunlu bir din dersinden öte dinler tarihini öğrensin. Din konusunda insanların başından inançlar konusunda nasıl bir serüven geçmiş veyahut da nasıl bir hikâyeler, savaşlar geçmiş. Bence onları öğrenmelerinde hiçbir sakınca yok yani bence özgürce seçebilirler ya da öğrenebilirler.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

10. Din dersi öğretmeni sormuştu kaç tane Alevi var diye. Benim çocuğum ta ilkokuldan beri söylüyordu işte biz ona öğretiyorduk. Arkadaşlarına inançlarından dolayı şey yapmamak, biz Aleviyiz. Ama arkadaşların Sünni de olsa onlar sadece senin arkadaşın, insanlık yönlerine bak ama biz Aleviyiz, Alevi inancına mensubuz. Biz camiye gitmeyiz, bizim inancımız cemevindedir. Bizim çocuğumuz bunu bildiği için orda sorulmuştu, Nuri Akın Lisesi'nde Nişantaşı'nda. Sor-

muştı oğluma işte kaç tane Alevi var. Ya da işte Ramazan ayı sen niye oruç tutmuyorsun diye bir şey olmuştu. Oğlum da ben oruç tutmuyorum çünkü biz Aleviyiz demişti. Ertesi gün geldi anne bana böyle sordular. Ne dedin? Böyle dedim. Ben toplantı olmuştu toplantıda dile getirdim. Veli toplantısı olmuştu okulda. Öğretmen demişti ki, Hasan isminde bir öğretmendi din dersi öğretmeni, hayır dedi kesinlikle ayrımcılık yapmak için sormadım dedi. Öyle ayrımcılık olsun diye sormadım. Ramazan ayıydı. Öyle dedi, yani bir anda kafama geldi sordum. Sadece onu sordum. Ben de elimi kaldırdım. Ben Aleviyim dedim. Ben elimi kaldırınca 5 anne de elini kaldırdı. Böyle bir olay olmuştu yani. O da ben gitmiştim hatta müdüre kadar gittim. Öğretmen işte geldi. Kesinlikle kötü bir niyetim yoktu dedi. Ben Alevi değilim ama Alevileri çok severim. Arkadaşlarım var, sadece sormuştum dedi. Böyle bir olay yaşanmıştı yani tatlıya bağlanmıştı.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

11. Kesinlikle uygun görmüyorum. Kesinlikle gücüm yetseydi hayır ben inanmadığım çünkü benim dinimi, benim inancım öğretilmiyor ki. Şimdiki gibi olsaydı ben kesinlikle çocuğuma din dersi almazdım ben. Yani o zaman biraz daha şeydi bu yüzden Ali Kenanoğlu'nu gerçekten kutluyorum. Gerçekten çok kutluyorum. Ha bazı çıkışlarını beğenmiyor olabilirim ama o farklı bir şey. Gerçekten bir çıkış açtı. Keşke onun gösterdiği medeni cesareti ben de gösterebilseydim. Benim çocuğum düşün inanmadığım bir din dersini aldı. Neden? Çünkü ben inanmıyorum ki ona. Beni öğretmiyor. Benim hiç şeyimden bişey vermiyor.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

12. Burası küçük bir yer herkes herkesi tanıyor. Sen Aleviysen ve memur Alevi karşıtıysa seni oy alıyor. Sünninin işini ise kolaylaştırıyor.
(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)
13. Sen çok engin iyi bir insansın ama keşke Alevi olmasan.
(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)
14. Maalesef [ayrımcılığa] uğradık. Neden uğradık? Tabii ki bizim felsefemiz düşüncemiz gereğince mazlumun yanında yer alıp zalime karşı durmaktır. Eee biz de mazlumun yanında yer alıp zalime karşı durunca sistemin çoğu zalimdir. Onun için bizi ezmeye çalışanlar, var uğradık.
(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)
15. Benim kızım özel okula gidiyor. Özel okulda bile yaşadık. Öğretmeni işte çocuklar ya evet bak ben birisine kızdığım zaman Allah ona şöyle iyi yapsın kötü yapsın veya bişey yaptığım zaman hep Allah'la konuşurum. Çocuklar bize gelip gülerken bizim öğretmen böyle şeyler anlatmaya başladı. Kızım 11 yaşında. Dolayısıyla gelip bize anlatınca biz dedik çocuk şimdi bir ikilemde kalacak. Bunları pek duymayınca çünkü biz korkuyla yetiştirmedik. Neye inancın varsa korkuyla değil sevgiyle yaklaş. Biz öyle yetiştirdik çocuklarımızı. Ama okulda böyle olunca özel okulda Tarabya özel okulunda çocuk ikilemde kalıyor. Eve geliyor başka türlü oraya gidiyor başka türlü. Dolayısıyla, yani bu ayrımcılığın seviyesinin bir göstergesi. Devlet okulu değil özel okulda.
(İstanbul, Malatya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)
16. Ben bir sene Eskişehir'de 3 sene İstanbul'da okudum. Eskişehir'e ilk gittiğimde yurttaki kalıyoruz, İlker diye bir arkadaş var, Ankaralı, Maraşlı ismi de Aliydi arkadaşın. Her Cuma

geliyor. Çocuklar nasılsınız? İşte iyiyiz. Ya gelin bugün Cuma namazı sonrası çıkabilecek soruları konuşalım şunu yapalım bunu yapalım. Ben dedim yok. Benim başka programım var. O İlker arkadaş gidiyor. Şimdi o bir gitti iki gitti. Tamam, beraber o gitti kapıldı tamam. Şimdi o İlker arkadaşla aynı odada kalıyoruz, geldi Maraşlı dediğimiz Ali arkadaş, Ya hadi Rıza sen niye gelmiyorsun deyince ben tabi belli bir noktadan sonra, dedim ki bak dedim senin yaptığın ibadet olmaktan çıkar siyaset olur. Niye? Çünkü ibadet dediğin zaman kendi rızanla gidersin katılırsın. Ama sen beni alıp topluluk olarak böyle sanki bir yere bişeyi başarmaya bişey çözmeye gittiğin an siyasete girer. Sen o zaman kendi kültürünü yerleştirmeye çalışıyorsun. ... Sen siyaset yapıyorsun deyince en son adam bir an böyle tepki ya niye öyle düşünüyorsun dedi ama yüzü kızardı ve gitti. Daha sonra o arkadaş da gitmemeye başladı.

(İstanbul, Malatya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

17. Şöyle bence din dersinde seçmeli olmalı. Yani ilgili kişi gitsin kütüphaneden neyi almak istiyorsa onu okusun. Seçmeli bir ders öğretmen otursun oturmasın fark etmez. Veyahut da bir rehber öğretmen ortamında iste sohbet ortamında olsun, insanlar serbestçe gitsin kitabını alsın okusun. Haa illa din kitabını almak zorunda değil ki. Başka kitap okur ya da okumaz. Okulda din dersi olur mu? Okulda din dersi demek; ben sana bunu öğretiyorum buna inanacaksın. Çünkü din bir inançtır. Ee inançsa o zaman bir kurumun vermesi görüyorsunuz özel okullar bile yapıyor. O zaman altında demek ki bir amaç var. Amaç da nedir? Seni belli bir şeye yönlendirmek. Yani bence isteyen evinde alsın. Onu yerine matematik öğretsin bizim matematiğe ihtiyacımız var. Yani bence olmasın.

(İstanbul, Malatya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

18. Çocuğumun din dersi eğitimi almasını hiç hoşuma gitmiyor. Ve beni çok rencide ediyor. ... Çok din dersi öğretmenleri inanın hep psikopat özellikle kendi geleneklerini, kendi inançlarını yaymak için oraya gelmişler. Namaz kıldırıyorlar çocuklara, abdest aldırıyorlar. Hayır, ben bunları istemiyorum. Ben sadece kültürünü versin, ben din eğitimini evimde veririm ona. O benim çocuğumun kafasını karıştırmamasın. Ona ezberle gel, benim kızım bütün dersleri iyi din dersleri de eğer düşük olursa sıkıntı yaşayacağını biliyorum yani 4 bile gelse sıkıntı veriyor ona. O yüzden 3-4 saat bir duayı ezberlediğini hatırlıyorum. Yani bunu daha farklı şeylere versin ona kendim kendi geleneklerime göre din eğitimi veririm. Sadece kültür istiyorum, zoruma da gidiyor. Ve eşey mecburi olmasın serbest bırakılsın. Benim zamanımda serbestti. İşte düşünün kardeşim ama şimdi mecburi. Gusül abdestini anlatıyor. Gusül abdesti ortaokuldaki çocuk ne anlar. Geliyor bana diyor ki ben gusül abdesti alıyor muyum yani bu çok çirkin şeylerin örneğini veriyor. Masanın üzerinde namaz kıldırıyor. Abdest almaya, kızım kılmamış.

(Bursa, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

19. Ben hiç din dersinde 2 aldığımı hatırlamam yani hep sıfırdı.
(Kdz. Ereğli, Zonguldak doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

20. Din öğretmenimiz 26 yaşında biriydi. Genç yeni tayin olmuş. Bana çıkma teklifi etti, çok güzelmışim, gözlerim çok güzelmış. Benle çıkmak istediğini söyledi. Bende dedim ki, ben din dersine girmiyordum. Dedi ki sen neden din dersine girmiyorsun bakim, beni odasına çağırdı. Ben dedim ben böyle böyle bir haksızlığa maruz kaldım ve ben din dersinde sadece Hz. Muhammet in hayatı olduğu için Hz.

İsa şu bundan bahsediyorsunuz. Benim kültürümde hiçbir şey söylemediğiniz için bende katılmak istemiyorum. Bu benim için bir protesto şeklidir. Ben bunu uyguluyorum ama dedi ben senin din dersinde olmanı istiyorum. Dedim neden. Dedi gözlerine bakmak için. Bende dedim ki neden ki? Böyle şaşırdım. Bence sen çok güzelsin, çok etkilendim. Tiyatro öğretmenimdi aynı zamanda. Ya dedim neden ki? Ee dedi sen çok güzelsin falan dedi işte Allah dedi seni özene bezene mi yarattı? Yok dedim senin payını bana vermiş yaratırken. Aa öyle deme dedi. İşte bundan sonra din dersine gir falan, bende dedim ki Allahlım dedim, elimi açtım böyle Allah'ım dedim sana şükürler olsun ki karşımdaki din öğretmeni bunu söylüyor bir de dedim fizikçi olsaydı şimdi neler neler yapmıştı ya. Kalktım gittim müdüre şikayet ettim. O adam yine şahıs din öğretmeni çok saygıdeğer din öğretmeni bir hafta daha öğretmenlik yaptı. Bir haftadan sonra gece yarısı bir öğrencisini eve almış bir kızı, tabi çok din öğretmeni ya, din dersi veriyordur. Din dersi vermeye eve almıştır kızı, gece yarısı çıkartıyor hadi git evine benim işim bitti. Ben sana din dersi verdim yeter. Kız giderken gece yarısı olduğu için inşaat altında baliciler falan bir saldırı falan polis molis Allaha şükür, erken alıyorlar ve hatta yaklaşık 1–2 ay boyunca okulda alay konusu oldu. Şey diyordu işte arkadaşlar diyordu ki hocam ben gidim bakım din öğretmeni evde din dersi veriyormuş. İşte oradan kalkıyordu. İşte dikkat edin din hocası sana fazla din anlatmasın falan. Çok dalga konusu olmuştu. Ama sağ olsun ben gerçekten, şükrettim o karşımdaki din öğretmeniydi. Ben, ben hep diyorum ya fizikçi olsaydı ya tarihçi olsaydı. Şimdi herkes din öğretmeni olsun dini güzel güzel anlatsın.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

21. Valla zaten bütün sıkıntımız o. Ben de din dersi almadığım için lisede öğretmelerim yüzünden bayağı sıkıntı gördüm. Önceden ayrıydı. Sonra bu Kenen Evren döneminde birleştirildi. Ben ahlak dersine girmiyordum, ahlak dersine giriyordum. Keşke bugün de öyle olsa. Ben bundan yanayım. İşte bu birleştirildi din kùltürü ve ahlak bilgisi adı altında. İşte zorla namaz kıldırıyordu. ÖĞretmenim de burdaydı zaten matematik öğretmenim iki sırayı birleştirirdi. Hadi bakalım namaz kılacaksın. Eyvah derdim sıra bana gelecek diye ödüm kopardı. Çünkü biz halka namazı kılıyor, biz niyaz ediyoruz bize ters geliyor, hadi sure ezberleyeceksin o zamanın gorkusuyla aman bize dinsiz demesinler diye 3-4 tane de sure ezberledik. Yani şimdi bu surelerin anlamını soracaksın anlamadığım için hiç bişey vermiyor, Arapça olduğu için hiç bişey ifade etmiyor yani. Anlamadığım bişey anlamını içeriğini bilmediğim bişey.

(İsparta, İsparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

22. Benim kızım [ayrımcılığa maruz] kaldı. Din dersinde. Sonra o öğretmenin oğlu benim öğrencim oldu. Din kùltürü deri 4 geldi. Be tartışınca ortalaması 100 olabilecekken 9.94 oldu. 6. sınıfta oldu bu. İşte Kura'n getireceksiniz, namaz kılacaksınız diyordu. Kızım da bana Kura'n bul dedi. Komřudan buldum. Harıl harıl dua ezberliyordu.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

23. Ben [Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi Dersi almasını] istemiyorum. Sonuçta bir aile evde çocuğuna din dersi ile ilgili eğitim verebilir, inançlarını anlatabilir. Ama okula getirip zorla dua okutmak. Ben dua okumak istemiyorum veya benim çocuğum namaz kılsın istemiyorum. Baskı halen devam ediyor. ÖĞretmenler okulda hala bunun baskısını

yapıyorlar. Veya seçmeli yapsınlar. Ama seçmeli yaptıktan sonra girmeyen çocuklara cephe almasınlar. Çünkü girmeyen Alevi öğrenciler olacak ve onlar sürekli baskı görecek. Bu da başka bir yönü. Ama ben seçmeli olsa dahi çocuğumu derse sokmam.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

24. [Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi almasını] istemiyorum, çünkü eğer din eğitimini vereceksem ben veririm çocuğuma. Devletin bana zorla din dersi vermesini istemiyorum. ... Tamamen Sünnileştirmeye, İslamlaştırmaya yönelik kitaplar. Araya Alevilikle ilgili bir şeyler serpiştiriyorlar, tamamen kendilerinin istediği bir Alevilik. Benim istediğim Aleviliği yansıtmıyor. Osman eğri Aleviliciliği diyoruz biz buna. Alevilikle ilgili hiç bir kültür yok. Sadece Aleviliği Sünnileştirmeye yönelik, Alevilerde namaz kılsın, Alevilerde oruç tutsun gibi. İlahiyat mezunu kendisi. Devletin ve diyanetin istediği bir Alevilik istiyor. Ders kitapları da böyle birşey istiyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

25. [Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi almasını] istemiyorum. Yani istemememin nedeni şu, bir defa biz dini kendimiz zaman içerisinde belli bir yaşa gelince öğrenmek istiyoruz. Yani, annemizin babamızın dinini öğreniyoruz. Doğru mu, yanlış mı bunu sorgulayamıyoruz. Ama belli bir yaşa geldiğimiz zaman, hem dinin kendisini sorgulayacağız hem var olduğumuz aileden gelen dini sorgulayacağız ve kendimize bir yön çizeceğiz. Örneğin ben Müslümanlığın içerisinde Alevi olarak gelmişim; ama bugün Müslümanlığı da kabul etmiyorum, Aleviliği de kabul etmiyorum. Belki Alevilik bana daha sıcak geliyor, davranışları yaşam biçimime daha

denk düşüyor, daha Aydınlanmacı daha ileriye dönük olması bakımından; ama ben onu da aşan bir inançtan yanayım. Herkes inancı olanlarda inancını yaşasın ama olmayanlarda yaşasın. Herkes Müslüman kabul ediliyor. Bize bu şans veriliyor. Bende dâhil, çocuğumda dâhil işte zorunlu din dersine tabi tutuluyoruz, istemediğimiz ve günlük hayatta kullanmadığımız sureleri namaz şeylerini şunlar bunlar zorla öğretiliyor. Bu bizim istediğimiz bir tercih değil. Biz bu şekli kesinlikle belli bir yaşa gelene kadar dininin olmasını istemiyoruz. Ama belli bir yaşa gelir. Çocuğum kendi tercihiyle dinini seçer ona da ben saygı duyarım yani. Belli bir yaştan sonra. Şeyde var zaten bu din dersi konusunda okullarda veri, len din derlerinde çocukları Sünni inancı felsefesine göre yetiştirilmeye, dizayn edilmeye çalışılıyor. Zaten bir de şimdi biz bırakın dinimizden uzak olmayı, Alevilikten bile uzak olan, karşısında olan bir din alıyoruz. Yıllardır Osmanlı'dan bugüne Aleviliği yok etmeye çalışmış sürekli katliamlara uğratmış bir din anlayışı geliyor sana din dersi öğretiyor ve senin dini hayatını biçimlendirmeye çalışıyor ve bunu kabul edilebilir bir yanı yok.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

26. İyi görmüyorum seçmeli olması lazım. Ya gerçek din öğretilmiyor ki, din dersi denildi mi evvela Atatürk düşmanlığı, Cumhuriyet düşmanlığı çocuklara bunlar öğretiliyor. ... Cumhuriyet düşmanlığı, laik karşıtlığı öğretiliyor çocuklara din dersinde sonra Arapça, çocuğum benim torunum mesela din öğretmeni Fatıha süresini ezberle gel demiş, çocuk Türkçe dahi yazsa anlamını da anlayamıyor ve ezberlemesi de çok zor yani çok zorlanıyor.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

27. Ben sınıfta gayri ihtiyari, o zaman mevcudumuz yanlış hatırlamıyorsam 48'di. Ortaokuldan bahsediyorum. 85-86 dönemleri. Ben Alevi bir vatandaşın evladıyım, çocuğuyum. Şehrin merkezinde ortaokula gidiyorum. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olarak geçiyor dersimizin adı o dönemlerde kitapçığımızda da öyle yazıyordu. Beş vakit namazda, ben sıranın üstüne çıkıp, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi'nde namaz kılardım. Kılıyorum, okuduğum surelerin ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi hariç bir dua kitapçığımız vardı bizim, o dua kitapçığımızda bütün surelerin Türkçe meallelerini de bilmek zorundaydık. Ve ezberledim biliyorum da.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

28. [Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi almasını] istemiyorduk ama mecburduk. (...) Çünkü kendilerine çekiyorlardı. Çocuğumu camiye götürdüler. Orta oğlan ve diğeri 5 sene-yi bitirmediler. Sırf camiye götürüyorlar diye. Çocuk okumak istiyordu, ben eve gelirdim ders yazardı. Ben sorardım okula gitmiyorsun ne diye ders yazarsın derdim. O arkadaşlarından bakar yazarmış ama din hocası yüzünden okulu bıraktı oğlan. Çocuğu hep azarlardı hoca.

(Bursa, Diyarbakır doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

29. Din deri eğitiminin Türkçe olmasını istiyorum. Veriliyorsa en azından benim çocuğumun anlamasını istiyorum. Vereceklerse illaki de ben Arap değilim, ben Türküm. Bana din dersi çocuğuma din dersi verilecekse Türkçe, çocuğumun anlayacağı şekilde, ayrımcılık yapılmadan, hatta mümkünse çocuğun 17 yaşına kadar, bence çocuk takiben şu mezhepteyim, bu mezhepteyim diyene kadar bence çocuğu söylememesini istiyorum ben. Kendi mezhebini kendi tercih etsin, evet. Zaten aileden alıyordur o onu. Yönlendirilmesin

benim çocuğum. Gelsin 17 yaşına, kişiliği biraz otursun, ondan sonra kendi mezhebini kendisi seçsin. Mesela bana da okulda sureler falan ezberlettirildi, bilmem ne. Ben o surelerden hiçbir şey anlamadım. Bana hiçbir şey vermedi. Keşke kendi Türkçe dilimde olsaydı da anlasaydım. Ha, Kura'n okutuyorlarmış. Kura'n'ı da Türkçeye çevirsinler okuyalım. Herkes alıp, götürüp kendi diline çevirip okuyorsa ben niye Türkiye'de kendi dilimde okumuyorum. Din dersi demek Kura'n okumaksa eğer Kura'nı okutsunlar bir de din dersi hocaları kafalarına göre çıkıp şey vermesinler.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

30. Aslında bu okulların pansiyonları var. Yatılı kalıyor çocuklar köyde gidip geliş yapamadığı için pansiyonlarda kalıyorlar orda. Pansiyonlarda demişler ki kızlara, niye oruç tutmuyorsunuz. Niye namaz kılmıyorsunuz, diye baskı yapılmış. Onlar da Alevi olduklarını söylemişler ama bu yüzden de baskı görmüşler çocuklar orada. Bu çocukların aileleri de şikayet etmişler. Böyle böyle bir durum var, çocuklarımızı rahatsız ediyorlarmış diye. Ama tabi sonucu ne oldu diye sorarsanız tabii ki sonuç ne olacak, hiçbir şey olmadı. Şikayet geri mi alındı, ne oldu, susturuldu. Ben o dönemde Ankara'daydım, gazetede okuduğum zaman. Mesela din dersi öğretmeninin çocuklara yaptığı baskılar... Mesela test yapılıyor. Testlerde kızlara çok saçma sapan sorular oluyor, tacizle ilgili, zinayla ilgili. Ne alaka! Bu çocuklara böyle sorular sorulur mu? Zina ne demek? Bir erkekle bir kadın el ele tutuşursa zina olur, bilmem ne. Böyle, din dersi öğretmenleri bunları mı vermeli sizce? İşte, kadınları aşağılamak, ikinci sınıf, üçüncü sınıf görmek... Bunları öğreti-

yorlar kız çocuklarına. Çalışmasın, çocuk doğursun, evde otursun.

(Amasya, Amasya doğumlu kadın, 48-57 yaş)

31. Ona kesinlikle karşı koyacağım. Şu anda aslında ilkokulda kardeşim vardı. Ben karşı koyacaktım ama babam velisi olduğu için, o da zaten benden ağzı yandığı için uğraşmadı. Ama benim bir çocuğum olursa kesinlikle hukuksal mücadelesini vereceğiz. Kendisi seçecek inancını reşit olduğu zaman. Reşit olmadan ona herhangi bir şey dikte ettirmeyeceğiz.

(Kars, Ardahan doğumlu, erkek)

RAMAZAN AYI ÖNCESİ VE BOYUNCA AYRIMCILIK

1. Çok. Çok. Çok. Mesela sene 77'de Maraş'ta akşam ezanına 5 dk. mı 10 dk mı kala Sütçü İmam diye bir çeşme var. ordan su içmek istedim. Suyu aldım. Yanıma iki kişi geldi. Nerdeyse döveceklerdi. Sen nasıl olur da suyu içersin. Sen oruç tutmıydın diye. Orda benim arkadaşım geldi, bu hasta zaten engelli dedi. Bu oruç tutmuyor dedi. Ya olur mu Müslüman ülkesinde oruç tutulmaz mı dedi.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

2. En fazla Ramazanda oruç tutuyor musun sorusu soruluyor. Ben kendim okulda çalıştığım için her Ramazan ayında öğrenciler arasında etnik kökeni farklı olması Alevi-Sünni değil Sünni öğrencilerin arasında bile var, mesela kızlar hani adet dönemindeyken oruç tutmaz. Erkekler kızlara sen tutuyor musun, sen niye tutmuyorsun, sabah okula gelir gelmez Güneydın, nasılsın demek yerine birbirlerine sordukları ilk soru niyetli misin, oruç musun. Yaa o insan oruç bir ibadettir, ibadet yukardakiyle onun arasındadır. Sen hani oruç tutarak ibadet edersin, başkasının ibadet tarzı vardır, yukardakiyle arasındaki bir meseledir. Ben karşımdaki insan olduğu için ve sabah onu ilk gördüğümde niyetli misin, ibadetin yukardakiyle aranda nasıl bir ilişki var yerine, karşımdakine insan olduğu için önce selam veririm. Selamında hani aleyküm selâm, esselam anlamında olmak yerine kendimce okul ortamında günAydın ı kelime olarak beğendiğim için, söylerim. ... Hani etnik grubu, kimliği, kişiliği, yaşı, cinsiyeti hiç fark etmez okul ortamında bu çok fazla oluyor öğrenciler arasında kavga boyutuna varacak derecede, hani tutmayanı

şey gözüyle görüyor Müslüman değilmiş gözüyle bakılıyor. Bir insan hani Müslüman olmak zorunda değil ki, kimse kimsenin ne olacağına karışamaz ki, hani Müslüman bir ülkede doğmuştur, ailesi İslamiyetçi seçtiği için o müslümandır ama o büyüdükten sonra belki müslümanlığı beğenmiyecek yaa ben bu dini istemiyorum gidip Hıristiyan olacak o tür inanca sahip olacak, o onun kararı kimse kimsenin hayatına, yaşam tarzına.

(Kdz. Ereğli, Zonguldak doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

3. Genelde her Ramazan aylarında bu muhabbetler çok fazla yapılır, okulda, mahallede, apartmanda en çok Ramazan ayında bu oruç muhabbeti ve orucu sadece Sünnilerin yaptığı bir ibadetmiş gibi işte ben ona da karışıyım. Orucu tutuyorsan kendi inancın için, kendi sevaba giriyor olabilirsin belki ben sevaba girmek istemiyorum ben iyi insan olmak zorunda değilim. Ya da sen benim iyi veya kötü bir insan olup olmadığını sorgulama hakkına sahip değilsin öyle düşünüyorum. Hani çevremizde o tür şeyler genellikle Ramazan ayında ve oruç muhabbetinde çok fazla olur.

(Kdz. Ereğli, Zonguldak doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

4. Kırsal kesimde bunun bir sıkıntısı yok ama şehir düzeyinde bunun sıkıntısı var. Örneğin bir ramazanda bunun sıkıntıları daha çok belirginleşiyor. Biz kimsenin inancına karışmadığımız halde, kim diğer kişilerin inancını tanrıyı nerede bulmak istiyorsa onlara şapka çıkardığımız halde maalesef bizim inanç düşüncemiz alay konusu oluyor. Hele bu konuda hiç bilgi sahibi olmayan kişiler kalkıp bize dinimizi bize öğretmeye kalktıklarında da daha çok huzursuz oluyoruz.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

5. Tabi. Mesela ben Alevi olduğum için, özellikle ramazan ayında oruç tutmadığımız belli. Bu insanların yanında yemek, çay, sigara içmezdik. Bu zaten bizim genel kültürümüzde vardır, saygımız vardır. Ama muharrem ayı geldiği zaman benim arkadaşlarım benim yanımda çaylarını, sigaralarını içerler. Mesela bana diyorlar ki “Başkan, sen çok kültürlüsün, çok bilgilisin, keşke sen bir Sünni olsaydın,” illaki namaza gidelim. Ben, onların gözünde, namaz kıldıktan sonra bir ilahi sayılmış olacaktım. Namaz kılmadığım için, bu benim tüm artılarımı eksiye çeviriyordu. Halbuki benim insani davranışlarım çok çok övülüyordu, çok çok beğeniliyordu ama namaz kılmadığımdan ötürü eksiye düşüyordu hepsi. Ben bir eksiktim orda. Onlara göre namazını kıl, ramazan orucu tut, ne yaparsan yap ama bizim ilkemiz farklı. Evvela insan olmanın koşullarını taşımaktır.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

6. Bir şey daha anlatacağım. Ramazanda kimin ışığı yanıyor, kiminki yanmıyor bakıyorlar. Eşim işyerinde tutmak zorunda kalıyordu, ben de ona destek olmak için Ben de o zamanlar ramazan orucunu tutuyorum. Komşu dedi ki ben. yı seviyorum, çünkü bakıyorum hep kalkıyor sahurda, ama bak diğerleri kalkmıyor dedi, işte cehennemlik. İşte sen ramazanda sadakanı şuraya ver diyorlar, ama benim de çevremde ihtiyacı olanlar var. Eşimin iş yerinde dine mensup insanlar var. Dinine çok bağlılar. Oruç tutmazsan onu dışlıyorlar. Ama artık aştık bunu. 2-3 senedir ben Aleviyim diyip tutmuyor. Rahatça. Mesela beni ramazanda Kura’n okumaya çağırıyorlar ama sonrasında beyin yıkama var. Öncesinde sevap işliyorsun, ama sonrası beyin yıkama. Ben sonra gitmedim, tabi bira bozuklar ama Alevi olduğumu biliyorlar.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

7. Benim en yakın arkadaşım şeker hastası olduğu için biz beraber yedik sorun olmazdı. Yoksa tek başıma olunca biraz zorluk oluyordu. En azından saygı duyarsun yemiyorsun. Benim kuzenime Sakarya üniversitesinde okurken, erkekler gelip adetli misin yüzden mi yiyorsun diye sormuşlar. Kızarmış o da.

(Kars, kadın, 28-37 yaş)

8. İllaki, mesela ramazanda oruç tutmayız. Niye tutmuyorsunuz derler mesela. Bende siz niye 12 imamda tutmuyorsunuz muharremlikte biz de onun için tutmuyoruz. Olaylar oluyor aramızda yani komşularla ama böyle günlük hayatımızda devamlı olmuyor. Özellikle böyle ramazan ayında diğer 11 ayda o kadar problem olmuyor.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

9. (...) Yiğenim çalışıyor bir şeyin yanında tuhafiyecinin yanında. Şey geldiği zaman, ramazan soruyorum nevin diyorum ne yapıyorsun teyzecim. Ne yapım teyze ben de oruç tutuyorum onlarla birlikte. Niye tutuyorsun peki, senin Alevi olduğunu biliyorlar. Yemekten dolayı bende tutuyorum. E tutma diyorum, seni biliyorum, evinize de gelip gidiyorlar, senin Alevi olduğunuzu işte çevre diyor, herkes oruç tutuyor zaten çevredeki dükkânlar da şey olduğu için Sünni olduğu için birde yiğenimden ötürü öyle işte maruzluğu onun da var. Ben hani kızıyorum tutma diyorum, senin Alevi olduğunu biliyorlar sen getir yemeğini nasıl yiyeyim diyor işte yanımda patronum var. O yüzden diyor yemiyorum diyor. Sabah işte kahvaltı yapıyorum gidiyorum diyor. Akşamda şey açılana kadar işte dağılana kadar eve geliyorum, bir o var başkada bir, bu zaten bizim oturduğumuz köy kalecik bizim hiçbir zaman o yönden bir şeyimiz olmadı. Bir ayrımcılığa

hiçbir zaman şey gelmedik. Çünkü şey hep çevremiz Alevi. Köyümüzde hiç Sünni olmadığı için, cami olmadığı için kalecik köyü kendi köyümüz. Çağlayana bağlı belediye çağlayana bağlı, hiç yok sadece işte mağdur şey maruz kaldığım minibüste o hala içimde bir derttir. O olay beni çok etkiledi yani keşke dedim şey yanımda cesaret edipte o anda cesaretimi toplayış da onlara cevap verebilirdim ama işte yapamadım. Başkada bir yok yani şey kalmadı.

(Erzincan, kadın)

10. 3-4 yıl oldu. Bir arkadaşım var sebze falan satarlar. Havuç yiyorum orda tezgahın önünde. Bir tanesi ya işte utanmıyor musun? Dedi. Ya ben niye utanıyım. Utanacak bişey değil. Oruç tutmuyorum yiyorum bunu. Sen oruç tutuyorsan kendine niye şey yapıyorsun. Bir de fakir falan. Orda esnaf falan araya girdi. Onu aldı gittiler. Kabadayı biriydi. Bu olay başımdan geçti. Fakat öyle hırçınlığa falan dönüştürmedim. Ben açık biriyim. Hiç kimseyi tahrik etmek aklımdan geçmedi. İşte sigara yaşaksa sigara içeyim, ya böyle agresif biri olmadığım için rahat davranan biriyim. Bunları gizlemeksek sanıyorum birçok şeyin kendiliğinden sönebileceğini düşünen biriyim.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

11. Hissediyoruz. Tabi tabi kesinlikle hissediyoruz. Bunu inkar edilemez bir gerçeklik yani açık söylüyorum çok net yani. Söylüyorlar yok ayrımcılık falan. Bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. Böyle esnek bir kültürleri yok. Yani tabii ki Aleviler de oruç tutarlar. Önceden kahvelerde sigara içiliyordu, yakın zamanda yaşaklandı. Adam gelir yanına oturur. Sen sigara içersin. Ya ne sigara içiyorsun, ben oruç tutuyorum. Veyahutta ya ne çay içiyorsun ben oruç tutuyorum. Böyle bişey yoktu. Tepkisi yok yani. Yaşlılarımızın da tutan

gençlerimizin de bayan arkadaşların da böyle bişeyi yok. Evlerde gelir oruç tutmayanlara kendileri ikram ederler. Bizim cephemizde böyle bir ayrımcılığın olduğunu düşünmüyorum. Fakat işte açıktan dolayı mı ashapları bozuluyor yok-sulluktan dolayı mı veyahut da inançları onları körleştiriyor mu onları tam bilmiyorum ama birçok nedeni vardır. Bu nedenle de birçoğunun da siyâşal yönleri vardır, birçoğunun da kültürel yönleri vardır, birçoğunun da insani ilişkiler nedeniyle gelişmemişlik gibi şeyleri olduğunu düşünüyorum kısaca.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

12. En azından şöyle bir ayrımcılık oluyor, ramazanda restorana gittiğinizde bir kere kesinlikle alkol almak gibi bir şansınız olmuyor iftar saatinde. Bazı restoranlarda iftar saatinden sonra da vermiyorlar alkol dolayısıyla bu kesinlikle ayrımcılıktır.

(Bursa, Bursa doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

13. Mesela bizim iş yerimiz otelde kalan bir misafirimizin bir müşterimizin bir ramazan günü fazla alkol aldığı için hastaneye gittiğinde bir tek sopa yemediği kaldığını biliyoruz. Evet devlet hastanesi. Yani aklıma gelen bir şu var çok keskin bir olay hiç unutmadım çünkü adam ramazanda alkol aldı diye hastanede neden alkol aldın diye neredeyse sopa yiyecekti, bayağı bir eziyet çektirmişler.

(Bursa, Bursa doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

İŞ YAŞAMINDA AYRIMCILIK

1. Bir mağazada çalışıyordum, ramazan ayı sırasındaydı. Adamların işleri düzgün gitmiyordu. Ben de bir haftalık filandım. Büyük patron geldi işte ne falan dedi ben de Alevi olduğumu ilk başta söyledim. Hiç bir zaman için gizlemedim gizlemem de. En başta Alevi olduğumu söyledim. Oruç tutuyorlardı. Ben tutmam dedim. İnanmadığım bişeyi yapmam dedim. Niçin falan dediler. Dedim Aleviyim dedim. Yani Alevilikle alakası yoktur. Sadece inanmadığım için yapmıyorum dedim. Bu gözlerine battı. İşleri de iyi gitmiyordu. Saçma bişey ama adam yanında çalışan adama demiş “sen Alevi bir insanı alırsan mağazaya uğursuzluk gelir”, bu da tabii ki “olabilir” demiş.

(Gaziantep, kadın)

2. “Haydar adındaki yeğenimiz gitti Polis Okuluna Yener adını aldı... 86-87 yılında Polis Okulunu kazandı Samsun’da, kazandı gitti çocuk. Haydar. Ama adını Yener adını aldı. Başka bir şey adını aldı. Çocuğa Haydar koymadılar Alevi olacak diye. Bunun adını değiştirdiler. Haydar okulda anılmayacak. İsminin başına başka bişey koydular. Ondan sonra değiştirdiler bunun ismini. Pencereden atmaya kalktılar, sen Alevi sin burda okuyamazsın. Çocuk ordan pılını pırtını topladı geldi. Ben okumuyorum da polis de olmuyorum da. Hani bizden bişey olmaz. Hani o açıdan dedim bizden bişey olmaz.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

3. Ayrımcılığa gelince, benim bir oğlum bir kızım var. Oğlum askerden geldi işe yerleştireceğim, oğlum ne iş yapmak istersen seni dedim polis yapalım mı? Liseyi okudu üniversiteye

gidemedi. Olur, baba dedi. Müracaat etti. Münacatta sırası gelince çağırdılar benim oğlum. Akşamüzeri evime geldiler çocuğun odasına baktılar. Çocuğun odasında Hz. Ali efendimizin resmi var mı yok mu? Onları araştırıyorlarmış sonradan edindiğim bilgilere göre. Öyle bişey yok. Akşam gelsin de dedi bişeyler soracağız karakola çağırdılar. Çocuk gitti oraya. Kızmış böyle sinirlenmiş, öyle bir yapıyı şey yapmış ki yani hemen gırtlığını şey yapacak şekilde oğlan geldi. Ne oldu oğlum ne var? Ya baba benim yüzüme karşı bişey söylediler. Ne dediler? Oğlum gusül abdesti biliyor musun? Bak şimdi karakolda sanki imtihan yapıyorsun. Gusül abdesti biliyor musun? Ben de çocuklarıma öğretirim. Çocuklarımı bırak yakın çevremdekileri hamam götürür anlatırım bunları. Orda anlatmış benim oğlum. Bak bak bak komiserim bir Alevi çocuğu olsa bunu bilmez. Yüzüne karşı bu çocuğun. Alevi çocuğu olsa bunu bilmez. O zaman benim oğlum sinirlenmiş. Bir dakika bey efendi demiş, sivilsiniz sıfatınızı da bilmiyorum ama ben demiş doğma büyüme Alevi çocuğuyum. Benim mahallemden de belli Alevi olduğum. Niye böyle konuşuyorsunuz?

(Amasya, erkek, 48-57 yaş)

4. Mesela çalıştığımız iş yerlerinde kendimizi tanıtamıyoruz, saklıyoruz yani. En büyük etken Cuma Cemaatiydi. Mecbur Cumalarda saklıyorduk kendimizi. Kaçıyorduk Cuma Namazından. Adamlarla, Cemaatle iş yapıyorsun. Cuma oldu mu, “Hadi Cuma” dediğinde belli bir noktada kendini soyutluyorsun.

(Ankara, erkek, 28-37 yaş)

5. Bir önceki yıllarda mesela ben plastik doğrama işyerim vardı, 96-97 yılında. Havza’da bir şualar (Nasil yazıldığından tam

emin değilim) var. Şualar da sonradan öğrendim, bunlar “ışık” demek. Işık da Fetullahçı demek. O zamanlar öğrendim. Plastik doğrama için gittik oraya. O ara bir ezan okundu, herkes şeye gidince biz de dedik bir dolaşalım, kahveye gidelim. “Yahu siz namaza gitmiyor musunuz?” dediler. Dedik ki bizim işimiz var. Nerelisin dedi. Eymir köylüyüm dedim, “Hıuummm” dedi. Benim ortağım da hacı olmasına rağmen Alevi kökendir. “Ali, bunlar hırladı,” dedi. Bunlar bize iş vermez, dedi. Vermediler tabi.

(Amasya, erkek)

6. Örneğin, Erzurum Araştırma’da şef konumunda bir kızımız var. Dün ordaydım çünkü ben. Bizim evde bir yıl okumuştun onun için beni çok sever, çok sayar, hatırlar. Dedi ki, dede ben bütün sınavlara girdim kazandım, Erzurum Üniversitesi genel sekreterliğini istedim, bütün işlerim tamamlandı, evet dediler ama en sonunda bir noktaya geldi, dediler ki olmuyor. Neden? Çünkü Alevisin. Yaşanmış yani.

(Erzincan, erkek)

7. Hastanede görevliydim. Bir doktor arkadaş tavşan yer misin diye soru sordu. Ben de yemem dedim. Nöbete kalıyorduk, Bana bir ayda 14 nöbet yazdı. Nöbetimizin biri 36 saattir. Anesteziye görevliydim, hastaneden eşime mektup yazmak zorunda kaldım, 3 gün eve gidemedim.

(Aydın, erkek, 48-57 yaş)

8. Öğretmenken ve Vali Muammer İlk Öğretim Okulu’nda görev yaparken, 4. sınıf öğrencilerini okutuyordum. Onlarla bir sohbet esnasında çocuklar bana dediler ki, Öğretmenim Ali Baba Mahallesi’ne babalarımız ve dedelerimiz gitmemizi istemiyorlar dediler. Ondan sonra niçin gitmek istemiyorsunuz diye çocuklara sorduğumda onlar dedi ki, Kızılbaşlar on-

lar orada sizi yakarlar, keserler şöyle böyle babaları böyle rahatsız ediyorlarmış. Ondan sonra onlar kötüdür, onlar Kur'an-ı Kerim'i tuvaletin deliğine atıyorlar böyle karamsar şekilde söylüyorlar o anda bende dedim ki, bende Aleviyim çocuklar ben kötü müyüm dedim. Öğrencilerim beni çok sevdikleri için hayır öğretmenim dediler. Ondan sonra öğrencilerin verimi düştü annelerine babalarına söyledikleri için.

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

9. Bunun dışındakine benim bir arkadaşım, işyerinde beraber çalıştık. Şafi kökenli, Siirt'ten gelmiş. Bir gün bana dedi ki "Ya Yusuf belediyemizde Alevi yok" dedi. Ben de dedim ki 78 tane Alevi var biri de benim dedim. Yav dedi sen Aleviyisen ben sana kurbanım. Sen bana çok yardımcı oluyun, senlen çok güzellikleri paylaşıik" dedi. Benim bir dedem vardı köyde dedi. Dedi ki, "Oğlum eğer bir gün şehre göçersen bir Alevi görürsen, ensesinden kes. Bi yerde de oğlum Aleviyi ancak öyle kesersen cennete gidersin yoksa cennete gidemezsin dedi, dedi. "Şimdi bu dedem sağ olsa da ben bu dedemin neresine küfür etsem" dedi.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

10. 2 sene önce ramazanda bir arkadaş oruç tutmadığı için işten çıkarılmış. Neden tutmuyorsun diye sormuşlar, tutmuyorum işte demiş. O zaman oruç tutmuyorsan bizim içimizde işin yok demişler. İzmir'de oldu. Zaten çıkarmasalardı, kız kendi çıkacaktı. Her gün soruyorlarmış çünkü. Kız da demiş ben tutamam, zaten kendi orucumu bile tutamuyorum demiş. Böyle söyleyince olmuş.

(İzmir, Tunceli/köy doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

11. Ben hastanede çalıştım. Üç arkadaş vardı. Biri göçmen, diğeri muşlu, ben de Tunceliliydim. Önceden sorun yoktu ama

bu son bölümde çok hastam geliyordu, ondan mı bilemem ama. Ben çok gezdim hastanede. Laboratuarda, ultrasonda, halkla ilişkilerde yani yerim çok değişti. Hep de çok zor yerlere verdiler. Hiç de tartışmadım, hani tartışırsın iş yerinde, sorun yaratırsın, derler ki sizi ayıralım. Hiç öyle bir şey de olmadı. Sürekli benim yerim değişiyordu. Bir şey de anlatmıyordum ama düşüncem buydu. İlk gittiğimde çok üzülüyordum ama alışıyordum. Tam alışmışken yeniden değişiyordu. Benim çevrem çok genişti gelenlere hep yardımcı oluyordum. Ama işimi hiç aksatmadım, ama ya bunun farkında olmadılar, ya da yanımızdaki biri mi söyledi. Yanımdakilerin de hastaları geliyordu ama.

(İzmir, Tunceli/köy doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

12. Keçiören Belediyesi'ne gitmiştim oğlumun işi dolayısıyla. Orda Tokatlı yetkili biri var dediler, onun kapısına gittim. İşte oranın görevlisi içeri girdi söyledi, kapı da o anda kapanmadı. Oğlum işsiz olduğu için iş dolayısıyla oraya gitmiştim. Dışarıdan duyuyordum. Tokat, Zile falan köyü diye söyledi. Onlar bilirler hangi köy Alevi, hangi köy Sünni. Gönderin gitsin şunu, kapıda beklemesin, dedi; hangi köylü olduğumu öğrenince. Hiç beni görmek şeyinde bulunmadı. Kapıdan şey yaptı resmen yani. Köyümü biliyor çünkü ne olduğumu. Kapıdan çevirdi. Biraz bekledim, benden sonra gelen kapalılar giren girene yani. O anda içeri girmek istedim, yüzüne tükürmek istedim. İzin vermediler.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

13. Ben Türkiyenin değişik illerinde değişik firmalarında çalıştım. Her gittiğim firmada da öyle bir ayrımcılıkla karşılaştım ama hayat içinde meslek içinde belli bir noktaya geldikten sonra işte benim doğu kökenli olmam, Alevi olmam, Kürt kökenli olmamın önemli olmadığını, yaptığım işin kalitesi-

nin önemli olduğu anlatıldı. Yazıldı çizildi. Arkadaşlarla tartışıldı. En son emekli olduğum Ereğli demir çelik fabrikasında biz bunu dışladık bitirdik. Aştık yani ne yaptık 20 senemizi verdik bunu aşmak için. Baş tacı olacak bir konuma geldik. ... Bir işi üç kişi yapacaksa bunun ağırlığı tek kişiye verilir. Tozlu, kirli, yağlı bir işse o doğu kökenli veya Kürt dedikleri kişilere yaptırılıyordu. Fark ettirecek kadar da açık söylüyorlardı. O Kürdü gönderin kanalı temizlesin gibi. Veya o pis doğulu gelemsiydi, bizden biri daha çalışırdı burada deniyordu.

(Kdz. Ereğli, Tunceli / köy doğumlu, erkek)

14. Benim Sünni bir arkadaşım hemşireydi. Başı kapalı olduğu için terfi etmişti. Bunu kendisi böyle anlattı. Açık insanları değil de, onu başı kapalı diye terfi ettirmişler.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

15. [Ayrımcılığa maruz] Kaldım. Yani bir şöyle polis sınavlarına girmiştim, sonra da sınavı kazandım güzel bir puanla. Mülakatta araştırıldım, köyümün Alevi köyü olduğundan dolayı elendim evet. Bunu ben sadece Alevilikten dolayı elendiğimden eminim. Çünkü mülakatta hiçbir şey sormadılar. Sadece adımlı söyledim. Evet, çok doğru bu. Adımı söyledim sordular. Baba adımlı sordular. Tamam, geç kızım dediler, hatta o zamanlar yani ben kendi adımca torpil olayları falanda vardı ya. İyi bir yerden de bir insan falan koymuştum. Ki o insan benim Alevi olduğumu bilmiyordu. Nüfus, sadece kimliğimi aldılar. Şey internetten girdiler, Alevi köyü olduğunu öğrendikten sonra hiçbir açıklamada yapmadı bana. Sadece bana dedi ki sen DHKP-C lisin. Dedim nerden çıkarıyorsun? Dedim. Yok dedi güzel kızım araştırdılar da siz Alevisiniz dedi.

(Kars, Ankara doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

16. Valla girdiğim iş yerinde oldu 2–3 gün önce işte sizden bizde konusu oldu işte. Müdürümüz dedi ki siz bizdensiniz dedi. Babamın Alevi olduğunu zannetti. Trabzonlu babam dedim, annem buralı Gümeli dedim. O da o zaman sen bizdensin dedi. Ben dedim biz ayrım yapmıyorum sizden bizden yok bizde dedim. Ya insan var dedim yani karşınızda şu an. O da biraz bozulur gibi oldu ama. Yani herkes biliyor ama Alevi olduğumu daha doğrusu çalıştığım yerde. Böyle şeyler oluyor bilmem aklıma gelen. Birkaç köyden yeni yeni arkadaşlar söylemeye çekiniyorlardı yeni evlendiğim sıralarda. Ondan sonra bakkalcımız var bizim bir tane, işte siz mum söndü yapıyormuşsunuz diye bana sordu. Oda benim Alevi olduğumu bilmiyor. Babam benim Trabzonlu olduğu için babamın Alevi olduğu hiç akıllara gelmiyor. Hâlbuki babam yani hası. Ondan sonra bende açıkladım yani böyle böyle dedim. Yani sen dedim kardeşinle ya da babanla ya da dedim damadınızla nefsinizle böyle bir şey uyanabilir mi, böyle saçmalık olabilir mi dedim senin aklına nasıl geliyor dedim. Birde hacı gidip gelmişsin dedim. Ya o da öyle bir şaşırdı yine benim Alevi olduğumu duyunca.

(Kdz. Ereğli, Kocaeli doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

17. Çalıştım ama şimdi şey kaymakamlıkta ben yaz tatillerinde memur olarak işe girdim. Okul bittikten sonra kalıcı olarak görüyorlar. İşte öyle bir başlangıcım oldu ama memurlarla birlikte pikniğe gidecektik. İşte bizim araçlarda Alevilere aşiret derler. İşte Çiğdem aşiretlerden o iyi bağlama çalar onu götürelim demişti. Onun haricinde hiçbir ayrım olmamıştı. Sonra Hacı- Bektaş'a gitmiştik geçen sene, müdürümüz oruç tutmamış, biz de yani ramazan içine denk geldi. Müsait olduğumuz bir gün götürdük, müdürümden de izin aldım. Yalnız neden ne dedi. Müdürüm yalan söylemiyim de bir

kurban götürürecez Hacı Bektaş'a dedim. Kızım dedi bende oruç tutmucam o zaman yarın dedi. Biz de dedim tutmucaz yarın çünkü dedim kurban götürürecez. O zaman dedim ben dedim size bir lokma getiriyim dedim. O da dedi ki aslanlı sudan getir bana dedi. Yani hiçbir ayrımcılığa falan uğramadım.

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

18. Ben inşaat kalfalığını yapıyordum, götür işi de yapıyorum. Gittim malzememi aldım götürdüm falan bir tane patronum vardı. Beraber çalışıyorum, Karadenizli, o aracıydı bana dedi ki: Mustafa Bey sana galiba iş vermeyecekler niye dedim, çünkü seni geçen gitmişsin onların yerine, kafana da o beyaz kep midir, takke beyaz takke takmamışsın ve ayağına da ayakkabını çıkarmamışsın terlik takmışsın onlarda seni sormuşlar, sen Alevi kökenliymişsin sana iş vermeyecekler. Yani sen onların sistemine uymadığından dolayı. Bende dedim ki, Alevi kökenliyim, inancımdan düşüncemden taviz vermedim, kellemler giderse yine taviz vermem o zaman onlar daha bu lafı söylemeden ben işi bırakıyorum dedim. Ben gittim dedim ki arkadaş benim hesabımı verin ben işinizi yapmıyorum niye. Ben yapsam da siz yaptırmazsınız en iyisi siz bana demeden ben size söylüm. Paramı verin, gidiyorum, paramı verdiler çektim geldim işlerimi yapmadım. Yani sadece takkemi takmamışım bir da o fes denilen şeyi takmamışım ondan başkada maruz kalmadım.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

19. Yani efendime söyleyeyim Aleviler yıkanmaz, Alevileri ekmeği yanmez, Aleviler efendim şey kestiği yenmez bişeylerle yaklaşmaya çalışıyorlar. Ama kesiyorlar. Tam diymiyorlar. Ben buna İstanbul'da çok maruz kaldım buna. Yani kendimi belli edemiyordum bulunduğum ortam nede-

niyle. Mahmutpaşa'da esnaftım. Olduğu gibi mensupları. Yani hep dinci kesim, aşırı kesim. Kendimi orda ifade edemiyordum, belli edemiyordum. Mecburen yani. Yoksa kesinlikle dışlanırdım yani.

(Kars, erkek)

20. Neticede kamuda da olsa özelde de olsa Türkiye sınırları içinde senin Alevi olup olmadığın araştırılıyor önce. İnsanlar bunu bilmekle kendilerini bir görevli hissediyorlar. Bildikten sonra da senin hangi tip bir Alevi olduğunu çözümlemeye çalışıyorlar. Mesela işte tabiri caizse son on yıllarda ortaya çıkan İslam'a yakın mı duruyorsun, yoksa kökleri İslam'dan uzaklaşan bir yapın mı var. Bununla daha çok ilgilenir oldular. Birincisi iyi, ikincisi çok daha tehlikeli bir örgüt. Bizler tehlikeli kategorisindeniz. Yani biz İslamla vs değil biz Alevi tanımını yapmış, koymuş ve onun üzerinde yaşayan insanlar olduğumuz için gerek mahallemizde gerek işyerlerimizde bizler tehlikeli kategorisindeyiz. Hani tabiri caizse bir Maraş gerçekleşse, biz birinci derece katledilecekler listesindeyizdir diye düşünüyorum. Mahallem tamamen Sünni. Biz bir Aleviyiz. Mahalle bakkalı ile konuşuyoruz. Abi diyor fazla girme o konulara benimle bile dedi. Ben bile gidip anlatabilirim senin ne tip bir Alevi olduğunu, o yüzden diyor bana bile anlatma.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

21. Artvin gümrükte. Dedi sen dedi Alevi misin Kürt müsün dedi. Bu malın ihracatını yapmam dedi. Nasıl olacak? Dedi birlikşi getireceğim rapor verecek bu mal bu mu diye. Dedim kaç gün sürecek. 10 gün sürer dedi. Düşün ben ihracat yapıyorum... ee 10 gün bir tvist gümrükte bekler mi? Beklemez. Maksat usandırmak bir daha ticaret yapmanı engellemek.

Ben bir kaç sefer gittim malın ihracatını yapmadı diye. Ben işi bu yüzden bırakmak durumunda kaldım. O yüzden ayrımcılık var.

(Mersin, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

22. Kızım isminden dolayı özel sektör bir banka genel müdürlüğüne başvurduğunda cv si çok beğenilmesine rağmen saatlerce üstünde seçici kurul düşünmüş isminden dolayı almak istememiş. Ancak cv den de vazgeçmek istememişler. Çok düzgün bir eleman olacağı kanısında olmuşlar. Fakat tereddütlerle almışlar kızımı 6 ay sonra genel müdür yardımcısı kızımı çağırarak böyle böyle biz çok tereddüt ettik isminden dolayı almak istemedik ama senden de vazgeçmek istemedik, gözetimdeydin sen. Artık çok düzgün bir eleman olduğunu, çok dürüst olduğun kanısına vardık önün açık olsun bundan sonra hep bizimle berabersin şeklinde söylemişler.

(Mersin, Malatya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

23. Şeyden etnik kökenden dolayı tabi tayin yaptıramadım. Başarılı bir öğretmendim puanlarım çok güzel, konumum çok iyi, tercih yapıyorum sıralama diyorlar mesela ilk sıraya gelmiş oluyorum bir bakıyorum ki ta benim puanımın çok gerisinde olan insanlar istedikleri okullara tayin yaptırmışlar. Bana sıra gelmeden bitmiş. Bunu defalarca dile getirdim tabi, en son başka bir partide kendi dışımdaki partinin il başkanı vardı, birde eşimin avukat arkadaşıydı, ona dedim ki artık sen tayinimi yaparsın baş üstüne herkesin. Tansu çiller zamanı. Tabi ki yapacam dedi herkesin tayinin yapıyorum seninkinde ne var ki. Yaşa dışı birşey değil. Yaşal olanı yapacak. A okulundan B okuluna alacak beni. Üç gün gitti ses çıkmadı. Beş gün gitti ses çıkmadı, on beş gün oldu. Ne oldu dedim telefon ettim. Sabahtan ablam boynum kıldan ince kes ya-

pamıyorum ben işinin. Ne var? Kırmızı işaret var. Tabi Kürt, Kızılbaş. Komünist.

(Mersin, Malatya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

24. Evet, bir mağaza da çalıştığım da 3 yıl zorunlu oruç tutmaya zorlanmıştım. Üç sene oruç tutmuştum. Ramazan orucu. Ya tutacaksın ya da çıkacaksın demişlerdi mecbur oldum. Ankara da bir mağazadaydım tezgâhtarlık yapıyordum. 16 yaşındaydım o zaman işte. Seni tesettüre koyalım, bütün her şeyinizi biz alalım, yeter ki sen gir bu tesettürün içine. En son da dayanamayıp çıktım.

(Ankara, Ankara doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

25. Evet, hem de çok da acı uğradım. Anlatmama gerekiyorsa anlatayım. Örneğin, karşımda bir Sünni mezhepten diyelim hatta tarikat ehli olduğunu, cemaatçi olduğunu söyleyen bir komşum vardı. Bu tesettür firması idi ben buna kendi müşterilerinden tesettür giymek isteyen veya kendi mağazamda olmayan mallar için oraya götürürdüm kefil olurdu onlara malını sattırırdım, ismimi yazdırırdım, tanımayan insanlara. Bir gün benim mağazama da o karşı dükkândan gelenler oldu gelin adayydı gelin dedi tam dedi aradığımı buldum falan dedi sevindi. Biz de tabi müşteri diye eşyaları ayırıyoruz, ben kürsüde yazıyorum tezgâhtarın oğlu hizmet ediyorlar. Bir müddet sonra bir sakallı bir de tesettürlü veya türbanlı bayan içeri girdi. Hepsini aldı götürdü ban bir şey demeden eşyalarımız ortalıkta kaldı. Sonra işte bu son numara oğlum ve tezgâhtarım. Dedim hayır ola çocuklar siz bir şey mi dediniz. Hayır, hiçbir şey demedik. Eşyalar toplandı çocuklarım mantıklı benim, sakinleşince dedi ki oğlum. Baba dedi bak bir şey diyim mi. kızma dedi zaten zaman da biraz geçsin diye söyleyim dedi, o dedi sonradan gelen dedi sakallı öncekilere

dedi ki, bu adam hem Aleviymiş hem de komünistmiş, solcuymuş. Onun için hacı onun mağazasından mal alman dedi. Onun için bıraktı gittiler dedi.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

26. Yine bitişik komşum duvar komşum ben Alevi olduğum için benim ticaretimi engellemek için elinden gelen her şeyi yaptı. Muskalar onlara göre üfürükler onlara göre yaşadık bunları mal alırken mal satarken kökeninin sorgulandığı ama şurada da o dostları, arkadaşlarımızı o çağdaş insanların da hakkını tescil etmekte yarar var yani.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

27. Görüyorsun neymiş kasap işte en güzel mağduriyet burada bizim Muhtar eli dediğimiz Batukent dediğimiz bir mahallemize pazarcık kökenli olduğunu öğrenince adamlar oraya mükemmel bir şey açtılar. Market et marketi. Bir iki ay sürdüremediler. Camilerde fısıltıyla demişler onlar Alevi, Alevilerin kestiği yenmez. Düşünebiliyor musun kapatmak zorunda kaldı. Şimdi bu eti veya bunu Alevi mi kesiyor yani bu kadar mantıksız bu insan onlar gidiyor, şeylerde kesilip geliyor bizzat satıcı mı kesiyor bunu. Bunu bile mantık etmeyip halen görüyorsunuz şu çağda şu dönemde bu devirde hemen de (22.04,06?) onun şahidi de böyle demokrat aydın başka.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

28. Ya bu ayrımcılık mıdır bilmiyorum ama hani ben bir iş başvurusunda yaşadığım bir durum. Benden şey istediler. İşte mezun olup 3 yıl iş deneyimi olup 25 yaşını geçmemiş olmamı istediler. Ben 24 yaşındayım hani nasıl olacak nasıl bitecek 25 yaşını geçmemiş, istiyoruz. Yani bu şeyde bazı mesele iş başvurularında özellikle not düşüyorlar. 25 yaşını geçmeyen bayan ya da 18-25 yaş arası bayan diye bu da as-

linda içten içe bir ayrımcılık. Yani 30 yaşında biri de yapabilir belki görüşsen 30 yaşında biriyle. Belki o 25 yaşındakinin yaptığı işi yapar. Ama sen neye göre 18–25 yaş arası diyorsun. Onu belirtmiyorsun, görüşmede de belirtmiyorsun ilanda da belirtmiyorsun oda bir ayrımcılık bana göre.

(İzmir, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

29. Yani biz şey olarak kamu kurumunda çalıştığımız için genelde kadrolaşma anlamında kendi ideolojik yapılanmalarını, kendi insanlarını, kadrolar belirli yerlere veriliyor bizlere durumumuz, kadromuz, eğitimimiz, çalışmamız, liyakatimiz uygun oldu halde bize herhangi bir görev falan verilmiyor. O anlamda ayrımcılık bu. Onun haricinde örneğin önümüzde bir ramazan ayı var. Ramazan ayında bizim yemekhanemiz kapatılıyor. Bizim için bir ayrımcılıktır. Çay ocaklarımız kapatılıyor. Bizim için bir ayrımcılıktır. B tür şeyler yani normal gündelik hayatımızda sürekli karşılaştığımız şeyler.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek)

30. Ben ayrımcılığa maruz kaldığımı söylüyorum sürekli çünkü orada Alevi olmak Alevi bir çalışan olmak, orda sürekli ayrımcılık olma nedeni zaten. Bir de demin söylediğim gibi ramazanda birebir çay ocaklarının bilinçli olarak kapatılması. İşyerlerinde bizim için en büyük ayrımcılık. Yemek hanemizin kapatılması bizleri dışarıda yemek yemeye göndermeleri yani şey anlamında bu bizim için bir ayrımcılıktır. Kaldı ki ramazanda hep bakıyorsunuz çalışanların oruç tutanların hepsi uyuklama halinde hiçbirisinin iş yaptığı yok, tabi sinirli olmak, uykusuz olmak ya da başka nedenler vs. bu bizim için bir ayrımcılık.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek)

31. Yani ben çalışmadım ama eşimin iş hayatında maalesef ayrımcılığa maruz kaldık. Eşim iş yerinde çok yetenekli bir in-

san olmasına rağmen kendinden çok daha yeteneksizler müdür muavini oldular, müdür oldular. Ama eşim sadece amir olarak kaldı ve lojmana gelen müdüre, müdür muavirlere ilk önce bizim Alevi olduğumuz empoze ediliyordu. Yani kaldık o bakımdan. Ve benim dernekte olmam, dernekte çalışmam, eşimin iş hayatında bayağı aksaklıklara sorun yarattı evet yani oldu.

(Gaziantep, Adana doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

32. Çalıştım bir firmada çalıştım, Aral adında bunlar göçmendi. Ya yunanlardı ya Bulgar göçmeniydi ama göçmenlerdi. Hepsi firmada çalışan herkes Türk yani göçmenlerdi. Bana hep diyorlardı ki sen Kürtsün. Ben diyordum ki ben Kürt değilim, ben Aleviyim. Hayır, sen Kürtsün diyorlardı. Yaklaşık bir ay çalıştım hep Kürt, Kürt, Kürt. Benim adımlı Fatoş diye çağırıyorlardı. Hep Kürt, pist Kürt, hişt Kürt diye çağırıyorlardı. Buda beni rahatsız etti işi bıraktım. Bu yüzden bıraktım işi. Ben Kürt değilim yani, hiçbir zamanda olmıyacam olmakta istemiyorum.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

33. Hani çok iyi işlerde konfeksiyonlarda falan da çalıştık. İşte belirli yerlerde olan insanlara daha kötü işleri verdiklerini de hatırlıyorum. Diğer işlerde belki iyisindir ama kendi tarafındaki insanı daha çabuk kötü de olsa onu ezdirmemek amaçlı kendi tarafına çekmeye çalışıyor, daha rahat işlere veriyor. Seni daha kötü işlere veriyor. Bunları da görmüştük. Tabi herkes de aynı değil. ... Ben kendimi ezdiren biri değilim. Mesela annemler bir fabrikada çalışıyordu. Saklarlardı Alevi olduklarını. Hani onlar oruç tutuyorsa onlar da tutardı. Ben tamamen karşıyım. Hani neden yapıyorsun bunu? Korkuyoruz derlerdi. Çünkü çok az bir azınlıktaydı. Onun için bunu saklama gereği duyarlardı. Ama ben bir ara lokantada çalışı-

yordum. Orda çok uzun süre çalıştım. Orda çalıştığım yerde bir amcamız vardı. Hani şey olurdu, hepsi oruç tutarlardı. Bana şey dersi sen cehenneme gideceksin diyordu. Neden oruç tutmuyorsun diye bana sürekli konuşurdu, baskı yapardı. Ya bu seni hiç ilgilendirmiyor derdim. Cehenneme gideceksem kendim gideceğim. Yani ben kesinlikle kendimi saklamazdım. Yani bunun için ya beni işte şey yapmasın diye hani beni ezdirmesin diye kendimi saklamazdım ama kendini saklayan arkadaşlarım da vardı. Hani tamamen bana karışmasın, boş ver karışmasın diyen insanlar da vardı.

(Aydın, Aydın doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

34. Bir gün ben genelde iş yerinde tekim. İmza falan olduğu zaman bir proje olduğu zaman veya yönetimden birileri geliyor. İçeriye sarıklı falan birileri geldi ben tedirgin oldum, yalnız olduğum için. Sesimi çıkarmadım, oturdular. Böyle ürkütücü şeyler konuştular şuan tam iyi hatırlamıyorum. Tedirgin olduğumu fark ettiler. Nereli olduğumu sordular. Buralıyım dedim. Babanız ne iş yapıyor? Elektrikçi olduğunu söyledim. Adam birden o başındaki şeyhleri afalladı. Baban kim dedi, babamın kim olduğunu öğrenince elini şöyle göğsüne götürdü, kusura bakma dedi. Biz yanlış kapıya gelmişiz dedi. Yanlış yönlendirmeler. Babandan da senden de özür diliyorum dediler. Ha babam olmasaydı orda bana ne yapacaklardı çok merak ediyorum. Daha sonra babamdan da biç şekilde özür dilemişler. Bir süre sonra zaten babama bahsettim. Ya ben merak ediyorum hadi babamın orda elektrikçi olduğunu duymasaydı bu adam ve 4-5 kişi gelmişler. Kafaları sarıklılar. Arabistan kıyafetleri. Orda ben neye maruz kalacaktım acaba çok merak ediyorum. Ne yaşayacaktım, tahmin edemiyorum. ... Tamam, maddi olarak pozisyonun iyi ama bunlar sayesinde burada yükselmen mümkün olmayacak. Sırf Alevi

olduğum için ordan çıkmak istemiyorum. Onların yapmak istediği o.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

35. Benim Alevi olan arkadaşlarım sırf göstermelik, kendilerini kabul ettirmek için mi bilmem, Alevi oldukları halde orucum diyorlardı. Ama ben her zaman söylemişimdir. İzmir Değirmendere'de çalışıyordum, ramazana ayında çay istedim. Müdür bana yapılmıyor dedi. Bu nasıl olur diye tartışma yaşadım. Filistinle ilgili bir tartışma çıkmıştı. Orada Hristiyan'ı, Müslüman'ı öldürüyor, burada da Müslüman Müslümancı öldürüyor dedim. Maraş'ta, Çorum'da, Sivas'ta insanlara öldürüldü dedim. Siz de seyirci kaldınız dedim. Bu nedenle sonradan da sorunlar yaşadım. İzin almak istediğimde izin verilmemişti bana.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

36. Staj yaparken kemerde bir otelde, Adıyamanlıyım diye orada çalışan bir emlakçı amca adımı duymuş. Geldi koca dam 50 yaşlarında ellerimi öpmeye çalışıyor falan. Hayırdır amaca dedim. Sen dedi menzilden gelmişsin, kutsal topraklardan, peygamberimizin geldiği topraklardan. Dedim amca ben menzili hiç görmedim. Sonra benim yüzüme hiç bakmıyordu. Hatta ben konuşan bayanlara konuşmayın falan diyordu. Adıyaman'da doğmuş, menzil topraklarında büyümüş ama menzili görmemiş diye. Kürt olmamızdan dolayı da çok şeydi. Ben ten rengimden kaybediyorum direk, Doğulususun Kürt müsün diye soruyorlar. Adıyamanlısın menzili görmediğin için Alevi olduğun çıkıyor ortaya. Zaten gizleme gereği de duymuyorum. Ben ordan kaybediyorum yani.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

37. Mesela eşim çalıştığı yerde bunu çok yaşadı. Mesela ramazanda neden sigara içiyorsun gibi. Mesela içme falan, onu

aralarına almıyorlar, içmesine müsaade etmiyorlar. Bir kere-
sinde tartışmışlar mesela, işten izin aldı eve geldi. Sözle atış-
mışlar. Biz oruç tutuyoruz, sen neden yemek yiyorsun diye.
Eşim de yıllardır tütün fabrikasında çalışıyordu ve sigara içi-
yordu, alışkanlık yapmış. Rahatsızlandı, izin alıp eve geldi.
Üzülmüştü, dinlendi. Araya girip birileri yatıştırmış olayı.

(Mersin, Tunceli doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

38. Ramazanda ben oruç tutmuyordum, inancım gereği biz ramazanda tutmayız, ama ben 12 imamları da tutmam. İşte yemeğe giderdik, adam yemek verirken kafama vurur gibi verirdi, işte sen oruç tutmuyorsun. Bu 30 gün süresinde devam ederken, 15. gün benim tepem atardı. Bana doğru düzgün yemek ver, senin için bu derdim. Ben bir gün kafa-
sına tabağı vurdum. Müdürler niye böyle tepki gösterdin diye yanıma geldiler. Niye yaptın dediler. Bu bir baskıdır dedim. Müdür de oruç tutuyordu. Kendini biraz geliştire-
bilmiş. Senin için yemek vermek dedi adama. Ve tavırları değişti adamın. Bunu benden hiç beklemiyordu, ama 20 yıldır bu. Sokakta sigara içtiysen, bacağına açıksa, bizim gö-
rüşümüzde değilsen tabiki korkunç tepkiler. Jilet atıldı mı, yakılmadı mı sigarayla.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

39. Eşıme iş yerinde oruç tutacaksın diyorlar, ramazanda. Alevi-
ler, Kürtler azınlıkta olduğu için bu davranışlara maruz kalı-
yorlar. Biraz başın, boynun açıksa tahammül edemiyorlar, tepki veriyorlar. Otobüsün içinde sen açıksan ve bir erkek sana değil yaşı küçük olduğu halde kapalıya yer veriyor. Oysa sen hamilesindir, kucağında çocuk vardır sana yer vermiyor, onlara yer vermiyor.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

40. Arkadaş cumaya gidecek makinayı bana bırakıyor 1,5 saat niye ben yükleneyim. Sevap işleyeceksen niye bana işkence çektiriyorsun. 1.5 saat mesaiyi bana verecek misin? Ama yapmazsan 2 gün sonra farklı şey. Müdür cumaya gitmeyeceksin diyor, arkadaşın seni idare ederse gideceksin diyor. Zaman zamanı geliyor. Gidip şefine senin hakkında konuşuyor mesaisini almazsan Cuma. Onun işini almak zorunda kalıyorum. Bu bir baskıdır.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

41. Ben daha önce yatılı bölge okulunda idareciydim. Orada kaldığım sürece yolsuzluk yapıldığı üzerine. Ben oradan ayrıldıktan sonra, siz orada yolsuzluk yapmış olabilirsiniz dediler. Neticede o davadan beraat ettik, Ankara'ya bilirkişiye gönderdik. Bilirkişi tamamen, yüzde yüz bizim lehimize karar verdi. İl milli eğitim müdürlüğü yetkilileri, müfettişleri bizim lehimize karar veremiyorlar bir türlü nedense. İkinci bir husus bu sicil raporlarının açıklanması var, dilekçeyle başvurduğumuz zaman sicil raporlarını öğrenebiliyoruz geçmişe yönelik. Sünni kökenli bir okul müdürü 95 puan vermiş fakat milli eğitim müdürü, ikinci sicil amiri 82 puan vermiş. Sebep bini sorduğumuzda malum sebepten dolayı. Okul müdürü belki duygusal davranıyor iyi çalışmamızdan dolayı, arkadaş olmamızdan dolayı ama milli eğitim müdürü oraya amaçlı geldiği için, siyasi şekilde geldiği için vermiyor notumuzu. Üçüncü sicil amiri, beni tanımayan bir insan, ne yapıyor tabiki, milli eğitim müdürünün şeyine uyuyor. Alevi ve demokrat arkadaşlarımla yüzde 95'i, yalakalık yapmayan, dik duran herkes bu şekilde mağdur. Düşük not alıyor. Düşük not alınca, kellesi kulağı beş para etmez insanlar bir kadem alıyorlar. Aylıkla ödüllendirmeler falan hepsi puan hesabıyla yapılıyor. Böylece kariyeri bizden daha düşük insanlar daha yukarı çıkıyorlar. Aylıkla ödüllendirmelerde hiçbir tane Alevi

solcu arkadaşımızın adı gitmiyor. Aylıkla ödüllendirilenlerin hepsi Sünni kökenli ve sağcı insanlar. Böyle bir ayrımcılığa tabiyiz.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

42. İş hayatında, Corum'un bayat ilçesinin Yoncalı köyüne git-tim. Sünni bir köy. Mesela Cuma namazına giderken, mutla-ka hadi hocam birlikte gidelim diyorlardı. Ben boş verin git-miyorum ben diyordum. Ramazan ayında davulcu zorla ge-lip kapımda davul çalıyordu, uyarmama rağmen. Birde... Hoca çok iyi öğretmen, bir de Alevi olmasa diyorlardı. Ata-malarda sürekli şey. Mesela Hamamözü'nden buraya tayi-nim çıkarken, sırf bir yıl daha tayin isteyemeyim diye benim Cuma günü ilişigimi kesmediler, Pazartesi kestiler. 1 yılma maloldu. Ay değişti çünkü ekim ayı oldu. Bu tayinlerde sıkın-tı oluyor bizde. Babamın kendi yaşamını yalnız sürdüremez raporuna rağmen beni en ücra köye gönderdiler, oradaki bir arkadaş merkeze aldılar.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

43. İftara çağırıyorum. Toplumdan ayrılmamak için ben gidiyo-rum. Arkadaş gruplarından ayrılmamak için ben gidiyorum. Aslında sevdiğim, gönül bağım olan arkadaşlarım var. Kay-betmeme adına değil arkadaş rica ettiğinde kırmamak için, ya da toplumdan ayrılmamak için yapıyorum; ama müdüre söylüyorum: "Biliyorsun ben oruç tutmuyorum; ama sizden de ayrılmamak için, arkadaş grubundan ayrı düşmemek için bunu yapıyorum. Bilesiniz ama ne yapıyorum onların iftar saatine denk getirmiyorum onlardan 10 dakika sonra gidiyo-rum.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

44. Kaldığımı düşünüyorum. Serbest Avukatlık yapıyorum ve bunun çok ciddi olarak ayrımcılık yapıldığını düşünüyorum.

Yani mahkemede çok ciddi bir ayırım yapıldığını düşünüyorum. Kesinlikle savcılıklarda, mahkemelerde senin Alevi olman ve bilinen bir insan olman işlerini kesinlikle engelliyor. ...Mahkemede bile tabi şu anda yargı zaten Fetullah Gülen ekibinin elinde sayılır yani. Tek tük gelen insanlar var. Büyük çoğunluğunda şu anda şeriatçı bir yapı içindedir.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

45. Ben et balık kurumu denen bir kurumda yıllar önce 20'li 30'lu yaşlar arasında futbol oynuyordum. Takım kaptanlığı yaptım yıllarca. O dönemde işimiz yok tabi genciz. Kulüpler sporcularını kendi bünyesinde işe yerleştiriyordu. Bana o zaman verilen söz seni bir takıma bırakmayacağız ve et balık kurumunda işe başlatacağız dendi. Tabi yıllar sonra biz askerliğimizi yapıp geldikten sonra evlendik o zaman. Sınav açıldı et balık kurumu marketleri açıldığında, marketler açıldığında bizim en büyük avantajımız sınava gireceğiz mülakata alınacağız ve biz sporcu kontenjanından dolayı işe başlayacağız yüzde yüz başlama şansımız bize verilen sözde. O dönemde Elazığlı, ismini hatırlamıyorum ama bir müdür yardımcısı bir ayağı sakat olan özürlü bir müdür yardımcısı geldiğinde 2 kişi alınacağını söylediler sporculardan benim direk başlayacağım ve Nizamettin denen arkadaşımızın da birinci sırada yedeğe gelip benden daha sonra işe başlayacağı konusunda yönetimle futbol kulüp yöneticileri anlaştı. Tabi sınav açıldı marketlere tezgâhtar, kasiyer muhasebeci alıyorlar. Benim için başlamam söz konusu değil çok rahat olmam gerekiyor. Fakat hasan isimli müdür yardımcısı geldiğinde affedersiniz danaları kesmişler mezbahada onların derisini yüzmek mülakat oluyor. Dedim ki, hasan bey ben anlamam deri yüzmeden. Dedi ki, rızacım formalitede olsa senin orda yüzdüğünü görmemiz lazım dediğinde yaptık. Sınav sonucu açıklandığında benim ismimin yedeklerde dahi olmadığını

gördüm. Ben antrenörümün yanına şiddetli bir şekilde tepki gösterip gittiğimde (antrenörüm Alevi değildi) doğan ağabey benim ismim orda yok, benim işe başlamam gerekiyor dedim. Yıllarca benimle oyaladınız. Hayır dedi, senin işe başlaman kesin böyle bir şey olamaz. Gitti baktı isim olmadığına cam bir bölme var cam bölmeden görüyorum hareketlerden. Orada o antrenöre söylenen laf şu: Ben Alevi ve solcu bir adamı işe almam. Bu 23 yıl önce yani 88-89 olduğunu sanıyorum o yıllarda oldu.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

46. Çok kaldım ben. Ben nerde o zaman ilkokul mezunları memur oluyordu. Ben ne zaman sınav olduysa kaybetmedim. Yazılı sınav kaybetmedim. Hep masa başında kaybettim ben. Çok kaldım. ... Tabi tabi torpil bir de bizim Alevi- Bektaşî olmamızdan kaynaklı. ... Toplum arasında sorun çıkmadı ama benim iş hayatımda devlet sektöründe iş bulmamı çok engelledi. Çok engelledi çok. Çok engellendim. Ben yani gökten çomak yiyeyiye bir fırsat denk getirdim. Ben 40 yaşında işe girdim 61 yaşında emekli oldum. 40 yaşında devlet sektöründe yardımcı hizmetler sektöründe 657'ye devlet memurları kanununa tabi oldum. ... Bir müdür yardımcısı çocuğun birine soruyor. Namaz kılmayan, oruç tutmayan kişilere zındık denir hele onlar kim? Aleviler Kızılbaşlar diye söylediğini de işyerimde duydum ben. Müdür yardımcısıydı bu kişi de.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 68 yaş üzeri)

47. Yok, aslında bizde Aleviliğe düşkün olanları seviyorlar ama Aleviliği bilmeyen dışarıda ki insanlar yakın arkadaşlarım bile, sen çok iyisin ama Alevilerin biliyorsun tarihte yaşamışız diyen arkadaşlarım vardı da. Aleviler böyle kabul etmelisin

anlamında asla görüşleri değişmeyen aynı işyerinde çalıştı-
ğımın dolayı aynı odayı paylaştığım arkadaşlarım vardı ne
kadar söylesem de değişmeyecek fikirleri yani. Özellikle
kendi iş arkadaşlarım vardı ve onların fikirleri asla değişmi-
yor. Çok katılar seni ayrı bir yere koyuyorlar yani sen Alevi
değilsin olamazsın falan birde baskılıyorlar mesela ben iş ye-
rimde ramazan orucunu tutuyordum. Eğer tutmazsam din-
sizsin gözüyle bakılıyordu. Oruçtan dolayı namaz için bir şey
yapmıyorlar da oruç zamanı... Ben 5 yıldızlı bir otelin muha-
sebesinde çalışıyordum. Hani çok böyle basit bir yer değil
orada insanlar hep milletvekili tanıdığı gelenler orada hep
yüksek biraz daha tabakanın elit olduğu yer ki oralarda bile
oluyor. Haa bir de işten çıkarken bak bayan olarak mesela
bizim iş yeri kapanırken ben Efes Oteli muhasebesinde çalış-
şıyordum ve devlet orayı özelleştirdi ve sattı. Mesela orada
ilk çıkarılanları bayanları çıkaralım dediler. Çünkü erkekler
eve ekmek götürüyor, bize soruyorlar eşiniz çalışıyor mu di-
ye ve ilk çıkarılanlar bayanlar oldu. Kademe kademe çıkarıl-
ma oldu. 2001 yılında orası özelleşecekti ve kademe kademe
insanları çıkardılar.”

(İzmir, kadın, Diyarbakır doğumlu, 28-37 yaş)

48. Ben kamu kurumları dedin de şunu söylemedim ben sana.
Bayan olduğum için mi, artık Diyarbakırlı olduğum için mi,
ben 96 yılında polislik için başvuruya gittim burada benim
boyum 1.67 dir. Ondan sonra orada nüfusunu verirsin işlemlere
başlamadan önce boyunu ölçüyorlar. Aldı nüfusumu baktı böyle
erkek polis dedi ki, aldık boyun 1.64 dedi. İyi ölçer misin dedim.
Boyun 1.64 dedi bayan ve elime geri verdi hiçbir evrakıma bakmadan.
Diyarbakırlı olduğuma yoruyorum, kabul etmezler eğer bir tanıdık
vasıtasıyla gitmezsen. ... Evet, normalde 1.65 sınırdır. Bir altmış dört
diyerek beni ka-

pıdan geri çevirdi. Benim boyumdan daha kısa MHP'li bir şefim vardı. Onlar çok konuşmayla falan gittiler alındı. O Ankara'da çok iyi bir yerde haber almada, özel serviste mi öyle bir yerde ve meslek lisesi mezunu hiçbir yere giremeyen bir arkadaş... Evet, MHP'li olduğundan dolayı aldılar.

(İzmir, Diyarbakır doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

49. Var yani Alevi olduğumuz için yine aynı yarımclıklar mesela şöyle anlatayım benim babam inşaat ustası iş yapıyor ve yaptığı adam, yanında çalıştığı kişi Fetullah Gülen Cemaati'ne mensup biri ve babamın Alevi olduğunu öğreniyor ve “babam Alevi olduğu için” diyor ki, “sen bu işi değil 40'a, beleş de yaparsan ben seni çalıştırmam artık” mantığı vardı.

(Aydın, Sivas doğumlu, erkek)

50. Askerden önce çalıştığım sanayi bölgesinde ben Aleviyim diye bana çeşitli lakaplar takmaları, ya da zorla camiye gideceksin, oruç tutacaksın gibi baskılar kurmaları... Kızılbaş, çeşitli hayvan isimleri, dinsiz, kitapsız, Allahsız gibi kelimeler kullanmaları. Onun dışında herhangi bir şeyle karşılaşmadım.

(Bursa, erkek, 28-37 yaş)

51. Komşulardan değil ama iş yerinde oluyor. Yemek yapılmıyor ve bize çay vermiyor. Ramazan ayı olur. İş yerinde yemek vermezler. Yemeğimizi biz götürürüz. Neymiş şirket büyük. Ben arkadaşlara dedim böyle olmaz. Ben böyle çalışmam dedim, ustamla konuştum. Dedim patronlar böyle bir ayırım yapıyorlarsa o zaman bizi çalıştırmayınlar, kapalıları çalıştırsınlar. Sonra tamam dedi ben konuşurum, gitti konuştu. Ertesi gün çayımız yemeğimiz her şey dört dörtlüktü.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

52. Yani iş yerinde ramazandan dolayı kalmakta maruz kalmaktır değil mi. Arkadaşlar yan yana otururlar kapalı açık. Kapalı

olan sormuştu senin kimliğinde ne yazıyor diye. Açık arkadaş da tabiki İslam demişti. Yok, Alevilerin kimliğine İslam yazılmaz demişti. Bana söyledi ben de ustama söyledim. Ustam da kızdı ona bi daha böyle bir şey olmasın demişti.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

53. Tabii ki. Şimdi ben Alevi bir kızımız, bu kızımız üniversite mezunu. Metropol bir şehirde yaşıyoruz, metropol bir şehirde Büyükşehir Belediye Başkanlığı memur alımı yapıyor. Ordaki mülakatta sorulan soruları geçin, nereli olduğundan tutun, ismine, soy ismine dahil dikkat edilip ve enteresan bir şekilde, birebir onun kendi ağzından dinledim ben, üç tane ilahi okuması isteniyor. Yaşanmış, canlı yaşanmış. İşe alınması için sınavları geçiyor, mülakata geliyor. Mülakatta ilahi söylenmesi isteniyor. O da ilahi bilmiyorum diyor. Biz söylemiştik diyorlar işte üç tane ilahi söyleyeceksiniz diye. İlahi bilmiyorum (diyor). O zaman işe alınmıyorsunuz. Böyle hat safhada yani ayrımcılık. Nasıl olur diye sorabilirsiniz ama oluyor.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

54. Onla ilgili kendi yaşadığım bir olay var. Aşağı yukarı 95'ti. Bir firmaya gittim, müracaatta bulundum. Bilgisayar sertifikası aldığım yıldı. Programlama ve eğitmen olarak. Müracaat ettim. Sanırım 30 sorudan oluşan bir yazılı sınavdan geçtik. Sözlü sınava girdik. İnsan kaynakları müdürümüz bana şunu sordu direk, sen bu soyadını nereden aldın, sen Alevi misin, dedi. Dedim, evet, Aleviyim. Sen bu işyerinde çalışamazsın, dedi. Evrakları aldım, çok zoruma gitti öyle söylemesi. Alevi olduğumdan dolayı geçtiğim bir sınavı sözlü bir kişinin iki dudağının arasından çıkan bir kararla kaybetmek gerçekten çok ağırıma gitmişti. Evrakları önünde yırttım. Onların ço-

püne atmadım. Dedim ki, bu evrakta benim ismim var, benim ismim de, soy ismim de benim için çok değerlidir, sizin çöpünüze bile layık değil. Evrakları aldım, yırttığım evrakları, dışarı çıktım. Yahu o kadar çok ki, neresinden tutsanız elinizde kalıyor. Bizden öncekiler zor dönemlerden geçmişler, evirmeye çevirmeye gerek yok, Alevi oldukları için atalarımız, dedelerimiz. Ama biz şu dönemde gerçekten daha çok zor dönemlerden geçiyoruz. Niye? Şimdi, bunu saklamaya gerek yok ya, istatistikler ortada. Aleviyseniz bir kamu kurumunda... Ha, onu da söylemek isterdim. Müdür olarak çalışan bir arkadaşımız, belediyede.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

55. 9 sene önce kızım tekstil fabrikasına gitti iş için. Orada form doldurtuyorlarmış. Orada birinin gözü takılıyor kıza, diyor ki “Alevi misin?” Benim kızımın boynunda Zülfikar varmış ona takılmış gözü adamın. Hatta Kızılbaş mısın demiş. Kızımda saklamak gibi bir an için elini boynuna atmış. Adam benim kıza o Ali’nin kılıcıdır bilir misin demiş. Kızım da ne var suç mudur demiş. Kızıma daha ağız açtırmamışlar. Yalandan formu doldurtmuşlar. Arkadaşları işe girdi benim ki giremedi. Sırf Alevi diye.

(Bursa, Diyarbakır doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

56. İş hayatımda birkaç defa oldu. Ondan sonra, şu anda bana çok fazla kimse ir şey söyleyemiyor. Herkes benim ne olduğumu çok iyi biliyor. Buraya geldiğimimde kimse yemekhaneye Ramazanda yemek yemeye dahi gitmezdi. Ben kendim gittim, başlattım. Herkes bana karşı çıktı. Ben gittim; ama ondan sonra da herkes gitmeye başladı. Hiçbir zaman Alevi olduğumu da inkar etmedim gittiğim yerde.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

57. Kaldım, onda da kaldım. Örneğin, bir doktor mükellefim vardı. İlk başlangıcı bendeydi yani. Kars'a gelmişti, kendisi de Kars kökenliydi. Biz yaklaşık iki yıl falan çalıştık. Sonra bir başka meslektaşına gitmek istedi. Hatta biraz da tartışmalı oldu olay. Verdim ben defterini, problem de olmadı. Daha sonra öğrendim ki adam ben Alevi'yim diye benden almış defterini. Verdiği meslektaş da Terekemeydi. Kendisi de Terekemeydi. Götürdü ona verdi defteri. Hatta çok zoruma gitmişti. Yani ilk başladığında, herkes Kars'ta birbirini tanıyor yani, kimin ne olduğunu, o zaman da araştırıp verebilirdi. Niye iki sene sonra böyle bir şey yapma gereği duydu onu hala anlamış değilim yani.

(Kars, Kars doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

58. (...) Yani iş bulmada zorluk çekiyor tabi giyim tarzından dolayı. Yani isim vermeyeyim de, şimdi mesela, o da çocuk gelişimi mezunu, türbanlı olan, kapalı olan bayanlar alınmıyor. Bu ta Milli Eğitim'e kadar varıyor. Zaten mesela 66 puan alan alıyor işe, 76 alan almıyorlar. Neden almıyorlar? Giyim tarzına bakıyorlar, doğduğu yere bakıyorlar, kim olduğuna bakıyorlar. Ona göre işe alımlar oluyor. Mesela, bizim bu yetiştirme yurdunda da türbanlı kızları ön planda tutup, başı açık olan kızları almıyorlar işe. Yani işin gerçeği o. Ben işin içindeydim zaten. Ben gönüllü gittim oraya, bazı gerçekleri görmek için.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

59. Mesela en son ben şeye gittim, yetiştirme yurdunun yuvasındaydım. Ben mesela çocukları, hafta sonu cumartesi, Pazar günleri, piyes hazırladım çevreyle ilgili. Benim cumartesi, Pazar gelip çocukları çalıştırmam gerekiyordu. Piyese ilgili bana cumartesi, pazar işte biz, banyo işimiz var dediler yönetimden. Meğersem cumartesi-Pazar çocuklara bir hoca gelip

din dersi falan veriyormuş. Bu küçücük çocuklara dinle ilgili eğitim veriyorlarmış. Benden gizlediler mesela böyle bir şeyi. Ama ben mesela çocukların çekmecelerinden falan işte seccade, tespih... Bu çocuklar 5 ile 12 yaş arası çocuklar düşün-sene. Tespihler ondan sonra seccadeler... Ben sorduğumda çocuklar diyor ki “Öğretmenim hafta sonu hoca geldi tespih verdi, seccade verdi, bize ders veriyor.” Çocuklar bunları anlatıyor tabii ki. E, bu küçücük çocuklar daha bu yaşta, daha soyut kavramları gelişmemiş doğru dürüst, siz bu çocuklara din dersi verirseniz acaba gelecekte nasıl bir çocuk olur? Psikolojisi bozulmaz mı? Ruh sağlığı bozulmaz mı? Gece uyuyamıyor. Neden uyuyamıyor? Acaba neden uyuyamıyorlar? Tabii, çocukların ruh sağlığını bozuyorlar. (...) Ayrımcılık yapılıyor. Ben kendi adıma demeyeyim de genel olarak. Genel yazabilirsiniz. Tabi ki ben Atatürkçü ve demokrat insanlar yetiştireceğim için beni alırlar mı? Almazlar beni ve benim gibileri.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

60. (...) Valla ben siyasi görüşümü açık açık söylüyorum yani hiç gizlediğim falan yok. Bu benim hakkım yani demokratik hakkım. Herkesi nasıl falancaya oyumu veriyorum diyorsa ben de kendi şeyimi açık açık söylerim. Ama karşı taraf beni dışlıyor, dışlama değil. Yani bize oyunu vermiyorsan, tamam, biz de sana gösteririz gibi. Ben kişisel, kendi adıma söylemeyeyim. İşte, insanlar korkuyor mesela bu, şu siyasi görüşüm var demeye. Korkuyorlar, çünkü söyleseler ne devlet kurumun iş bulabilecekler, ne çocuklarına iş bulabilecekleri ne yardım alabilecekler, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nde tabii ki onu da soruyorlar. Çocuğu işe girecek, git partiden referans getir, diyor. E referans yoksa işe giremiyor çocuklar. E onun için ne yapıyor, gizliyor. Ya gizliyor ya da mecburiyetten dolayı oyunu şimdiki partinin şeyine vermek zorunda ka-

lıyor, mecburen yani. Artık kendi görüşlerini de özgürce açıklamaya korkuyor insanlar. Ben kendi adıma da söylemiyorum, kişisel bilgim değil bu yani genel. Ama hani iş veriliyor mu diye sorarsanız o da meçhul tabii ki verilmeyebiliyor. Mesela, ben oyumu ona verdim, çocuğumu işe alacaklardı fakat almadılar, bir dahakine görürler onlar diyor. Ama iş işten geçmiş oluyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

61. Kendisi Diyarbakırlı, Kürt. İş verilmiyor. Kendine çalışan bir kişi. Verilen işler başkaları tarafından engellenmeye çalışılıyor. Görüntüsü de Kürt olduğu anlaşılır şekilde. Doğu kökeninin görüntüsü Türk kökenine göre daha farklıdır. Kürt olduğu konuşmasa bile, konuşma şivesi de biraz değişik, dürüst olmasına rağmen... Hem kadın, hem erkek. Bunu yaşayan aileler. Çok dürüst, çok namuslu, çok mükemmel insanlar olmasına rağmen her zaman bir iş potansiyeli olmuyor, engelleniyor bir şekilde. Sadece bu kişiler değil. Batıdaki %80 bu şekilde olduğunu düşünüyorum. Derneğimizde çok Kürt arkadaşımız var. Ben Gençlik Kolu başkanı olarak, onların adına da konuşmak istiyorum. Kürt olan gençlerimize iş verilmiyor. Hatta bir arkadaşımız da bulamadı. Kendisi de Diyarbakırlıydı. O yüzden Manisa'ya hasta bakmaya gitti akrabasına, iş bulamadığı için. Ev kirasını ödeyemediği için. Yaşlı halasına akmaya gitti, kiradan kurtulmak için ödeyecek gücü yoktu. Ona bir türlü iş bulamadık burada.

(Bursa, Bursa doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

KAMU HİZMETLERİNE ERİŞİMDE AYRIMCILIK

1. Resmi dairelere gittiğin zaman bir anda prosedür değişiyor. Ben muhtar olarak kendimden bir yerde utanıyorum. Benimle beraber giden diğer Sünni kesimden bir arkadaşımın konuşmalarını dinleniliyor fakat benim konuşmam geldiği zaman ya vakit doluyor veyahut da biraz kısa keselim konuşmaları oluyor. Ben bunlardan muzdaribim.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek)

2. Şimdi eğer müsait olursanız ben mahallemi gezdireyim, bir de Sünni mahallesini gezdireyim. Ayrımcılığı orada şey yapalım. Bizim oraya gittiğimiz zaman tamam muhtarım, ayıp ediyon senin yerin ayrı, yarın tamam söz. Yarını 1 ay geçiyor yine yapılmıyor. Ya işte şuraya verdiler buraya gittik de bunu yaptık da falan. Hep bunu böyle dolaştırmalı şeylerle. Yani baskıyla, zoraki yaptırıyoruz, bir elektrik ampulünü takması onlara zulüm oluyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek)

3. Tabii ki belediye hizmetlerinde ayrımcılığa uğradığımı düşünüyorum. Burası Şişli belediyesine bağlı. Ben buraya taşınalı 10 sene oldu. Ben geldim şu kaldırımlara bir kere çık bakılmadı ya. Git Nişantaşı'na bak. Nasıl ayrımcılığa uğramam? Ben tabii ki ayrımcılığa uğruyorum. Git Nişantaşı'na güzel, sokaklar temiz, ağaçlar dikilmiş. Ben hiç bu sokakların değiştiğini hiç görmedim. İşte Şişli belediyesi hizmet yapıyor. Şişli belediyesi buraya hizmet yapıyor. ... Nasıl ayrımcılık yok? Tabiki ayrımcılığa uğruyorum. Ben oturduğum yerde tabiki ayrımcılığa uğruyom.

(İstanbul, kadın)

4. Cumhuriyet Mahallesinin sokaklarına bir bakarsanız bu fevkalade ortaya çıkar. AKP'ye yakın mahallelerin sokakları daha düzenli pırıl pırıldır. Bizim mahalleninki maalesef kaldırımı, betonu, asfaltı bozulmuştur. Bu belli görünüyor yani, bunun gizlisi yok.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, erkek)

5. Şöyle söyleyeyim, daha önce çok fazla vardı. Mesela bizim bu Adıyaman'da hastanelerin hepsinde, çalışanların insanların çoğu türbanlı, yani türbanlı değil de, çoğu Sünni, hepsi Sünni daha doğrusu. Alevi birkaç insan var. Gittiğimiz zaman kapalı insanlara daha öncelik veriliyor, daha önce sıraya alınıyor, tedavi ediliyor. Biz biraz daha geriye itiliyoruz, özellikle de bayanlar.

(Adıyaman, erkek)

6. Bizim burada çok fazla, Adıyaman'da, Yeni Mahalle özellikle. Şimdi bizim Adıyaman'ın suyu hakikaten vardır, fazladır. Mesela bizim Yeni Mahalle'nin içme suyu çok kesilir. Yazın gece 11-12 gibi gelir, sabah 4-5 gibi kesilir. Bu Sünni mahallelerinde böyle değildir. Bizim yollarımız bu son seçimde biraz yapıldı, o da tam olarak değil. Daha öncesinden yollarımız hep böyle şeyi, toprak yoldu, çamurlu, yürüyemiyorduk bile.

(Adıyaman, erkek)

7. Benim evim 1978'de yaptım evimin önünde plan projede yol olduğu halde o yol vurulmadı ancak bir CHP Belediye Başkanı tarafından, CHP orayı, bir haneyi istimlak etti, yol vuracaktı, bir bölümünü vurdu. Geriye kalan bölüm vurulmadı. Ve bu dört dönemdir halen vurulmuyor, halen yolu-muz yok. Halen kanalizasyonumuz da yok. Ve ben şehrin de

tam merkezindeyim. Şu an bir yangın çıksa itfaiye arabası gi-
remez. Bir kanalizasyon tıkanrsa o pislikte hepimiz, kokudan
batarız. Benim yerimde aynı adres veriyorum, Ulu cami Ma-
hallesi, 831 Sokak, No: 9/2, bu da Adıyaman'ın göbeğidir.
Bir kanalizasyon tıkanrsa ordaki mahalle koku altında kalır,
yangın olsa itfaiye arabası giremez. Ben Alevi Kültür Dernek-
leri Başkan'ıyım, solcu olduğumuz için, en azından kendile-
rine oy vermediğimiz için. AKP'li olmadığımız için. Sadece
Alevi olduğum için değil, solcu olduğumuz için yol vurul-
madı.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

8. Ben bir rahatsızlık yaşamıştım. O rahatsızlıkta işte iltihabı
alması gerekiyordu doktorun ve o sırada sohbet anında nere-
lisiniz? Tokat. Neresinden? Zile. Dedikten sonra daha bir
bastırarak o iltihabı aldığını çok iyi biliyorum. Babam daha
sonra niye bana söylemedin diye çok kızmıştı. Bayağı bir
bastıra bastıra makasla pamuk çevirmişti makasla. Onu deşe-
rek alması gerekiyordu. Ama bayağı bir bunu söyledikten
sonra bayağı bir bastırdığını biliyorum. Ondan sonra hemşir-
lerde her neyse öyle bir acı olmamıştı. Üniversite 2, 2-3 se-
ne önce.

(İzmir, Tokat doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

9. Mesela bir devlet dairesine başvuruda bulunduğumuz za-
man ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Toplumsal toplantılarda
falan illa ki konuşuluyor. Hep şöyle söyleniyor, “Çok iyiler,
çok dürüstler, ama Aleviler, solcular”, hemen damgalanıyo-
ruz, kabahatimiz büyük.”

(İzmir, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

10. Mesela Erzincan SSK'da, hastabakıcılar bile gelip şey yapı-
yorlardı, işte, “Dışarı çıkın, burayı kirlettiniz” ... Halbuki be-

nim kadar da titiz, benim kadar da çevreci, tanımam yani üstüme. Ama ona rağmen ... Benim köyümü biliyordu, benimle aynı ilçede idi. Onun köyü Sünni köyüydü, benim köyüm Alevi köyüydü, o köyü söyleyince, Pelitli deyince direk damgalanıyordun.

(İzmir, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

11. Evet. Çok ilginç bir şekilde, bir tane türbanlı bir hanımefendi, elime çok fazla keser-çekiç almam, 9 ay önce elime çekici elime ilk aldığımda uzun zamandır, elime vurdum ve ağrıdan duramıyordum. Eczaneye koştum ve bir tane türbanlı hanımefendi ... Hemen yani tırnağımı da bir doktora gösterdim, doktordan eczacıya gittim yani, özür dilerim, bir kere daha böyle bir şey yapmıştım, eczacıya gidip “Bu tırnak çıkacak mecburen, yapacak da hiç bir şey yok”. Bir ağrı kesiciden başka bir yöntemi olmadığını biliyorum. Hemen eczacıya gittim ve türbanlı eczacı hanımefendi bana “Erkeğe iğne vurmuyorum” diye iğne vurmadi. Arkadaşı burada saygıyla anıyorum.

(İzmir, İzmir doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

12. Mahalle olarak çok ayrımcılığa kalıyoruz. Mesela, deminde söyledim ya, diyelim ki, ticarethanelerde bir Alevi olarak burada 4000 kişi yaşamaktadır. 4000 kişinin bir ticarethanede büfelerde ve Ticaret merkezlerinde olsun hiçbir Alevi’yi buralara almıyorlar yahut ta buraları kiralık olarak vermiyorlar. Mahallemizde yol yapımı olsun onlar diğer mahallenin tamamını yaptıktan sonra en son kalırsa bizim mahallemizi yapıyorlar. Öbür mahalle 3-5 sene daha sonra geçsin ki anca yapılsın. Belediye’ye işçi alırken bizi almıyorlar. Bizler sanki ne yiyeceğiz ve ne içeceksek bu devletin adamı değilmişiz gibi davranıyorlar. Ondan sonra bizim çocuklarımız iş sahası

bulamıyorlar. Bizlere yük oluyorlar. Bir kişinin maaşıyla 3-5 kişi yaşar vaziyete geliyor.

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

13. Çok haddinden fazla. Şimdi tapu dairesine gittiğin zaman adamlar kendi adamlarını biliyorlar. Bizim fiziğimizden hangi inanca bağlı olduğumuzu seziyorlar. Bundan da senin işini engellemeye çalışıyorlar. Seziyorlar. Mesela biz Yıldızıyelindeyiz. Ora bizim kazamız olduğu için biliyorlar; hatta işimizi engelliyor ve bize affedersin kazık atmaya çalışıyorlar. Biri okula mesela çocuğumu yazdırırken bir başka okuldan oraya aldığında benim kim olduğumu bildiği için müdür yardımcısı benim çocuğumu matematik bölümüne almadı ve çocuğum hala matematiği KPSS sınavında yeterli puan alamıyor ve hala işe giremedi. Bu büyük bir kazık değil mi?

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

14. Ereğli'de biz cemevinin açılmasını istiyoruz,Ereğli'nin her yeri cami dolu, cami yapımına devlette çok kolay izin veriyor.Biz bir cemevi açmak istedik kaç sene oldu hala uğraşıyoruz,deniyoruz.İnşallah bu belediye seçimindeki belediye başkanı da söz verdi.İnşallah kavuşacağız.İşte ben en çok cemevi yapımı konusunda çünkü cami her yerde herkesin mutlaka olması gereken,yemek ekmekmiş gibi algılandığı ve çok normal bakıldığı için çok rahat yapılan ama bizim cemevimiz çok böyle gereksizmiş ya da çok kötüymüş gibi insanların o gözle baktıkları şeyler.Mesela bu dernek binasına gelirken bile,aa orda ne var ayy Alevi derneğimi ne var acaba,aman çocuklarımızı göndermesek mi ki mesela burda saz kursu oluyor,ayy dernekte saz kursu mu falan hani.Aslında sazı bir müzik aleti olarak beğenen,dernekte veriliyor denildiğinde göndermekten vaaz geçiyor bu da bir ayrımcılık.Hani burda insan sen geldiğinde Aleviliği aşlamı-

yor,sazı öğretiyor,saz nasıl öğrenilir do-re-mi-fa notayla öğrenilir.

(Kdz. Ereğli, Zonguldak doğumlu, kadın)

15. Atatürk Araştırma Hastanesi'nde kalmıştım. Türbanlıyı tercih etti, bizi en sona bıraktı sıramız geçtiği halde. En sondaydı o türbanlı bayan; en öne geçti. Kalakaldım yani, çünkü doktor kendisi de türbanlıydı.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

16. Sınav koyuyorlar, yüksek not alanları işe koymuyorlar. Kendi adamlarını alıyorlar. Ne kadar puan aldıysa ona göre yapacaklar. Hukuka gitsen, adalete gitsen, onlarda artık kendilerinden. Çok zor bence, artık çok zor. Herkesi sindiriyorlar.

(Sivas, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

17. Tunceli'de pasaport almaya gittim. Başvurumu yaptım. İşte falan gün gelin pasaportunuzu alın dediler. Yaz sıcağı, tişört ve kotla gittim. Memure hanım işim var şimdi çık dışarı dedi. Kimden izin aldın dedi. Eve gittim traş oldum, üst baş değiştirdim ve öyle gittim. Kapıyı çaldım, buyrun beyefendi ne istemiştiniz dediler. Aradan bir yarım geçmişti, pasaportumu çekmecedan çıkardı verdi buyrun beyefendi diyerek. Nasrettin hocanın ye kürküm ye dediği gibi, kılık kıyafet ayrı bir ayrımcılık, renk ayrı. Bu ülkede. Eğer tarlada çalışmış bir işçiyse farklı bakarlar. Bilgisayar başında güneş görmemiş pırlıl pırlısan farklı bakılır. Bunun günübirlik yaşıyoruz burada.

(Kdz. Ereğli, Tunceli / köy doğumlu, erkek)

18. “Evet, aklıma geldi. Asfalt yapılıyor bizim köyümüze gelindiğinde bıçak gibi kesiliyor birden. Çakıl bile yoktu yolda. Benim arabanın altı vururdu hep. Daha bu sene çakıl döküldü. Köylünün yardım etti, muhtarın çabasıyla oldu. Hangi asır-

dayız. Hizmet olmuyor. Gene en geç bizim köye elektrik geldi. illaki sağ parti ya da sol parti geliyor. Ama buradan sağ partiye oy gitmez. Ama bugün başka yerden gelen muhtaç insanlara, kumanya veriliyor, ancak böyle sağ partiye oy gitmiştir.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

19. Belediye hizmetleri, kesinlikle. Orada burada yaşadığımız mahalleye belediye kesinlikle ilgi göstermiyor. Hizmet veriyor. Yolunda, elektriğinden suyuna kadar. Bundan 3-4 yıl öncesine kadar bizim her yaz suyumuz kesilirdi. Biz< bidonlarla cami bahçelerine giderdik. Suyu kesilmeyen uzak komşularımızdan su taşırdık. Ama bizden az bir uzaklıktaki mahallenin suyu akardı.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

20. Hastanede eğer sen açıksan son sırada oluyorsun, kapalıysan en ön sırada oluyorsun. Neyse ki şimdi bandrol çıktı rahatladık. Ama önceden bu nedenle birbirimizi kırıyorduk. Biz sıramızı savununca, sen sus çok konuşma diyorlardı.

(Erzincan, Erzincan köy doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

21. Belediye hizmetlerinde mahallemizde değil ama köyümüzde yapılıyor. Zaten yolu yok, patika yoldur. Kaç kere söylediler yapmadılar. Alevidir diye yapmıyorlar. Araba çıkamasın diye, ölen ölsün, kalan kalsın diye. Alevilerden bir tane eksik olsun, onlar için kazançtır. Ama haksız olan biziz. Biz toplum olarak bir olsaydık, bugün bunlar başta olmazdı. Burda belediyeye işçi alındı. Benim eşimi yazmışlardı. Benim eşimi Sünni bilmişlerdi, böyle benziyor, uzun boylu falan. Sonra doğum yerinin Bingöl olduğunu görünce sildiler. Bu ayrımcılıktır. Biz bundan rahatsızız.

(Erzincan, Erzincan köy doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

22. Yani şöyle bir şey, özellikle otobüsler konusunda çok sıkıntı çekiyoruz, mesela Ali baba, Mevlana Ali baba'ya gelen otobüslerin sınırlı olduğu, biz birkaç defa gidip görüştüğümüzde şey söylediler işte merkez yakın olduğu için otobüslerin az verildiğini ifade ettiler. Oysa Kümbet – Şirin evler tarafına bizim üzerimize 3-4 otobüs gidiyor fakat 20 dakika da bir bu bir bence bir yarımclık olarak görüyorum. Onun dışında zaten biz bunu birkaç defa ilettik, hem eski belediye başkanına, şimdikiyle de muhatap olmadık, şoförleriyle direk bunun üzerine sürekli sözlerimiz oldu. Ama hiç şeyimiz olmadı, gidip bu konuda bir şey bildirmedik fakat muhtarımıza bildirdik, muhtarımızın da haberi var yani onun aracılığıyla çözülür mü bilemiyorum.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

23. Geçen bişey oldu benim tanık olduğum. Sivas Anadolu Hastanesi var. Bir tanıdığın annesi kalp krizi geçirmişti. Bana telefon ettiler İstanbul'dan. Abi işte böyle böyle annem kalp krizi geçirmiş Anadolu Hastanesinde işte Acil bölümde falan. Gittim ziyaret ettim gece saati birinci gün daha. Hatta akşam 8.30-9.00 arası. İkinci gün gittik işte kadının kendisiyle Kürtçe konuştuk. Kadın zaten Türkçe bilmiyor. Çok az böyle Türkçe biliyor. Kürtçe konuştuk, şakalaştık falan. Orda hemşirenin biri dedi ki ne dili konuşuyorsunuz dedi. Adı da sanırım Haticeydi. Ne dili kullanıyorsunuz falan. Dedim ki Kürtçe konuşuyoruz, Kürtçe dili kullanıyoruz. Ben gittikten sonra kadına da şey yapmış, kendi de Sivas'ta burda yaşıyor hala. Ya bu işte Kürt olduğundan dolayı, Kürt-Alevi olduğundan dolayı. Sanıyorum o cihaz bağlıymış, o cihazın bir bölümünü kapatmış. Daralınca kızım niye kapatıyorsun daraldım demiş. Ondan sonra tepki gösterince, sabah gittim bana anlattı. Kızım dedim utanmıyor musun ayrımcılık

yapmaya. Kürt olduğundan dolayı veyahut da şey olduğundan dolayı. Ne kadar ayıp ya, bu sağlık başka bişeye benzer mi? Sağlıkla böyle ayırım yapılır mı? Anadolu Hastanesi'nde Kalp Bölümünde. İşte anjiyo yapmışlardı damar açmışlardı. 15 gün önce falan. Tanıklar hala yaşıyor yani ordalar.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

24. Tabi hastanelerde çok oluyor. Eğer türbanlı çarşaflıysan biraz daha iyi muamele görüyorsun. Bu çok hissediliyor. Bilmiyorum yani şey isen daha iyi muamele görüyorsun. Sen biraz daha geriye itilmeye başlıyorsun. Eşim hasat ben 25 senedir hastanelere İstanbul çapında, hemen hemen Çapasından Cerrahpaşası'ndan, SSK'sından, Samatyaşından bu dört hastane arasında hep SSK'lı olduğumuz için yani hemen hemen 25 senedir giderim eşim hasta olduğu için. Eskiden böyle bişey yoktu ama şu 5-6 sene zarfında onlar daha iyi muamelelere maruz kalıyor biz daha kötü muamelelere maruz kalıyoruz. Ben işte numara almışım, benim numaramın önüne birisi geçiyor. Mesela dün Çapa'daydım. Kız kardeşimi götürüp getiriyorum. Numara bekliyorsun. Çapa'dan numara almak çok zor. Ee bekliyon orda çalışan türbanlı biri orda çalışıyor belki bilmiyorum, getirdi benim hastan var dedi. Bakın dedim onun numarası yok, benim numaram var. Geldi girdi muayene etti. Tam onu muayene etti saat 12'ye geldi. Ben bir buçuğa kadar onun yüzünden beklemek zorunda kaldım. O araya girmese ben işimi bitirip evime gelecektim. Çünkü türbanlıydı, çarşaflıydı şalvarlıydı adam. Bu gözle görülecek derecede hastanelerde artık bu ağırlığını gösteriyor. Ben gerçekten abartmıyorum. SSK'ya giden varsa bunu hisseder. Ben bunu çok hissediyorum.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

25. Tabiki belediye hizmetlerinde ayrımcılığa uğradığımı düşünüyorum. Burası Şişli belediyesine bağlı. Ben buraya taşınalı 10 sene oldu. Ben geldim şu kaldırımlara bir kere çık bakılmadı ya. Git Nişantaşı'na bak. Nasıl ayrımcılığa uğramam? Ben tabiki ayrımcılığa uğruyorum. Git Nişantaşı'na güzel, sokaklar temiz, ağaçlar dikilmiş. Ben hiç bu sokakların değiştiğini hiç görmedim. İşte Şişli belediyesi hizmet yapıyor. Şişli belediyesi buraya hizmet yapıyor. Nereden getirdiği belli olmayan, halaka su getiriyor. Ben almıyorum ama komşularım alıyor. Bir bardak içtiğin zaman toprak kokuyor. Bizim köylerde puanlar böyle çıkar ya çamurlanır inanır mısın yosun kokuyor. İçilmiyor. Nasıl ayrımcılık yok? Tabiki ayrımcılığa uğruyorum. Ben oturduğum yerde tabiki ayrımcılığa uğruyom.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

26. Valla ben yaşadığım yerde tek başıma Alevi olduğum için öne çıkamıyorum. Zaten öyle bir imkanım yok. Zaten ben onlara sunulan olanaklardan faydalaniyorum. Yaşadığım yerde mesela çok büyük bir park var, asfalt ve çok güzel bir kaldırım var. Bir metro eksikimiz var o da yakında olacak. Yani ben diğerlerine yapılan hizmetlerden istifade eden biriyim. Çoğunluğa tabiyim ben yani. Onlar hak alıyor biz de kullanıyoruz. Ama benim gibi düşünenler çok olsaydı Dikmen Vadisi gibi olurdu.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

27. 80 öncesinin belli siyasi imgeleri gibi biz ona “selametçi bıyığı” derdik. Kamu kurumlarında selametçi bıyığı bırakmak serbest olmuş. Erkekler böyle bir yapıyla hegemonik yapılarını güçlendirmişler artı bayanlardan birkaçının da türban taktığını görüyoruz. Şimdi ya türbanlı gelirsın ya da gelmez-

sin şeklinde dönüşmüş bir kamu kurumu var. orda da bir iki tane çağdaşlık, Aydınlık mücadelesi veren bir iki insan var.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

28. Çok eskiden yaşamıştık ama burada hani devletin bir şeyi var. Sistemden kaynaklı mesela, belli bir bölgede belli bir nüfus olduktan sonra oraya hizmet vermiyor belediye. Eskiden böyle bir şey yaşamıştık. Mesela iki sene elektriksiz susuz oturduk mahallemizde ve çoğunluğu Kürtler ve bizler vardık.

(Mersin, kadın)

29. SSK vizesi yenilerken, kuruluşa merhaba dediğim için ve top sakallı olduğum için işlemim yapılmadı. Daha sonra Elazığlı arkadaşın işlemi çabucak yapıldığı için böyle olduğunu anladım. Bana önce sistemin kapalı olduğu söylendi ama hemen arkamdan arkadaşın işlemi sorunsuz yapıldı.

(Mersin, Sivas doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

30. Bir arkadaşım bir gün misafiri ile beraber içmiş. Ve rahatsız olmuş hastaneye gitmiş, orada da baygın zannetti diyor, hâlbuki ben baygın değildim diğer doktor işte zehir zıkkım içeydin, şu an bakın ezan okunuyor senin şuan da mescitte veya camide olman gerekirken buradasın şeklinde hakaret edince arkadaş tabi kalkıyor. Kaçıyor doktor. Sonra yaşlı bir doktorla karşılaşıyorlar bak o da atıyorum ki hayrola diyor hastaya, böyle böyle diyor. Allah senin belanı vere gel doktora. Lan şerefsiz diyor sen diyor burada diyor insanları hasta diye tedavi edeceksin mezhebinden inancından sana ne bende içiyorum diyor o doktor.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

31. Diyelim ki ak partiye oy potansiyeli çok fazla olan bir yerlerde, kavşaklar, çeçekler, yolların bakımı ondan sonra sokakla-

rın ışıklandırılması gayet güzel ama ak partiye oy  ıkkmayan yerlerde bunlar yok yani, gözle görülecek şekilde dikkat çekiyor.

(Gaziantep, Adana doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

32. Sadece şöyle bir şey vardı ayrımcılık yapılmadı ama teyzemle bir gün hastaneye gitmiştik, hastanenin çok ayrı a blok b blok diye bir yer bölümleri var. Orda bir odaya gittik doktor kapıyı a tıktı, her giren bir saat kalıyor zaten 3-4 kişiydik. En son sıra bize geldi. Girdik doktor işte oturdu konuştu, neyin ağrıyor teyzem dedi belim ağrıyor. Kalk dedi r k da dur. Teyzem dedi ki o ne? Yani dedim teyze namazda olur ya eğildim. Doktor kalktı böyle dedi ki sen ve senin gibi salaklar dedi kıyamet kopacak Allah  ekber sesi geldiğinde dedi böyle salak salak etrafa bakacaksınız. Ben ve hanım kızım yani kendisi ve bana diyor. Ben ve bu hanım kızım gibilerde r k  ya durucuz cennete gidicez dedi. Siz dedi namaz kılmıyorsanız o yüzden hastasınız.

( zmir,  zmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

33. Belediye hizmetlerinde evet. Mahalle olarak çok ayrımcılık var. Yollar, kaldırımlar, çöpler düzenli alınmıyor. Mesela A mahallesinin kaldırımları, çöpleri sokakları her gün s p r l yor ama B mahallesinin alınmıyor. ... Yani şimdi Erzincan'da Alevi Mahallesi olarak bir Cumhuriyet Mahallesi var. Ben cumhuriyet mahallesinde yaşadığım için, ben şu an 51 yaşındayım ama mahallenin yolunun kaldırımının betonu dökülmüş değil. Yapmıyorlar. Ama öbür tarafa yeni kurulan mahallenin hepsinin kaldırımı var. Sokakları yani yaya kaldırımları var ama bizim hala betonu yok. Ama öbür tarafta müthiş. Tabi ayrımcılık yapıyorlar.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

34. Ne bileyim şimdi vergi dairesinde olmuştı. Mesela iki arkadaş gitmiştik. Kapalıydı arkadaşım, türban takmıştı. Arkadaşa, zaten hep kendi yandaşları çalışıyor genelde, arkadaşın işi bir iki dakikada bitti. Benim işim bir saat sürmüştü. Bu tarz yerlerde bu tür şeyler çok oluyor. Ama aynı şeyi bir ikinci kez görmeye müsamaha göstermiyorum. Kesinlikle bir yolunu buluyorum. Böyle çok sivrilerek değil uygun bir yola. O gün ben zıtlasaydım ikinci gittiğimde üçüncü gittiğimde o adam bana düşman olacaktı. Benim sağ görüşlü arkadaşlarım da çok, mesela çok gıpta ediyorlar konuştuğun zaman. Biz senin kadar olamayız veya senin ailen kadar olamayız.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

35. Ben üniversite hastanesine gittim, sırada oturuyoruz, benden önce iki tane yaşlı, çok yoksul kişi vardı. Kadın belinden rahatsız yerde sürünecek şekilde hasta. Ben girdim çıktım onlar hala sıradalar. Kürtçe aralarında derler ki bizden sonra gelenlere sıra geldi bize hala gelmedi. Ben anladım dediklerini. O arda duramadım. Gittim dedim ki bunlar niye giremediler. Dedi onları boş ver dil bilmiyorlar, ben anlayamıyorum. Daha sıra gelmedi. Dedim onlar benden önceydi bak listeye. Meğer listeye yazmamış. İnsanlar özel profesöre gelmişler bir ineğimiz vardı onı da sattık dedi. Bizi çağırıyor dedi. Mesai bitmek üzere. Dedim gönder bunları sonra içeri girdiler. Doktor da gidin yarı gelin dedi. Nerede kalırsız diye soruyorlar kalacak yerleri yok. Hastaneye yatacak şekilde gelmişler. Aldım eve götürdüm. Çok perişanlardı. Hastaneye götürdüm. Doktor gene yaa anlatamıyorsunuz diye çıkıştı. Çünkü olayları anlattım. Sen kimsin dedi. Ben vatandaşım dedim buyur otur dedi. Sonra hoca muayene etti. İşlerini hallettim, ilaçlarını, raporlarını. Otobüse bindirdim. Tatlıya bağladım. Ben olmasam işlerini yapamayacaklardı.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

36. Orda Alevi olduğumuzdan kaybediyorduk. Malum belediye AKP'li olduğu için kaybediyorduk. Saadet buranın belediyesini aldığında benim akrabalarım belediyede çalışıyordu. Hepsi işten atıldı. Kendi elemanları alındı ve hemen kadro verildi.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

37. Semt kimliği olarak olabiliyor, Alevi kimliğinden dolayı değil. Okmeydanı'ndan gittiğinde, farklı, birim amirleri farklı. Okmeydanı'na fazla yanaşmayın çünkü Aleviler yoğunluktadır. Kimliğini saklayarak, Aleviyim diyemeyenler birim amiri olmuştur. Sırtımızı sıvazlayıp oyumuzu aldılar bugüne kadar. Mesela ben birim amiriyim Şişli'den haber geldiğinde tüm ekipler seferber olur. Ama okmeydanı'ndan gittiğinde ağırdan alınır. Çünkü şişliden çok şikayet gelir iş hallolmazsa. Okmeydanı'ndan olmaz çünkü biz şikayetçi bir toplum değiliz.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

38. AKP yönetimi kendi içinde bir organizasyon kurmuşar. Yardım edecekleri yerleri tayin ediyorlar, onlara hizmet eden oy verene yapıyorlar. Gerçek ihtiyaç sahipleri yararlanamıyor yardımlardan.

(Bursa, Bingöl doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

39. Türkiye'nin herhalde en çok ayrımcılık yapılan yeri herhalde Gümüşhacıköy'dür. Diğer ilçelerdeki illerdeki arkadaşlarıyla görüşüyorum, onlarda sendikalılardan, Alevilerden idareci var. Bizde yok, asla yok. Diğer bir husus, belediyeye temizlik işçisi alınıyor. Hepsinin birinci şartı Sünni olacak, ikincisi akp'li olacak. Hastaneye temizlik işçisi alınıyor aynı şartlar orada da geçerli.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

40. Her yıl haziranın son haftasında Köyü yayla şenliği yapar. Bu şenliği yapmak için yolumuzun düzgün olması lazım. Ta ocak ayından müracaatlarımızı yaparız. Tamam derler hocam şudur budur. En sonunda şenlik olmasına bir hafta kala hiçbir şey yapmadılar. ... 5 yıldır. Hep aynı hikaye anlatılıyor. İşte kaymakam beyi bulamadık. Şu size yardımcı olsun dediler. Biz asfalt istemiyoruz, bir avuç kum istiyoruz dedik. Ya nerde asfalt var da sen kum istiyorsun dedi. O zaman ben dedim, artık bize üvey evlat muamelesi yapmayı bırakın, biz bu devletin üvey evlatları değiliz. Biz de bu devlete vergi veriyoruz, biz de asker gönderiyoruz. Sizin şenliğinizin alanı bile asfalt. Biz sizden sadece kum istiyoruz dedik.
- (Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

41. Muhtar bir şey için gittiği zaman, ne kadar oy çıkardınız ki hizmet istiyorsunuz diyorlar. Şaka yollu, oruç tutmayla, namaz kılmayla ilgili, takılmalar. Arkadaşlar söylüyor. Tabi arkamızdan ne namussuzluğumuz, ne mum söndürme olayları, horoz çırpındırma. Her türlü pislik şey anlatılıyor. Bundan 3-4 yıl önce türbanlı bir öğretmen geldi okulumuza böyle konuşuyoruz. Hiç kimseden çekinmeden konuşurum ben, 22 yıllık öğretmen olduğum için, hocam siz Alevi misiniz dedi. Evet dedim. Hayır, hocam siz Alevi olamazsınız dedi, gayet insanisiniz, kimseyi kırmıyorsunuz. Ben bildiğim için hemen sordum. Aleviliği size böyle anlatmıyorlar dimi dedim. İnsanlık dışı hareketleri yapan birisi olarak anlattılar dimi dedim. Dedim ki hocam ben sizi anlayamıyorum, 4 yıllık üniversite eğitimi almış bir insan böyle düşünebiliyor. Bir de sizin okumamışlarınızı düşündüğümde dehşete kapılıyorum.
- (Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

42. Belediye hizmetini bırak, mahalledeki muhtar hizmetinde dahi inanç boyutuyla ve kişisel boyutuyla olsun maruz kalıyoruz. Ulaşım konusunda ise, benim yaşadığım bölge yoğun olarak Alevilerin yaşadığı bir bölgedir, ulaşım kısıp hizmet kısıp muhtarlığa gittiğimizde bile benim sokağımnda diğer sokakların hizmeti farklı. Benim sokağımndaki asfalt çürümüş ama ben çocuğumu tekerlekli sandalye ile gezdiremiyorum. Sadece atık çöplerin zamanında alınması konusunda rahatım. Buda bu hizmetin özelleşmesinden kaynaklanıyor.

(Ankara, Çorum doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

43. Anakent belediyesinde bu ayrımcılığı görüyorum. Bedensel bir özürlü var ise, seçimden seçime çocuğumun vatandaşlık kimliği olup olmadığını sormak için arıyorlar. Bende daha önce nerdeydin çocuğumu arayıp sormuyorsunuz seçimde mi çocuğum aklınıza geliyor dedim. Bu durumu 29 Mart Yerel Seçimlerinde yaşadım. Anakent belediyesi tarafından 3 defa arandım. Sekreter çocuğumun kimliğini sorduğunda bende tersleyerek hanımefendi şimdiye kadar neredeydiniz dedim. Siz seçimden dolayı çocuğumdan kimlik numarasını istiyorsunuz, ben ne yapacağımı iyi bilirim deyip tepkimi verdim. Sadece seçimden seçime tanınıyoruz. Birkaç gün önce bakıyorum gıda ve yardım takviyesi varlıklı kişilere yağıyor; ama benim kapım hiç yoklanmıyor. B belediye nezdinde olsun, anakent nezdinde olsun bu en büyük ayrımcılıktır.

(Ankara, Çorum doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

44. Tabi şimdi, burada örneğin yaşadığımız yerde daha çok mahalleler yoğunlaşmıştır, Aleviler- Sünniler diye. Mesela Alevilerin daha çok yoğun olduğu mahallere hizmet daha az, Sünnilerin yoğun olduğu mahallelere hizmet daha fazla gider. Daha temizdir, daha bakımlıdır, daha düzenlidir. Her ne

kadar karışık bir şey olsa da genel olarak ağırlıklıdır yani Ale-
viler örneğin Aksabat Mahallesi ve Atatepe mahallesinde ço-
ğunluktadır. Bu mahallelerde bakım daha azdır. ... Tabi açık
görünür yani; ama diğer mahallelerde Sünniler çoğunlukta-
dır ve bakım daha güzeldir.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

45. Bu soruya cevap vermek zor. Yani kurumlarda sıradan va-
tandaşlarımızın yapabileceği şeyleri bizde yapıyoruz; ama
çok keskin ve bildirilmiş bir ayrımcılık yok; ama birbirlerinin
işlerini çok daha rahat bir şekilde yapıyorlar. Yani devlette
bizim kimsemiz yok yani ve giderekte yoklaşıyor. Kamu ku-
rumlarında Alevi kitlesinin kimsesi yok ve giderekte bu ayık-
lanıyor, Sünnileştiriliyor günün birinde insanlar kamu ku-
rumlarına dilekçe verip şöyle yazacaklar: Filan okulu bitir-
dim. 5 vakit namaz kılarım, oruç tutarım, hacca gittim ve be-
ni filan yere tayin edin. ... Evet, gidiş bu yani.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

46. Yaşamadım. Şimdi kaymakamlık olayı var onu anlatmak isti-
yorum ben. Şimdi benim durumumdan dolayı kaymakam-
lıktan yardım alınması gerekiyordu, yardım alınması gereki-
yor biz yardım için başvurduk ve kaymakamlıktan bize üç
tane görevli geldi. Normalde içeriye girip benimle sohbet
etmeleri, tutanak tutmaları gerek. Evet. Yardım alacağız gü-
ya. Bizim evin girişinde büyük bir tane Hz. Ali'nin resmi var
büyük bir resim var. Şimdi şey geldi bize gelen adamı da ba-
bam tanıdı çok dinci bir adam kaymakamlıkta çalışıyor girdi,
içeriye girmedi sadece kapının orda, bayanlar bana sordu işte
ne iş yapıyorsunuz? Çalışmıyorum. Babam emekli. Başka bir
geliriniz var mı? Yok, sadece üç ayda bir aylık alıyorum başka
hiçbir şeyim yok ve sağlık karnemde iptal edildi şeyden dola-
yı hani üç ayda bir para alıyorum ya, ya o ya sağlık karnesi.

İkisinden birini tercih etmem gerekiyor. Bende aylığı tercih ettim. Kaymakamlıktan gelen kişi öyle bir tutanak tutmuş ki, işte hiçbir şeye ihtiyacımız yok, 2 tane kardeş yurt dışında, anne baba hepsi çalışıyormuş ki çalışmıyor babam emekli zaten, annemde çalışmıyor, kardeşimde çalışmıyor. Beni bir tek etkileyen Hz. Ali'nin o resmi oldu; ama adamın öyle bir bakışı vardı ki, hiç bana bakmadı kesinlikle bizimle ilgilenmedi. Sadece Hz. Ali'ye baktı ve başını salladı. Bunu samimiyetimle söylüyorum.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, kadın, engelli, 38-47 yaş)

47. Bir örnek, mesela şu Ergen'in o tarafında oturanlar çoğunlukla Sünni kesim Ak partililer. Mesela orada yapılan apartmanların etraflarına parklar, spor şeyleri falan ama biz cumhuriyet mahallesinde hiç böyle bir şey görmedik. Bilmem spor aktivitesi olsun, çocuklar için park olsun hiç görmedik yani sadece onu gördük. ... Evet, parklar, spor faaliyetleri vb.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

48. Burada çok ayrımcı var. Belediye'ye bir adamımı götürdüm dedim ki, bu işsizdir. Bunu işe alın iş yoktur dediler. Bakın o kadar işçi var içinde bir Alevi işçisi yoktur dedim. Dediler vardır, o da baskı altındaydı. Almadılar, almazlar.

(Erzincan, Erzurum doğumlu, erkek, 68 yaş üzeri)

49. Kalıyoruz. Ben annemden örnek vereyim. Annem hani biraz daha dediğim gibi Türkçeyi ağır konuştuğu için hani, derdini anlatamadığı zaman üff! Ne diyorsun teyze çık hadi! Anlatıyorum, anlatıyorum anlamıyorsun gibisinden. Neden oluyor adam alıyor sağlık karnesini eline bakıyor bu doğulu işte hemen bazen hiç öyle bir şey ki, bazen doktorlar doğulu diye elleme yeyim sanki mikrop kaparım gibisinden uzaktan ko-

nuşurdu. Reçeteye bir şeyler karalayıp, al çık gibisinden bu şekilde hastanelerde de var yani.

(Aydın, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

50. Dediğim gibi şimdi, zaten bir kere o kimlik var ya, o kimlik. Kimliğinize bakıyorlar doğulu olduğunuz zaman adam böyle bir düşünüyor yani. Ondan sonra sana şey yapıyor. Ya ben mesela çocuğumu en basitinden burada bir okula yazdırmak istedim çarşı da, her şeyi yaptım. İkametgâhına varıncaya kadar her şeyi yaptım, ama nedense hani bakıyor işte ya şeyde kalıyor yani çocuğunuzu daha önce ana sınıfında nerede okutuyordunuz? Çeştepe’de okutuyoruz deyince hemen şey yapıyor yani olumsuz tepki veriyor. Alamayız edemeyiz diyor. Ben Çeştepe değil de, Cumhuriyet, ya da 7 Eylül semti desem belki daha ılımlı bakacak. Kesinlikle yapıyor yani.

(Aydın, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

51. Kesinlikle kalıyoruz hala kalıyoruz. Alevi mahallesi diye ne bir ilaçlama, sular kesilir. Ondan sonra hiçbir işçisi alınmaz, yani tabii işsizi iş sahibi etmez. Özellikle şu anki belediye. Böyle. Sürekli olan bir şey evet evet. En kötü mahallelerden birisidir bizim oralar. Hizmet görmüyor yani. Yanımızdaki Sünni mahalleye yağ dök iç. Ama bir arka cadde, aramız yani böyle 10 metre. Şu mahalle Alevilerin şu mahalle Sünnilerin. Belki benim mahalleme belediye araçları giremiyordur yani. Çöp arabası belki giremiyor ama oy zamanı adam gelir der ki “ben şurayı yapıcım”. Böyledir yani.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

52. Mesela Merzifon’da en son belediye seçimlerinde yaşanan bazı olaylar var mesela. Merzifon’da yaklaşık dört yıldır ilçe başkanlığı yapmış olan Alevi kökenli bir arkadaşımız var. Ve yönetimle delegeler tarafından bu kişi Merzifon belediye

başkanlığına aday olarak gösterildi. CHP'den meclise giden Amasya milletvekili Hüseyin Ünsal'ın da desteklediği Sünni kökenli bir arkadaşımız vardı. Merzifon'da ne kadar demokratik kitle örgütü CHP'ye baskı yaptıysa da, CHP genel meclisine yazılar, fakslar yolladıysa da, CHP'nin belediye başkan adayı Hasan Koparan'ın partiyi derleyip toparlayacağını, Alevilerle birlikte Sünnilerin de oyunu alabileceğini ifade etmiş olmasına rağmen Hüseyin Ünsal'ın sanki "Olursa bu benim gösterdiğim aday olur. Olmazsa siz bilirsiniz" dercesine bir hareketiyle Hasan Koparan aday olamadı. Tabi özüne baktığımızda siyaset bir yarıştı. En iyi hizmeti verebilmenin yarışıdır. Ama biz Atatürk Cumhuriyeti'nde on yıllardır, özellikle de 1950'lerden bu tarafa Alevi kitlesi daha çok sol görüşe, düşünceye meyyal olduğu için, sol görüşü desteklediği için, bir bakıyoruz solun içerisinde desteklediğimiz partiler de bizi kullanıyorlar. Onlar da aslında mevcut bulunun zihniyetle el ele vermişler, bizi asimile etmenin politikalarını geliştiriyorlar.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

53. Belediye hizmetlerinde oldu tabi. Kendi şahsımdan ziyade yaşadığım çevreye gelen hizmetler açısından baktığınızda müthiş bir ayrımcılık var. Örnek vereyim: Bizim burada bir park yerimiz var, hemen yanında da cami arsası olarak belediye imar planında ayırmışlar. O park yıllardır yapılmıyor. Niye yapılmadığını sordüğümüzda da "Siz camiye yaptırın, biz de parkı yapalım" diyen bir zihniyetin yönetimindeyiz. Öyle olunca da ister istemez ayrımcılık oluyor, hizmetin gelmesi açısından. Bugün bir parkın yapılmasının insanlar açısından, çevre açısından ne kadar önemli olduğunu hepimiz biliyoruz. O kadar insan açısından önemli olan bir şeyi

camie endekslemek, bu ayrımcılığın en büyük örneğidir yani.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

54. Bektaşilerden olan işe ağır yapıyorlar. Nikah kıyarken de fazla para alıyorlar. Muhtar Sünni'yse. Mesela benim kızımın nikahından 20 aldı, Sünni'den 10 aldı. Muhtar Süneniydi. Mesela suyumuzu vermedi, suyu kazdırdı ana boruyu vermedi kök derdinden.

(Isparta, Isparta doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

55. Kesinlikle. Aslında bunu görsel olarak göstermek isterdim. Enim bağlı bulunduğum bölge şu anda Beyoğlu bölgesidir. İşyerimin sokağını, şu anda bir göstermek isterdim aslında. Nasıl bir ayrımcılığa maruz kaldığımızın açık, bariz, yani bütün insanların görebileceği bir ayrımcılığı orda caddede, bunu göstermek isterdim, çıkın, burdan 50 metre yukarıdır. Kuzey Sokak diye bir sokağımız var bizim. Oraya Hükümet Konağı diye bir yer yaptılar. Orda bir tane marketimiz var ama sokağın tam ortasına denk geliyor. Yaklaşık 2 yıl geçiyor, o Hükümet Konağı denilen yerden aşağı, AKP'li bir Belediye Başkanımız var, AKP'li bir Belediyedir, gidin, bakın, o sokak sanki başka bir bölgeye bağlı, ya da başka bir yere bağlı ama Alevi vatandaşların yaşadığı bir sokak. Ondan sonrası karışık. Marketin bir tarafı kaldırımları, taşları, yaya yolu her şeyi sıfır yapılmış (Sünni komşuların yaşadığı taraf). Bir de Beyoğlu bölgesinde aşağı yukarı geneli yapılmıştır. Ben bunu gördüm biliyorum da yani. Çok nadirdir yapılmayan. Ama gelin görün kazdıkları yer hala duruyor hala çukur. (elleriyle işaret ederek) Burası kazılmış, buradan bu tarafı yapılmış, buradan bu tarafa arabalar 0 hızla geçiyor, çünkü çukur. Yapılmadı. Bu taraf hiç ellenilmedi bile. Bunu nerden biliyorsunuz dersiniz, bundan önceki dönemki muhtarımız da

AKP'liydi çok iyi biliyorum. Ben sokaktan topluca, bizzat, ben, kendim imza topladım esnaf komşularımdan ve ev komşularımdan. Dedim ki, şu sokağın bu şekilde yapılmasını sizden rica ediyoruz diye topluca dilekçe verdik. Ona rağmen yapılmadı. Halen de duruyor. Bekliyoruz artık ne zaman yapılır. Bundan 3 ay öncesiydi Belediye başkanı tekrar seçildikten sonra, sokakta halkı ziyaret ediyor, bilmiyorum ne amaçla gezdiğini anlamış da değilim yani. Millet tapularla ilgili sorular soruyor. Ben dedim ki, bir hizmet vermek istiyorsanız, bunu yaptınız, sağlık ocağı olarak hizmet verir vermez, çok da önemli değil çünkü sizin ne yapmak istediğinizi tam olarak anlamış değiliz, Hükümet Konağı mı, sağlık ocağı mı, muhtarlık mı? Muhtarların bir bölümünü vermişler, öbür tarafı yok. Diyorum ki, iki senedir bekliyor, iki senedir niçin yapmadınız? O bana ışıktan bahsediyor. Buraya ışık takalım, bilmem ne. Yahu, ben ışık istemiyorum. Mevcut ışığım yeter, onu söndürme. Aman, ışığını istemiyorum senin. Taktılar gelin görün, eğer zamanınız olursa. 2 tane lamba taktılar, bakın birisi yanıyordu.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

56. Düşünüyoruz tabi. Annemlerin mahallesinden örnek verebilirim. Gölbaşında Alevi Mahallesi olduğu için kimse oraya gitmiyor. Kürtler ve Aleviler var diye. Yani hizmet götürmüyorlar daha doğrusu.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

57. Tunceli'de yollar daha bozuk buraya daha çok hizmet veriyorlar. Ben Alevi mahallesinde oturuyorum burada görmedim. ... Orayı hep benimsemişler Kürt halkı orada yaşıyor diye. Tuncelili diyince dinsiz olarak algılanıyorsunuz. Halamın kızı öğretmen Tuncelili olduğu için meslek hayatına atılırken çok zorluk yaşadı. Geçen yaz Tunceli'ye gittik düğün için bi-

zim araba Erzincan plakalı bize yumuşak davranıyorlar ama Halamın gelini Tunceli plakayla olduğu için daha sert konuşmuşlar.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

58. Mutlaka, mahallemizi görüyorsun. İşte Belediye otobüsleri Kümbet tarafına 2 dakikada bir kalkarken Alevi Mahallesi olarak geçen Seyrantepe'ye 15-20 dakikada bir araba kalkıyor ve tıklım tıklım. Belediye hizmetleri o şekilde. Yollarımız berbat. Yeterince park ve bahçe yok.

(Sivas, kadın, 38-47 yaş)

59. Mesela Sivas'ın belli iki mahallesi var; Alibaba Mahallesi ve Seyrantepe Mahallesi. Buralar bilinen azınlık kesim, Alevi kesim. Buraya Belediye çok az uğruyor. Belediye hizmetlerinden çok az yararlanıyoruz mahallemiz olarak. Tabi, bu Alibaba'nın da belli kesimleri.

(Sivas, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

60. Sol parti desteklendiği için sağ partiler hiç iyi yaklaşmıyorlar. Destegi en son veriyorlar. Ereğli'nin bütün köylerine gidin, hep bütün köylerde asfalt vardır, bizim köyde yoktur. Neden? Sağ parti desteklendiği için. Halbuki biz de bunlara yardımda bulunalım da bunlar da bizi desteklesin demiyorlar. Daha kenara itiyorlar.

(Kdz. Ereğli, Tunceli doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

61. Giyim tarzı, dış görünüş ön planda. Zaten size bakıyor. Ön yargılı, tamam, bu bu diyor, bizden değil. Yani affedersin, kötü gözle bile bakmaya başladılar, eğer ki modern giyinmişsen. Hatta kadının kokusundan bile olmaya başladılar. Tamam, bu falanca yolun adamı, anladınız mı? Biz buna ne şey yapabiliriz, cinsel anlamda...

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

ENGELLİLİK TEMELİNDE AYRIMCILIK

1. Ben özörlüyüm diyorum adama anlatamıyorum. Dedim ki “müdüür bey ben özörlüyüm, durum böyle böyle”. Ben anlamam diyor. Dedim “bak böyle böyle evrak falan kaybolur. Pahalya patlar”. Söylemesi ayıp bende C-max var, PTT’nin önüne çekiyorum. Diyor ki, “arabanı satar verirsin”. Geçen seneye kadar iki seneye yakın esrar, eroin, silah bu Marmara Bölgesi Bursa’ya bağılı. Onları adli tıpa, kримinale götürüyorum. Bunun içinde silah da var. Aklına ne gelirse. Diyom böyle böyle kardeşim. “Ben özörlüyüm diyom ki ben bu çu-valları kaldıramam”. Diyor ki “yapacan”.

(Bursa, Balıkesir doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

2. Ya mesela bu Anadolu durağında olmuştı, adam engelliydi. Otobüse binmesi gerekiyordu. Adamın bineceğı otobüslerde olması gereken uzantısı yoktu, eski otobüslerde yok biliyorsunuz, yenilerinde var. Zaten yenileri de burdan geçmiyor, çok nadir geçiyor. Adam binememişti şey bastırıyordu adam binemiyordu, zaten adam engelliydi. 2 tane ordan genç adama yardım etti. Şeyde bile adam pasosunu basamıyordu. Arabanın içindekiler ya hakaten biz o kadar duyarsız toplum olmuşuz ki adamı tutup da bi yere oturtmak bile yani şey böyle duyarsız hale gelmişiz. Biz yozlaştırılıyok mu? Galiba yozlaştırılıyor. O yüzden engelliler çok zorluk çekiyor.

(İstanbul, kadın)

3. Şimdi, engelliye yaşam bir defa zor. Ben engelli olduğum için söyleyeyim. Şimdi engelli yolda gittiğı yerde, bir torba soğan görür 5 liradır. Ee ucuz görmüştür. Onu alıyım eve gideyim der. Ama götürmez. Ama gider yandaki marketten 6-7 liraya alır. Ama öbür adam sağlamdır alır sırtına eline evine götü-

rür. Engelliye yaşam zor. İkinci yıllardan beri bütün hükümetler, bu hükümet de dahil engelliye şunu verdik bunu verdik dediler ama engellilerin yaşamında değişen birşey yok. Yani hepsi aynı. Benim özürlü kimliğim var, özürlü diyor engelli demiyor. Ben maliyeye giderim, yine sıra beklerim, bankaya, elektrik, su faturası yatırmaya giderim sıraya girerim. Seçmen olarak oy kullanmaya giderim sıra beklerim. Ama bir öncelik görmedik. Ama hükümetler başlarlar işte biz engellilere şunları bunları yaptık, şöyle hak tanıdık. Ben daha hiç bir tanesinden yararlanamadım. Çünkü elimde kimliğim olduğu halde yararlanamadım. O gün, son olarak arabanın vergisini yatırmaya Maliyeye gittim. Dedim ki kardeşim burda 100 kişi var ben 103. kişiyim. Bu engelliye bir hak tanımıyor mı, aha benim kimliğim var. 'Bizde öyle birşey yok kardeşim, sıranı bekleyeceksin' dedi ve sıramı bekledim. Daha bundan 3-4 gün önce Maliyede. Saat 8.30'da gittim taa 4.30'da bana sıra geldi. Böyle yani.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

4. İster istemez oluyor tabi. Benim yan binamda var bir sakat. Kendisi Yozgatlı, Muharrem diye bir çocuk. 3 tane çocuğu var. Melih Gökçek'e gitmiş. Yardım edin demiş, beklentilerini söylemiş. Çocuğu bir dövmediği kalmış. En önce teklif etmiş tabi ki bütün aileni getirip AKP'ye üye yapacaksın diye. Çocuk da kabul etmeyince, dövmediği kalmış çocuğu yani. Çocuk resmen beni elinden gelse dövecekti diyor. Bayağı sinirlenmiş. Hakaret şeklinde yani. Geldiğinde çocuk 3-5 gün kendine gelememi. Üzülmüştü.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

5. Oluyor, çok oluyor. Bir asansörde karşılaştım, bir işyerinde, büyük bir marketin asansöründe. Onlarca insanlar geçiyor yanından, gençten bir vatandaş bekliyor. Baktım herkes ge-

çiyor, o bekliyor. Dönüp “Neyi bekliyorsun?” dedim. Gözleri dolu dolu “Teyzeciğim” dedi “asansör şu asansörü alamadığı için çıkamıyorum, ben burada beklemek zorundayım” dedi. “Peki, ne yapmam lazım, nasıl yardımcı olayım?”. “Ancak iki kişi tutup da beni o şekilde geçirebilirler” dedi. Çok etkilenmişim ben o zaman.

(İzmir, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

6. Ya mesela bu Anadolu durağında olmuştı, adam engelliydi. Otobüse binmesi gerekiyordu. Adamın bineceği otobüslerde olması gereken uzantısı yoktu, eski otobüslerde yok biliyorsunuz, yenilerinde var. Zaten yenileri de burdan geçmiyor, çok nadir geçiyor. Adam binememişti şey bastırıyordu adam binemiyordu, zaten adam engelliydi. 2 tane ordan genç adama yardım etti. Şeyde bile adam pasosunu basamıyordu. Arabanın içindekiler ya hakaten biz o kadar duyarsız toplum olmuşuz ki adamı tutup da bi yere oturtmak bile yani şey böyle duyarsız hale gelmişiz. Biz yozlaştırılıyok mu? Galiba yozlaştırılıyor. O yüzden engelliler çok zorluk çekiyor.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

7. Yani özünden dolayı işini alamayan horlayan horlanan insanlar var tabi. Veya kızdığı zaman kavga ettiği zaman, tersine bir şey olduğu zaman sanki onun kendi elindeymiş gibi. Zaten topal, zaten körsün.

(Mersin, Malatya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

8. Arkadaşımın babası var, tek ayağı yok. Mesela iş bulamıyor. ... Sakat ayağıyla mı bu işi yapıcan, bu işimi yapıcan aşağılanıyorlar ya da otobüste görüyoruz kimse kalkıp ta bir yer vermiyor bu insanlara ki o insanlar için sözde koltuklar ayrılmış, belediye de. Adamın mesela ayağı şuradan aşağı kalçadan aşağı şey içindeydi ne diyorlar ona ya, alçı gibi bir şey-

deydi. Böyle demirler takılıydı adama kimse yer vermiyordu. Hayır, ayakta olmasam ben vericem olsa ama kimsenin yer verdiği yok, hiçbir saygı şeyi yok. Özellikle mesela şey çocuklar var. Mesela elleri falan tutmayan çocuklar, onlara ne deniyordu? İsmi gelmiyor şimdi ya çocuklar ne böyle şey otistik mi diyorlar böyle değişik çocuklar var ya. O çocuklar mesela annesinin kucığında ama kimsenin bir kalkıp yer verdiği yok. Özürlü diye bağırıyor onlar, birden çılgılık atıyorlar. Otobüs şoförü bazen indirmek zorundan kalıyor. Çünkü millet isyan ediyor kimsenin o insanın hastalığına şeyine saygısı yok. Kadın mesela zor durumda kalıyor bayağı otobüste çok oluyor. İş ortamında da oluyor yok yani.

(Ankara, Ankara doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

9. Ya mesela benim... Diye bir arkadaşım var. Ayaklar sakat çapraz birbirine. Yürürken çok zorlanıyor. İş yerinde mesela kıza çok yavaş geliyorsun zaten sakat kadın nasıl gelebilir. Yürü diyor, yaptığı iş önemsemiyor yani o sakatmış değilmiş, onların umurunda bile değil.

(Ankara, Ankara doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

10. Engelliler bizim ülkemizde evinden çıkmasın diye politika üretilmiş sanki.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek)

11. Yani en basiti onlara engelli yerine özürlü demeleri insanların. Yani engelli kelimesini kullanmayıp özürlü geldi demek bile yetiyor benim için ayrımcılıkta. Bırakın onlara verilen imkânlar, bir otobüse binerken, farklı bir şey, engelli diye ona yardımcı olmak gerekirken tam tersi özürlü diye horlanıyorlar. Çok fazla gördüm. Hani bir gözü görmeyen kişi karşıdan geçirirken yardım etmek yerine böyle bakıp duruyorlar. Bir suçluya bakar gibi bakıyorlardı. Öyle şeyler görüyorum.

(İstanbul, Ankara doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

12. Ben bir keresinde bir kız gelmişti, böyle kısa boylu kadın yani, kız bayan kahveye girdi. Adam kucağına almış bizim dükânla kahve karşı karşıya görüyorum ve içeri aldıklarını gördüm. Kucağına almış işte sırtını elliyor, yanağından makas alıyor hepsi gülüyor, yaz camlar açık. İşte diyor oğluna diyor, oğlum koş annene söyle bak yeni anne aldım size. Ben öylesine sinirlendim ki bir kahveye girdim. Dedemde kahvede ama dedemin adamlara sırtı dönük yani bırakın falan diyor birkaç kişi onlar dalga geçiyor bir kahveye girdim herkes bana bakıyor. Birde bizim aile çok tanınmış bir aile. Buca'nın bir ucuna atikleri tanırılar yani. Çok eskiden geldikleri için, dedem de esnaf oldukları, amcamda esnaf oldukları için. Bir girdim herkes bana bakıyor. Siz dedim ne kadar adı şerefsiz insanlarsınız ya, herkes durmuş böyle millet beni izliyor dedim o kucağındaki senin peki sesin karın olsaydı başka biri yapsaydı hoşuna gider miydi? Terbiyesiz insan dedim. Onun dedim akli dengesi yerinde değil diye sen böyle bir şey yapmak zorunda mısın? Adam böyle neye uğradığını şaşırıldı. Sustu ben dedim kalk abla kalk kaldırdım götürdüm.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

13. En basiti acınacak gözlerle bakmak. Ben bir şey yaşadım. 5 yıl önce trafik kazası geçirdim. Tekerlekli sandalye ile hastaneye gidip geliyordum. Hep acıyarak bana baktılar. Ah vah diye dua okuyorlardı. Ve ben tepki veriyordum, bana böyle bakmayın, ben böyle değilim, bu geçici diye. Gene de yazık diyorlardı bak kabullenemiyor. Sonuçta bu da bir ayrımdır, acınacak gözlerle bakmak. O insanların da üretken olabileceğini düşünmek lazım. Acıyan gözlerle bakmamalı. Mesela kaldırımlar onlara göre ayarlanabilir. Engelli WC'leri yeni yapılmaya başlıyor ama çok geç kalındı. Bu da ayrımcılıktır.

Ben tekerlekli sandalye ile sınava 4. katta girmek zorunda kaldım. Asansör olsaydı zorluk çekmezdik.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

14. Özellikle Adıyaman'da gördüğüm çok fazla. Bizim mahallede var bi tane, ayakları ve konuşmada zorluk çekiyor. Ona deli muamelesi de yapıyorlar. Ailesi rest çekti, dışarı attı. Orda burda. Belediye tekerlekli sandalye vermişti. Annesi başka bir adamla evlenmiş. Arada sırada eve alıyor onu. Yazın sokaklarda, kışın bazen annesi, bazen onu sevenler tanıyanlar eve alıyor. Deli diyorlar, dalga geçiyorlar. Çok kötü muamele ettiklerini görmedim. Çocuğun akli dengesi yerinde ve bunun farkında. Çok üzülüyor buna. Ben şahit oluyorum.”

15. Kaldırımlar düzgün değil, sanki engelliler yeniymiş gine daha yeni yeni bir şeyler yapıyor. Merdiveniyle hiçbir yere ulaşamayan insan bütün ayrımcılıklara maruz kalır. Zaten onun dışarı çıkmasını engellemişiz, başka ne yapabiliriz ona.

(Mersin, Tunceli doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

16. Evet, örneğin ulaşım da mesela şimdi ulaşım sorununda engellilere yönelik toplu taşıma araçlarında onlara yönelik bir alet yok. Yani onların binmesi gezmesine yönelik tam tersine bütün toplu taşıma araçları engelsizlere yönelik yapıldığı için engelliler toplu taşıma araçlarından faydalanamıyorlar maalesef. Yine işe girişlerde engelliler çok zorluk yaşıyorlar ve işe dahi giremiyorlar; yani engelliler bizden daha çok ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Sadece yılın bir haftasında engelliler haftasında hatırlanıyorlar ve yılın değer günleri unutuluyorlar.

(Ankara, Erzincan doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

17. Yok görmüyorum. ... Ya mutlaka, küçümseme değil de ya diyelim ki, bizlerde şey var mesela bir otobüs sorunu vardır. Araç, ben daha önce İsviçre ye de gittim geldim. Orada kal-

dırımlarla araçlar birdir. Araçlar çok rahat binebilmek için. Ama bizde o yok. Tabii ki o insanlar maruz kalıyor işte, kaldırımlar bile ya o bazı ülkelerde kaldırımlar yapıyorlar.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, kadın, engelli, 28-37 yaş)

18. Zaman zaman. Öyle bir örnek mesela benim bir arkadaşım vardı Allah rahmet eylesin engelliydi. Engelli derken bir kolu sakattı işte belki de çalışabilecek şeydeydi ama hiçbir zaman ne bir iş verildi ya da dışlandı ya da alaya alındı. Şahit olduğum ya da gördüğüm de çok da vicdanım sızıyordu. Çalışmadı. Irgat şehriyiz sonuçta. Kaysı toplamaya şuya buya gidiyordu. Ufak tefekliğini yapıyordu. Çok zor iş olmasa da ufağını tefeğini yapıyorlardı.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

19. O insanla konuşmak veya o insanlar sırf özürlü olduğu için fazla muhabbet etmemek için kaçmak gibi. Bazıları belden aşağı olduğu zaman mecburen onun temizliği gerekiyor. Temizlik yapılmadığı zaman farklı bir koku gibi şeyler oluyor. Ondan kaçan insanlar, farklı bir gözle bakanlar... En basiti dün birebir karşılaştığım bir olay: Özürlü bir, kördü yani, otobüsten içeri girdi ve hiç kimsenin yerinden kalkmaması... Bu şekilde. İnsanların farklı bakması, “Bana ne!” gibi “Ben niye kalkıyorum, başkası kalkar!” gibi bir düşünce var insanlarda veya “Ben niye bununla ilgileneyim, başkası ilgilen sin, benim gibi bir sürü insan var” gibi düşünen, farklı düşünen insanlar... Oluyor yani. Veya o insanların o özürlü yanılla dalga geçmek, bir takım hareketlerinden şekil almak gibi, yani hareketlerini yapma veya alaya alıp da gülme. Gırgıra alırlar mesela o insanı üç beş arkadaş, onunla eğlenir dururlar. Bu da çok üzücü bir olay.

(Bursa, erkek, 28-37 yaş)

20. Birkaç gün önce ben yürüyorum sokakta bir adam seslendi bana ben bir Şey soracak sandım döndüm baktım. Ayağın ne kısa mı gözüküyor dedi. Sabah sabah çok moralim bozulmuŐtu. Zaten adam cahil olmasa onu bana söylemez.
(*Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş*)
21. Günlük yaŐamı kısıtlı. Her yer engelliye göre yapılmamıŐ, caddeler, sokaklar. Mesela evlilik konusunda kalıyorlar. Mesela bir arkadaşım vardı koltuk değnekiydi, sevdiği kızın anesi vermemiş kızını. Düğünde iftetelli oynayamayana, engelliye kızımı vermem demiş.
(*Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, engelli, 28-37 yaş*)

ÇOKLU AYRIMCILIK

1. Yani ailem olsun, sürekli aynı şeyler demin de dediğim gibi. Kürt-Türk bu tür şeyler oluyor. Alevi, Kürt, Türk, Doğulu bu tür şeylerle karşılaşılıyor. İster istemez çalıştığımız ortamda olsun, dışarıda olsun, komşularda olsun bu tür konuşmalara mutlaka maruz kalıyoruz.

(Mersin, kadın)

2. Ailemde yakın çevremde ayrımcılığa maruz kalan kişiler tabi ki babam. Mesela yani bu konuda yıllarca bu sol kimliği Alevi kimliğinden dolayı okulunda ondan sonra işte sosyal yaşamında tabi ki bir takım haksızlıklara uğradı babam. Mesela babamın bir müdür muavinliği meselesi vardı. İşte o yüzden sırf şey olduğu için (11.16) ilköğretim okulunda müdür muaviniydi. Sırf Alevi olduğu için daha doğrusu. İşte siyasi kimlik o dönemlerde ta 82'lerde gelmemişti ama gelme dönemleriydi. Bu yüzden işte babamı yapmak istemediler veya babamın mücadelesiyle onu oldu.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

3. Başka da genelde olmuyor. Muhtarlıkta olabiliyor, bayan olarak. Aa diyor muhtar bu mu. Seçim döneminde işte kadındır, Kürt Alevidir diye birkaç kişiden duydum işte solcudur diye maruz kaldım.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

4. Gene ten rengimden kaybetmiştim. Kredi kartı başvurusu yapacaktım. Öğrenci kimliği, nüfus cüzdanı falan verdik. Adıyamanlı mısın dedi. Direk kimliğimi verdi. Abla sen TC kimliğini taşıyorsun ama sen Kürtsün dimi dedi. Evet dedim. Kimliği önüme indirdi, abla dedi TC imkanlarından yarar-

lanma dedi. Bu bankadan sana kart çıkmaz dedi. İş bankası. Maksimum öğrenci kart vardı.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

5. Kürt bir çocuk. Entel, güzel giyimli. Çok bakımlı ve yakışıklıydı. Benim dikkatimi çekmişti. Orda bir çocuk var lokantası. Çocuklar bana anlattı bak bu eşcinseldir, bir de Kürttür dediler. Yani bir de Kürt olacak gibisinden. Yani Kürt birinin öyle olması mümkün değil gibi. Hem onu hem beni aşığladı yani. Ben de baktım çok bakımlı bir çocuk, öyle geçitirdik yani. Sonra kısa zaman sonra o çocuğu öldürdüklerini duydum evinde. Gazetelere çıktı.

(Mersin, Tunceli doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

6. Yahu, onlar her dakika zaten maruz kalıyorlar. Bir seferinde hastanedeydik. Vatandaş muayeneye gelmiş. Sandalyede. Baktım zorlanıyor merdivenler var, merdivenlerden çıkamıyor. Aldım, asansöre kadar götürdüm. Asansörle çıkardım gideceği bölüme kadar, bıraktım. Yani ama baktım, dedim bu ne dolanıyor, merak ettim kendi kendime. Gittim, sordum; hayırdır, ne dolanıyorsun böyle? Yahu, dedi, üst kata çıkacağım, bir rampalı yol arıyorum ya da asansör bakıyorum ama bulamadım, dedi. Gittim ben de asansöre, gideceği yere kadar götürdüm.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

7. Ha, bir de şey oldu, bizim mahallede eskiden hocaya giderlerdi. Eski yazıları okumak, namaz falan kılmak, ben de gitmek zorunda kaldım. Çünkü din dersi vardı, din dersinde sureler falan okutuluyordu ya bize. Ben de işte bu eski yazıyı bitirip Kura'n'a geçtiğim zaman oradan arkadaşımın annesi şöyle dedi kızına; "Bak, gördün mü Kürt kızı Kura'n'a geçti, sen daha hala 2 senedir Kura'n'ı öğrenemedin," dedi. Ben bu

yaşıma geldim hala unutmuyorum. Yani bizde Kura'n okumak bize göre değil. Biz yani şey vatandaşız yani, sürekli her yaptığımızdan dışlanıyoruz. İşte ben de karşı tarafa ne gözle bakabilirim size? Ben de aynı gözle bakmaya başladım çünkü bunlar Aleviler, bunlar Kürtler, Ne Kura'n okuyabilirler, ne başarılı olabilirler, bizim çocuklarımız başarılı olmak zorundalar. Bizim çocuklarımız güzel güzel giyinmelidirler. Bunlar sadece, biz şey, uşak şeyi gibi. Onlar çok üst tabakada, biz alt tabakadayız. O gözle bakıldı sürekli bize. 2. sınıf muamelesi yapıldı. Tabi ben de karşı tarafa... Siz olsanız ne olur? Ta çocukluğunuzda, ta çocukluğunda başlıyor. Okuldan çıkıyorsun, dövüyorlar seni, başarılısın dövüyorlar seni, e Kürt kızı, Alevi kızı diye dışlıyorlar. Nasıl olur diyor kızına, bu Kürt kızı daha diyor yeni konuşmayı öğrendi diyor, nasıl senden önce başarılı olur diyor. Yani bunlar vardı benim çocukluğumda. Ama ne oldu, hızla daha çok yaygınlaşmaya başladı, daha çok fazlalaşmaya başladı, şeklini değiştirdi. Bu sefer siyasete dönüştü artık. Siyasi görüşüne bakılır, sana ona göre değer verilir. Oyuna bakıyorlar, sen oyunu veriyor musun ona, tamam. Yoksa hizmet gitmiyor. Oyunu, düşünsene, oyunu vermese bile gizli tutmak zorunda kalıyor. İnsanlar özgürce ben şuraya oyumu verdim diyemiyor. Vallahi yok, bildiğin gibi.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

İNANÇ TEMELLİ AYRIMCILIK

1. Çok kaldım ben. ... Ben nerde o zaman ilkokul mezunları memur oluyordu. Ben ne zaman sınav olduysa kaybetmedim. Yazılı sınav kaybetmedim. Hep masa başında kaybettim ben. Çok kaldım. ... Tabi tabi torpil bir de bizim Alevi-Bektaşî olmamızdan kaynaklı. ... Tabi tabi o. ... Toplum arasında sorun çıkmadı ama benim iş hayatımda devlet sektöründe iş bulmamı çok engelledi. Çok engelledi çok. ... Çok engellendim. Ben yani gökten çomak yiyesiye bir fırsat denk getirdim. Ben 40 yaşında işe girdim 61 yaşında emekli oldum. 40 yaşında devlet sektöründe yardımcı hizmetler sektöründe 657'ye devlet memurları kanununa tabi oldum. ... Bir müdür yardımcısı çocuğun birine soruyor. Namaz kılmayan, oruç tutmayan kişilere zındık denir hele onlar kim? Aleviler Kızılbaşlar diye söylediğini de işyerimde duydum ben. Müdür yardımcısıydı bu kişi de.

(Isparta, erkek)

2. Biz daha önce inancımızı bildirmiyorduk korkumuzdan; yani Alevi olduğumuzu korkumuzdan söyleyemiyorduk. Söylersek bize çok büyük hakaretler oluyordu, bizi dışlıyorlar, ya gene de dışlıyorlar da, efendime söyleyeyim hakaretler yapıyorlar; hatta bizi burada barındırmaz hale getiriyorlardı. Biz de oradan gitmek zorunda kalıyorduk. Gidersen işinden oluyorsun, ya o hakaretlere boyun eğeceksin yahut ta oradan çıkıp geleceksin. Çıkıp gelince de ekmeğinden oluyorsun ve ekmeğinden olunca da hakaretlere boyun eğiyordun.

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

3. Başka işte, bir kişiyle Elazığ'a gittik, Elazığ'da bize işte orası ondan yavv! Sen Aleviymişsin. Bende Aleviyim tabi Alevi

olan insanlıktan çıkmış değiliz, bizde insanız. Evet, dışlıyorlardı yani her yerde dışlıyorlar. İlk gittiğim mesleğe ilk başladığımda Elazığ'a tayinim çıktı. Orda baştan söyleyemedik. Mesela namaz kılmasını bilmiyorduk, efendime söyleyeyim hiç oruç tutmamışız. Oraya vardı mecburen, kılmam lazımdı. Mecburiyetten oruç tutuldu ve mecburiyetten bunların hepsini yaptık yani. Ekmeğimizin hatırı için. Şiddet göreceksin orada seni adam belki de dövecek belki de gasp yapacak ve çeşitli hakaretlerde bulunacaklardı yani.

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

4. Mesela etrafta da tabii ki Sünni arkadaşlarımız da var toplumlara katılıyoruz mesela. Bazen günlere gidiyoruz. Ayrımcılık yapıyorlar oralara gittiğin zaman. Ben bir arkadaşına gittim, Yenimahalle'ye. Çok ısrar etti illaki geldi. Ben ne diye toplandıklarını bilmiyorum. Toplandık deyince ben günleri falan var zannettim. Arkadaş da belli görüşlüydü yani. Sünni'ydi ama kendisi şeydi bayağı. Neyse, çıktım gittim. Bir geldiler böyle kapalı kapalı, türbanlı türbanlı. Nerelisin, Alevi misin, Sünni misin, diye iyice beni sorguya çektiler. Ben de göğsümü gere gere Aleviyim dedim. Alevi olmakla da gurur duyuyorum dedim. Arkadaşlar arasında kavga çıktı sen bunu içimize nasıl alırsın diye. Ben ordan çıktım geldim yani. Çok rahatsız oldum. Arkadaşım da çok rahatsız oldu açıkçası, kendisi Sünni ama çok rahatsız oldu.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

5. Kaldım ve çok kötü kaldım. Yıl 1992, Erzurum Aşkale'deyiz. 93 Depremi oldu, Erzincan Depremi. Biz de Aşkale'de lojmanlarda oturuyoruz, 60 hanelik bir lojman. Depremde bizim Kırşehirli bir arkadaşımız depremde çok yakın davrandı. Geldi gitti, sordu "Yakınlarınızdan kayıp var mı? Ne gibi yardımcı olalım?". Zaten Şeker Bayramı'nda, yani Ramazan'ın

içindeydi deprem olduğunda. ... Hadi, onun iyiliğine karşı iade-i ziyaret etmek için, lokalde bir görüşmemiz vardı ayrıca memurların, nezaketen, misafir gelmiş, bir misafire hoş geldin edelim, bir de kahveye davet edelim. Gittiğimde orada kendi dünürleri varmış, Erzurumlu falan, onlar da bayramlaşmaya gelmişler. Haremlik selamlık oturmuşlardı, kadın-erkek. ... Oturur oturmaz, misafirle hal hatır sorma esnasında, orada Erzurumlu olup, kendi dünürüymüş, ben Erzincanlı deyince o kulak misafir oldu bana. “Aah kızım” dedi “Erzincanlılar çoğunlukla Alevi olur” dedi, “Bak o pis Aleviler, pis Kızılbaşlar yüzünden” dedi “Deprem oldu, bak insanlar öldü” dedi. “O pis Aleviler, pis Kızılbaşlar yüzünden”... “Bak teyzeciğim”, dedim “ben hem Erzincanlıyım, hem Aleviyim”. Dönüp de bana “Kızım tövbe et, tövbe et, sen nur yüzlüsün, Alevi olamazsın. O pis Aleviler ne ana bacıyı tanıyorlar, onlar ayrı bir insandır, sen Alevi olamazsın”. Ben tekrar ettim, “Bak teyzeciğim, ben Erzincanlıyım ve Aleviyim, karışıklık yok gerçekten bizde, Alevi kanında ve canındayım”. ... Ben Aleviyim ve özbeöz Alevi kanıda ve canındayım, sen ne diye bana hakaret ediyorsun? Ben kendimi Alevi hissediyorsam, ne demek “Sen nur yüzlüsün, Alevi olamazsın”. ... Tabi ev sahibinin bir kabahati yoktu. Ev sahibi geldi, seferlerce özür diledi. Ama böyle kötü bir anı kötü bir olay yaşadım. Beni çok yaralayan bir olaydı. Hayatta belki en kötü bir olaydı yani.

(İzmir, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

6. Çok kaldım. Alevi olduğum için mesela Cuma günü arkadaşlar, kaldığım mahallede, Cuma namazına çıktıklarında, beni kahvede otururken gördüklerinde, işte yüzlerindeki tebesümde değişiklik oluyor. Ekşime oluyor. Pislere bak Allaha da inanmıyorlar, vatandaş olarak geçiniyorlar diyorlardı. İş yerinde Alevi olduğumu bilen arkadaşlar vardı. Son 8 yıl iş-

yerinde rahatladım dediğim buydu. Ama önceki 12 yıl içinde oruç tutmadığımızda dışlanıyorduk, düşman kesiliyorlardı. Sigara tiryakisiydim, sigara içmeyelim diye yanımıza geliyorlardı. Biz de saygıda kusur etmemek için içmiyorduk. Arıza çıkmış gitmek gerektiğinde, oruç tutmadan 3 arkadaşı göçeriyorlardı, diğerleri değil. Ama çok güzel günler de oldu. Çaylarımız demlendi. Bu zamanla konuşarak oldu. Bunu tartıştık, bu düşüncelerin bizi bir birimize karşı kıskırttığını söyledik, anladık. Zamanla halloldu.

(Kdz. Ereğli, Tunceli / köy doğumlu, erkek)

7. Bizim semahlarımızı halk oyunu gibi diyerek konuştu bir arkadaşım. Yani küçümseyerek konuştu. Sonuçta o bir inançtır. Ben seninkini aşağılıyor muyum. Empati kur dedim. Özur diledi, ben öyle konuşmamalıyım dedi. Ama sizin semahınız halk oyunu gibi. Sen onun anlamını biliyor musunuz dedim, peygamberimiz kızıyla göğe yükselip ateş üstünde semah dönüştür dedim o zaman biz bu şekilde bilmediğimiz için halk oyunu dedim dedi. Biz yıllardır devletten korktuğumuz için kendimizi tanıtamadık. Alevi diyoruz, Alevi kültürü diye geçer, kültüredür bu. Biz kendimizi tanıtamadığımız, onlarda bizi tanımadığı için için herkes birbirine önyargılı yaklaşıyor. Ama tanıdıktan sonra bizim köylerimize gelirler, kendi köyü gibi görür. Biz kendi insanımız gibi davranırız. Ona o rahatlığı veriyoruz. Belki ben onlarla gitsem o rahatlığı bulamayacağım. Tabularını yıkmaları lazım. Her tanıyan kişi keşke biz sizi böyle tanımasaydık, sizin yolunuzdan gidebilseydik diyor. Hep sonuç bu, değişiyorlar ve beni bir kat daha seviyorlar.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

8. Eskiden çok kaldık. Biz 12 imamı tuttuğumuzda onlar ramazanda oruç tutuyorlar, bize çektiriyorlar. Niye tutmuyorsu-

nuz, lambalarınızı niye yakmıyorsunuz diyorlar. Gece kapı önünde davul çalıp bizi rahatsız ediyorlar. Biz de 12 imamı tutuyoruz ama kimseyi rahatsız etmiyoruz. Akşam yemeğimizi yiyoruz, kimseyi rahatsız etmiyoruz. Eskiden ramazanı tutmadığımız vakit gençlerimizi öldürüyorlardı, vuruyorlardı. Bize 12 imamda ne yapıyorsunuz diye soruyorlar. Sonra niye kendinize ızdırap ediyorsunuz, sanki cennete mi gideceksiniz diyorlar. Biz diyoruz ki bizim inancımız budur. Bizim yüzümüze bir şey söylemiyorlar.

(Erzincan, Erzincan köy doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

9. Ben namaz kılariken falan takip edildim. Şimdi biz işyerindeydik yani üç arkadaş, üç bayan arkadaş bir yerde çalışıyorduk. İşte ramazanlık dönemiydi. Kızlar işte oruç falan tutuyorlardı namaz kılıyorlardı. Bende yapmak istedim böyle isteyerek ondan sonra onlarda, bizim Alevi olduğumuzu biliyorlardı. O beni takip etmişti işte acaba doğru mu yapıyor, bize göstermelik mi ya da atıyor mu dalga mı geçiyor. İşte beni takip etmişlerdi camdan. Kendileri anlattı bunu. Songül dediler sen biliyorsun bunu dediler. Gayette doğru yaptın dediler. Yani üzüldüm izlemişler ben sonuçta insanım, bir şeyi okuyorsam yaparım yani.

(Kars, Ankara doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

10. Yani işte toplumdaki bakış açıları çok farklı, yani yeri geliyor, düşüncemizden dolayı biz dinsiz olarak yargılanıyoruz, yani yeri geliyor Alevi olarak yargılanıyoruz ama gerçekten hakları ve mücadele eden insanları çok farklı değerlendiriyorlar. Yani farklı bir kategoride görüyorlar. Bunun sıkıntısını yaşıyoruz yani, sen mücadele ediyorsan kimliğin farklıdır. İşte yani sen oruç tutmuyorsun, sen şey yapmıyorsun diye ifade ettikleri oluyor ama bunların kendi, herkesin inancının kendine özgü olduğunu ifade ettiğimiz zaman ve böyle bir şey olduğu

zamanda yani cevap verdiğim için çok rahatım aslında belki de ondan kaynaklı veya duymazdan geliyorum. Onun için de çok baskı gibi görmüyorum açıkçası. Yani belki çok fazla sussam, içime kapansam belki bunu farklı değerlendirebilirim. Kendimi savunabildiğim için, rahat olduğum için bunları şey olarak görmüyorum, baskı olarak görmüyorum belki de. Yani belki dışarıdan şey ama sizin dediğinizle baskı görüyor musun? Sözel çok şey oluyor ama tak tak cevabını veriyoruz ve karşılığını aldıkları için belki bana hiç onlar baskı gibi gelmiyor.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

11. Mesela şunu söyleyim 12 Eylül'den önce hem solcuğumuza dışlanıyorduk hem Aleviliğimize dışlanıyorduk. 2 türlü tezgâhtan geçiyorduk. Diyorlardı ki bu Kürt'tür ya boş ver Kürtlüğü olsun ama bu kızılıştır, solcudur. Komünisttir derlerdi. O zaman 12 Eylülden önce Kürtlere fazla bakı yapmıyorlardı. Genelde solcular ve Alevilere yapıyorlardı ama benimle birlikte olan Sünni bir kardeşimiz o da solcuydu. O da ileri-ciydi. O da devrimciydi ama o insan sadece Sünni solcu olduğundan dolayı bir sefer maruz kalıyordu işkenceye biz iki sefer kalıyorduk bunlara.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

12. Kaldım diyelim. Daha doğrusu ben kendimi o şartlara uydurmaya çalıştım. Mesela ben üniversite bire gittiğim zaman yurttaki arkadaşların hepsi oruç tutuyordu mesela. Orada 6 kişilik bir odamız vardı. Odada ben ve bir arkadaşım iki Aleviydik. Onlar mesela sahura kalkardı biz de mecburen kalkardık. Ben o zaman şey derdim kimse benim ne olduğumu bilmesin diye. Bir ila kadar iki yıla kadar ne olduğumu bilmesin diye. Hatta arkadaşlarım da böyle bişeyi bişmiyorlardı. 6 ay sonra benim Alevi olduğumu öğrendiler. Alevi olduğum-

dan dolayı işte ben buyum demedim. Yani ne olduğumu bilmesinler bana karışmasınlar gibi ya da o tür şeylerle karşılaşmıyayım diye. Yani o tür düşünceyi taşıdığım için... Pek de şaşırmadılar. Olabilir dediler. Hatta bir akrabamız vardı o da 10 yıl önce falan öğretmenlik okuyordu orada hatta bu oruç yüzünden bir arkadaşını öldürmüşlerdi. Bu gerici kafa diyebileceğimiz kişiler ya da aşırı İslamcı kişiler.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 18-27 yaşında)

13. İncimden dolayı ayrımcılığa uğradım. Yani çok bariz benim anlattıklarımı düşünürseniz uğradık. En azından anlamama, bulunduğu süreçte ilk, orta, lise, üniversitede o fikri anlatamama, yaşayamama, hala dernek kurduğumuz halde, resmi olduğumuz halde, valilik izin verdiği halde hiç bize belediye başkanı ordan kardeşim bir kürek toprak bile alamasın diyebildiği halde, oysa diyelim müftülüğe Gaziler Caddesinde 9 dönüm yer vermesi bir yerde hakarettir kültüre karşı. Bu da bir ayrımcılık bu da bir eşitsizliktir.

(İstanbul, Malatya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

14. İncimizden dolayı ayrımcılığa maruz kaldık. Çünkü şuan benim yaşadığım incimin yeri yok. Yani benim gibi inanan insanların o mahallede incini yapacağı yok. İçinde inancı sağlayacağım bina yok. Bunla ilgili kurumlar bir çalışma yapmadı. Bunu her mitingde söylüyoruz. Ama yok. Mesela insanlara sorulabilir; Bu mahallede cemevi istiyor musunuz diye.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

15. Mesela benim oğlum hukukçu. Bir hukukçu bayanla tanışmışlar evlenecekti. Şey kızın babası Danıştay üyesi. Evlenecekti. Tam iş ciddi oldu. Ve kıza hep söylüyormuş, çok efendi, çok iyi çok akli başında bir adam. Öyle bir sohbette daha

sonra nişanlanacaklar. Kızın babası diyor ki ya siz asıl nerelisiniz diyor. Mersinde yaşıyorsunuz ama diyor. Biz Kahramanmaraş Elbistanlıyız diyorum. Orda diyor Kürtler var, Aleviler var, siz. Ben Kürdüm ve Aleviyim dedim. Kızı vermediler. Tek suç bu.

(Mersin, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

16. Örneğin bizim köyden şehre gitmek sorun ve problem olurdu. Biz yolculuklarımız genelde bu Sünni kökenli köylerden geçerken, yolculuklarımız ya gecenin geç saatlerinde ya sabahın erken saatlerinde yapardık. Atıyorum arabalarımız çevrildi, taşlandı insanlarımız dövüldü, biz onun için şimdi şehre giden yolumuzu o iki köyün arasından yapmak zorunda kaldık. Yolcuğumuzu yapsak da oradan gidip gelmek zorunda kaldık. Yani bu hep oldu yani gerekirse köyümüzün ismi herhalde öğrenilmiyor zaten vermekte de mahsur görmüyorum ben çünkü şeref duyuyorum. Köyümün adı benim Berçenek. Ben ozan Mahsuni'nin dayısının oğluyum. Mahsuni bu Aleviliğinden dolayı çok sıkıntılar çekti biliyorsunuz. O köylerde dövüldü, Elbistan olayları yaşandı o Elbistan olaylarında Mahsuni'nin konserleri bahane edilerek bütün bıyıklı insanlar bıyıkları kesildi, insanlar dövüldü. Orda Elbistan olaylarını herkes bilir. Sırf Alevi olduğu için Mahsuni.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

17. Tabi ki ben eski mahallem biraz daha tutucuydu. Cahil tabakayı orda arkamdan mesela benim Alevi olduğumu, yıkanmadığımı, oruç tutmadığımı namaz kılmadığımı yüzüm karşı çok iyiler, iyi hoş güzel sohbet ediyorduk ama ben oradan ayrıldıktan sonra arkamdan dedikodu yaptıklarını çok duymuşumdur.

(Bursa, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

18. Diyarbakır tarafında Şafice namaz kılınıyor. Diyarbakır'ın bir kısmı Hanefice kılıyor. Devletin otoritesi hanefice imam yetiştiriyor ama Diyarbakır'ın, Muş'un, Siirt'in, Van'ın birçok yerinde Şafice namaz kılınıyor. Ama devlet o camilere Hanefi imamlar gönderiyor. Ordaki halk hanefi imamla namaz kılmıyor, kendi yetiştirdiği şafi imamla namaz kılıyor. Devletin gönderdiği Hanefi imam gidiyor kendi evinde namaz kılıyor. Camide kılmıyor. Neyse soru birbirini açıyor. Dedim ki ne olur Şafice namaz kılsan Hanefice namaz kılsan. Sonuçta namaz kılıyorsun Allaha dua ediyorsun. Senin ettiğin duayla olmaz diyor. Benim yetiştirdiğim Hanefi imamın kaldırması lazım diyor. Onun gönderdiği imam da evinde namaz kılıyor. Mevzu kapandı, aydın'ın müftüsü geldi buraya dedik ki sayın müftüm böyle böyle sen ne diyorsun bu işe. Ne diyeyim o tarafı şafice kılıyorsa devlet şafi imam yetiştirmek zorunda değil dedi. Devletin kuralı bir tane diyor devlet bir tane imam yetiştirir diyor.

(Aydın, Malatya doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

19. İşte Aleviler tavşan kanı içermiş. Onlar sabah namaza kalktığında tuvalete girermişiz, ihtiyaçlarımızı karşılamışız onlara inat, onların namazına karşı olsun diye. Bunları tastikleme bazında soruyorlardı saçma sapan sorular.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

20. Çok çok. Küçükken okula giderdim, o baskıdan kendimi oruç tutmak zorunda hissederdim. Bizim yanımızda da o zaman Alevi kimse yok. Aleviyi bırakın doğulu kimse yoktu. Şimdi giderdik mesela ben acıkrdım, yiyemezdik. Çeşmeye giderdik, ramazanda arkadaşlar ağzını çalkalarlardı. Ben de bir çalkalayayım derdim o sırada su içerdim. Susuzluğumu öyle giderirdim. Onu bir kaçamak gibi görürdüm, müthiş bir eziklik. Değerimizin farkına varamadık o zaman. Buna ne in-

sanlar izin verdi, ne devleti verdi. Kesinlikle, çok sıkıntılar çektik. O bizde yaralar açtı. Onu deşip atamıyoruz. Belki atabilsek daha iyi hissedeceğiz ama atamıyoruz.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

21. Gece, işte benim yarama tuz basacaksınız. Ben Sünni bir kızla konuşuyordum. Aynı yerde açlaşıyoruz. Ben ısrarla diyorum ki ben Aleviyim. Hayır diyor sen Alevi olamazsın. Son zamana kadar söylendi, herkesin haberin var. Ne zamanki ben istemeye gönderdim, annem köyde babam yoktu, dayımı gönderdim. Biz Aleviyiz dedim, ... Da böyle söylüyor ama biz inanmıyoruz demiş. Gerçekten mi, o zaman sizi kızımızı vermeyiz deyip kapıyı açmışlar. Sonra gerçekten sen Alevymişiz dedi arkadaşım. Şunu çok rahatlıkla söyleyebilirim apar topar teyze oğluna verdiler, o evlilik hüsrarla bitmiş. Sonra demiş ki ben Alevileri tanıyamayacağım. Biz aslında Kürt değiliz ama Alevi olduğumuz için ve doğulu olduğumuz için. Onlara gitmiştim, çay koysam içer misin dediler. Dedim tabi içerim. Dedi biz seni araştırırken Alevileri tanıdık. Yanlış tanıdık ama şimdi tanıdık dediler. Aileden yanlış tanıdık.

(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

22. Mesela benim dini inançlarım yok ama her ortamda söyleyemiyorum. Söylememe nedenim de o insanlardan korkman değil de, o insanlarla olan sıcak ilişkilerime zarar vereceğini düşündüğümden söyleyemiyorum. Yani insanlar beni daha farklı görecektir ötekileştirmiş olacak bu nedenle söyleyemiyorum. ... Tabi şimdi eğitim fakültesinde okurken, hem siyaset anlamda hem de dinsel anlamda içeriden çıkmış gitmişim. Bunu keşfeden din dersi öğretmenimiz beni sınıfta bıraktı. Ben bir yıl da ara verdiğim için, okuldan atılma durumuyla karşı karşıya geldim. Gittim kendisine dedim ki,

bunu düzeltelim notları idareye vermediniz. Benim okuldan atılacağımı, öğrenim hayatım bitecek dedim. Dedi ki, bunu zamanında düşünüydin senin gibi birisi okulu bitirmektense bitirmemesi daha iyidir dedi. İşte böyle bir yöntem izledi, sonra ben bunu şikâyetle dönüştürdüm dekanlığa, durumu, mevcut verileri okuldaki başarı verilerini örnek göstererek şikâyet ettim. Bu öğretmen yapılan incelemeden sonra benim şikâyetim haklı görülmüş olacak ki, bir dönemlik dersi iki döneme yaydılar. Bu iki dönem içerisinde ben biraz daha farklı çalışarak okulu getirebildim.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

23. Benim bir arkadaş vardı o şey yapmıştı bana dedi ki Alevi olduğumu öğrenmiş. Sana bir şey diyeceğimde zoruna gitmesin dedi. Dedim ki ne oldu? Oda türbanlıydı ki ben hiç ayırım falan yapmam türbanlı, açık, çıplak fark etmez benim için. Bizim için önemli olan insan insandır. Dedi ki ya dedi, ben seni çok seviyorum biliyor musun dedi, ama keşke Alevi olmasaydın. Ya o kadar ki rahatsız olmuş ve bana şeyi sordu o zaman bilmiyorum ki sakıncası var mı? Şey dedi, Aleviler dedi, benim evimde çay içiyoruz, Aleviler dedi banyo yapmazmış dedi. Anlatayım mı? Aleviler dedi, 40 günde bir banyo yaparmış dedi. Dedim ki yok 40 günde bir yapmaz dedim esprisine bazen 100 gün 120 gün oluyor dedim. Aleviler pismiş, pis insanlarmış, yıkanmazmış. Ondan sonra, cemlerde ana-bacı-kardeş bilmezler bunu da duyduk, ondan sonra polisin biri bir gün bana sordu. Sana bir şey soracağım dedi, ama zoruna gitmesin. Ney dedim? Sizde dedi, Aleviler cemde dedi, ana-bacı-kardeş bilmezlermiş dedi. Düşünebiliyor musun? Bunu bana soran bir polis memuru. Dedim ki, sende böyle düşünüyorsan ben artık hiçbir şey demiyorum. Yani sen kendi kızını öyle o şekilde düşünüyorsan eğer sen yapıyorsan, bizde yapıyoruz dedim. Yani başka ne diyebil-

rim ki ben o insana. Bu tür konuşmalar filan oluyor da artık ciddiye almıyorum açıkçası. Bir insanın fikri ne ise, zikri de o olur.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

(NOT: Bu sorudan sonra görüşmeci duygulandı ve ağlamaya başladı. Bu durumdan sonra ben ses kayıt cihazını kapatmak zorundaydım. Sivas olayından sonra çok büyük bir sarıntı geçirmiş ve etkilenmişti. Yaklaşık 15 dakika boyunca kişi ağladı ve Sivas'a gittiği zaman o süre içinde hiç su içmediğini, kendisini Kerbela'da hissettiğini ve o olayları tekrar yaşamış gibi olduğunu söyledi. Madımak'ın altında bulunan kebab lokantası ile ilgili de, Sünnilerin hala değişmediğini, oradaki insanların yüzlerinde hala bir nefret olduğunu belirtti.)

24. Örneğin ilk eşim Sünniydi 7 yılsonunda ayrılmaya karar verdiğinde hiçbir olumsuz durumum, (davranışım) olmamasına rağmen sadece sen Alevisin deyip, beni suçladı. 7 yıl birlikte yaşadığım kişi Alevi olduğumdan dolayı belli ki ancak öyle kötüleyebildi. Sen Alevisin diye şey yaptı. ... Gerekçe Alevi olduğum içindi, başka somut bir şey ortaya süremediği için sadece mezhebimle şey yaptı. ... Örneğin eşimin ailesi Alevi olduğumdan dolayı beni kabullenmek istemiyorlardı. Ramazanda oruç tutmam için baskı uyguluyorlardı. Bayramda namaza götürmek istediler; ama gitmedim, tutmadım.

(Aydın, Sivas doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

25. Evet. Yani şöyle diyeyim. Ben çalışıyorum iş ortamında şimdi ramazan geliyor ve ramazanda hani genelde herkes 30 gün boyunca oruç tutuyor. İşte hani ben tutmuyorum ve tutmadığım içinde dışlanma oluyor. Neden tutmuyorsun? Tutmalısın, sen Müslüman değil misin? Her Müslüman'ın görevidir, o şekilde sürekli böyle bir baskı var. Ki yani aslında böyle

diyeyim. Ben Aleviyim tutmuyorum; ama Sünni olup ta sırf bu çevre baskısı yüzünden ben çok iyi biliyorum benim bir arkadaşım var, iki arkadaşı daha var onlar sürekli 30 gün boyunca orucunu tutuyor. Tamam, benim saygım var ben hiçbir şey demiyorum; ama diğer arkadaşlarına da 3. arkadaşlarına da çok fazla baskı yapıyorlar. Örneğin onlar yokken kız oruç falan tutmuyor, tutmak istemiyorum diyor, çok sıcak diyor. Ama diyor ki, söylüyorum ona tutmak istemiyorsan içinden gelmiyorsam tutma diyorum. O da, ama beni dışlıyorlar diyor. Evet, çevre baskısı çok fazla. Ben şahsım adına çok fazla şey yapmıyorum hani!

(Aydın, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

26. Evet, oluyor mesela ben genç kızken çalışıyordum yani, oda bunların yanında çalışıyordum. Bizim yanımızda Ordulu arkadaşlar vardı. Ben o zaman 19 ya da 17 falandım herhalde beni küçük görüyorlardı. Ben Aleviyim diyordum, bunlar bana inanmıyorlardı yalan söylüyorsun diyorlardı herhalde bir gün oturuyoruz ve balkonda otururken dedi ki, bu Aleviler pis falan dedi arkadaş dedi ki, bizde Aleviyiz. Bize bir tepki aldılar ve bize küstüler. Şimdi bizim evimize gidip gelen kişilerdi ve Alevilerin pis olduğuna dair bir zihniyetleri vardı bundan 22 sene önceydi. Tabi ki, şimdi öyle deyince hatırlıyorum ve bize küstü. Baktım ki, o şey yapan insanların bende evine gidiyordum, sonra sonra bende onlardan soğudum açıkçası. ...Ya söylüyorlar bazen, yani dalga amaçlı söylüyorlar mesela hastanede çalışıyorum bazen mesela sen şudur sen şey olarak tabi ki diyorlar. Onlar mesela AKP'li genelde hastane çalışanları biliyorlar yani bizi alıştılar bizim nasıl insanlar olduğumuzu bildikleri daha çok hoşlarına gidiyor. Mesela bazılarının beyinlerini doldurup yıkadıkları için, Aleviler şöyledir böyledir gibi, biz aşurenin içine et koyuyormuşuz, tükürüyormuşuz, tırnaklarımızı doğruyormuşuz. Düşü-

ne biliyor musun yani. ... Evet. Tükürüyormuşuz yemeklerin içine.

(İstanbul, İstanbul doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

27. Çocuğum büyüdüğü zaman bir Sünni ile evlendi, kızım. Karşı çıktım. “Olmaz katiyen” dedim. Kızım bana ne dedi: “Anne sen Alevi-Sünni ayrımı yapmadan bizi yetiştirdin. Onlar bizim dostumuz, onlar bizim komşularımız, onlar bizim arkadaşlarımız. Evleneceğim zaman mı Sünni tukaka oldu” dedi. Tabi çevrenin baskısıyla ve kendim de istemediğim için karşı koydum kızıma. Kızım da beni dinlemedi, kaçtı, Sünni ile evlendi ve mutlu olamadı. Sonra da 10 sene sonra ayrıldı. ... Tabi biraz inancın da, ailesi tarafından inancın da baskısı var, yok değil. Çünkü oğullarına şöyle bir ... “O Kızılbaş kızını almayız!” Yani onlar da istemedi, ben de istemedim. Aynı şehirdeydik. Baskı oluyor tabi. Yani bizler... Mesela benim gelinim de Sünni, ama bizler gelenleri çok rahat tutuyoruz. Başımıza taç yapıyoruz. Ama bizim kızlarımız gittiği zaman, “İşte Kızılbaş kızı, ne biliyor ki, oruç tutmuyor, namaz kılmıyor”, irdeleniyor. Ha benim kızım öyle bir irdelenmeye maruz kalmadı, çünkü kendini müdafaa ediyordu. Yani ezilmedi, o konuda ezilmedi. Çat çat, “Tamam ben Aleviyim, beni bile bile oğlunuz aldı, beni kabullendi, siz de kabullenmek zorundasınız. Ben böyle bir eğitim gördüm. Oruç tutmuyorum, namaz kılmıyorum ve hiçbir zaman oruç tutup namaz kılmadım.” Gittiği yerlerde. Tabi bu da sürtüşmelere neden oldu. Çünkü aileyle beraber oturuyordu. Anneyle babayla, kayıinvalid, kayınpederle. Haliyle biraz sürtüşmeler, gerginlikler yaşadılar. Bu da tabi çocuğa baskı olarak geri döndü. O da haliyle, kendini ispatlamak amacıyla başka bir kadınla yaşama girdi. Evlilik yıkıldı. Yani bizler çocuklarımızı yetiştirirken biraz, bilmiyorum, yanlış mı yapıyoruz acaba? Demokrasi adına, özgürlük adına, Aydınlık adına... Yani

Sünnilere hep hoşgörüyü bakıyoruz. Fakat evlilik olduğu zaman tukaka diyoruz. Ben bunu biraz dedelerimize de sordum. “Çelişki yaşıyoruz” dedim, “niye böyle oluyor. 72 millete aynı gözle bakıyoruz da evlilikte niye bakmıyoruz? Bu bir çelişki değil mi?” Ben hala buna bir cevap bulamadım inanır mısınız? Şimdi torunuma da diyorum “Aleviyle evlen”. “Anneanne sen niye öyle düşünüyorsun sen Aydın bir kişi olarak, insanlara hoşgörüyü bakan bir kişi olarak, “İnsan olsun, önemli olan insan olsun” demiyor musun?” diyor. “Ama yine de Alevi şartını koyuyorsun bana” diyor. Yani böyle bir çelişki yaşıyoruz. Bunu ben çözülmesini istiyorum. Artık bunu dedeler mi çözer, biz mi çözeriz? Zıyan oluyor kızlarımız...

(Bursa, Tokat doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

28. Şimdi gül topluyorduk, Isparta'dan bir daha işçi getirdiler. Dediler ki Aliköyü'nde içki içiyorlarmış, horoz öttürüyorlarmış. Biz de gelelim dediler. Ben de dedim bizim orası meyhanemidir ki siz de gelesin. Horoz öttürüyormuşsunuz, birbirini karışlıyormuşsun gibi söylentiler. Ne demek istiyorsunuz, bizim namusumuz o kadar ortada mıdır. Öyle olsa ben tarlada çalışacağıma meşhur kadın olurdum dedim. Siz nasıl konuşuyorsunuz, herkesin namusu kendinden sorulur diye. Yani bana kafa attılar böyle mumu sömürüyorlarmış, herkes kadınlar erkekler birbirine karışlıyormuş dediler. Gelen işçiler. Ama ben onlara kızdım. Seslenmesem daha da kötüleyecekler. Öyle bir şey olsa karısını götürür mü herkes.

(Isparta, Isparta doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

SİYASİ GÖRÜŞ TEMELLİ AYRIMCILIK

1. Yok, söylüyorum ben açıkça siyasi görüşümü. ... Herkesle konuştuğumda benden çekiniyorlar çok açık sözlü olduğum için. Temizliğe de gittiğimde çok açık konuştuğum için bazıları sevmeyebilir. ... Önceleri tartışıyorduk. Diyorlardı ki sen CHP'nin şeyi misin? Ben CHP'nin şeyi değil, kim olursa olsun o dönemdeki fikirlerime kim uyduysa ya da içimden inandıysam doğru dürüst kim iş yapacaksa ben ona veririm oyumu isterse kardeşim olsun. Geçen yıl, ondan önceki dönem hiç kimseye oyumu vermedim. Boşa atma dediler, ben boşa attım.

(İzmir, kadın)

2. Olmaz mı? ... Evet, siyasi görüşümüzden dolayı şimdi bize getirilen damga ilk duruşta komünistsiniz. Hâlbuki biz Atatürkçüyüz bizim özümüzde Atatürkçülük, laiklik, Atatürk'ün ilkeleri, bizim için her şeyde geçerlidir. Biz başka ülkenin insanların görüşleriyle değil de, Atatürk'ün görüşleriyle bu ülkeyi yönetmek, bu ülkede yaşamak istiyoruz. Özgürce yaşamak istiyoruz, bir başkasının yöneticisi bir başkasına gelmez. Bizim Atatürk'ümüz var. Atatürk bu ülkenin çok büyük bir değeridir, yaşam tarzıdır, her şeyidir. Bunu bilen kişi bu ülkeyi daha iyi yönetir daha güzel şeyler yapar.

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

3. Cemevimiz hor görüldü, Aleviliğimizi rahat rahat söylemeye yavaşamıyoruz, korkuyoruz. Her tarafta Alevi konusunda hor görülüyor. Mesela belediye başkanlığına alınmadı, çoğu kişi kazandı ama almadı. Her kurumda da var. Eskiden sağcı solcu vardı. Şimdi millet düşmüş siz niye namaz kılmı-

yorsunuz diye. Eskiden kınıyormuş, şimdi niye kınımıyorsunuz diyorlar. Biz de diyoruz biz hiç görmedik.

(İzmir, Tunceli/köy doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

4. Elbette, Türkiye'de. Benim Tuncelili olmam başlı başına değişik siyaşettir. Bazılarına göre. Solcu olmam. Zaten bu ayrımcılık Kürt olmamadan dolayı başlıyor. Solcu, demokrat olmamdan. Benim bir gözlemim var. Önceleri komünistler Moskova'ya diye slogan atılıyordu. Ben Moskova'ya gittiğimde bakıyorum, ülkü ocakları daha çok çalışıyor orada. Bilmem anlatabildim mi. Ben bunu birebir gördüm geldim, 3 ay kaldım arada. Kürt kökenli vatandaşlar için bu söyleniyor, ya sev ya terk et. Ya yüzde yüz uyacaksın, ya da terk edeceksin. Biz kardeşliği seviyoruz, öyle olmasını diliyoruz, bunlar hoş şeyler değildir. Zaten liseyi terk ettim. Son 8 yıldır beraber çalıştığım arkadaşlarımın çoğu ülkücüdür ve bana saygı duyarlar. 20 yılın 12 senesini kendimi kanıtladım. 8 yıl kaynaştık. Ben böyle bir kardeşlik beraberlik istiyorum. Benim burda ülkü ocakları derneği başkanlığı yapan kişilerle ailecek görüştüğüm insanlar var. Bizi yakından tanıdılar. Sağcı-solcuyu karşı karşıya getirenlerin oyunlarını çözdüler herhalde. Biz de çözdük, biz derken solcular, sağcılar da çözdü. Öldürmenin değil, birlikte yaşamının daha itti olduğunu anladık. 70 erde konuşarak anlaşalım demedik. Önyargı ile direk suçlama vardı, çok canımız yandı. Bu devlet politikasıydı ama bugün zayıfladı. Bugün Ereğli'de çok iyi durumdayız.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

5. Siz ileri görüşlü değilsiniz diyorlar. Biz Atatürkçü olduğumuz için bizi sevmiyorlar. Biz Alevi olarak Atatürkçü seviyoruz, solcuyuz. Atatürk size ne yapmış, onda ne gördünüz diyorlar. Biz de diyoruz ki biz Atatürk sayesinde yaşıyoruz.

(Erzincan, Erzincan köy doğumlu, kadın, 58-67 yaş)

6. Valla bu zamana kadar siyasi görüşümü böyle keskin noktalarda hiç açığa vurmamam ama hani sol görüşlü bir aileyiz. Anlattığım gibi bir de böyle keskin bir sol görüşlü bir aileyiz. Ama ailem de artık bu yaşanan olaylardan sonra kendilerini bastırmaya çalışmışlar. Mesela eve bir arkadaşlarımız gelecek, Deniz Gezmişin fotoğrafını asamıyoruz. Hani onlar diyor şunun resmini niye astın dediği zaman sen bir hoş oluyon. Yani deme öyle falan desende aramıza bir soğukluk giriyor. O yüzden hiçbir şey yapamıyoz yani. Çok ortalığa çıkaramıyoz ama şey olur, yürüyüş olur falan olur, hemen de ön plana geçeriz okulda falan.

(Bursa, Çorum doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

7. Tabi ki genelde Aleviysen onların inanç doğrultusunda. Bu Kızılbaşdır bu komünisttir yani Alevi demesem Tunceli kökenliyim desem Sivaslıyım desem Amasyalı, Malatyalı desem, Tunceli'nin bir kısmı Erzincan'ın bir kısmı o tür Alevi kökenli olan bir yerde Aleviliği yaşayan illerde birçok illeri bildikleri için onlar kasabaları köyleri bile ezberlenmişler yani onlar onu söylerler. İşte ya bu filan köylü, bu Kızılbaşdır Kürt tür Alevidir solcudur komünisttir derler yani. Genel anlamda vardır ayrımcılık.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

8. Ya siyasi görüşümüzden dolayı yani şeyimizde tartışmalarımız olmuyor yani. Mesela apartmanımızda, şeyimizde ya işte neden şeyler hep siz hep neden sol görüşlünüz? Ya neden işte hep neden başka partileri denemiyorsunuz? Neden Ak Partiye karşısınız? Halbuki biz eşitlikten yanayız. Yani Ak Parti eşitlikten yana olsaydı onu da düşünürdük. Yani bizim şey değil böyle hakaten bizim Alevi açılımı falan diyodu eğer onu uygulasaydı bakardık en azından ama sadece lafta akıyor. Geçmişini de çok iyi bildiğimiz için. Gidip de saat

4'te Karacaahmedi yıkmak istemesi. İşte aileler cümbüş oyunu bir sürü sayacağımız şey var. Ondan dolayı işte neden çünkü aslında şey deyok söyle siyasi olarak hakaten 2 kere düşünmemiz gerek.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

9. Olay şu; 95-96 eğitim yılıydı galiba. Gazi mahallesi olayının olduğu yıl. Biz tabi Alevi gençler olarak sol bir kültürün insanıyız. Yani ona daha yakın duruyoruz. Muhalefet içindeyiz. Üniversite de bunun devamı oluyor neticede. Oraya girdiğin zaman biç şekilde senin gibi düşünenlerin yanında olmak istiyorsun. Bu durum sağcılar için de solcular için de olağan bildiğimiz bişey. Ama o yıl çok farklı bişey vardı. Gerek üniversitelerde çok yoğun öğrenci eylemleri bir de bunun üzerine gazi mahallesindeki çok büyük bir katliama diyelim, katliam gerçekleşti. Bunu o üniversite içindeki sol ve kendin devrimci olarak gören arkadaşlarla kağıda yazı yazıp protesto ettik. Orada hani biraz önceki tehlikeli kategorisine orada da girmiştik zaten. Yani o katliam yanlışır demiyorum. Okula sivil polisler geldi. Sizin gibi olarla konuştuk istişare etmek zorunda kaldık. Bir Tuncelili Alevi, bir Sivaslı Alevi ben ve bir de işte Karedenzli devrimci arkadaşımızla üçümüzü polis direk işaret etti. Sonra biz işte gene bir etkinlik için, emekçi kadınlar günü dediğimiz için böyle bir bildiri okuduk. Ondan sonra da bize bir yazı geldi.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

10. Yurt görevlisinin birinin dağıttığı kitabın en arka sayfasında Ceyhan Barış Kumbar arkadaşın ismi, bana getirdi. En arka sayfasındaki ayrımcılık listesini okudum. İşte o kitapta diyor ki “Komünistleri öldürün, Alevileri yok edin, şunu yok edin yani o kategorinin içine bi şekilde girersiniz fark etmiyor devrimci olmanız olmamanız. Bu Türkiye’deki eğitim haya-

tımda karşılaştığım ayrımcılık çizgisinden bir tanesi budur yani.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

11. Mutlaka diyorum şimdi halende bunlar tekrar ediyorum bizim gençlik yıllarımızda daha daha da çoktu ama şimdi biraz siyasetçiler oy avcılığı dediğimiz oy gelsin de kimden gelirse gelsin yaklaşımı içinde oldukları için oyu alıncaya kadar gerek Alevinin gerek ateistin hiçbir kusurunu suçunu görmeden yeter ki oy gelsin diyor. Ama oyu aldıktan sonra bakıyor-sun işte gıda maddeleri dağılıyor, deniyor tabi biz bunu almadığımız için bilmiyoruz ama Alevi kökenli olanlar bu partiye oy vermemiş olanlar, iktidar partilerine oy vermemiş olanların anlattıklarından duyumlarımız var. Kesinlikle muhtarlar bize oy yardımları vermiyor diyorlar. Duyumlar işte kömürden olsun. Örneğin işte yine şurada bir arabalara şey yapıyor, çıkırtkan mı diyorlar. Ben ondan bir şey duydum. Hocam dedi benim dedi bir gece kondum var içine insan girmez. Yanında dedi villası olan araba galerisi olan birine dedi kömür makarna neyse paketleri yardımları yaptılar bana vermediler dedi. Suçum günahımda dedi ben ak partiye oy vermedim dedi. Hep bu duyumları alıyoruz.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

12. Mesela parti olarak işte ben yani sülalem olarak biz CHP'yi destekliyoruz. Neden hani bu Ahmet CHP'nin başında ya da ya da Mehmet CHP'nin başında diye değil, bizim aile Kemalist bir aile olduğu için Atatürkçü olduğu için ve Atatürk'ün o partiyi kurduğu için günümüz partilerine göre çok daha çağdaş demokratik olduğu için o partiyi destekliyorum. Ben zaten hiçbir zaman kişisel olarak bir destekleme yapmadım. Ama şöyle bir olayda var, geçen seçimde benim ilk oyumdu kullanıyorum. Bizim nene Türkçe bilmiyor, Kürtçe ben ona

gösterdim bak nene bu olunca basacaksın. Adam dedi halte halte Kürtçe teyze teyze diyor sen ona bakma. Bunların yolu karanlık hani riya ve zindane karanlık diyor Kürtçe söylüyor. Tam çeviremiyorum şimdi. Sen diyor DTP ye at diyor biz Kürtsüz diyor biz kürlerin partisiyiz. Hani soruyorlar hangi parti ben diyorum ki hangi partiyse hangi parti ben dedim ki hangi partiyse hangi parti. Benim kafama fikrime düşünceme yatan kimse ben onu destekliyorum yok diyor işte Kürtleri destekleyin şöyle böyle o konuda da siyasi açıdan bazı Kürt arkadaşlardan tepkiler alıyoruz. Hani bize şey diyorlar. Siz yolunuzu şaşırmışsınız, siz karanlığa mahkûmsunuz.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

13. Birçok müşterimle olmuştu. Adam geldi, seçimden önceydi, yaşlı hafiften sakallı böyle. Dedim amca nasılsın. Başladı sohbet. İşler nasıl dedi, yok dedim iyi değil dedim. Ne yapalım değiştirelim mi dedim. O dedi bunlar Müslüman dedi bu işi onlar yapar dedi. Yine bu işi bunlar yapar dedi. Başka kimse yapamaz dedi. Bırak dedim biraz da Baykal' bırak dedim. Biraz da o yapsın dedim. Ya bırak o kırk yıl da geçse o ne başbakan olur ne de şey olur dedi. Gevezelikten başka bişey yapamaz dedi. İyi dedim hem yok diyosun hem de öyle diyorsun.

(Aydın, Malatya doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

14. Ben çocukken 12 Eylülü yaşamışım. Kapının önüne çıkıp oyun oynayamıyorduk biz. Bahçemiz çok büyüktü. Bazen arkadaşlarla kapının önünde oynardık. Bizden bayağı uzun boylu bir bayan ve kardeşi yanımıza geldi. Bana şöyle omuzuma dokundu, kız kardeşim hemen içeri kaçtı, ama ben orda kaldım. Sen dedi Ecevitçi misin Türkeşçi misin? Dedi. Ne bileyim ben çocuk aklımda. Evin bir köşesinde Ecevit fotoğrafı vardı. Ecevitçiyim dedim. Kapının öyle bir

dayak yediğimi hatırlıyorum ki içeriye girdiğim zaman anem böyle çok korkmuştu. Ben uzun süre dışarıya oyun oynamaya çıkamadım. Bakkala gidiyorduk, bakkalda yolumuzu kesiyorlardı. Sırf Alevi olduğumuz için. Elimizdeki poşetin içindekileri yere atarlardı. Ya düşünün 9 yaşında bir çocuk zihnine bunlar yerleşmiş.

(Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

15. Öğretmen arkadaşlarımız Alevi ve solcu oldukları için tayinleri yapılmıyor. Fakat hiç hak etmeyen, kadrolu değil de sözleşmeli olan öğretmenler, daha stajyerlikleri kalkmadan tayinleri yapıyor, fakat bizim kadrolu, tecrübeli, en az 10 yıllık öğretmen arkadaşlarımız, köylerde, dağ başlarında öğretmenlik yapmaya çalışıyorlar, bu da benim yakın çevremde gördüğüm ayrımcılık.” (Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

16. “Söz olarak olmasa da eylem anlamında tabi ki zaman zaman sosyal demokrat olmanın Türkiye’de sıkıntılarını çekiyoruz. Özellikle emniyet teşkilatında bunu belirgin şekilde hissederiz. Yani bizim emniyetle olan her türlü ilişkimizde dernekçilik ilişkilerimizde, sosyal hayatımızda her zaman sahip olduğumuz bu dünya görüşünden dolayı emniyetteki bu yeni f tipi yapılanma mı diyorlar buna Fetullah tipi yapılanmadan kaynaklanan maalesef sıkıntılarını çekiyoruz yani. Ama emniyette bu tip sıkıntılar her zaman vardır. İşin gerçeği budur.

(Bursa, Bursa doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

17. Bu durumda, yaşadığım süreçte siyaset 2. planda kaldı. İnançım öne çıktı ya da dlim öne çıktı mesela Kürtçe konuştuğum için dilim öne çıktı ve Aleviyim bu öne çıktı inancım yani bunlar daha çok ön planda.

(Ankara, Çorum doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

18. Siyasal görüşümden dolayı ayrımcılık çok yaşadım. Öğrenciliğimden başlayarak... Ben solcu, sosyalist, özgürlüklerden yana birisi olarak görüyorum kendimi. Çocukluğumda da, çocukluğumdan bu yana... Şimdi, okul dönemlerinde solcu olmak her çıkan bir olayda karakollara gönderilmek demektir. Geçmişte solcular vardır. Belli başlı bilinen solcular, hemen çağırırlar filanca idareden okulda hemen bir kavga çıkar sen o kavganın içinde ol ya da olma seni verirler polislere, alırlar götürürler karakola hakkında soruşturma açılır. Ve bu yüzden içerde yattığım oldu öğrencilik yıllarımda. Yaklaşık bir 20 gün 18 öğrenci arkadaş içeri de yattık. Böyle bir öğrencilik dönemi yaşadık. Ondan sonraki hayatta zaten 12 Eylül döneminde toplumun geniş bir kesimi bundan etkilenmişti.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

19. Şimdi uğruyoruz, tabi ki bir ülkede solda olmak, sosyal demokrat olmak, laik olmak yeteri kadar nakıslık eksilik, kime karşı kim açısından, devlet kamu kurumları açısından. ... Şimdi 26 yıllık Avukatım bir kamu kurumu vekilliğini yapamamışım. Mesela, bir özel bankanın vekilliğini yapamamışım efendim veya ticari şirketlerin birinin vekilliğini yapamamışım. Kimse bana sen Alevi olduğun için sana bu işi vermiyoruz demiş değil yani ama vermiyorlar da demin verdiğim örneği sorsan desen ki milli eğitim bakanına, sen niye bu kadar ilköğretim okulu var 100 bin tane okulda bunların neden 2bini 3 bininin yöneticisi Alevi değil desek biz böyle bir ayrımcılık yapmıyoruz ki demek ki talep etmemişler yoksa talep eden şeyler oluyormuş diyecek yani ama gerçek bunları ayıklamadır.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

20. Siyasi görüşümden dolayı çok uğruyorum. Şuan 12 Eylül'den sonra ki yapılanmada 1980 öncesi faşist zihniyetler şu

an bizim solcuların varlığından gurur duyuyorlar; fakat faşist yapılaşmada çıkar ilişkileri içerisinde oldukları için şu an mafyalaşma içerisinde veya herhangi bir ortak nasıl dile getirebilirim. Menfaat ilişkileri içerisinde. İktidarla ama bizlerde ki o menfaat ilişkisinin olmadığı sadece insani ilişkiler çerisinde arkadaşlarımızın dostluklarımızın yürüdüğünden dolayı arkadaşlıklarını bizim gibi insanlarla paylaşmak istiyorlar; ama çıkar ilişkilerini öbür tarafla . Güçlü olanla yaşamaya çalışıyorlar. Böyle bir ayrımcılığa maruz kalıyorlar. ... Konumumdan gereğimidir bilmiyorum ama olmadı.

(Aydın, Sivas doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

21. Ben mesela bir işimi yaptırmak istersem CHP'liysem işimi yaptırabiliyorum. Sol bir parti çünkü. CHP'linin işte senin de vekilin var gibisinden. "Bu mahalle bana oy vermedi sen partiye oy verdin. Git o parti senin mahallene hizmet versin" diyorlar yani.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

22. Mesela şöyle bir olay oldu, bir ortamda konuşuyoruz, Hrant Dink'in öldürülme meselesini görüşüyorduk arkadaşlarla, "İyi yaptılar, bunların kökünü kazımak lazım" gibi şeyler söylediler, biz de işte, karşı koyduk, "Yanıyorsunuz. Siz Hrant Dink'in öldürülmesine bu kadar seviniyorsunuz ama adamın bir defa olsun bir yazısını okudunuz mu, bir kitabına baktınız mı?" gibi ifadelerim oldu. "Sen de komünistsin, sen de onlar gibisin" gibi, öyle bir ayrımcılık moduna girdi arkadaşlar. Zaten şöyle bir olay var, biraz dişli olmasanız, biraz kendinize güveniniz olmasa yok ederler, öyle zannediyorum. Bizim toplumumuzda yükselen bir linç kültürü var ya, ondan dola-
yıyorum.

(Kars, Ardahan doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

RAMAZAN AYINDA AYRIMCILIK

1. Yatılı bir okuldu biz işte Pamukpınar Öğretmen Okullarında okuduk ve yatılı bir okul olduğu için ramazan'da gece yemek verirlerdi ve onlarda yemek pişirirlerdi ve o yemekten kalanını da bize verirlerdi. O yemekler kaldığı için, ekşimiş olurdu. Bozuk yemekler verirlerdi Ramazan geldiğinde. ... Mesele ramazan'da bizim beslenme saatlerimiz olurdu ve beslenme saatinde arkadaşlar öğretmen haftasında yemek yedik, çay içerdik ve ramazan geldiğinde bizleri oraya koymazlardı hatta bizimle de kavga ederlerdi siz niye oruç tutmuyorsunuz, oruç yiyorsunuz gibisinden.

(Sivas, erkek, 38-47 yaş)

2. Benim şöyle söyylim işte bizim ailemizden yine çok yakın değil ama uzak akrabalarımızdan birisi Sünni biriyle evlendi. Hani ilk etapta her şey çok güzeldi fakat sonra bu oruç tutup tutmama namaz kılıp kılmama sebebiyle çok fazla dışlandı. Şimdi çocuğun ailesi tarafından kopuk bir yaşam sürüyorlar.

(İzmir, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

3. Siz Müslüman değimsiniz burası Müslüman bir ülke niye oruç tutmuyorsunuz, kafir misiniz, vs.vs.

(İstanbul, Ankara doğumlu kadın, 28-37 yaş)

4. Ocaklar falan bizim çay ocakları kapanıyor. Ben küçük bir kahve cezvem var onla yapıyorum içiyorum. Ben onları aş-tım. Tabi yapmıyorlar, çıkmıyor o zaman hemen zaten ramazanın 1. gününden itibaren bütün çaydanlıklar kaldırılır. Yapılmaz, kimsede içmiyor zaten. Bir tek ben içiyorum, bende bir çeşit sallama çay içiyorum, cattle da kaynatıyorum, içiyorum, yemeğimi de dışarıdan yiyorum. Ben şey yapmı-

yorum, ben aştığım için sorun değil benim için ama birçok yerlerde bu sıkıntı oluyor.

(Bursa, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

5. Arkadaşım Eskişehir'e gelmişti ramazanda ben yanıma. Biz böyle bar falan takılıyorruz. Biz harbiden ramazanı unutmuştuk. Bunu tepki bazında bilinçli yapmadık. Saygı bazında dışarda elimizde bişeyle gezmiyoruz, sigara su içmiyorum falan. Arkadaşla bara gittik falan. Tamamen ramazanı unutmuş durumdayız. Saat bir buçuk falan, sıkıldık bardan. Çıka-cağız yeni bira söylemişiz. Biz de biraları aldık dışarıda içeriz diye. Dışarı bir çıktık, her yer kalabalık, sahur için dışarıda olanlar var. Herkes bize bakıyor. Afalladık ne oluyor falan. Tek bayan biz değiliz. İki genç ramazanda utanmıyor musunuz bira içmeye dedi. Direkt biraları attık. Ama itiraf edebilirim saygıdan değil, linç korkusundan attık biraları.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

6. Oruçla ilgili ramazan ayında olaylarda var. Mesela ramazanda bir gün adam durdu dedi ki, siz oruçlu değil misiniz dedi. Ben hayır değilim dedim. Siz ne zaman cehennemlik olursunuz, dedi bende ona siz karar veremezsiniz dedim. Sen benim borcumu ödüyor musun gidip sordun mu insanlara aç mısın, tok musun diye. Efendim ramazanda tutup tutmadığı dedim ki, tutarsam da gösteriş olsun diye karşıya yapmam dedim. Sonra zaman zaman böyle sorunlar olur.

(Mersin, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

7. Ramazan ayındaydı. Arkadaşlarla tartışmıştık. Çocuk beni köşeye çekti bana döndü dedi ki “zaten ne çekiyorsa siz Ale-viler yüzünden çekiyoruz”

(Aydın, Aydın doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

8. Örneğin ablam Malatya'da oturuyor. Onların mahallesinin çoğu Sünni. 2-3 eve var Alevi. Ramazan ayı geldiği zaman ab-

lamlar kalkar sahurda ışıklarını yakarlar. Böyle yapmasak bizi yerler diyor ablam. Korkumuzdan yaparız diyor. Mesela ablam bizim gibi rahat giyemez. Hep böyle uzun kollu kapalı giyinir. Hatta ben gitmişim geçen yıl bana şalvar verdi. Söz ederler bunu giy dedi. Ama ben giymedim. Büyük illerde genelde daha çok oluyor. Annem babam çok anlatıyorlar. Ramazan ayında korkarlar dışarıda yemek yemeye, sakız çiğnemeye, su içmeye.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

9. Ya işte diyorum ya böyle arkadaşlar çevresinde Ramazanlarda olsun işte oruç tutuyorlar ben tutmuyorum. Ve yoğun çalışıyorum, tutamıyorum da. De ki, 12 imamı tutuyor musun? Onu da tutmuyorum. Üç, dört tane, tutabildiğim kadar. İlla ki hepsini tutacağım diye bir şey yok. Bazen oluyor ki, evinde yiyecek, içecek bir şey olmuyor, tutamıyorsun. Bu da var yani. Ve ben çalışıyorum, 5 kat merdiven çıkıyorum tutamıyorum. Mesela bu konuda horlanıyoruz, dışlanıyoruz. Ben tutmadığımda, sen Ramazan tutmuyorsun, Muharremi tutmuyorsun, senin Aleviliğin nerden belli? Yani Allah'a inancını nasıl gösteriyorsun, Allah yoluna nasıl gidiyorsun? Yani bu konuda ben yetersiz kalıyorum, anlatamıyorum. Anlatmak istiyorum ama bilmiyorum artık bilgimin eksik olduğundan mı, bilmiyorum daha doğrusu yani.

(İstanbul, Yozgat doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

10. Geçen yıllar, Sivas'a ilk geldiğimiz zamanlar 3 yıl önceydi sanırım. Kızım dershaneden çıktığında lokantaya gidiyor henüz iftar açılmadığı için sunum yapmıyorlar, iftara daha zaman var, servis yapmıyorlar. Okulun kantininin açılmasını söyledikimizde önce tepki verdiler, sonra açtılar.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

CİNSİYET KİMLİĞİ TEMELLİ AYRIMCILIK

1. Yok, pek yok. Zaten bizim Anadolu'nun genelinde bacımız işiniz halletsin gitsin derler. Veyahut yaşlı bir amcadır işi görülsün gitsin. Bu insani yönden yani mesela ben sıradayım bacımızın işi görülsün çocuğu vardır, belki işi vardır. Bu Anadolu'nun geleneğinde var yani. Bu vatandaşın özverisinden kaynaklanan bir ayrımcılık oluyor yani. Yaşlıya ve kadına.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

2. “Sonra mesela yönetici olmaktan dolayı bayan yönetici olmaktan dolayı, erkekler tarafından oldum. Nedim erkekler tarafından böyle hoş karşılanmadı bayan yönetici yani daha doğrusu benimle çalıştığım kişilerden geri kafalı düşünceli insanlar bayan yönetici kimliğimi kabul etmediler. Hizmetliler bu anlamda bir sürü sorun yaşadım. Hizmetlilerle bir sürü kavgalar ettim.

(Erzincan, Erzurum doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

3. Böyle sıkıntılar yaşadık fakat üniversite çoğaldıkça bize de bakış açıları değişti. Tabi kendilerinin beklentileri üzerinden bir şey de görmeyince, kendilerine daha çok destek olan bir tavır sergilediğimiz için de bu şeylerden kendileri de sıkıntı duydu. Hatta ilk şöyle bir şey yaşadım; ilk işe başlamıştım ‘86 da trafik kazası geçirmiş, motosikletle kaza geçirmiş ve bize taş atan genç “ya olum burada Elif Hanım var bizi mahveder” diye ifade ediyor. Ve ben geldiğim de o geldiği zaman da ben kendisiyle direk ilgileniyorum, tüm filmlerini falan çekttirdim, şey yaptım daha sonrası “ya abla biz sana o kadar sıkıntı yaşattık, senin bize yaptığın şeye bak” diye gittiler. Ve herkese bu şeyi anlatırım herkes de beni o şekilde bilir, biraz da o dönemde çete gibi erkek gibi durmak zorundaydım,

ben çok fazla kasket takardım, akşam bir yere gideceğiz trene götüreceğim arkadaşları 18 kişinin içerisinde şapka takardım, elimde künye yerine tespih kullanırdım, gara götürürdüm arkadaşları, ben tek dönerdim. Ama şapkam vardı, bir sembol kullanırdım, montum vardı, pantolon falan ama o dönemlerde çok sıkıntı yaşadık. Bunu atlattık ama yani başarıyla sonuçlandırdık diyebiliriz. Çünkü o dönemde çocuklarını okula göndermeyenler, kız çocuklarını hem hemşirelik okuluna göndermeye kalktılar, hem okula gönderdiler. Evet, öyle bir örnek olmuştuk.

(Sivas, Malatya doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

4. Alevilerin dik duruşu haktan adaletten yana oluşu, kadın hak ve özgürlükten yana oluşu kadının bir ana gözüyle görüşü, kadın erkek eşitliği oluşu. Alevi gözüyle bir bayan kişidir, hiçbir zaman dışı değil. Tabi ki ayrımcılığa maruz bırakıyor. İşte bu komünist düşüncesindedir, kadının yeri mutfaktır. Kadın gitsin işine baksın. Kadın gitsin ekmeğini pişirsin, yemeğini pişirsin der. Hatta şunu söyleyeyim, üzümlere söyleyeyim. Bir savcıyla geçenlerde muhabbet ettik. Dedi ki ben annem doğurmasaydı anneme bile lanet okurdum. Ama çok ağır bir cümle, anneme bile lanet okurdum. Bu bayanların hepsi lanettir dedi. Dedim ki çayı elimdeydi şunu söyledim sayın savcı, sizin çayınız içilmez niye dedi dedim ki ben bütün annelere saygı duyarım. Çünkü beni de bir ana doğurdu. Niye böyle diyorsunuz, İşte kendi düşüncesini sergiledi. O eski örümcek kafalar söylediğini. İşte kadın akılsa saçı uzatmaz, işte kadının yeri mutfaktır, işte kadının ne işi var, erkek işine karışır hamur eliyle erkek işine karışmasın. Bunu söyleyen bir savcı. Üzüldüm dedim, çayını içmiyorum. İnan ki valla yarıda bıraktım. Dedim ben Alevi kültür derneği burda şube sekreteri olarak sayın savcım bunu kınıyorum dedim.

Aynen yüzüne karşı bunu söyledim. Siz hiçbir anaya hiçbir bacıya hiçbir kişiye lanet okuyamazsınız. Benim annem beni doğurmasaydı anneme de lanetleyemezsiniz, söylediğine bak. Yani maruz kalmaz değil de nedir bu. Yani bir savcı bunu söylüyorsa artık sıradaki cahil okuma yazması olmayan, varoşlarda yaşayan cahil neler söylemez ki.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

5. Özellikle açık olduğumuz için böyle giyimimiz açık yani nasıl diyeyim, sırtı açık ya da böyle kolumuz açık olduğu için mesela şey yapıyorlar, sen geç gibisinden böyle sert davranmalar oluyor ama diğer insanlara buyurun hanımefendi gibisinden söylediklerini duyuyoruz böyle saçma sapan şeyler yüzünden yapıyorlar. Ama (6.37?) yok olumsuz şeyler yapıyorlar ama şunu da gördüm, mesela kadının giyimi çok kötü, konuşması da böyle Kürt şivesi, kadına kimse bakmadı. Bu yanımda oldu, Kürt şiveli diye kadına bakmadı. Mesela en sona atıldı kadın öyle kaldı, konuşamıyordu derdini de anlatamıyordu memurda anlamaya çalışıyor, onu alıyor öbür tarafta yolladı kadını tam dört masa gezdirdi.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

6. Evet, evimde de kalıyorum sokakta da kalıyorum. Evimde erkek çocuğuna daha fazla ilgi gösterildiği için, kız çocukları şunu yapamazı bunu yapamaz. Şuraya gidemez. Erkek çocukları daha serbest, kız çocuklarını sıkıyorlar. Sokakta da öyle. Her tarafa kızlar gidemez, şu saatten sonra kızlar sokağa çıkamaz, Sivas'ta daha fazla. Diğer illerde çok fazla görmedim, Antalya'da okudum orada yoktu. Sivas muhafazakâr olduğu için, Sivas'ta var. Ailemiz öyle yetişmiş, bizi de öyle yetistirdiler."

(Sivas, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

7. Tabiki kaldım. Ben emlakçıyım. Birçok erkeğin yapamadığı işi, yapıyorum. Daha aktif, daha zekice yapıyorum. Tabi buna sahip olmayanlar, gene eğitime getirecem, eğitim düzeyi düşük olduğu zaman bir kadının emlakçılık yapmasını içlerine sindiremiyorlar. Başarılı olmasını sindiremiyorlar. Kadın olarak birini ev göstermek için arabaya binip gittiğimde benim arkamdan birçok şey konuştuklarını duydum. Tabi sonra beni tanıdıkça terk ettiler ama ben yıprandım. ... Çok kapalı türbanlılar geldikleri zaman benim Alevi olduğumu öğrendiklerinde çekimser kaldıklarını gördüm. Bizimle alışveriş yapmak istemediklerini biliyorum. Bahaneler uydurarak gittiler. Nerelisin diye soruyorlar Tunceliliyim diyince potansiyel suçlu oluyorum. Çok açıklama yapmama gerek kalmıyor.

(Mersin, Tunceli doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

8. Bir memurun yanına vardığım zaman kadın memur işimi daha çok hızlandırıyor. Ben erkek memurlardan çok şikâyetçiym. Kendim erkek olmama rağmen, erkekler işimi yavaşlatıyor; ama kadın bir an önce bu amcanın dayının işini yapayım da gitsin derler. Ben kadın ağırlıklı kurumsal personelden yanayım.

(Ankara, Erzincan doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

9. Yani şey, otobüste falan karşılaşıyorsun, kadınlara bakış açısı, tavırlarını. Oluyor, yani olmaz diye bir şey yok. Somut bir örnek... Şimdi aklımda, şey mesela... Biz bu siteye gelmeden önce burada yakın zamandan bir örnek veriyim. Mesela öğrenciler oturuyormuş. O öğrenciler neymiş, alkol alıyormuş falan filan, kız arkadaşları geliyormuş falan. Bu çocukları siteden atmışlar. Bir aile varmış. Bayanlar bir arada ev tutmuş, oturuyormuş. Fuhuş yapıyorlar, biz bunları ne yapalım, buradan atalım. Kim bu, ne iş yapıyor acaba gerçekten böyle

bir şey mi var? Üstten tutma. Sırf kendilerinden olmadığı için. Otobüslerde falan kızlara bakış açıları erkeklerin... Yönetim AKP olduğu için şoförlerinin kaba davranışları ama kendi böyle kapalıysa son derece kibar kibar davranıyorlar. Ama kaba davranışları oluyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

10. Gittik işte orda, tabi ben normal günlük kıyafetimle gittim hani, öyle çok süslü püslü değil, aynen bu şekilde gittim. Orda hepimize, çocuklara hediye verdiler. Hani işte dini kitap verildi, saatler verildi, bu tür şeyler verildi. Tabi ki hepimiz sıraya girdik, alacağız. Benim saçımı bu şekilde açık gören adam beni bıraktı, benim arkamdaki kapalı kadına verdi. Kapalı değilim diye. Hiçbir şey yapmadım vallahi, ne yapabiliyim ki. Hiçbir şey demedim, kime ne diyebilirim ki. Zaten orda hepsi onlardan yani. Orda kime ne diyebilirsin yani kendini savunamazsın ki.

(İstanbul, Yozgat doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

ASKERLİKTE AYRIMCILIK

1. Askerlikte Bolu'daydım. Afyonlu biri vardı Kura'n okurdu, oruç zamanı bunlar oruca kalkınca beni de kaldırıyorlardı. Zoraki kalkıp tutuyordum.
 - Alevi olduğunuzu biliyorlar mıydı?
 - Hayır, saklıyordum.
 - Neden saklama ihtiyacı duydunuz?
 - Korku vardı. Anne babam sırrını verme, kendini belli etme derlerdi. Bir de Sivas katliamını bildiğimden saklardım ama şu an saklamıyorum. Artık eskisi gibi değil ayrımıcılık, şimdide var ama eskisi gibi değil.

(İzmir, erkek, 18-27 yaş)
2. Askerliği yapmadım ama askeri okulu bıraktım, iki sene önce. İşte orada bir ayrımıcılıkla karşılaştım. Orada, bilmiyorum, sebebini bilmediğim bir... Sebebini bilmiyorum ama... Liseden sonra. Burada, İzmir'de hava subay okulu vardı, oraya gitmiştim. Neden olduğunu bilmiyorum artık. İsmime karşı duyulan başka bir şey mi bilmiyorum ama... Adım da Hüseyin bu arada. Bölükten ayrı çalıştırıyorlardı, ayrı eğitimlerde bulunduruyorlardı. Öyle böyle de değil ya, taburun hepsi tanıyordu beni artık, o seviyeye gelmişti. Baktı bırakmıyor, bu sefer psikolojik baskı uygulamaya başladılar. Sen burada yeminini et, seni burada barındırmayız" gibisinden laflar. Ama ben onlara tabi inanmadım, sonuna kadar direndim. Bu sefer en son kendim bıraktım. Dedim "Siz yıldıramadınız, ama ben kendim bırakıyorum" dedim. O şekilde bıraktım zaten.

(İzmir, İzmir doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

3. Askeri okullara girdiğin zaman biliyorlar senin Alevi mi Sünni mi olduğunu, çok iyi bir şekilde biliyorlar. Büyük bir ihtimal burada da bir ayrımcılık söz konusudur, bunları da göz önüne alıyorlardır. Artık askeriyede Fethullah'ın adamları kol atmış geziyorlar artık. Vardır, mutlaka vardır. Benim gittiğim dönemde, hatırlıyorum, Ramazan ayına denk gelmişti, oruç başlangıcı vardı, komutanlar diyor “Oruç tutmak isteyenler tutabilir, serbest, ben bile tutuyorum, teşvik edici yönleri var”. “Ben bile tutuyorum” diyor, artık ne diyeyim yani, ayrımcılık değil mi bu bir yerden sonra?

(İzmir, İzmir doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

4. Ben askerde 8 ay sürgüne gittim. Gerekçe olarak Kürtçe müzik dinlemek ve Kürtçülük yaptığım bahanesiyle. Bunu birebir benim amirim yapmadı. Geçici göreve gelen ve bizi çok iyi tanımayan biri yaptı. Bi hataydı yapıldı, sonra hatasını kabul etti. Bir de bir atış alında anım var. Hedefi tutuşturdum, yakın mesafede isabetten dolayı hedefi tutuşturdum. Onun karşılığı normalde 1 hafta mükafat olarak izindir. Ama biz kıçımıza tekmeyi yedik. Hangi mağaradan geldin, lan kaç kişiyi öldürdün diye hakaret duydum orada. Tuncelili olduğumu biliyor. Ne kadar teröristlik yaptın diye dayak yedim, sözlü hakaret duydum. Başka bir şey yaşanmadı.

(Kdz. Ereğli, erkek, 28-37 yaş)

5. Babam aynı şeyi yaşamış askerde. Ona da sormuşlar mum söndü olayını. Diğer arkadaşına şey yapmış, sen Alevi misin diye sormuş arkadaş. Bir gün beni de götür, bakalım bana hangi hatun düşer demiş arkadaş. Babam müdahale etmiş buna ve kavga etmişler.

(Amasya, Samsun doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

6. Ayrımcılığa maruz kalacağım diye okudum hep. Yani sosyalist basın öyle okuttu bize. Yani askeri güç bizim için faşizmin bir başka biçimiydi ya da ta kendisiydi. Askeriye de belki de bu imajı kırmak için belki de çok güzel projeler yapıyordu. Doğal olarak orada gördüğüm şey tam tersine sosyalizme çok benzeyen bir yapısı vardı. Yani 4 zeytini herkes yiyordu, aynı çorabı komutan da giyiniyordu. Yani askerlik bana böyle bir deneyim bıraktı. Tam aksine askerlik ön yargılarımın kırıldığı bir yer oldu. Hani bire bir halimizin hatırımızın sorulduğu başka bir yer bulamadık Türkiye Cumhuriyetinde. Adam orda ne güzel çorabımızı yıkayıp yıkamadığımızı soruyor, botunu soruyor yakutta giyindin mi giyinmedin mi soruyor. Üstüne kaban aldın mı her şeyi soruyor. Askerlik bütün sosyal yaşamlardan daha güzeldi.

(Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

7. Örneğin nöbet olur askerlikte nöbet olaylarında daha uzun süreli onlara nöbet tutturmak veya da affedersin onlara tuvalet nöbeti vermek gibi veya taşrada daha uzak yerlerde nöbet veya çağırdı zaman hakaret varı sözlerle onlara hitap etmek küçültmek alçaltmak ve mamo hangi mağaradan geldi mağara numaran kaç. Yani bu hakaretler oldu şimdi bunları şimdi bir Türk Aydını olarak söylemezsek vebal kalır bizim boynumuzda. Okullarda da oldu askerlikte de oldu halen de oluyor belli yaşlara geldik yani tekrarda şey yapmayalım ama altını çizmekte yarar var. Halen ahh Alevi olmasan şimdi bakın yani konuşuyorsun dopdolu insansın, şöyle insansın, şurada şiir yazmışsın tamam olsun güzelsin ama ahh Alevi olmasan. Şimdi atıyorum bizim savunma şeylerimizde biz savunma yapıyoruz hiçbir zaman biz savunma haricinde bir davranışlarda bulunmuyoruz. Asılan biziz, üzülen biziz, kesilen biziz, suçlanan biziz, ee günahımız nedir. Ehlibeyti sev-

mek Alevi olmak. Yani başka biz... Görmedik askere mi gitmiyoruz. Devletin hangi yumuş diyelim biz şeyden kaçan bir kategoriye, hayır öyle bir suçumuz olmadı şimdiye kadar. Ya sabıkamız yok vatan hainliğimiz yok ancak dilden dolayı mezhepten dolayı görüşünden dolayı insanlar bu ülkede her zaman suçlandı. Solcuysan bitti.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

8. Acemi birliğini yeni Foça'da yaptım, İzmir'de. Ama usta birliğinde karşılaştım. Niye dersen. Usta birliğinde mesela komandoydum Yeni Foça'da. Hakkâri Çukurova'ya gittim komando taburunda 6 ay boyunca timde kaldım. Daha sonra timden ayrıldım. İşte kendi rahatsızlıklar nedeniyle özellikle ayrıldım. Koğuşçu oldum. Ramazan ayı denk geldiği için genel bakıyorsun koğuştaki herkes oruç tutuyor mesela koğuştaki olduğum için saat 10-11'e kadar işim oluyor. Onu yapıyorsun ondan sonra akşama kadar oturuyorsun. Diğer bir koğuşçumuz vardı. O kendisi Adıyamanlıydı mesela, Sünni 5 vakit namaz kılıyor. Şeriatçı diyebiliriz biraz daha çok ki bölüğe baktığınız zaman bölükte de öyledir. Yani bölüğü toplasan içinde en fazla 5 tane Alevi vardır. Bu 5 tane Alevi'den 4 tanesi rahat kendini saklar söylemez yani. Yani ya 3 tanesi saklar, 2 tanesi söyler, 3 tanesi söylemez. Otomatikman saklar. Ki ramazan ayı geldiği zaman, ramazan ayı geldi oruç tutmayacağımı söyledim ki karşı taraftaki insanlar, sen burada sabahdan akşama kadar oturuyorsun, neden oruç tutmuyorsun, oruç tutacaksın, tutmazsan ben de burada sana kılık yaparım. Sonuçta sen burada nöbetçisin. Bir malzemeyi çalarım, malzeme çalındığı zaman onun üzerinden ne olur? O zaman ceza yersin. Böyle bir ayrımcılığa maruz kaldım.

(İzmir, Muş doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

9. Gazino da bir tane Pir Sultan türküsü söylediği için onbaşından dayak yemiş. Yani dayak yemiş dediğim bir tokat yemiş. Hani onu anlatır. O tokat başka bir şeye atılsa o kadar koyamazdı ama bir Pir Sultan türküsü için atıldığı için çok koyuyor diye bunu ara ara şöyler.
(İzmir, Sivas doğumlu, kadın, 18-27 yaş)
10. Askerdeyken öyle bir nedenden dolayı haksızlığa uğramadım ama haksızlığa uğrayan bir arkadaşıma denk geldim. Ermeni bir arkadaşımız o da ben asteğmen olarak yaptım. Bu ermeni arkadaşımız da asteğmen, Mıgırdıç Özniyorgan adı soyadı. Bizimle beraber asteğmendi maalesef o levazım birliğinde birliktteki subay astsubay Mıgırdıç diye hitap etmediler hiçbir zaman şocuğa, ismini murat koydular. Takma bir isim.
(İstanbul, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş)
11. Zaten askerde de ayrımcılık yapılmıyor mu tamamen. Yani zengin olanlar belli bir yerde, fakir olanlar farklı bir yerde. Bu bir ayrımcılık değil mi? yani çoğu da uğramıştır. Çünkü benim hep akraba çevrem belli yerlerde yaptı hepsi de doğu da yaptı.
(İstanbul, Ankara doğumlu, kadın, 28-37 yaş)
12. Abim yaşamıştı. Ankara Mamak'ta askerlik yapmıştı. Arif Sağ dinliyor diye dayak yemişti komutanından, sen nasıl Arif Sağ dinlersin sen kafır misin diye. Hatta hastanede diye bana telefon gelmişti. Komik değil ama öyleydi yani.
(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, kadın, 18-27 yaş)
13. Yine benzer olayı ben şavuşla yaşamıştım. Oda Alevilere ağır ve hakaret içeren sözler kullandığı için kendisi Tokatlı idi. Tokat biliyorsunuz Aleviler ve Sünniler iç içe yaşadığı için orada da geçmişte çok ciddi sıkıntılar yaşamıştım. çavuş ta

Aleviler budur şudur gibi aşağılayıcı sözler ettiği için ağır kavgalar etmiştik. ... İşte namus bilmez bunlar anne bacı tanımazlar işte mum söndü yapıyorlar cemlerinde falan. Bende sen yaşadın mı sen böyle bir şey dedim ve oda evet demişti. O zaman senin, çünkü bizim cemlerimize eşsiz gidilmez ve kadın erkek birlikte ibadet yapılır. Onların o kötü anlamda o zaman sizin eşinizde buna maruz kaldı deyince birbirimizle bayağı yumruklaşmıştık ve ciddi kavga etmiştik. Toplumun birbirini tanımamasından kaynaklanıyor. Geçmiş dönemdeki yanlış bilgiler insanların bilincine yerleşiyor. Ama günümüzde çok fazla böyle şeyler yaşanıyor.

(Ankara, Erzincan doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

14. Çok kaldım. Ben kantinciydim kolacı geldi bana dedi ki, sen nerelisin? Adıyamanlıyım. Kürt müsün dedi, evet dedi. O arada subay arkamda beni dinlemiş ve dönünce dedi ki bana, Kürtsün değil mi dedi daha sonra ağır küftetti ve girişti bana yani hatta ağzımı burnumu dağıttı beni felç etti öldüresiye dövdü ve 3 ayım kalmıştı o üç ayın içerisinde günlük dayak yedim.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

15. Ama bir de şunu gördüm askerin içerisinde biz biraz daha politik olduğumuz için askerlerin kendi aralarında Alevi-Sünni şeklinde kutuplaştıklarını gördük; yani oradaki ilişkilerin daha çok hemşerilik falan değil de Alevilik- Sünnilik üzerine gruplaşmaların olduğunu gördüm. Bizimde Alevi olduğumuzu öğrenmişler niye sen bizim aramıza katılmıyorsun dediler, bende politik birisi olduğum, böyle bir şeye yaklaşma ortak olamayacağımı söyledim. Hatta şaka yoluyla, ben de biraz Ermenilik var dedim ben nasıl katılayım, Alevi değilim, Sünni değilim dedim şaka yollu. Ondan sonra kendi aralarında benim ermeni olduğumu yaymışlar arkadaşın biri

geldi dedi ki, sen şöyleymişsin dedi, bende gerçekte Ermeni olsam söylerim; ama ben dedim bu Alevilik- Sünnilik gruplaşmasına karşı olduğum için böyle söyledim. Bu nedenle katılmadım böyle bir şeye fakat Alevi kökenliyim ve böyle bir gruplaşmayı doğru bulmuyorum.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

16. Sivas'ta yapmıştım. Tabi o zaman acemi birliği biraz daha disiplinliydi ve korkuyorsunuz. Bir akşam, koğuşumuzda oldukça kalabalıktı sanırım doksan kişiye yakın bir koğuş vardı, askere ben bir aylık evli gitmiştim. Gittiğimde bir camii imamı oda bizimle beraberdi; ama yaşı bizim yaşımızdan büyüktü 27-28 yaşlarında vardı. Takım çavuşumuz vardı Yusuf isminde Denizlili bir arkadaşımız akşam herkes yattıktan sonra bunlar imamlarla konuşuyorlardı laf Aleviliğe Sünniliğe geldiğinde ben tanıyorum diyor, Alevi bildiklerim vardır takım çavuşu diyor. Bunlar haftanın belli günlerinde bir araya geliyorlar horoz bırakıyorlar cemaatin içine horoz mum söndürdüğünde kim kime denk gelirse o onunla yatıyor. Deyince ben kendimi tutamadım tabi acemi askersiniz korkuyorsunuz ben kalkıp onların yanına doğru gittim ve komutanım görüşebilir miyiz deyince otur lan yerine dedi. Dedim ki, komutanım konuştuklarınızla ilgili yanlış konuşuyorsunuz müdahale etmek gereğini hissettim ısrarla siktir etti siktir ol git dedi. İsrarla yanlarına gittim. Dedim ki ben Aleviyim sizin biraz önce konuştuklarınızı bırakın bir Aleviyi, Ermeni, Hristiyanı bir hayvanın bile sizin söylediğiniz tarzda bir hayvan grubu tanımıyorum ve şiddetle karşı çıkıyorum. Dedim. Hiç kimse anasıyla, bacasıyla zina yapmıyor bu konuşmalarınızdan dolayı sizi yarın şikâyet edeceğim dedim.

(Gaziantep, Gaziantep doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

17. Böyle biz zaten bölükte bir on beş kişiydik hani biz tanışıyoruz ya birbirimizle, yani gelen askerlerin Alevi olduğunu öğreniyoruz. Bizde onunla yakınlaşmaya başladığımızda bu da Alevi diyorlar arkadaşlar. Bu 10-15 tane Alevi arkadaşta nerde ağır görevler varsa onları yazarlardı. Zor nöbetleri bize yazarlardı. Askerde dahi bunu yaşadık; ama subay astsubaydan görmedik. Onlar Aleviyi sever.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

18. Damadım Şırnak'ta askerlik yapıyordu, Cem diye bir çocuk var. Bunların Alevi olduğunu biliyordu komutan. Ötekilere izin veriyordu, bu iki Alevi gencine izin vermemiştii ve bunları bayağı bunalıma sokmuştu. Bunlar sağlıkcı olduğu için orada bir asker yaralanmış bacağı koptuğu için helikopter falan gelsin demişler diyor muş ki, bir asker için helikopter mi gelecek. Bakar mısın yani. Komutan yani bu nasıl bir zihniyet? Canını verdiği kişilere bak.

(İstanbul, İstanbul doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

19. Kıbrıs. Bir gün ben yemekhanedeyim, bir gün bu oruç günü. Oruç tutuyorlar. Kayserili dedi bu Alevi dedi bu yemekte durmasın yemekhanede, bunun önündeki yemek yenilmez. .ne yapacaksın. Elime geçer size ben de yemek vermem size dedim. Karşı çıktım. Hatta dövüştük. Bir gün anahtarını (yemekhanenin) kaybettim. Dedim bunlar yemeği yemesinler. Astsubay geldi. Ne ettiyse ben bilmem. Bugün o yemeği yemediler.

(Adıyaman, Adıyaman doğumlu, erkek, 28-37 yaş)

20. Ayrımcılığa maruz kaldım askerde. İlk gittiğim dönemler alt tertip olduğumuz için üst tertipler bizi alıp “Nerelisin?” gibi sorular sormuşlardı. Tuncelili olduğumu söylediğimde dediler “Siz Alevi misiniz?”, “Aleviyim”. Başladılar “Siz oruç tut-

muyorsunuz, namaz kılmıyorsunuz, Muhammed’e inanmıyorsunuz, Allah’a inanmıyorsunuz” diye bir takım kelimeler kullandılar. Yani benim onlara söylediğim tek bir cevap var: “Eğer sizin yaptığınız namaz kılmak veya oruç tutmak, Sivas’ta cumadan çıkıp da insanları yakmak gibiyse ben Müslüman da değilim” dedim. Bu takım şeylerle karşılaştım. Çavuşların ben Aleviyim diye beni daha fazla göz önünde bulundurur, alt tertibiz diye temizliğe göndermek, mutfağa göndermek gibi şeyler oldu. Ondan sonra, ben Aleviyim dedikten sonra yaklaşık 3-4 tane çavuş çıktı, Alevi ve 200 kişilik bölükte 25-30 tane Alevi çıktı. Ben o şekilde konuştuktan sonra, onlarla tartıştıktan sonra bir gruplaşma oldu. Gruplaşma derken birbirimize destek çıkma oldu. Benim yanıma 30 kişi geldi yani düşünün, Aleviyim diye.

(Bursa, erkek, 28-37 yaş)

21. Dedem askerliğini Tunceli’de yaparken, komutan dedemden yoldan geçen bir kızı vurmasını istemiş ama dedem kızın Alevi olduğu biliyormuş o yüzden yapmamış. Askerde dedeme tokat atmış sonra kızı kendi vurmuş. (...) Dedemin kardeşi askerdeyken, onun arkadaşının adı Yoldaş’mış bu yüzden diğer illere sürülmüş. Yine geçenlerde bir arkadaşımın arkadaşı adı Yoldaş olduğu için karakola gönderilmiş.

Erzincan, Erzincan doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

CİNSEL YÖNELİM TEMELLİ AYRIMCILIK

1. - Bir eşcinsel komşunuz olduğunu söylemiştiniz. Onunla olan komşuluk ilişkilerinizden biraz bahsedebilir misiniz ve bundan rahatsızlık duyuyor musunuz, her hangi bir sıkıntıınız var mı, ilişkileriniz nelerdir?
 - Bir sıkıntı duymuyorum. İlişkim fazla yok ama duymuyorum. Mesela gördüğüm zaman günaydın diyorum. Merhaba diyorum. İşte bazen yapmadığı, bilmediği şeyler oluyor. Bana danışıyor. Fikrimi söylüyorum, ona yardımcı olmaya çalışıyorum. Çok da saygılı biri. Dört kişi yaşıyorlar. Dördü de saygılı. ... Mesela bazen balkon falan yıkıyorlar, ben onların altında oturuyorum, çamaşırım falan olduğu zaman asla yıkamazlar yani. Gerçekten çok saygılılar. Bir şey dediğim zaman hemen tamam ablacığım derler. Hiç itiraz etmezler yani.

(Ankara, Tokat doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

2. İş hayatımda ben değil de bayan olarak evet. Mesela seni terfi etmezler ilk. Seninle aynı odada çalışan arkadaşların var önce erkekleri terfi ederler. ... Evet. Bu çok bariz, belli. Bizim orada cinsel ayrımcılıkla ilgili yaşadığım bir şey vardı. Metro Otelleri daha önce garson oldu daha sonra Metro otel olan bir arkadaş, arkadaş demeyeyim de daha yüksekteydi Rifat bey vardı daha yüksekteydi çokta iyi bir insandı yalnız gaydi erkek arkadaşları vardı. Ondan sonra bilinen bir şeydi dışarıda gittiği yerlerde o daha sonra yiyecek içecek müdürü olduğunda kimseyi istemedi. Daha sonra tehdit şeyleri falan aldı eğer orada müdür konumunda kalırsan senin bütün foyanı gazetelerde

göreceksin resimlerin var bizde şu var bu var. Kendisi oraya getirildi ama istifa etmek zorunda kaldı. Oraya getirildi yerinde kalamadı ama sırf bu cinsel ayrımcılık dediğim kişi mükemmel bir adamdı tam yiyecek içecek müdürlüğüne yakışır biriydi ama kimse istemedi onu orada.

(İzmir, Diyarbakır doğumlu, kadın, 28-37 yaş)

İBADETHANELERE İLİŞKİN AYRIMCILIK

1. Getirmeyin cenazenizi, işte siz camiye namaz kılmaya gelmiyor-sunuz ölünüzü niye getiriyorsunuz. Getirmeyin biz istemiyoruz. Halen de bu var. Mesela sela cemevinde okunmuyor, camide okunuyor. Biz camiye anons veriyoruz. Diyorlar ki işte falan kişi ölmüş cenazesi yarın saat ikide cemevinde değil, evinde kaldırı-lacak, cemevinde demiyor hatta söylemiyor. Benim nenem ve-fat etmişti bundan iki sene önce, babam gitti adam demiş ki ben evinden diyecem, babam demiş ki sen evinde diyecen bu kadar kişi eve gelecek bir daha cemevine gidecek, evimizle cemevi ters yönde. Cemevi deyin demiş. Yok, ben cemevinin adını ağzıma almam, babam demiş o zaman sela okuma ben istemiyorum.

(İzmir, İzmir doğumlu, kadın, 18-27 yaş)

2. Bugün bir Türkiye'nin Başbakanı kalkıp diyor "Cemevi cümbüş evidir (...)" diyen bir Başbakan. Bununla bu sorunlar çözülür mü? Tabii ki çözülmez. Öbür bakan çıkıyor diyor ki "Hatay'da Nusayri Alevileri..." Bu bakan olmuş, Türkiye'nin başbakanı, Türkiye'nin bakanı. Bu nasıl çözülür? Bunlar çözmek de istemi-yorlar. Aslında bunlar benden daha iyi şeyler biliyorlar ama işle-rine gelmediği için, çözmek istemiyorlar, isteseler bu zor bir şey değildir. İsteseler çözerler bunları. Ama çözmek istemiyorlar. Bunlar nemalanıyorlar açıkçası. Bunlar bu cesareti kendilerinde görebiliyorlar. Yok, "Cemevleri camilerin alternatifi" diyebile-cek kadar cesareti kendilerinde.

(İzmir, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

1. Bilinçli bir şekilde sivil topluma anlatılması, tanıtılması lazım. Onlar da bizim bir vatandaşımız, nasıl Kürt, Çerkez, roman burada yaşıyorsa, herkesin dini aynıysa, bizim de dinimizi kabul edip, bunlar da Türk vatandaşı deyip herkese eşit bir

şekilde haklarının verilmesi lazım. Nasıl bir camiye bir bütçe ayrılıyorsa cemevine de herkesin ibadetini yapması için. Allahın yolu birdir, herkes bir şekilde Allaha ibadet ediyor, bizim de ibadetimizi çok rahat bir şekilde yapabilmemiz gerekiyor. Bizim hakkımızı da verin demiyorum, vermeleri gerekiyor. Cemlerimizi, cem evlerinde değil de evlerde yapıyoruz, sıkış tepiş oluyor. Cemevimiz olurda ferah bir ortamda cemimizi yaparız. Biz onları hiçbir şekilde yadırgamıyoruz, onlarda bize empati yapsınlar ve anlamaya çalışsınlar. Çünkü Allahın yolu birdir, biz böyle diyoruz, Alevi kültürünü yaşamak istiyoruz.

(Kdz. Ereğli, kadın, 28-37 yaş)

2. Asla ciddi ve samimi olmadıklarını düşünüyorum. Geçmişte Karacahmet'i yıkmaya giderken Başbakan İstanbul gibi bir ilin Belediye başkanıydı. Cüret etti orayı yıkmaya gitti. O gün orayı yıkmaya gidip aradan 12-13 sene geçtikten sonra bugün Alevilere bu kadar sıcak bakması kucak açması. O gündünden ne değişiklik oldu? Hiçbir değişiklik olmadı. Bu insanlar gene aynı görüşlere sahipler. Ama oy kaygısıyla vereceği üç beş kilo yiyeceklerle içeceklerle çocuklara arabadan inip çocuklara elli kuruşluk 1 liralık oyuncakları dağıtarak insanların gönlünü alıyor. Zannediyor ki bize de öyle boyalı şeker verirse biz de inanacağız. Asla. Asla. Samimi değil.

(Bursa, Elazığ köy doğumlu, kadın, 48-57 yaşında)

3. Yok, Aleviliğe karşı vardı. Şöyle farklı bir ayrımcılık vardı. Yani siyaşallaşmış bir durum yoktu. Kendilerini daha haklı görüyorlardı. Kendilerini daha güçlü falan görüyorlardı. İşte bizimkini de dinsizlik mi veyahut da ne bileyim bir siniklik mi? Öyle görüyorlardı yani şey olarak. Ama bugün çok farklı bir ayrımcılık var yani. Siyaşal bir İslam'la, siyaşal bir olayla uğraşıyoruz. Her şey bütün görsellikler, bütün bizim kullan-

diğimiz her neyse bütün nesneler bu siyaşal şeyin malzemesi gibi kullanılıyor. Yani Alevilerin giyim kuşamından tutun da işte ibadet şekillerine, işte atıyorum cemlerde işte saz kullanılır mı? Cümbüş mü bura ne eğlence salonu mu? Bu ayrımlar siyaşal olarak kullanılıyor. Tabii ki bunlar belli odaklardan üretilen şeyler olarak görüyorum.

(Sivas, Sivas doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

4. Bakıyoruz Türkiye'nin dört tarafında cemevi var. Bu cem evlerinde ne yapıyoruz? Kendimizi ifade ediyoruz, kültürümüzü yaşıyoruz. Yani geçmişte olan, insanı temel alan kültürü hangi noktada insan temel alındı, o temelden alıp güncellemek, günümüze getirmek. Günümüz koşullarına getirmek. Yapamıyoruz. Aslında bu ülkemizin yararına olacak. Çünkü çevresine uyumlu kendini ifade etmiş insan daha mutlu olacak. Öbür türlü böyle baskı altında olan insan karşı tarafa karşıyı, ötekiyi yaratmış olacak. Bu ötekiyi yaratmamak için hangi fikirde olursa olsun, Hristiyan'sa, Museviyse Kızılışsa, Caferciyse hiç fark etmez. O nasıl şey yapmak isterse ama yok..”

(İstanbul, Malatya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

5. Ya tabi şey olarak ayrımcılık mesela devlet camilere ücretsiz su veriyor. Cami yapımında yardımcı oluyor, bizlere yönelik yapılmıyor. Mesela ülke gelirinin milli gelirle asker, milli savunmaya yapılan ödeneğin, diyanet işlerine kat kat fazla yapılıyor. Bu da sadece camilere yönelik oluyor yani. Sünni vatandaşlara yönelik oluyor. Yani bize yönelik olmuyor. Bu konuda ayrımcılığa uğruyorum.

(Mersin, kadın)

6. Yeni yeni Alevi haklarına sahip çıkmaya başlayınca 296 yılınımlıyorsa bir Alevi Derneği ya da bir Alevi birlikleri kuru-

lunca yeni yeni vay efendim şu hakları da size vermedik gibi. Ne haklar verildi yıllardır benim vergimden kesilen giderlerle 160 000 olduğunu rakamsal olarak yanılsam düzeltiniz 160 000 tane bugün Sünni mezhebine hizmet eden çalışanlara gayri Müslim dedikleri Alevi dedikleri kestiğini yemedikleri insanların vergileriyle 160 000 kişiyi beslediler 7 tane bakanlığı besledik. O zaman haram ise bu da benim hakkım haram olsun madem benden vergi alıyorsun, başkalarına hizmet okulların suyu kesildiği zaman okulların elektriği kesildiği zaman devlet seyirci kaldı camilerin gümbür gümbür suları aktı elektrikleri ve cami yakınlarında oturanların hepsinin elektriği suyu bedava verildi. Bunların biz hepsini biliyoruz.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

7. Biz cemevinin temelini attığımızda o kökenli bir milletvekili iki hatta milletvekilliğine katıldı. Bir dedi ki sayın Aleviler siz bu cam evini yapana kadar bizim Sünniler binlerce cami yapar dedi. İsterseniz neden cem evlerinin demin herhalde oraya girmedi, engellendiğini de şurada görüyorum ben. Cem evleri Aydın münevver, Atatürkçü laik ve bütün hoşgörü kültürünün 72 millete sevgiyle bakan bir topluluğa sevgiyle bakan bir yer. Onun için cem evleri engelleniyor. Eğer cem evlerinde de tarikat yuvalanması gibi cumhuriyete Atatürk'e laikliğe demokrat insanlara burada saygısızlık olsa çok cemevi yaptırırlar. Cemevini onun için engelliyorlar. Ben böyle görüyorum yani o milletvekilini de burada rahmetli oldu rahmetle anıyorum o sözü. Bunarın hepsi ayrımcılıktır, ötekileştirmektir, mahalle baskısıdır. bunun adını ne korsak koyalım.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

8. (...) Veya gündemlerinde şu var bu düşüncenin insanların ne kadar çok cami yaparsam ne kadar işte Allah'tan ayrıldık,

işte şeriatıtan ayrıldık ya neyi şeriatıtan ayırmışsınız. 80 bin cami bütün işyerlerini altı mescit. Düşüncen bu fikrin bu camilerde gümbür gümbür. Bakın bir anım daha önemli. Ben orta birinci sınıfta öğrenci iken bir minareye bir hoparlör takıldı. Bu gâvur icadı diye insanlar birbirine girdiler. Hoparlörü kırdılar. Düşünebiliyor musun? Bugün görüyorsunuz bütün minarelerinin her tarafında hoparlör var ve bunlar bangır bangır bağıyor. Şimdi bu toplumun hastası var, bu toplumun Alevi var, o demin oraya girmedi herhalde örneğin işte ramazanı ayında davulu çala çala zorlarlar insanları gelirler evlerimizin önüne pencereler yanıncaya kadar ışıklar yanıncaya kadar davul çalarlar. Kalk ne duruyorsun niye oruç tutmuyorsun her taraf lokantalar kapanır perdeler çekilir kilitler vurulur.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

9. Az önce dış işleri bakanımız bir brifing verdi televizyonda, Amerika'da. Dedi ki Türkiye'de inanç azınlığımız var yani baskısı altında dedi, camilerimiz yetmiyor dedi. yeni bir kelime kullandı, tam hatırlamıyorum da. Şimdi Türkiye'de belki 90 bin tane cami, her mahallede en az iki tane cami varken hala biz inancımızı tam olarak yaşayamıyoruz lafının yanında artık benim söyleyecek bir lafım yok. Benim bir cemevi yapmama bile belediyeden ruhsat vermeyen bir ülkede yaşıyorsun. Bu dedi bence bu bir azınlıktır. Ben kişisel olarak değil ama bütünsel olarak dediğin zaman azınlığın ta kendisini yaşıyoruz yani. Her şeyimizi zorla yapıyoruz.

(Aydın, Malatya doğumlu, erkek, 28-37)

10. Her köye, her şehre. Eşitlikçi davranmıyor. Getirmiş benim köyüme cami koymuşlar. Gelsin benim köyüme emevi yap-sın. Sulamada dahi ayırım var. Zengin köyde sular akıyor, fakir köye yok.

(İzmir, Amasya doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

11. Uzağa gitmeye gerek yok, bu ülkede başbakan, benim adım soyadım da açık, yazabilirsiniz de, ne bileyim nasıl söylüyorsunuz, öyle de söyleyebilirsiniz, benim inanç evime bilmeden cümbüş evi diyen bir başbakan var. Benim başbakanım değil çünkü ben seçmedim. Oy da kullanmadım. Seçildiği yıldan bu yana da demiyorum zaten. Ayrımcılığın hat safhası nasıl olur bu sözden başka? Gerisini siz düşünün. Ya da yetkililer, ilgililer düşünsün. Ya da ona, ne bileyim, bir şekilde anlatılsın. Arkadaş senin yaptığın ayrımcılığı da geçiyor. Bak, en azından bir bilene sorsun. Sen bu ülkede başbakanlık yapıyorsun. Cümbüş evi ne demek ya? Çok ayıp, çok abes. Bence biz Alevilere yapılabilecek en büyük terbiyesizliği de yapmıştır. Gerçi kendisini değerlendirmeye gerek bile yok. Üslubu son derece kaba. Gelmiş geçmiş en kaba, başbakan diyemiyorum ben, başbakandır yani.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

SİVAS, ÇORUM, MARAŞ ve GAZİ OLAYLARI

1. Her 2 Temmuz bizim için ayrımcılığın görünen yüzüdür.
(*Ankara, Sivas doğumlu, erkek, 28-37 yaş*)
2. [Ayrımcılığa maruz] Kaldık kalmadık değil. Halende kalıyoruz. Tabi ki eğer ki maruz kalmadıksa Aleviler ayrımcılığa kalmadıksa Maraş'ta 3 günlük çocuğa 12 kurşun sıkılmazdı, Alevilerin evlerini çarpı işaretleriyle işaretlemezlerdi. O dönemin ülkü ocakları ve alperen başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'ydü ama o dönemden sonra bilmem tabii ki bu benim kendi yorumum hiçbir dava sahipsiz kalmaz Alevilerinde inançlarında sahipleri vardır. Uzun süre sonra olsa Muhsin Yazıcıoğlu Maraş'ta helikopteri düşmüştür, ölmüş, Maraş'ta ölmüştür. Ama halen bazı insanların düşüncesine göre Muhsin Yazıcıoğlu orda şehit olmuştur. (...) 17 Ağustos depreminde işte cenabı Allah bir zulüm gösterdi. (...) O kadarını ben söyylim artık da. Bunun yanı sıra 37 tane insanımızı diri diri Sivas'a Madımak'ta yaktılar ve bu 37 insanın içerisinde 33 kişisi bizim yazarlarımızdı, ozanlarımızdı, kardeşlerimizdi ve semah ekimizdeydi. Eğer ki Alevilik ayrımcılık din bir ayrımcılık yoksa bu niye? Malatya'daki katliam o dönemde yine Alevi üzerine yapılan bir oyundu. Sivas'ta daha önce bir daha Sivas'ta ikinci bir Sivas'ta, Amasya'da Çorum'da son Gazi olayında. Gazi olayın daha 20 metre veyahutta 50 m güvenliğin kulübesi uzak olan bir Alevi kahvesi tarandı ve bizim bir dedemiz şehit düştü. Eğer ki bir emniyet gücü görevlisi kendi 30m 40m uzağındaki bir noktayı kontrol etmiyorsa lütfen benim vergilerimle o görevi yapıyor. Benim paramla o görevi yapıyor, o görevi bıraksın. Ben şundan düşünüyorum şundan yanayım ve Gazi olaylarındaki direkmen mazlum halkların üye-

rine oradaki sivil toplum üzerinde saçın teline kadar kamerada çekili olan resimler insanlar cezasız kaldı ve tanınmaz hale getirildi. Katiller yargısız kaldı. İnfazsız kaldı işte bizi üzen bir cümle. Daha Sivas'taki katliamı yapan katiller o zaman aşımına uğratmaya çalışıyorlar, cezalarını affetmeye çalışıyorlar. Bizim Alevi felsefesinde hoşgörü nereye kadar, tamam saygı ve sevgi nereye kadar. Hüdayi'nin dediği gibi "Bizim dinimiz sevgidir başka dine inanmayız." Ama sevgi nereye kadar.

(Bursa, Tunceli doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

3. Mesela 38 Dersim olayı olsun, Malatya olayı olsun, 78 Maraş olayı olsun, 80'de Çorum olayı olsun, 93'te Sivas, 95'te Gazi ve bunun gibi birçok örnekler verebilirsiniz. Bunların yapılmasını engellemek için bu yapılan şeylerle yüzleşilmesi gerekiyor. Bunu yapan kişilerin edilmesi ve bunlarla yüzleşilmesi ve cezalandırılması dolayısıyla yani tarihle yüzleşebildiği zaman, bu olayların gelişimiyle yüzleşildiği zaman ancak bunlar yok olabilir ama bunlar yüzleşilmedi, bunlar geçmişte oldu boş ver unut gitsin dediğin zaman gelecekte bunu mutlaka ki yaşarsın. Yani şöyle bir terim vardır yani geçmişini bilmiyorsan geleceğini de bilemezsin, mutlaka geçmişini bileceksin, geçmişte yaşadığın katliamlar soykırımları bunları bileceksin ki gelecek toplumda bunlara karşı tedbirli olman lazım. Ya bugün mesela en basitinden Maraş katliamına baktığın zaman, Maraş katliamı niçin yapılmıştır. Bir darbe ortamı yapıldı, ya bir 12 Eylül darbesine zemin hazırlamak için yapılmış bir katliamdır. Siz bir darbe ortamı yapmak için ilk önce Alevi kesimi seçiyorsunuz. Türkiye toplumuna baktığın zaman Aleviler iki kesim tarafından katlediliyor. Biri şeriatçı kesim biri darbeci kesim. Darbeci kesim laik olduğundan katlediyor. Öteki kesim de şeriat. Ee tamam şeriatçı kesime karşısın e darbeci kesimi savunduğunu sanıyorsun. Darbeci kesim de seni katlediyor. 12 Eylül darbesine baktığın za-

man işte 77, 1 Mayıs katliamı, 78 Maraş katliamı ve 79'da yapılan açıklamaya bakıyorsun işte biz darbe yapacaktık. 79'da ama yeterince ortam oluşmadı. Biraz daha çok faili meçhul cinayetler olsun, o darbe ortamının oluşması için Çorum katliamını yapalım tamamen bir kaos ortamı olsun. Ondan sonra işte işte katliam sıkıyönetim ilan edelim. İşte bakın biz darbe yaptık. Şimdiye kadar siz katlediyordunuz ama biz sizin katliamınızı önledik.

(İzmir, Muş doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

4. Şöyle bir soru sorduğunuz aman Kıbrıs. Gittiniz 24 saat işgal ettiniz. 24 saatte aldınız. Ama Maraş katliamına baktığınız zaman 4 gün boyunca oradaki katliam yapılıyor ve siz buna göz yumuyorsunuz ki 24 saat içerisinde o kadar güçlü bir orduya sahipsiniz ki 24 saat içerisinde başka bir ülkeyi işgal ediyorsunuz ama kendi ülke içerisinde yaşanan bir şey 4 gün boyunca müdahale etmiyorsunuz. Bu sistemli bir katliamdır. Yani bu bakımdan bence mutlaka ki tarihle yüzleşilmesi gerekiyor. Pozitif ayrımcılığın ortadan kalkması için tarihte yapılan katliamlar var ve soykırımlarla mutlaka yüzleşilmesi gerekiyor. Yüzleşilmediği takdirde toplum bunları yaşamaya mutlaka mahkûmdur. Bu Aleviler için geçerlidir, Kürtler için geçerlidir, Rumlar için geçerlidir, Ermeniler için geçerlidir. Ermeviler olabilir, Keldaniler olabilir, Süryaniler olabilir, işte Lazlar olabilir, Hemşinliler olabilir. Yani bu tüm inanç toplulukları için geçerlidir. Tarihiyle yüzleşmeyen bir toplum her zaman katledilmeye mahkûmdur, inançtan dolayısıyla. O yüzden mutlaka bence tarihle yüzleşilmesi gerekiyor.

(İzmir, Muş doğumlu, erkek, 18-27 yaş)

ÇÖZÜM?

1. Herhangi bir yolla çözülebilir. Bir kere Diyanet'in kalkması lazım ayrımcılığın ortadan kalması için. Çünkü her caminin altında onlarca insan örgütleniyor. Onlarca insan militan oluyor yani. Keşke iyi şeyler olsa. Bunlar çözülmeyecek bişeyler değil ama keşke devlet eliyle bu ayrımcılık oluyorsa. Yani hakikaten eşit haklar eşit şeyler olsa kesinlikle bunlar olmaz diye düşünüyorum. Tabi çözülür. Çözülmez diye bişey yok. Herkese eşit davranılsa ayrımcılık olmaz. Ben şimdi isyan ediyom. Niye isyan etmeyeyim? Çünkü benim haklarım gidiyor, vergilerim gidiyor. Bana sorulmadan vergiler kesiliyor, işte şuraya buraya kesiliyor, TRT'ye kesiliyor. Benim mesela eşimin aylığından TRT'ye para kesiliyor. Niye kesiliyor? TRT benim ne işime yarıyor? Şeyin borazanlığını yapıyor. Bir sürü faturaların arkasında benden atık parası alıyor. Benden aldığı parayı atık parası olarak alıyor. Yani verdiğim su parasını veriyorum bir de atık parasını tekrar alıyor. Nasıl oluyor bu? Bunlar eşitsizlik işte.

(İstanbul, Sivas doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

2. Sivil toplum kuruluş temsilcileri de arz ettiğim gibi bütün görüşlere mağduriyet açısından yani benim mağdurum senin mağdurum, benim terörizm senin terörizin şeklinde bakamaz da hangi kesimden hangi görüşten olursa olsun mağdurum yanında yer alırsa çözülür aksi halde kendi mağduru- nun yanında yer alıp da öbür mağdurları suçlarsa yine çözülmez.

(Gaziantep, Kahramanmaraş doğumlu, erkek, 58-67 yaş)

3. Diyanet sadece Sünnilerin elinde nasıl çözsün kendilerine yontuyor her şeyi. Her şeyi kendileriyle ayarlıyorlar. Ben bir

diyanet müdürlüğünün yanında şey açmıştı. Gittim hep Sünnilik, hiçbir tane Alevilikle ilgili kitap yoktu. Nasıl nazma kılınır. Bilmem şu rüştü bu rüştü hep kendi din adamları eğitecek bir şey yoktu, beyinleri köreltecek şeyler vardı, diyanet kendine yontuyor her şeyi. Diyanet daha çok gelsin diyor, daha çok güçlenelim diyor benim vergilerimle güçleniyor.

(Bursa, Erzincan doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

4. Şimdi her şeyden önce ülkeyi yönetenler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne koruma kollama görevini iyi bilmeleri lazım ki laiklik ilkesine sahip çıktıkları oranda zaten her şey laikliğin içinde var; insan hakları da, evrensel beyanname de, özgürlük de var içinde. Devletin dini olmaz ama devletin dini olduğu için bizler arada silinip gidiyoruz. Bize sözün özü belki herkes söylemiştir ama cem evleri yaşal statüye kavuşursa olur.

(Isparta, Isparta doğumlu, erkek, 48-57 yaş)

5. AKP iktidarının sorun çözmek gibi bir şeyi yok. Kesinlikle. Kürt sorununu çözeceklerine inanmıyorum kesinlikle. Bir anımı daha anlatayım 90-93 arası Seyfi Oktay hakkında söylediklerini bırakmadılar, dede diye. Yani Sünni biri başbakan falan olursa sorun yok, Alevi olursa sorun var. Hazmedemediler, dalga geçtiler. Kendi adamlarını alçaklar diye. Asıl ayrımcılığı yapan devlet, beni idareci yapmayarak, sözleşmeli personel alacakları zaman Sünni kökenlilerden alıyorlar. Bence Türkiye'de ayrımcılığı devlet yapıyor.

(Amasya, Amasya doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

6. Bence camilerde mesela camilere gidip hocalar vaaz verdirek, zaten hocaların etkisinin altında kalarak insanların başlarına bu işleri getiriyorlar. Sivas'ta olduğu gibi camiden çıkıp ta yapmadılar mı yani. Yani evet cami'den çıkıp yaptılar bu

ne yani ben hiç akıl erdiremiyorum. Orası Allah'ın yeri değil mi? Allah'ın verdiği canı nasıl alıyorlar yani, hangi zihniyet? Bunlar insan değil bence. Nasıl cumaları genelde hemen duydu mu koşu koşu gidiyorlar cumaya oralarda vaaz verebilirler. (...) Etkili oluyor tabi nasıl olsa, hani affedersin çoban nasıl gidiyorsa koyunlar peşinden gidiyorsa bir nevide camilerde ötekiler koyun, şeyde şey ya, yani o amaçla dediğim. Hocalar isterse istediği gibi çözebilir ama hocaların işine geldiği için... Valla camiler işte genel dediğim gibi televizyonlar olsun açıklama yapabilirler. Sık sık Alevilerle ilgili geçmişe dayalı gelenekleri gösterebilirler tabi ki, bilgilendirmeleri lazım. Okullarda olsun çok güzel olur, yani en güzel yer okul. (...) Eğitim tabi.

(İstanbul, İstanbul doğumlu, kadın, 38-47 yaş)

7. Mesela bazı gruplar da yapıyor. Mesela Süleymancılar yapıyor. Kürtler o kadar insan seçmiyorlar. Süleymancılar, kara çarşafılar insan seçiyorlar. Devlet burada sorumluluk alacakça bir metre bezden bir şey olmaz. Her şey örtüye bağlanmaması lazım. Yaşa çıkarması lazım. Tübanı nasıl okulda yaşıyorlarsa, her yerde yaşaması lazım. Eskiden Sünniler de düğünlerde çalgı çalıyorlardı, şimdi mevlütle yapıyorlar. Eskiden Allah yoktu da şimdi mi oldu. Devlettten mi oluyor, millettten mi. Eskiden kadınlarımız köyde, aynı örtüyü giyerdik, aynı giysiyi giyerdik şimdi gençler başka türlü giyiyor. Çok açığı da, çok kapalılığı da yaşaklasın devlet.

(Isparta, Isparta doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

8. Azınlık, çoğunluk demeyip de bir çalıştay başlatıldı. Gerçek anlamda yürütülebilse %100 demeyeyim de %50 ortak bir nokta bulunabilir. Biz çok şey istemiyoruz onlardan. Taşını, toprağını da istemiyoruz, evini, ocağını da istemiyoruz arka-

daş. Diğer modern ülkelerde bunların uygulamaları var. Bizi bize bırakın, yeter. Yani zorlama yapma, dikte etme. Ben sana bunca yıl dikte etmemişim, bir zorlama yapmamışım. Sadece benim ismimi kabul etmiyorsun, ibadethanemi kabul etmiyorsun. Ya, bunları kabul edeceksin. Benim dinimi nasıl yaşamam gerektiğini bana öğretemezsin. Günahkar olursun çünkü zorlama yok. Ama zorluyorsun. Yapmamaları gerekir. Demek istediğim şu, şu çalıştay gerçek anlamda, nasıl gerçek anlamda diyeceksiniz, iki tane falan devletin görevlendirdiği isimler vardı, dün okudum hatırlıyorum şimdi. Böyle insanlarla yola çıkarsan... Benim görüşüme tamamen zıt, beni tamamıyla asimile etmek isteyen yazılarıyla, söylemleriyle, şimdi sen o insanı benim karşıma getirip de dikersen ve ondan sonra buradan bir çözüm çıksın istersen olmaz arkadaş. Niye olmaz? Bu insan yıllardır profesör olmuş adam, nasıl olduğu önemli değil ama bir unvan koymuşsun adının önüne. Benim hakkımda olumlu bir şey yazmamış ki, söylememiş ki. Ben şimdi bu insanla oturup neyi çözeceğim, nasıl çözeceğim? Bana insanca, böyle isimlerle değil de, daha sağduyulu ya da daha ortak paydalarını bile bile dünya görüşüne sahip insanlarla gelebilse bir ortak payda da buluşulur. Ve sorun da belki dedim ya, çok borçları var, ödeyemezler de, bundan sonraki nesiller ve çocuklarımız için de bir şeyler yapmış oluruz.

(İstanbul, Tokat doğumlu, erkek, 38-47 yaş)

9. Yani oluyor [dışlanıyorum]. Yani hissediyorum, mesela iletişimde bir şeylik oluyor. Bir anormallik oluyor iletişimde. Zaten sen yüzüne bakınca anlıyorlar, zaten şivene bakıp, yüzüne bakıp ama ben bunu aza indirmeye çalışıyorum. Çünkü mecbursun yani herkesimden insanla beraber yaşamak zorundasın. Onu aza indirmeye çalışıyorum. Aslında hiç kimsenin ayrımcı-

lık yapmasını istemiyorum. Herhangi mezhepte olursa olsun Türk vatandaşıyız yani çocuklarımızı askere göndermişiz, aynı bayrak altında yaşıyoruz, aynı çatıda altında yani. Ayrımcılık olsun istemiyorum hiçbir zaman. Bölücülük, ayrımcılık olmasın. Hiçbir zaman Kürt'müş, Türk'müş, Alevi'ymiş, Sünni'ymiş, bunların olmaması lazım. Yani başını nereye çevirirsen ya Laz, ya Kürt var, ya Alevi var, ya Sünni var. Biz hep beraber aynı çatı altında, aynı memleket, aynı ortamlarda yaşıyorsak eğer geçinmek zorundayız. Birbirimize anlayış göstermek zorundayız.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

10. Eğitim. Mesela ta bu ilkokullarda din dersi eğitimlerinde falan başlıyor. Ta anasınıflarında. Mesela anasınıflarında başladılar çocuklara dini eğitimleri vermeye. Acaba onlardan haberleri var mı? Daha çocukların soyut kavramlarının gelişmediği bir zaman da işte Allah'tır, dindir, namazdır. Çocuk yani böyle bir acayip davranışlar göstermeye başlıyor çocuklar. O yaşta uygun mu acaba bu çocukları, 4-5 yaşındaki çocuklara böyle din derslerinin verilmesi, ilahiler, bilmem neler söylenmesi, tam gün anasınıflarında alı konulması? Ta çocuğu kişilik gelişimi tamamlanmadan bu şeyleri vermeye başlıyorlar. E sonra benim çocuğum da gidiyor. Anasınıfına Alevi kültüründen giden var, Hristiyan kültüründen giden var, her kültürden giden var. Sen benim çocuğuma böyle bir şey vermeye nerden, nasıl bir hakkın var senin böyle dinle ilgili şey yapıp da benim çocuğumun psikolojisini bozmaya ne hakkın var? Bu ta anasınıflarına kadar indi artık. Önce bir anasınıflarını kontrol etsinler bakayım ne yapıyormuş. Artık çocuklarımızı anasınıflarına falan gönderirken iyice öğretmenlerini, yöneticisini kim olduğunu, ne olduğunu... Artık yani o kadar zor durumdayız ki. Ben çocuğumun istemiyorum öyle bir dini eğitim almasını. Mezhe-

bini siz niye öğretiyorsunuz ki çocuklarımız? Ben kendi mezhebimi kendim öğreteceğim çocuklarıma. Ta anasınıflarından başladılar. Anasınıflarında küçük çocukların başlarını örtmeler, uzun uzun elbiseler giydirmeler. Siz belki büyükşehirde görmüyorsunuz ama bizim bu Amasya'da çok öyle. Zaten ayrımcılığı kendileri yapıyorlar. Ancak eğitimle çözülür, bir de denetlemeyle. Bir de denetleme tek taraflı olmamalı. Denetleme mesela yapan kişi kendi tarafına ne söyleyecek ki? Mesela ben anasınıflındayken çocuklara orucun ne olduğunu anlatmadık. Çocuklara oruç tuttuğumuzu anlatmadık. Mesela Ramazan ayındaydık, ben oruç değildim de, benim arkadaşım oruç tutuyordu, öğretmenimiz. Orucun ne olduğunu soran çocuklar vardı yani tabii aileler tarafından bir şeyler anlatılıyor. Biz çocuklara onları bile anlatmadık. Çocuklara çünkü anlatsak da çocuk anlayacak kapasitede değil. Daha çocuklar ki şimdi dini eğitim veriliyor anasınıflarına. Yani ta oradan çözmek lazım. Sonra ortaokulmuş, ilkokulmuş, onlar sonradan gelen şeyler, kitaplar ona göre, hikayeler ona göre, hazırlanmış.

(Amasya, Amasya doğumlu, kadın, 48-57 yaş)

YAZARLAR

Aykan Erdemir: Lisans eğitimini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini Harvard Üniversitesi Orta Doğu Çalışmaları Programı'nda tamamladı. 2004 yılında *Alevileri Eklemlmek: Türkiye'de Yönetişimin ve İnanca Dayalı Kolektif Eylemin Dönüşümü* başlıklı teziyle Harvard Üniversitesi'nin Antropoloji ve Orta Doğu Çalışmaları ortak doktora programından mezun oldu. Halen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yardımcı doçent olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda ODTÜ-Humboldt Üniversitesi Türk-Alman Sosyal Bilimler Uluslararası Ortak Programı'nın direktörüdür. Sosyoloji Derneği ve Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) yönetim kurulu üyesidir.

Cahit Korkmaz: İlköğretim ve lise eğitimini doğduğu yer olan Mersin'de tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sosyoloji Bölümünden 2000 yılında mezun oldu. Hali hazırda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Yüksek Lisans Programına devam etmektedir. Yaklaşık on yıldır Alevi sivil toplum örgütlerinde faaliyet gösteren Cahit Korkmaz, Aleviliğin Türkiye'de korunması ve geliştirilmesi, uluslararası düzeyde tanıtılmasına yönelik politikaların ve bilimsel programların oluşturulmasında önemli görevlerde bulunmuştur. Son beş yıldır genel merkezi Ankara'da olan Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nda proje danışmanlığı ve yöneticiliği yapan Cahit Korkmaz insan hakları, demokratikleşme ve ayrımcılıkla mücadele alanında çok sayıda program ve projenin tasarlanması, planlanması ve uygulanmasında lider bir rol üstlenmiştir. Daha önce Avrupa Birliği tarafından desteklenen "Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin İzleme ve Savunuculuk konularında Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi"nin, sonrasında ise yine Avrupa Birliği tarafından desteklenen "Ayrımcılık Mücadele ve Eşitlik için Hareketlenme Projesi"nin koordinatörlüğünü yapan Korkmaz, savunuculuk, lobi, bilinçlendirme, farkındalık artırma, vb. konularda sivil toplum alanında aktivistlik yapmaya devam etmektedir. "Aleviler, Ayrımcılık ve İnsan Hakları" ismiyle yayınlanmış olan kitabın editörlüğünü yapmış olan Cahit Korkmaz aynı zamanda Alevilik Araştırma, Uygulama ve Dokümantasyon Enstitüsü'nün Danışma Kurulu ve Yürütme Kurulu üyeliğini sürdürmektedir.

Halil Karaçalı: lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde 2009 yılında tamamlamıştır. Lisans eğitimi süresince birçok araştırmada yer alan Karaçalı 2009 yılından beri *Alevilik Araştırma, Dokümantasyon ve Uygulama Enstitüsü*'nde asistan olarak çalışmaktadır. Karaçalı'nın akademik ilgi alanları: göç, kentleşme, toplumsal hareketlilik ve tabakalaşma, araştırma yöntemleri ve teknikleri, dem ve ritüel.

Muharrem Erdem: Lisans eğitimine 2001 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde başlayan Muharrem Erdem, 2006 yılında mezun olduktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans tezini gizlilik ve Nusayriler üzerine yazdığı tezinin başlığı "Sırlar ve İfşalar: Mersin'nin Karaduvar Mahallesi Nusayrileri Üzerine Etnoğrafik Bir Araştırma"dır. 2010 yılında yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra aynı üniversite ve bölümde doktora eğitimine devam etmektedir.

2010 Nisan ayından itibaren Avrupa Birliği 7.Çerçeve Programı tarafından desteklenen ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin de ortağı olduğu "Religious Diversity and Secular Models in Europe: Innovative Approaches to Law and Policy" başlıklı projede asistan olarak çalışmaktadır. Erdem, toplumsal tabakalaşma, kentleşme, araştırma yöntem ve teknikleri, gizlilik ve Nusayriler üzerine akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Theresa Weitzhofer 1985 Salzburg – Avusturya doğumludur. Üniversite eğitimine Graz Üniversitesi'nde Çeviri (Almanca – Fransızca – Arapça) ve Etnoloji ana bilim dalında başlayan Weitzhofer, Magister eğitimini Viena Üniversitesi'nde Kültürel ve Sosyal Antropoloji Bölümü'nde sürdürmektedir; çalışmalarını göç ve kalkınma alanlarında odaklamıştır. 2007 ve 2008 yıllarında, Erasmus Öğrenci Değişim Programı ile eğitiminin bir bölümünü Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde devam ettirmiştir. Kendisi Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Türkiye'de engelli insanlarla gönüllü çalışmaları kapsayan sosyal projelerde yer almıştır.

Viena Üniversitesi'nde derslerini tamamlamasının ardından yine Erasmus Stajyer programı ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne dönen Weitzhofer, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak Alevi Enstitüsü'nde stajını tamamlamış, Elmadağ – Ankara'da eko-köy projelerinin etnografik etkilerini incelediği Magister tezini 2011 baharında tamamlamayı öngörmektedir.

Fatma Umut Beşpınar (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Yrd. Doç.) Dr. Umut Beşpınar lisans eğitimini ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde tamamladıktan sonra

kendisi aynı bölümden yüksek lisans derecesini “The Lower Middle Class Neighborhood in the Metropolitan Context: The Case of Batıkent (Ankara)” başlıklı teziyle almıştır. Bu dönemde iki yıl ODTÜ Sosyoloji Bölümünde, bir yıl da Karadeniz ve Orta Asya araştırmaları merkezinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. Teksas Austin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde 2007 yılında “To Work or Not to Work: Women’s Experiences in Mexico and Turkey” başlıklı teziyle Doktora çalışmalarını tamamlamıştır. Kendisinin ilgi alanları içerisinde ekonomik kalkınma, toplumsal cinsiyet, kadının vatandaşlık hakları ve bu konudaki sosyal politika çalışmaları, kadının işgücü piyasasına katılımı, Türkiye’de değişen aile yapısı ve göç araştırmaları da yer almaktadır.